

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний авіаційний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

VII Міжнародна науково-практична конференція

22 березня 2019 року

Київ 2019

ЗМІСТ

О. Алпатова ПЕДАГОГІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	11
Н.Арістова THE ROLE OF SELF-REGULATED LEARNING IN DEVELOPING UNDERGRADUATE TRANSLATION STUDENTS' KEY COMPETENCES FOR LIFE-LONG LEARNING.....	12
Л. Барановська НАУКОВА ПЕДАГОГІЧНА ШКОЛА: ОЗНАКИ Й ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОНЯТТЄВИЙ АПАРАТ.....	13
В.Бабаліч ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ.....	14
В. Березіна МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЦИКЛУ «ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'Ї» ЛІКАРЯМ В ЗАКЛАДАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ.....	15
Н. Білоус КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ....	17
О. Білоус, О. Безнос ДОРОЖНЯ КАРТА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....	18
В. Бобр, Г.Вржеснєвська, ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В АНТИЧНІЙ ТРАДИЦІЇ ТА СЬОГОДЕННІ.....	19
В. Блохіна СИТУАЦІЯ УСПІХУ ЯК СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ КОЛЕКТИВУ.....	20
Н. Бойченко МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ БІОЕТИКИ У ВІТЧИЗНЯНИХ ЗВО.....	21
Л. Бондар ДИНАМІКА МОТИВІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ - МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ.....	23
Т. Бондаренко, А. Михайлова ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДИКИ АВТОМАТИЗАЦИИ ОЦЕНКИ ВАЛИДНОСТИ ТЕСТОВ ДОСТИЖЕНИЙ НА ОСНОВЕ СЕМАНТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА УЧЕБНЫХ ТЕКСТОВ.....	24

Н.Бондаренко МЕТОД CASE-STUDY ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ.....	25
В. Бондаренко, С. Решко МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	27
А. Володько КОНЦЕПЦІЇ КОГНІТИВНОЇ ТЕОРІЇ В ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	28
И. Вржесневский, И. Скидан ФАКТОР «ЛЕНИ» В ПРОБЛЕМНОМ ПОЛЕ ПЕДАГОГИКИ ФИЗИЧЕСКИХ УСИЛИЙ И ДВИГАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ.....	29
С. Галецький КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОСТІ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	30
Л. Герасименко, С.Муравська РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПІЛОТІВ У КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКИ ПОЛЬОТІВ.....	31
О. Горяїнов ПРОБЛЕМА ДІАГНОСТИКИ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ІЗ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ».....	33
О.Гомонюк, О.Онишко ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ ШЛЯХОМ ЇХ УЧАСТІ У РІЗНИХ ВИДАХ ПРАКТИКИ І В ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ.....	34
Н. Глушаниця СЛІЛ – ОСВІТНІЙ ПІДХІД В РАМКАХ ІНТЕГРАЦІЇ ФАХОВОГО ТА МОВНОГО НАВЧАННЯ.....	36
О. Гридчук ДО ПРОБЛЕМИ ПОГЛИБЛЕННЯ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ТЕХНІЧНИХ ЗВО.....	36
G. Grzegorz PREPARING A PEDAGOGUE FOR SEXUAL EDUCATION AND CONTEMPORARY ETHICAL STANDARD.....	38
О. Губіна ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ АГРАРНИКІВ.....	39
О. Гурська ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ТЕХНІЧНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	40

О. Гушак, І. Галик, Б.Семак ТОВАРОЗНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ ТОРГІВЛІ ТРИКОТАЖНИМ ОДЯГОМ.....	42
О. Даниленко ЧИННИКИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ПОТРЕБУ ВДОСКОНАЛЕННЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ У МОРСЬКИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	43
О.Дацун МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ ЯК ВАЖЛИВОЇ ЯКОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА.....	44
І. Демченко ДО ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ – ФАХІВЦІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	45
Н. Демченко, Н. Литвинчук ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ.....	46
І. Диба ПРОБЛЕМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	47
Л. Доценко КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ЧИННИК ГАРМОНІЗАЦІЇ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН У ВИЩІЙ ШКОЛІ.....	49
Г. Драпалюк, Н. Пиндик ІНШОМОВНЕ ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ТЕХНІЧНОГО ЗВО	50
О. Дробот ПСИХОСЕМАНТИКА: ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ.....	51
О. Дубчак ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА.....	52
А. Egurnova FUNDAMENTAL COMPETENCES ADVANCING DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE.....	53
Г. Євсєєва, Г. Лисенко., С. Шатов МОТИВАЦІЯ ЯК ФАКТОР УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	54

М. Єпіхіна СУТНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЇ ТИМБІЛДІНГУ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	55
Д. Желанов СУТТЄВІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ДАНІЇ.....	57
М. Жуковський ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ....	58
Н. Замотаєва ІНТЕРАКТИВНА ҐЕНДЕРНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ ПРИНЦИП СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ (ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ)....	59
А. Заслужена СИМВОЛІЧНА ФУНКЦІЯ КОЛОРАТИВІВ ЧОРНИЙ ТА БІЛИЙ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Г. Д. РОБЕРТСА «ШАНТАРАМ».....	61
І. Золотарьова, О. Хом'якова КУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	62
О. Ігумнова РОЗВИТОК КОНСТРУКТИВНОЇ ОПАНУВАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ.....	63
Т. Ільїна РОЛЬ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ЗВО.....	64
В. Кабашнюк ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН МЕДИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ В НЕМЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	66
І. Каряка ГЕНДЕРНО-ПЕРЦЕПТИВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВСТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ЛЮДЬМИ.....	67
О. Керницький ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СЛУХАЧІВ МАГІСТРАТУРИ ЯК МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ КЕРІВНИКІВ.....	68
В. Кива СУТЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ.....	69
О. Кірдан МЕТОДОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНИХ ТА ПОВЕДІНКОВИХ НАУК У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	70

В. Ковальчук ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	71
Т. Кожушкіна ЗМІСТОВИЙ КОМПОНЕНТ СИСТЕМИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ.....	72
І. Козир НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	73
А. Кокарева ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СИСТЕМІ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	74
Н. Компанець ПЕРСПЕКТИВИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ БІОМЕДИЧНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ.....	75
Т. Конівіцька ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПСИХОЛОГІВ.....	76
О. Корнєєва, Д. Петренко РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ В МЕДИЧНИХ ЗВО.....	77
О. Корнєєва, А. Сухініна ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У МЕДИЧНИХ ЗВО.....	78
Т. Кочубей ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З УВ'ЯЗНЕНИМИ.....	78
Ю. Красильник ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА (КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ)».....	79
К. Крижевська ВИМОГИ ЧАСУ І ПОКЛИКАННЯ ВИКЛАДАЧА У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ.....	80
Н. Кубриш, Б. Авраменко, О.Самойлова ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОСВІТНЬОЇ ТА ХУДОЖНЬО- ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	81
Л. Кулакова ПРЕПОДАВАНІЕ ТЕРАПИИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ.....	82

І. Куліда ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА СТЕЙКХОЛДЕРІВ ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я НА ПРИКЛАДІ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	84
О. Лисюк СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСУ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШОГО СПЕЦІАЛІСТА.....	85
Е. Лузік ВИМОГА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ - РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ОСВІТНЬО - ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗВО.....	87
D. Lutz THE FACT–OPINION DISTINCTION IN HIGHER PROFESSIONAL EDUCATION.	88
Б. Максимчук ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	89
О. Малихін THE USE OF EDUCATIONAL TECHNOLOGIES FOR DEVELOPING UNDERGRADUATE TRANSLATION STUDENTS' LITERACY AND LANGUAGES COMPETENCES.....	90
З. Мариненко ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НОВИХ УМОВ НАВЧАННЯ В ЗВО І-ІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ	92
Л. Маценко ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТІВ НЕСПРИЙНЯТЛИВОСТІ ДО ТЮТЮНОПАЛІННЯ.....	94
R. Metruk , E.Leláková COMMUNICATIVE APPROACH TO LANGUAGE TEACHING.....	96
Л. Морська ДИВЕРГЕНТНО-КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ПЕДАГОГА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ.....	97
Н. Морська THE EFFICIENCY OF INDIVIDUALIZED LEARNING IN STUDYING A FOREIGN LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSES.....	98
О. Москалюк ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА ТА СТУДЕНТА...	99
О. Moskalenko ,О. Hundarenko, M. Lacková THE FUNCTIONAL APPROACH TO DESCRIBING LANGUAGE.....	101

Н. Мосол, О. Філь ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ.	102
В. Настрадін, Г. Волобуєва ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СПІВРОБІТНИКІВ СПЕЦСЛУЖБ США.....	103
Ю. Овод УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	104
О. Огієнко ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У РОЗВИНЕНИХ АНГЛОМОВНИХ КРАЇНАХ.....	106
П. Онипченко БЕЗПЕКА ПОЛЬОТІВ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОГО ФАХІВЦЯ У ЛЬОТНОМУ ВІЙСЬКОВОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	107
Н. Орленко, В.Коротя ФОРМУВАННЯ КОМПОНЕНТІВ НЕВЕРБАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ ЗВО ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	108
В. Ostapenko PHENOMENON OF SUBSTITUTION OF MORAL DEFINITIONS: METHODOLOGICAL ENQUIRY.....	109
Т. Плачинда ФОРМУВАННЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПІЛОТІВ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	110
С. Погоріла, І. Тимчук ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	112
К.Подчасова ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	113
Н. Полудьонна ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ (КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД).....	114
Л. Правдівцева МОДЕЛЮВАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ: ВЕКТОРИ ПРОБЛЕМ (НА ПРИКЛАДІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»).....	115

О. Приходько ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У ФОРМУВАННІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ-ЧЛЕНІВ МАН.....	117
Н. Проскурка ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПСИХОЛОГА З КЕРІВНИКАМИ КОМЕРЦІЙНИХ СТРУКТУР З ОПТИМІЗАЦІЇ ЇХНЬОГО ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ КЕРІВНИЦТВА.....	118
С. Пудова, А. Воєвода УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	119
С. Пустовіт СУСПІЛЬСТВО СПОЖИВАННЯ, ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЦІННОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ЕТИКИ.....	120
О.Razumova ABOUT PROFESSIONAL ADAPTATION OF THE BEGINNING TEACHERS OF MATHEMATICS AND INFORMATICS.....	121
В. Рахманов ВИКОРИСТАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІМИ ІНЖЕНЕРАМИ В УМОВАХ ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....	122
О. Резван ПРОБЛЕМИ ЯКІСНОГО ПЕРЕТВОРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО МОЛОДОГО ФАХІВЦЯ.....	123
В. Риб'як РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	125
О. Рудь FORMATION OF GENDER COMPETENCE OF MASTER'S DEGREES OF THE MANAGEMENT SCIENCES.....	126
Ю.Садовниченко, Н. Пастухова ОНОВЛЕНІ КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	127
О. Самойленко, І. Беседовська МОНІТОРИНГ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ ВИКЛАДАЧА КОЛЕДЖУ.....	128
О.Саркісова РІВНІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ.....	129

Г. Селезень ВПЛИВ ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ З МАРКЕТИНГУ У КОЛЕДЖАХ.....	130
О. Семенова INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF STUDYING OF FOREIGN LANGUAGES.....	131
О. Семенов НАВЧАЛЬНИЙ КУРС ДОКТОРСЬКОЇ ПРОГРАМИ «АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА ДОСЛІДНИКА» ЗА ПРОЕКТОМ ERASMUS + JEAN MONNET MODULE.....	132
І. Сімкова HOW TO DEFINE APPROACH FOR TRANSLATORS AND INTERPRETERS TRAINING?.....	137
А. Сторожук, О. Самборська ВІДРОДЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ТА ДУХОВНОЇ СПАДЩИНИ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ.....	138
О.Теренко ДИСТАНЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ США І КАНАДИ.....	141
Л. Теремінко ЗМІСТ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНЖЕНЕРІЇ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ.....	142
О. Тимофєєва РОЗВИТОК SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ.....	144
К. Tuliakova UKRAINIAN EDUCATIONAL MODERNIZATION WITHIN THE CONFINES OF GLOBALIZED VECTOR.....	145
В. Федорець РОЗКРИТТЯ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ СУТНОСТІ КОНЦЕПТІВ «ТЕРАПІЯ ЗДОРОВ'Я» І «ТЕРАПІЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ» РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ.....	146
В. Фотинюк ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ САМОКОНТРОЛЮ ФІЗИЧНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ.....	148
Л. Хоменко - Семенова ЦЕНТР ПІДТРИМКИ СТУДЕНТСЬКИХ ІНІЦІАТИВ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ЇХНЬОГО ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	149

В. Церклевич ІНТЕГРАЦІЯ ЛАНОК «НАУКА-ОСВІТА-ВИРОБНИЦТВО» НА ПЛАТФОРМИ ВІРТУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ БІЗНЕС-ОСВІТИ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	150
С. Циганій СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ «МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИКА РЕАЛІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ТА КОМПЕТЕНТІСНОЇ ПАРАДИГМ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ Й ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ».....	152
І. Цимбал ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ ВІДЕО-ДОКУМЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ПРОФІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	157
Г. Чередніченко СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНО ЗОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	158
А. Черненко ТЕХНОЛОГІЇ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМАХ НАВЧАННЯ.....	159
А. Череп ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРЕДМЕТІВ ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ ДО МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ.....	160
А. Шайкова ПРИЧИНИ НЕУСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ.....	162
О. Шостак ТЛУМАЧЕННЯ НАЦІОНАЛІЗМУ Й НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ОСНОВИ ПОЛКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ.....	163
Я. Шугайло ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	164
В. Ягулов, Р. Бекірова ПРОБЛЕМА СУБ'ЄКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ВЧИТЕЛІВ ТА УЧНІВ У ПОЛЬСЬКІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУКОВІЙ ДУМЦІ.....	165
Н. Яременко, Д. Коменотрус ОФІЦІЙНІ НАЗВИ ПРОФЕСІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: ҐЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ.....	169
В. Ясинська ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПЕРЕТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	170

**Педагогічне співробітництво в системі особистісно зорієнтованого
навчання закладу вищої освіти**

Педагогічне співробітництво є необхідною умовою ефективності педагогічного процесу. Поняття «співробітництво» включає в себе єдність педагогічного впливу і власну активність студента, що виявляється у відповідних уявленнях, або опосередкованих впливом на викладача та на самого себе. Педагогічне співробітництво викладача з групою студентів обмежене тривалістю навчального заняття, плануючи яке педагог визначає майбутнє навчання зі студентами, а спілкування – важлива складова його організації. Особистісно зорієнтоване навчання у закладі вищої освіти складає передумови для формування індивідуальних утворень, таких, як спрямованість на внутрішній світ іншої людини, його почуття, мотиви, цінності – які необхідні особистості для самостійного здобування знань та навичок. Особистісно зорієнтоване навчання забезпечує основу для виникнення внутрішніх суперечностей у сфері міжособистісних відносин в системах «викладач-студент», «студент-студент», «студент-студенти» в різноманітних ситуаціях навчально-професійної діяльності.

Проблема педагогічного співробітництва розглядається в загальному контексті, не тільки як ситуація взаємодій «викладач-студент», а й особливості ситуацій та умов, які опосередковують цю взаємодію. Ці ситуації виступають механізмами оволодіння закономірностями дійсності, моментами входження в соціальні та професійні відносини, які детермінують розвиток здібностей студента до вирішення практичних завдань. Рішення практичних завдань завжди пов'язане з пошуком оптимальних шляхів у контактах з сім'єю, друзями, колегами, референтною групою. Особливість співробітництва об'єктивних та суб'єктивних умов в особистісному розвитку відображена в положенні про особистість як сукупність якостей об'єкта та суб'єкта. У структурі особистості, яка має соціальні, соціально – психологічні, психофізіологічні характеристики, відбуваються різноманітні зміни цих характеристик, а також їхніх комбінацій, залежно від умов життєдіяльності. Об'єктивні умови включають в себе задачі, які суб'єкт сприймає як особистісно значущі. Проблема розвитку особистості може сприйматися як проблема взаємодії суб'єкта та об'єкта. Під «об'єктом» розуміємо те, що протидіє суб'єкту в його предметно – практичній та пізнавальній діяльності, а під «суб'єктом» – носія предметно – практичної діяльності та пізнання. Взаємозв'язок суб'єкта та об'єкта формує образ світу, сукупність знань людини про себе, інших тощо. Особливу роль у формуванні особистості несе індивідуальність іншої людини. Образ іншої людини постійно включається в різноманітні зв'язки в залежності від особливостей мислення індивіду. Образ іншої людини – це уявлення про його поведінку, вчинки, дії по відношенню до суб'єкта діяльності, відбиток суб'єктивного відношення до нього.

Викладач актуалізує на основі «суб'єкт - об'єктної» або «суб'єкт - суб'єктної» парадигм цінності, які вважає професійно необхідними, створює індивідуальну систему професійних орієнтацій, які і детермінують динаміку вдосконалення педагогічної взаємодії. Під час співробітництва викладача та студента необхідно враховувати, що взаєморозуміння не може бути повністю вичерпаним, а результати взаємодії повністю передбаченими. Але впровадження нормативно відкритого навчання, орієнтованого на особистість студента, детермінує зміну індивідуального педагогічного стилю викладача, обумовить необхідність налагодження спільних дій, пошуку нових методів та технологій навчання.

У результаті аналізу проблеми педагогічного співробітництва у закладі вищої освіти можна зробити висновок, що важливою умовою формування індивідуального стилю педагогічної взаємодії є особистісно зорієнтоване навчання, пріоритет суб'єкт - суб'єктних відносин, які забезпечують взаємозалежний індивідуальний розвиток усіх суб'єктів навчально-виховного процесу.

The role of self-regulated learning in developing translation students' key competences for life-long learning

In our fast developing world young professionals who enter into employment have to demonstrate some competences which assist them in personal development and fulfillment [2]. These competences which are regarded as key competences for life-long learning include literacy; languages competence; mathematical competence and competence in science, technology and engineering; digital competence; personal, social and learning competence; civic competence; entrepreneurship competence and cultural awareness and expression competence [1; 2; 3]. Translation students who earn their Bachelor's and Master's degrees are not an exception as after completing their education key competences for life-long learning contribute to their competitive advantage at the labour market.

University teachers' practical experience shows that students who are considered to be self-regulated enhance their learning and influence the development of key competences for life-long learning using various learning strategies. It happens because self-regulated learning enables translation students to focus on their previous experience and take into account their strengths and weaknesses. Self-regulated students who actively participate in the learning processes know exactly what to do to achieve the goals. Knowing what to do and being able to control own learning processes translation students are more successful in developing their key competences for life-long learning.

Self-regulated learning which refers to one's ability to understand and control one's learning environment has a cyclical nature [5]. It means that it consists of three phases which include planning one's learning, monitoring learning progress and evaluating one's learning outcome. Thus, the ability to plan one's learning is connected with understanding how challenging the task is. The ability to monitor learning progress demonstrates if the students are engaged with their learning experience. The ability to evaluate the learning outcome includes students' reflecting on their academic performance.

Self-regulated learning strategies which facilitate the whole learning process and boost translation students' performance include four main strategies, namely, cognitive, metacognitive, management and motivational. Cognitive strategies include elaboration, rehearsal and organizational strategies. Thus, elaboration strategies enable students to establish connections between new material and what they have already learnt. Rehearsal strategies help translation students store obtained information in their memory by repeating it. And organizational strategies, in their turn, allow translation students to visualize the learning material in order to facilitate it [4].

Metacognitive learning strategies help translation students understand their cognitive processes. Management learning strategies enables students to understand how to make the most out of the available time during the training process. Motivational learning strategies increase undergraduate translation students' motivation and efficiency.

The use of self-regulated learning strategies in translation students' training helps them become more motivated, boost the development of key competences for life-long learning and improve their academic performance.

References

1. Арістова, Н. (2017). Формування професійної суб'єктності майбутніх філологів: теорія і практика : монографія, Київ: Інтерсервіс, 400 с.
2. Малихін, О. (2016). Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови студентів філологічних спеціальностей. *Молодий вчений*, 12.1 (40), 462-465.
3. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning, 2018. [Electronic resource]. Retrieved 3/09/2018, from <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>

4. Boer, H, Donker-Bergstra, A. S. and Kostons, D. N. M. (2012). Effective Strategies for Self-regulated Learning: A Meta-Analysis. [Electronic resource]. Retrieved 15/01/2019, from https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2014/05/PROO_Effective+strategies+for+self-regulated+learning.pdf

5. Self-regulated learning, 2010. [Electronic resource]. Retrieved 10/01/2019, from https://lincs.ed.gov/sites/default/files/3_TEAL_Self%20Reg%20Learning.pdf

Лілія Барановська
професор, доктор педагогічних наук
м. Київ

Наукова педагогічна школа: ознаки й принципи діяльності, поняттєвий апарат

Наукова школа є зразком наукового співтовариства на основі єдності наукової ідеї, висунутої керівником чи лідером школи. Це неформальний творчий колектив дослідників, які належать до різних поколінь, однак їх об'єднують спільні підходи до вивчення наукових явищ, стиль наукового мислення, вміння виокремлювати актуальні проблеми з певних наукових напрямів. Важливою ознакою діяльності школи є наукова продуктивність її членів, що проявляється в динаміці підготовки й захисту дисертацій, присудженні наукових ступенів і вчених звань, публікації монографій, статей; участь у симпозіумах, конференціях; вивчення закордонного досвіду й обмін власними досягненнями з ученими з різних країн, участь у роботі спеціалізованих учених рад із захисту дисертацій, редакційна, рецензійна участь у видавничій діяльності тощо.

Наукові школи характеризуються широким діапазоном проблематики, що зумовлює різноманітність об'єктів і предметів дослідження, методів вивчення наукових феноменів; збереження традицій наукових об'єднань, спадкоємність, що виявляється в постійному посиленні в наукових працях на роботи членів шкіл, підтримці молодих учених, пошук обдарованих вихованців; значущість наукової школи підтверджується офіційним визнанням наукового доробку її членів, нагородженнями на інституційному та державному рівнях.

Сьогодні в Україні існує проблема щодо документального та юридичного супроводу діяльності наукових шкіл, відсутнє однозначне тлумачення поняття «наукова школа», що, безумовно, позначається насамперед на процесах ідентифікації цих об'єднань. Це дозволяє науковим школам існувати як неформальним об'єднанням, заснованим творчими особистостями; у них можуть реалізувати свій інтелектуальний та науковий потенціал як визнані в країні та світі вчені, так і обдарована молодь. А тому є потреба й на рівні публікацій у фахових виданнях висвітлювати особливості напрямів досліджень наукових шкіл. Ми намагатимемось проаналізувати основні результати наукових досліджень представників наукової школи «Методологія і методика реалізації комунікативної та компетентнісної парадигм у системі вищої й післядипломної освіти», керівником якої є автор. До неї належать фахівці, які мають повну вищу освіту. Дев'ять представників наукової школи є кандидатами педагогічних наук, доцентами; один представник – аспірант, яким підготовлена дисертація до захисту. За освітою це випускники педагогічних, лінгвістичного, юридичного, авіаційного закладів вищої освіти, інституту фізичної культури. Вони є спеціалістами та магістрами з української та іноземних мов, зарубіжної літератури, історії та методики виховної роботи; з психології, фізичної культури та спорту.

Діяльність наукової школи «Методологія і методика реалізації комунікативної та компетентнісної парадигм у системі вищої й післядипломної освіти» розпочалась на початку 90-х років минулого століття. У ній збережено й продовжено кращі традиції, поглиблено наукові ідеї, використовується методологія наукових досліджень, основні принципи наукової взаємодії, властиві науковій школі Дьоміна Анатолія Івановича, доктора педагогічних наук, професора, який тривалий час працював завідувачем кафедри педагогіки, педагогіки та психології на педагогічному факультеті Національного аграрного університету.

Наукова школа «Методологія і методика реалізації комунікативної та компетентнісної парадигм у системі вищої й післядипломної освіти» - це неформальна наукова школа. Основними ознаками її діяльності є спільність принципів наукової співпраці і методологічних підходів щодо дослідження наукових явищ, пов'язаних з освітою й навчанням студентів у ЗВО та післядипломною освітою дорослих. Ключовими принципами наукової та особистісної взаємодії є гуманізація стосунків представників школи, переважання горизонтальних зв'язків, заохочення індивідуального прояву здібностей, підтримка творчого світосприйняття, духовність і висока моральність. Ці принципи значною мірою вплинули на вибір комунікативного та компетентнісного підходів як провідних методологічних підходів щодо вивчення об'єктів наукових досліджень. Представниками наукової школи вироблено єдиний дефінітивний апарат з дослідження проблем у межах діяльності школи. Так, зокрема, під *компетенцією* ми розуміємо стандартизовано наперед визначену й документально засвідчену норму освітньої діяльності, сформовану із сукупності знань, умінь, навичок і способів діяльності, яка продуктивно актуалізується особистістю в певній предметній галузі. *Компетентністю* вважаємо родове наукове поняття, яким позначають інтегровану особистісну якість (фахівця чи особи, що оволодіває професією в закладі освіти), котра сформована сукупністю відповідних знань, умінь і досвіду їх використання на основі певних компетенцій, і засвідчує готовність і здатність особистості до продуктивної професійної діяльності. На наш погляд, *комунікативна компетентність* – це родове наукове поняття, яким позначають здатність особистості, сформовану в одномовному, двомовному чи полімовному середовищі, щодо налагодження за допомогою вербальних і невербальних засобів контактів у спілкуванні.

Наукова школа має свою специфіку. Всі її учасники є науково-педагогічними працівниками, що дозволяє екстраполювати результати наукових досліджень безпосередньо на педагогічний процес у ЗВО та в системі освіти дорослих (Київський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Інститут неперервної освіти НАУ, курси підвищення кваліфікації викладачів авіаційної англійської мови в ІСАО при Національному авіаційному університеті). Переважна більшість членів наукової школи вільно володіють іноземними мовами, що сприяє їхній активній участі в міжнародних освітніх і наукових проектах за програмою Європейського Союзу ТЕМПУС ТАСІС, Фулбрайт, Еразмус + тощо. Вони стажувались в університетах Німеччини (університет імені Юстуса Лібіха, м. Гіссен), Франції (Вища національна інженерна школа, м. Діжон), Великої Британії (університети Ессекс та м. Ексетер), Чеської Республіки (Університет життєвих наук, м. Прага), Словацької Республіки (університети м. Кошіце та м. Прешов), Республіки Польщі (Жешувський університет). Проблематика наукових робіт представників наукової школи є актуальною. Кожен з них зробив значний внесок у розвиток теорії, методології і методики професійної освіти.

Наукові школи України сьогодні потребують підтримки та визнання як на інституційному, так і на державному рівнях. Необхідний пакет документів, який чітко регламентував би статус такого наукового об'єднання. Водночас мають бути розроблені й механізми стимулювання діяльності наукових педагогічних шкіл.

Перспективу розвитку наукової школи вбачаємо в підготовці докторських дисертацій, ширшому долученню до компаративного аналізу досліджуваних феноменів; висвітленні результатів досліджень представників школи у фахових виданнях, зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах.

Вікторія Бабаліч
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Кропивницький

Перспективи формування соціальної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту

Запроваджена Європейським Союзом концепція «Lifelong learning», тобто «Навчання протягом усього життя» відображає світові тенденції освіти. Реалізація цієї ідеї націлена на

здійснення рішучих кроків переходу від «знань» до «компетентностей» на засадах впровадження сучасних освітніх технологій.

Ураховуючи нові ідеї, на Всесвітньому економічному форумі у швейцарському Давосі (2016 р.) [2] переглянуті вимоги до ключових компетентностей і визначено уміння, необхідні людині для майбутнього. Традиційно представлений перелік складається з десяти пунктів, який показує напрями розвитку людини і світового суспільства. Порівнюючи вимоги до ключових компетентностей, які необхідні до 2015 р. та до 2020 рр., можна спостерігати певні трансформації, зміну пріоритетів, що відображено і в змістовому їх наповненні.

Ці процеси, започатковані і розвинуті у світовому освітньому просторі, сьогодні не меншою мірою стосуються й майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. Досягнення належного рівня необхідних (загальних, професійних) компетентностей вважаємо неможливим без урахування соціальної місії, покладеної на вчителя фізичної культури і спортивного тренера та переосмисленням «цивілізаційних функцій фізичної культури і спорту» [2, с. 3-5]. У зв'язку з цим під час підготовки означених фахівців у ЗВО необхідно більше уваги зосередити на формуванні соціальної компетентності, адже вона прямо або опосередковано стає значущим чинником, показником готовності студента до майбутньої професійної діяльності. Таким чином, виникла необхідність виокремити у переліку умінь ті, де соціальна компетентність виступає необхідною інтегративною якістю особистості.

Перша позиція у зазначеному списку – *комплексне вирішення проблем* (інтеграція компетентностей та якостей особистості, які допомагають людині долати життєві та професійні труднощі).

Наступне – *уміння управляти людьми* (необхідна умова організовувати позитивне середовище заради виконання професійних завдань).

Вміння взаємодіяти з людьми (налагодження безконфліктного, творчого середовища, пошук шляхів для компромісу заради досягнення мети).

Ще один компонент – *емоційний інтелект* (оцінка і вираження емоцій; знання про емоції; здатність керувати емоціями, визначати і правильно на неї реагувати).

Наступне уміння – *формування власної думки та прийняття рішень* (чітко і ясно викладати свої думки для розуміння іншими).

Далі, *уміння вести переговори* (ясно висловлюватися, бути переконливим).

Отже, підготовка фахівців фізичної культури і спорту повинна здійснюватись з урахуванням вимог сьогодення, тобто має бути створена на засадах компетентнісного підходу з проекцією на формування необхідних умінь, зокрема, соціальних.

Список використаних джерел

1. Таймазов В.А., Крючек С.С., Григорьев В.И. Концепция развития физической культуры и спорта в системе высшего профессионального образования // Физическая культура студентов: материалы науч.-практ. конф. – СПб.: Олимп-СПб, 2010. – С. 3-5.

2. The World Economic Forum is the International Organization for Public-Private Cooperation. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/>

Вікторія Березіна
кандидат філософських наук,
старший викладач, м. Київ

Методичні особливості викладання циклу «Протидія насильству в сім'ї» лікарям у закладах післядипломної освіти

Тепер усе більше число медичних закладів розглядає побутове насильство у своїх навчальних планах. У відповідності з листом МОЗ України № 08.01 35/84 від 24.01.2011 р. та на виконання п. 3 наказу МОЗ України від 21.01.2011 р. № 27 «Про виконання розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.12.2010 № 2154-р», кафедрою філософії НМАПО імені П. Л. Шупика була розроблена унікальна програма та цикл семінарських занять «Протидія насильству в сім'ї» для післядипломної освіти лікарів-інтернів, аспірантів,

клінічних ординаторів, практикуючих лікарів. До циклу були розроблені два навчальних посібники (2014, 2017 рр. видання).

Перші медичні програми щодо проблем побутового насильства були створені у США у 1980 році. У 1985 р. начальник медичного управління збройних сил С. Еверетт Куп проголосив побутове насильство суспільною проблемою охорони здоров'я. Об'єднана комісія з акредитації медичних закладів прийняла нові норми щодо ідентифікації, оцінки і надання лікування дорослим жертвам побутового насильства. Ці норми ввійшли в силу в січні 1992 року.

Науково-методичні матеріали подібних програм покликані зміцнювати потенціал медичних працівників як на рівні закладів / керівництва закладів охорони здоров'я, так і на рівні постачальників медичних послуг (медичних працівників), які безпосередньо контактують з постраждалими від домашнього насильства, підготовленість яких є ключовою умовою для вдосконалення заходів реагування на випадки домашнього насильства з боку системи охорони здоров'я. Заходи реагування мають включати канали перенаправлення пацієнтів до необхідних спеціалістів і наявність у постачальників медичних послуг відповідних знань і навичок для виявлення домашнього насильства та реагування на нього.

Основний модуль циклу дає огляд причин, динаміки і наслідків домашнього насильства, а також описує роль спеціалістів-медиків в реагуванні на насильство. Країні мають пам'ятати, що домашнє насильство – це багатогранна проблема. Крім фізичного і сексуального насильства, які приводять до травм і які тому легше виявити, слід звертати увагу на психологічне та економічне насильство, яке може відобразитися на здоров'ї пацієнта. Причиною домашнього насильства не може бути якийсь один фактор. Це завжди поєднання декількох факторів. В «екологічній схемі», розробленій Хайзе, фактори ризику розглядаються на чотирьох рівнях: на індивідуальному, на рівні стосунків, на рівні місцевої спільноти і структурному рівні (суспільство). Відштовхуючись від розуміння причин насильства, розробляють заходи запобігання насильству в сім'ї та реагування на нього. Вирішення цієї комплексної проблеми неможливе лише на основі вдосконалення законодавства та надання більше повноважень поліцейським або зводиться лише до психологічної допомоги чи бути лише в компетенції діяльності соціальних служб або виправдовуватися соціально-культурними нормами чи історичним походженням. Щоб підвищити нетолерантність до насильства і реагування на нього, потрібна міжвідомча взаємодія і робота команди різних фахівців з постраждалими. Водночас це проблема, яку неможливо усунути раз і назавжди, вона вимагає профілактичного підходу, який здійснюється на трьох рівнях – первинна, вторинна і третинна профілактика. Насильство тут розглядається як проблема охорони здоров'я, при цьому допомога надається не лише постраждалим від насильства, а й кривдникам. Це є добра альтернатива осудливому і каральному стигматизувальному підходу до насильства, коли насильство долають за допомогою насильства, що насправді породжує ще більше насильства.

Викладання циклу вимагає міждисциплінарного підходу, тобто надаються знання гендерної теорії насильства, яка є основною сучасною теорією насильства взагалі, розбираються міфи і стереотипи, які в побутують в суспільстві і є факторами ризику виникнення і підкріплення існуючих випадків насильства, базові знання законодавства з протидії домашньому насильству, яке постійно змінюється та оновлюється, алгоритм дій лікаря, соціальні та психодинамічні особливості пацієнтів, які потерпають від хронічного насильства вдома. Цикл розрахований на 6 семінарських годин і побудований інтерактивно, тобто з постійним зверненням до знань і досвіду учасників, до опрацювання власних уявлень стосовно проблеми насильства. Після надання інформації, куди звернутися, і які існують юридичні аспекти допомоги, в слухачів виникає інтерес і до соціально-психологічних аспектів консультування жертв насильства, що вони мають можливість потренуватися робити в рольових іграх.

Концепція формування професійно- комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі

У сучасних умовах конкурентоздатність перекладача авіаційної галузі залежить від його готовності оволодівати новими технологіями, враховуючи особливості професійної діяльності в цій сфері, що зумовлює потребу його підготовки на засадах компетентнісного підходу. Необхідність підвищення якості професійної підготовки перекладача в українських закладах вищої освіти викликана поглибленням інтеграційних процесів в економічній, культурній, освітній, фаховій сферах, оскільки міжнародна співпраця вимагає такого посередника в інтерперсональній, інтеркультурній взаємодії, який сприяв би досягненню взаєморозуміння на різних рівнях. Унаслідок здійснення наукового пошуку виявлено доцільність використання компетентнісного підходу у фаховій підготовці майбутніх перекладачів, оскільки кінцевим результатом професійного навчання є інтегративне новоутворення, комплексна якість, сформована із системи знань, умінь і навичок, досвіду їхнього застосування у конкретній життєвій ситуації чи ситуації фахової діяльності, професійно важливих властивостей особистості.

Уточнимо дефініцію ключового поняття з проблеми. «Професійно-комунікативна компетентність перекладача авіаційної галузі» - це інтегративний ресурс, який реалізується вторинною мовною особистістю в умовах ефективної міжкультурної взаємодії з урахуванням національних цінностей і норм для вирішення авіаційно-фахових завдань шляхом поєднання предметного змісту професії та іншомовних навичок. Педагогічними умовами успішного формування ПКК у майбутнього перекладача авіаційної галузі є: зорієнтованість науково-педагогічної діяльності на формування ПКК у майбутніх перекладачів авіаційної галузі; комплексність застосування загальнонаукових підходів, які оптимізують процес оволодіння фахом, у поєднанні зі специфічними підходами щодо підготовки перекладачів; використання найбільш доцільних для активізації професійно-комунікативної активності студентів форм організації навчання, засобів, методів і прийомів.

Виокремимо теоретичний, практичний і комунікативний критерії для визначення рівнів сформованості ПКК, що зумовлені складом субкомпетентностей. Для забезпечення ефективного процесу формування є наукове моделювання. Ними обґрунтовано й розроблено структурно-функціональну модель формування професійно-комунікативної компетентності майбутнього перекладача авіаційної галузі, яка складається з цільового, методологічного, змістово-процесуального та оцінно-результативного блоків. До цільового блоку належать мета та завдання формування ПКК перекладача авіаційної галузі, підпорядковані соціальному замовленню: підготовка на основі міжнародних стандартів кваліфікованого перекладача із сформованою до діяльності в авіаційній галузі професійно-комунікативною компетентністю. До методологічного блоку належать методологічні підходи (компетентнісний, комунікативний, професійно зорієнтований, рецептивний, соціокогнітивний, лінгвокогнітивний і мультидисциплінарний) і принципи (мовного посередництва та двомовності; пріоритетність розуміння оригіналу, «перекладання сенсу, а не букви оригіналу» та ін.). Змістово-процесуальний блок представлено змістом, формами, методами, прийомами й педагогічними умовами. Визначено перелік навчальних курсів фахової підготовки майбутніх перекладачів, викладання яких формує субкомпетентності зазначеної ПКК. Оцінно-результативний блок моделі репрезентовано за допомогою структури ПКК майбутніх перекладачів авіаційної галузі, критеріїв і рівнів її сформованості. Обґрунтована структурно-функціональна модель формування ПКК необхідна для підвищення якості професійної підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі і результатом реалізації моделі формування ПКК майбутнього перекладача авіаційної галузі є кваліфікований фахівець в галузі перекладознавства із сформованою професійно-комунікативною компетентністю.

Оксана Білоус
доктор фізико-математичних наук,
доцент, м. Київ
Олена Безнос, м. Київ

Дорожня карта формування системи забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності Національного авіаційного університету

Як свідчить успішна практика впровадження системи забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі вищої освіти, довіра до подібних систем ґрунтується на визначених закладом вищої освіти цінностях, місії, стратегії розвитку, політиці у сфері якості та на принципах прозорості, об'єктивності, достовірності. Тому стратегічна мета відновлення лідерських позицій Національного авіаційного університету у світовому науково-освітньому просторі може бути зреалізованою лише в гармонізованому та структурованому комунікативному просторі, який ми маємо збудувати у межах системи забезпечення якості.

Перетворення ж університету в глобальний інноваційний центр авіаційно-космічної галузі задля гідного внеску в розвиток суспільства на національному та міжнародному рівнях буде зреалізовано на принципах академічної доброчесності, відкритості, прозорості, професіоналізму, соціальної відповідальності, студоцентризму, інноваційного підходу та базових цінностях: академічній свободі, академічній ідентичності, людській гідності, солідарності, креативності, горизонтальному лідерстві.

Задля виконання вимог Законів України «Про вищу освіту», «Про освіту», нормативно-розпорядчих документів МОН та для досягнення стратегічної мети Національного авіаційного університету формування дієвої системи забезпечення якості вищої освіти було розпочато ще у 2008 році, коли університетом було вперше отримано сертифікат міжнародного стандарту ISO 9001-2008 «Системи менеджменту якості. Вимоги».

Внутрішня система забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності передбачає здійснення процедур і заходів, зокрема:

- моніторинг та періодичний перегляд внутрішніх документів, наприклад освітніх програм;
- дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу, оскільки виявлення академічного плагіату є підставою для притягнення до академічної відповідальності, що регулюється законодавством та нормативно-правовою базою університету. Учасники освітнього процесу, стосовно яких порушено питання про недотримання ними академічної доброчесності, мають право оскаржувати прийняті рішення у встановленому порядку;
- щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників та регулярне оприлюднення результатів такого оцінювання на офіційному веб-сайті, інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб;
- підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- ресурсне забезпечення освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;
- ефективний менеджмент на основі стратегічного та оперативного планування з контролем виконання управлінських рішень;
- автоматизовану інформаційну систему для координації та управління освітньою діяльністю.

Важливим етапом розбудови внутрішньої системи забезпечення якості є Дорожня карта формування системи забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності, яка на 2018-2020 рр. передбачає:

- затвердження: Положення про систему забезпечення якості НАУ; стратегії розвитку навчання іноземними мовами; стратегічного плану входження НАУ до світових рейтингів; фінансової політики; комунікаційної політики;

- перегляд політики забезпечення якості освітнього процесу;
- оптимізацію організаційної структури НАУ з урахуванням процесного підходу;
- запровадження системи оцінювання результативності та ефективності ненавчальних структурних підрозділів;
- удосконалення процедури відбору та призначення на посади науково-педагогічних працівників;
- розробку програми ефективного партнерства зі стейкхолдерами;
- упровадження: процедури виявлення та запобігання академічного плагіату; системи моніторингу освітніх програм; електронного документообігу; рейтингів навчальних структурних підрозділів та науково-педагогічних працівників; зовнішньої експертизи діючих освітніх програм;
- налагодження системи підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- удосконалення інструментарію підвищення фахової майстерності викладачів через відкриті та показові заняття;
- автоматизацію основних підпроцесів організації освітнього процесу.

Представлена Дорожня карта містить завдання розбудови дієвого механізму взаємодії зі стейкхолдерами. Поштовхом для реалізації цього завдання стала участь команди Національного авіаційного університету з проектом «Ефективне партнерство зі стейкхолдерами» протягом 2018 року, за підтримки Британської Ради, Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України та Фундації лідерства для вищої освіти Сполученого Королівства. Проект команди національного авіаційного університету було обрано для участі у третьому циклі «Програми розвитку лідерського потенціалу університетів України» з-поміж багатьох інших університетів України.

Та найважливіший висновок, який можна зробити, аналізуючи 10-річний досвід запровадження дієвої внутрішньої системи забезпечення якості в Національному авіаційному університеті – якість потрібно забезпечувати, продукувати, а не контролювати.

Владислав Бобр
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Київ
Ганна Вржеснєвська
тренер-викладач ЦСЗ НСОЦ, м. Київ

Фізична культура в античній традиції та сьогоденні

У процесі опанування вищої освіти фізичне виховання є найбільш важливим і дієвим механізмом залучення людини до майже необмеженого багажу знань фізичної культури людства. Ефективність цього процесу залежить, не в останню чергу, від майстерного використання викладачем базових положень фізичної культури. Разом з тим, «базова фізична культура» є часткою, складовою фізичного виховання, яка репрезентує теоретично-методичний компонент навчальної дисципліни.

Цицерон застосовував слово «культура» лише разом з вказівкою на об'єкт цього піклування (наприклад, доглядом за душею чи тілом). Таким чином, традиція пов'язувати культуру з розвитком душі і тіла, а не тільки з матеріальними цінностями, сходиться до античності. Ця традиція розглядає людину не як продукт природи, а як продукт виховання. Античне представлення щодо культури, яка пов'язана з «доглядом за тілом», підтримувалась значним практичним досвідом проведення спортивних змагань та підготовки спортсменів до виступів на них у стародавніх Греції та Римі. Саме у той час закладався фундамент сучасної фізичної культури, як обов'язкової складової культури людини. Практика занять у гімназіях і палестрах, досвід проведення значних спортивних змагань підтримувався відповідною ідеологією, теоретичними здобутками, певними церемоніалами. Як важливий елемент буття і культури сформувався «змагальний принцип» – *агоністика*, який реалізувався в усіх сферах

життя людини (праця, мистецтво, спорт). Тілесність людини тісно пов'язана, в античній традиції, з ідеалами калокагатії. У контексті освіти та виховання орієнтиром стає платонівська тріада: музика, філософія та гімнастика, які розглядаються як фундаментальні елементи, що стосуються всіх аспектів існування людини.

Оскільки загальний вплив фізичної активності на студентів не може обмежуватись лише тренувальним ефектом, ігноруючи зміни, що стосуються інтелектуальної сфери, морально-вольових, духовних та естетичних чинників, є сенс розглянути взаємозв'язок зазначених факторів у контексті фізичного виховання.

Вважають, що структура фізичної культури складається з п'яти компонентів: спорт, базова фізична культура, професійно-прикладна фізична культура, фізична рекреація (активне дозвілля), адаптивна фізична культура. Кожний із зазначених компонентів має свою специфіку, що, своєю чергою, дозволяє диференціювати базову фізичну культуру на фізичне виховання, фізкультурну освіту, дитячий спорт, студентський спорт тощо.

Специфікою фізичного виховання є процес навчання фізичним вправам і руховим діям, вмінням і навичкам та вихованням властивих людям фізичних якостей, що гарантують спрямований розвиток здібностей, які базуються на цих цінностях. У якості одного з видів виховання фізичне виховання можна репрезентувати як педагогічний процес, спрямований на формування здорової, фізично та духовно досконалої людини, зміцнення її здоров'я, покращення працездатності та на цих засадах створення умов для творчого довголіття.

*Валентина Блохіна
аспірантка, м. Дніпро*

Ситуація успіху як стратегія розвитку колективу

Намагання керівників підвищити результативність діяльності трудового колективу спричиняє необхідність оновлення способів впливу на працівників, одним із яких можна назвати створення ситуацій успіху.

Ситуація успіху наразі розглядається як певна технологія впливу на особистість з метою підвищення у неї бажання діяти, досягати кращих результатів на фоні переживання задоволення від вже набутих результатів. Технологія ситуації успіху була започаткована А.Белкіним і розумілась ним як сполучення умов, які забезпечують успіх, а сам успіх – результат подібної ситуації. Ситуацію успіху можна розглядати з точки зору психології, соціальної психології, педагогіки. Так, з психологічної точки зору успіх — це переживання стану радості, задоволення від того, що результат, якого прагнула особистість у своїй діяльності, або збігся з її очікуваннями, сподіваннями (з рівнем домагань), або перевершив їх.

У психології комплексне розуміння поняття успіху особистості дозволяє розглядати його як цілісний конструкт, багатоаспектний у своїх виявах, що складається з відповідального вибору як мірило якості успіху; процесу постановки цілі та поетапного дотримання визначеної мети; ціннісної насиченості процесу реалізації життєвих потреб.

При цьому науковці зауважують на тому, що поетапне досягнення успіху не завжди пов'язане із свідомим вибором моделей поведінки людини, обумовленої сильною мотивацією досягнення цілей. Почасти досягнення успіху слід розглядати як певне «превалювання, - регресію з більш усвідомленого покращеного сценарію життя до первинної безсвідомої форми вибору, який можна описати за допомогою фактора навіювання ззовні: «я роблю вибір не тому, що усвідомлюю його важливість для мого життя, а тому, що перебуваю під дією емоцій, зараження». Отже, в такому випадку можна зауважувати про те, що зараження лідером професійної групи підлеглих певними ідеями з можливістю стати причетним до їх реалізації, вже усвідомлюється членами групи як особистий успіх, а значить, кожному надається шанс самовиявлення у спільній діяльності і кожен через усвідомлення власного внеску у цю діяльність – підвищує власну самооцінку.

Із соціально-психологічної точки зору, критерієм успіху стають очікування оточення та самої особистості та їх співвідношення з результатами діяльності. Успіхом можна вважати ситуацію, в якій очікування особистості збігаються або перевершують очікування оточення (особливо значущих для людини осіб). При цьому за умови зміни значущих осіб, сутність успіху не змінюється.

У педагогіці ситуація успіху корелюється із визначенням А. Макаренком усвідомленням «завтрашньої радості», що обумовлюється умінням лідерів колективу донести до всіх його членів модель перспективи – ближньої, середньої та далекої. Доповнюючи ідею «завтрашньої радості» у теорії колективної праці А. Макаренка, О. Сухомлинський гуманістичними ідеями про розвиток духовності особистості створив «школу радості», в якій виховання колективу ґрунтувалося не на «організаційній залежності», а на розвитку духовних багатств особи, потреби в людині, готовності привносити в колектив плоди своєї «індивідуальної духовної діяльності». У школі намагалися оцінити не знання, а успіх, перемогу, подолання труднощів у навчанні. На відміну від А. Макаренка, який виступав апологетом виховної ролі колективу для особистості, В. Сухомлинський заперечував таку роль, вважаючи, що «в атмосфері щирості, доброзичливості в дітей росте прагнення стати краще не на показ, не для того, щоб тебе похвалили, а з внутрішньої потреби відчувати пошану оточуючих, не упустити в їхніх очах своєї чесноти».

У сучасній педагогіці ситуація успіху розуміється як цілеспрямоване, організоване поєднання умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому. В аспекті навчання йдеться про результат продуманої та підготовленої стратегії й тактики вчителя та сім'ї. Для розвитку професійного колективу педагогічний аспект ситуації успіху слід розуміти як уміння лідера забезпечити умови для досягнення успіху кожного члена колективу, а також уміння психолога зорієнтувати лідера в особистісних можливостях успішності працівників. Зважаючи на те, що в основі педагогічної технології «створення ситуації успіху» лежить особистісно зорієнтований підхід до процесу навчання та виховання, для розвитку професійного колективу важливим стає надання можливості кожному працівнику реалізувати індивідуальні особливості.

За думкою О. Пехоти, ситуація успіху — це суб'єктивний психологічний стан задоволення результатом фізичного або морального напруження виконавця справи, творця явища. Отже, у роботі з професійним колективом психолог має допомогти лідеру визначити ступінь складності завдання для працівника таким чином, щоб воно не було ані легким (тоді успіх не відчувається, а діяльність перетворюється на рутину), ані надмірно складним (тоді у працівника формується комплекс невдахи). Найбільш оптимальною є ситуація, коли працівник має можливість впливати на вибір професійних завдань - тоді ситуація успіху набуває характеру усвідомлено обраної й самостійно організованої. Усвідомлення особистістю ситуації успіху, розуміння її значущості виникає після подолання психологічних бар'єрів страху бути не таким як усі, труднощів незнання, невміння тощо.

Отже, використання ситуації успіху у професійному колективі має сприяти підвищенню робочого тону, збільшенню продуктивності діяльності, а також допомогти працівникам усвідомлювати рівень власних професійних можливостей, компетентності, потреби для професійного колективу, авторитету в колег.

Наталія Бойченко
доктор філософських наук,
м. Київ

Методологічні підходи до викладання біоетики у вітчизняних ЗВО

Сучасні вимоги до формування та наповнення освітніх професійних програм у закладах вищої освіти (ЗВО) потребують врахування компетентнісного підходу в навчально-

виховному процесі. У цьому контексті важливого значення набуває біоетика, освоєння якої дозволяє оволодіти не тільки загальнонауковими компетенціями, але й отримати унікальний «сплав» спеціальнонаукових, аналітичних та філософських компетенцій. Випускник медичного ЗВО повинен орієнтуватися не лише на внутрішні стандарти доказової медицини, оскільки сьогоденні темпи і напрямки розвитку останньої обумовлюють доволі чітку орієнтацію на застосування міждисциплінарного, інтегративного підходу до сучасної науки. Все більш актуальним є запит на фахівця, що буде орієнтований на універсальні світоглядні принципи та й загальнолюдські цінності, зможе застосовувати знання з біоетики у своїй практичній діяльності.

Останнім часом у галузі медичної освіти все частіше *проголошується* тенденція до гуманізації. Зміст цього поняття, на нашу думку, потребує розкриття та деталізації. Гуманізація передбачає визначення конкретної версії витлумачення ціннісних характеристик людини. Якщо для економіки гуманізація означала би розширення економічної свободи та гарантованого матеріального добробуту людини, для психології – опанування особистістю розвитком своєї психічної сфери, то для медицини та медичної освіти гуманізація означає, передусім, зростання конструктивного характеру взаємодії лікаря і пацієнта у їхній спільній роботі щодо збереження та відновлення здоров'я пацієнта у ситуації його захворювання. Виходячи з такого базового аксіологічного підходу можна виводити інші ціннісні наслідки для пацієнта і лікаря, а відповідно – і для студента медичного ЗВО як майбутнього лікаря. Саме ці цінності мають визначати пріоритетність набуття відповідних фахових компетенцій при наданні та отриманні медичної освіти. Адекватне розуміння специфіки і суті гуманізації медичної освіти можна очікувати передусім від філософського підходу до її вивчення, а відповідно, ціннісно базовими у наданні гуманістичної медичної освіти також слід визнати філософські компетенції. Це не означає, що вони можуть змістовно замінити фахові медичні компетенції, однак це безумовно означає, що філософські категорії та філософськи обґрунтовані цінності [1] визначають ті компетенції, які створять мотиваційну основу для набуття спеціальних медичних компетенцій, а також відкриють можливість для належного використання аналітичних компетенцій. Останні можна опановувати незалежно від філософських та спеціальних, однак саме філософські створюють адекватну ціннісно-етичну основу, яка унеможливило ціннічне застосування аналітичних компетенцій у негуманних та антигуманних цілях.

Відкритим також залишається питання про методологічне підґрунтя біоетики та адекватне висвітлення цієї дисципліни в освітніх програмах підготовки спеціалістів у сфері медицини та охорони здоров'я. На нашу думку, варто зупинитися на деяких, безумовно важливих, методологічних аспектах, які мають стосунок до викладання біоетики. У цьому контексті показовою є наступна думка: «Якщо система філософських знань постає як методологія, то, зберігаючи по суті всі змістові характеристики філософської теорії, вона розвивається вже зовсім в іншому русі... Від філософської теорії, через системи знань з дедалі меншим ступенем узагальнень, до прикладних досліджень...» [2]. Тим самим біоетика має виробити власне епістемологічну ієрархію: від загальної ціннісно-світоглядної платформи, через спеціальні біоетичні дисципліни і до множинних біоетичних практик.

Системний підхід, застосовуваний до конкретних проблем, що розглядаються біоетикою, може бути «прикладений» також щонайменше у двох соціальних площинах: горизонтальній – як система взаємозв'язків окремих пацієнтів, їхніх родичів, близьких та інших людей, які виступають споживачами медичних послуг, та вертикальної – адже система охорони здоров'я як елемент соціальної структури сама має власну розгалужену ієрархічну структуру. У першому випадку аналіз запитів споживачів медичних послуг виявляє ризомний характер формування соціальних зв'язків, відсутність жорсткої соціальної організації, з характерними для неї формально визначеними правилами поведінки, функціональними обов'язками, правами участі тощо. Натомість інформація поширюється соціальними мережами, що має як свої позитивні (варіативність джерел та шляхів поширення інформації, швидкість поширення інформації, відсутність цензури тощо), так і негативні (слабка перевірюваність поширеної інформації, її некерованість,

непередбачуваність наслідків використання тощо) сторони. У другому випадку маємо переваги високої організації з її гарантованістю результату, однак неминучою лінійністю його досягнення. Однак, тільки такого методологічного підґрунтя, вочевидь, недостатньо для належного аналізу того широкого кола проблем, що пов'язані з біоетикою.

Аналіз методичних розробок з біоетики для студентів медичних спеціальностей вітчизняних ЗВО показав, що у переважній більшості програм зміст та структурна різноманітність біоетики розкривається крізь призму інтегрального підходу, який передбачає застосування різних методологічних практик, які виявляються сумісними попри можливі теоретичні суперечності на рівні конкуруючих методологічних традицій, з яких виростають ці практики. Передусім, це забезпечує особливий статус біоетики як ціннісної метатеорії щодо окремих медичних дисциплін, кожна з яких зокрема обмежена у можливостях свого ціннісного самообґрунтування. Однак це уможливорює також, зокрема, залучення окремих елементів біоетики до викладання інших дисциплін, передусім, спеціальних медичних.

Список використаних джерел

1. Бойченко Н. М. Застосування інституційного підходу до етичної концептуалізації функціонування сучасного університету: межі і можливості //Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2015. – №. 61. – С. 67-77.

2. Бойченко М.І. Системний підхід у соціальному пізнанні: ціннісні та функціональні аспекти. Монографія. – К.: Видавництво Промінь, 2011. – С. 118.

*Людмила Бондар
кандидат психологічних наук,
доцент, м. Київ*

Динаміка мотивів навчальної діяльності студентів-майбутніх практичних психологів

У сучасній системі вищої освіти на перший план виходить особистість студента як майбутнього активного члена суспільства, який бере участь у суспільному прогресі, є фахівцем своєї справи. Саме компетентна особистість є результатом освітнього процесу. Виховання особистості полягає перш за все у розвитку системи його потреб та мотивів. Характер мотивації навчання та особливості особистості є показниками якості освіти. Джон Равен у моделі компетентності відводить центральне місце ціннісно-мотиваційній сфері особистості. При цьому наголошує, що мотивація та здібності особистості тісно пов'язані, але ж мотивація має важливіше значення у формуванні особистості професіонала.

Мотиви є основною рушійною силою у будь-якій діяльності людини, розвиток позитивної навчальної мотивації у студентів є однією з умов особистісного розвитку та ефективної професійної підготовки. Тому особливо важливим стає питання про мотиви навчально-професійної діяльності студентів, які впливають на якість професійної підготовки, на формування особистості професіонала.

Вченими доведено, що мотивація є одним із провідних факторів успішного навчання. Але особливості цього фактора відрізняються на різних етапах навчального процесу. Від першого до останнього курсу змінюється навчально-професійна діяльність та її мотивація.

З метою вивчення мотивів навчальної діяльності студентів третього та четвертого курсів напряму підготовки «Практична психологія» проведено методику «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» (А.А. Реан, В.Я. Якунін) та методику «Діагностика мотивів навчальної діяльності студентів» (методика А.А.Реан, В.Я. Якунін у модифікації Н.Н. Бадмаєвої).

Методика «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів (А.Реан, В. Якунін) показала, що провідними мотивами для студентів як третього, так і четвертого курсів залишаються професійні, пізнавальні мотиви, отримання диплома. Але для студентів 4 курсу більш значущим виступає мотив отримання диплома.

Методика «Діагностика мотивів навчальної діяльності студентів» (А.А.Реан, В.Я. Якунін у модифікації Н.Н. Бадмаєвої) показала, що важливими для студентів як третього, так і четвертого курсів є професійні мотиви, комунікативні, навчально-пізнавальні, соціальні мотиви.

Отже, в основному студенти старших курсів бачать цілі та цінності вищої освіти та процесу навчання перш за все у реалізації професійних устремлінь. Але виявлено групу студентів, для яких характерні зовнішні мотиви навчальної діяльності: отримання схвалення, мотив уникнення невдач, мотив престижу. Підвищення рівня навчальної та навчально-професійної мотивації можливе через удосконалення навчального процесу.

На етапі оволодіння професією студенту необхідні стійкі професійні, навчально-пізнавальні мотиви навчальної діяльності та адекватне уявлення про свою майбутню роботу. За таких умов вони будуть прагнути до отримання нових знань, до творчості, отже, у них будуть формуватися професійно важливі якості.

Тетяна Бондаренко
кандидат педагогічних наук, м. Харків
Анна Михайлова
студентка, м. Харків

Использование методики автоматизации оценки валидности тестов достижений на основе семантического анализа учебных текстов

Одной из основных характеристик качества тестов достижений является содержательная валидность (content validity), которая характеризует тест по степени его соответствия предметной области. Это важнейшая характеристика теста, без оценки которой его нельзя считать измерительным инструментом. Однако традиционная методика оценки валидности теста - это сложная и трудоемкая процедура, которая требует привлечения нескольких экспертов. Методика автоматизации оценки валидности тестов достижений на основе семантического анализа учебных текстов позволит значительно сократить временные и финансовые затраты на оценку валидности по сравнению с традиционной методикой, а также достаточно просто осуществлять проверку валидности тестов достижений преподавателям, которые самостоятельно разрабатывают тестовые задания. Предлагаемая методика автоматизации оценки валидности тестов достижений включает два этапа.

На первом этапе с использованием семантического анализа текста онлайн (seo-анализ) формируется семантическое ядро учебного текста и семантическое ядро текста заданий, используя on-line семантические и лексические анализаторы текста textalyser.net, istio.com, advego.com и др. Здесь же осуществляется их предварительная подготовка для дальнейшей обработки.

На втором этапе с использованием табличного процессора Excel осуществляется сравнительный анализ семантических ядер, сформированных на первом этапе. Размер семантического ядра тестовых заданий должен быть в два раза больше, так как это ядро более размытое за счет большого повторения слов с одинаковым рангом. Например, в семантическом ядре тестовых заданий ключевые слова с рангом 3 повторяются 8 раз, а для учебного текста максимальное количество повторений – 4 (для ранга 5).

Для сравнения семантических ядер используем опцию табличного процессора Excel «Условное форматирование» с режимом «Правила выделения значений» и параметром «Повторяющиеся значения». По результатам сравнения совпадающие ключевые слова выделяются другим цветом.

Для получения полной оценки содержательной валидности тестовых заданий проводим дополнительные исследования, так как порядок следования совпадающих ключевых слов в ядре учебного текста и ядре тестовых заданий может существенно отличаться.

Чтобы оценить степень совпадения рангов ключевых слов в семантических ядрах учебного текста и тестовых заданий используем коэффициент корреляции Пирсона, который

характеризует наличие линейной зависимости между двумя наборами чисел. Если ранги ключевых слов в семантических ядрах совпадают, то коэффициент корреляции равен 1. Если ранги ключевых слов имеют обратный порядок (ключевое слово с рангом 1 в одном ядре имеет последний ранг в другом ядре и т.д.), то коэффициент корреляции равен - 1. Формула, по которой мы рассчитываем уровень содержательной валидности тестовых заданий имеет вид:

$$K_{CV} = n^2 \cdot R,$$

где n – количество совпадающих слов в семантических ядрах учебного текста и тестовых заданий; R – коэффициент корреляции рангов ключевых слов в учебном тексте и тестовом задании.

Данная методика позволяет значительно сократить временные и финансовые затраты на оценку валидности по сравнению с традиционными методиками, а также дает возможность преподавателям, которые самостоятельно разрабатывают тестовые задания, достаточно просто осуществлять проверку валидности тестов достижений.

Ніна Бондаренко
викладач, м. Київ

Метод case-study як засіб формування військово-професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу

Сучасні умови підготовки військового фахівця передбачають формування компетентного, самостійного, ініціативного, здатного прийняти правильне рішення в складних екстремальних умовах офіцера.

У науковій літературі існують різні тлумачення категорії «компетентність», які, хоч і принципово не відрізняються одне від одного, проте виділяють різні аспекти цього поняття. Так, Дж. Равен визначає поняття «компетентність» як специфічну здатність людини, необхідну для ефективного виконання конкретної діяльності в певній предметній галузі. Ця здатність передбачає наявність у людини таких якостей, рис і здатностей як вузькоспеціальні знання; особливого роду предметні навички; способи мислення; розуміння відповідальності за свої дії. Т. Г. Браже підкреслює, що професійна компетентність людей, які працюють в системі «людина-людина», визначається не тільки знаннями та вміннями, а й ціннісними орієнтаціями спеціаліста, мотивами його діяльності, усвідомленням себе в світі і світу навколо себе, стилем взаємодії, загальною культурою, здатністю до розвитку власного творчого потенціалу. В.Болотов, В.Серіков вважають, що до структури загальної компетентності людини, яка, на їхню думку, є інтегративною характеристикою особистості, входять такі компоненти, як готовність до цілепокладання, до дії, до оцінки, до рефлексії. Базовими складовими професійної компетентності науковці визначають професійні знання, професійні вміння та навички, професійно значущі психофізіологічні властивості, професійно значущі якості, що забезпечують високий рівень самоорганізації професійної діяльності особистості на рефлексивній основі.

Поліфункціональність військової діяльності дозволяє визначити компетентність військового фахівця як специфічну інтегральну здатність, яка включає в себе загальновійськові, військово-спеціальні та психолого-педагогічні компоненти, що забезпечують успіх військово-освітньої діяльності офіцера.

Зміст та завдання навчально-виховного процесу підготовки офіцерів запасу визначаються у відповідності до кваліфікаційних характеристиках різних військово-облікових спеціальностей, де сформульовані основні вимоги щодо військово-професійних та військово-соціальних якостей майбутнього офіцера, знань, умінь та навичок, необхідних для належного виконання ним військового обов'язку на посаді офіцерського складу в запасі у мирний час, обов'язків військової служби у воєнний час та для майбутньої професійної діяльності. Метою функціонування навчально-виховного процесу є профільна підготовка майбутніх офіцерів запасу, що сприяє формуванню компетентнісного підходу

майбутнього офіцера у вирішенні завдань військово-професійної діяльності. Компетентнісний підхід щодо реалізації професійних завдань проявляється не в здатності особистості вправно виконувати окремі елементи, складові різновидів діяльності, а кваліфіковано, на належному рівні, здійснювати цілісне їх виконання. Зміст викладання базових та спеціальних предметів сприяє: формуванню у майбутніх офіцерів ціннісно-мотиваційної спрямованості у професійній діяльності, набуттю військово-професійних знань, розвитку спеціальних умінь та навичок в оволодінні зброєю та військовою технікою, вмотивуванню прагнення до самореалізації.

Досвід упровадження викладачами кафедри військової підготовки інноваційних технологій та методик у навчально-виховний процес дозволяє виокремити метод case-study як найбільш комплексний та багатовекторний за своїм впливом, що сприяє всебічному, одночасному розвитку ключових складових професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу як керівників військових підрозділів. Сутність методу полягає у використанні конкретних випадків (ситуацій, історій, тексти яких називаються «кейсом») для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень студентами з певного розділу навчальної дисципліни. Особливістю кейс-методу є те, що він одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні цієї проблеми, а також вдало співвідносить навчальну, виховну, аналітичну, проектувальну та моделювальну діяльність, що є дієвим та ефективним засобом у формуванні компетентності офіцера тактичного рівня. Будучи інтерактивним методом навчання, кейс-метод не є ігровим, однак спонукає усіх учасників до активної взаємодії, взаємообміну інформацією, аналізу проблемних ситуацій, сформованих на основі реалій життя, та визначення шляхів їх вирішення, моделювання альтернатив.

Метод case-study передбачає підготовленість студентів до обговорення певної ситуації, що сприяє виробленню та закріпленню навичок самостійної роботи з матеріалом, формуванню зацікавленості у вирішенні ситуації, вмотивуванню до командної роботи усіх, хто бере в них участь. Натомість непередготовленість студентів, відсутність мотивації та їхня незацікавленість в аналізі складових кейсу призводить до поверхового його аналізу та несуттєвих прийнятих рішень.

Навчальні завдання кейс-методу полягають у набутті навичок використання теоретичного матеріалу для аналізу практичних проблем; формуванні навичок оцінювання ситуації, виборі та організації пошуку основної інформації; виробленні умінь формувати питання та обґрунтовані відповіді; виробленні умінь розробляти багатоваріантні підходи до реалізації плану дії; формуванні умінь самостійно приймати рішення в умовах невизначеності та нестандартності; формуванні умінь та навичок передбачення та моделювання шляхів ефективного вирішення даної проблеми; формуванні навичок та прийомів всебічного аналізу ситуацій, прогнозуванні способів розвитку ситуацій; формуванні умінь та навичок конструктивної критики.

Завдання роботи над кейсами відрізняються від завдань, що формуються під час проведення інших видів занять, таких як семінари, практичні, групові заняття, оскільки надають можливість студентам під час самостійної підготовки та роботи над кейсом використовувати широкий спектр різноманітних підходів, теорій, принципів та методів. Робота над кейсом надає можливість приймати багато рішень, формувати альтернативні шляхи вирішення проблем, тим самим набути широкий набір різноманітних умінь та навичок, необхідних для формування компетентності підготовленого фахівця.

Аналіз проведення занять з використанням методу case-study дозволяє зробити висновок, що це стимулює індивідуальну активність студентів, формує позитивну мотивацію до навчання, зменшує кількість «пасивних» і невпевнених у собі студентів, забезпечує ефективність підготовки майбутніх фахівців, формує специфічні особистісні якості майбутнього офіцера, керівника військового підрозділу, здатного приймати адекватні рішення в екстремальних умовах.

Беззаперечною перевагою використання методу case-study є не лише отримання знань та формування практичних навичок, а й розвиток системи цінностей майбутнього

військового фахівця, військово-професійного світогляду та його військово-професійної компетентності.

Валентин Бондаренко
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Київ
Стефан Решко,
професор, м. Київ

Модернізація змісту професійної підготовки майбутніх працівників патрульної поліції

Становлення демократичного суспільства й інтеграція до європейської спільноти – стратегічні напрями сучасного державотворення в Україні. Ключовим етапом євроінтеграції є реформування правоохоронної сфери. Першим кроком до цього було передбачено створення сучасної патрульної поліції, яка стане флагманом Національної поліції України.

Нова концепція діяльності, розширення завдань і функцій патрульної поліції ставлять підвищені вимоги до професійної підготовленості особового складу, вимагають розроблення новітніх методик навчання та водночас актуалізують проблему модернізації змісту професійної освіти майбутніх правоохоронців.

У теорії та практиці професійної освіти накопичено значний досвід, який може стати основою вдосконалення системи професійного навчання працівників патрульної поліції [1, 2]. Різні аспекти професійної підготовки майбутніх правоохоронців активно вивчали вчені різних галузей знань. Водночас теоретичний аналіз наукових праць переконливо свідчить про дослідженість окремих напрямів підготовки поліцейських. Однак система професійної підготовки саме працівників патрульної поліції потребує вдосконалення [3].

Аналіз нормативних документів дає підстави констатувати, що навчання працівників патрульної поліції здійснюється під час проходження курсу первинної професійної підготовки поліцейських. Зважаючи на нетривалі строки навчання, освітній процес потребує максимальної практичної спрямованості.

На підставі здійснених досліджень нами розроблено систему поетапної професійної підготовки майбутніх працівників патрульної поліції, яку наповнюють цільовий, змістовий, операційний і результативний блоки. Цільовий блок охоплює мету професійної підготовки, яка полягає у формуванні професійної готовності майбутніх працівників патрульної поліції до ефективного виконання службової діяльності та подальше підтримання її впродовж служби в поліції. Змістовий блок встановлює загальнопрофесійні вимоги й етапи професійної підготовки (професійного самовизначення, професійного становлення, професійного зростання). Етап професійного самовизначення протікає до здобуття фахової освіти і є професійно зорієнтованим. На етапі професійного становлення майбутні працівники патрульної поліції здобувають фахову освіту. Цей етап охоплює період опанування курсу первинної професійної підготовки поліцейських. Етап професійного зростання поєднує професійний досвід безпосередньої службової діяльності та подальше професійне навчання.

Ефективність професійної підготовки майбутніх працівників патрульної поліції визначається методами, формами й педагогічними умовами навчання, які окреслено операційним блоком розробленої системи поетапної професійної підготовки. Ключовими педагогічними умовами є: розвиток мотивації у слухачів до навчання, підвищення рівня власної професійної готовності; належне матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу; практична його спрямованість; професійна компетентність викладачів й інструкторів; залучення слухачів до активної позанавчальної діяльності професійно-практичної спрямованості. Результативний блок передбачає компоненти, критерії оцінювання та рівні професійної готовності слухачів і працівників патрульної поліції.

Модернізація змісту професійної підготовки працівників патрульної поліції передбачає впровадження в освітній процес варіативних ситуаційних задач під час

проходження рольових ігор (сценаріїв); застосування ситуаційних завдань під час опанування навчальних предметів професійно-практичної підготовки та під час занять у системі службової підготовки поліцейських; цілеспрямований розвиток професійно важливих рис (фізичних, психологічних, комунікативних). Здійснені експериментальні дослідження свідчать про ефективність упроваджуваних заходів.

Список використаних джерел

1. Барановська Л., Саражинська І. Формування професійно-мовленнєвої компетенції майбутніх фахівців правоохоронної сфери. *Мовні і концептуальні картини світу. Збірник наукових праць*. 2008. Вип. 27. Ч. 1. С.45–50.
2. Рідей Н. М. Теорія і практика ступеневої підготовки майбутніх екологів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 57 с.
3. Пліско В. І., Бондаренко В. В. Вплив системи поетапної підготовки на розвиток когнітивного критерію професійної готовності майбутніх працівників патрульної поліції. *Вісник Черкаського університету*. 2018. Вип. 14. С. 66 – 72. (Серія «Педагогічні науки»).

Анна Володько
кандидат педагогічних наук,
м. Київ

Концепції когнітивної теорії в інформаційно-комунікаційному навчальному середовищі

Використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання передбачає опрацювання текстової інформації та зображень, тому постає питання, яким чином відбувається обробка інформаційних потоків оперативною пам'яттю під час вивчення іноземних мов.

У часи неперервного технологічного та інформаційного розвитку суспільства навчання за допомогою візуалізації та його масштабне впровадження в освітній процес навчання іноземних мов досліджується науковцями в різних аспектах: концептуальні засади інформаційно-комунікаційного навчального середовища (S. Ainsworth, R. Lowe, W. Schnotz, A. Schwamborn, M. W. Van Someren), вивчення внутрішніх розумових процесів (P. Chandler, R. E. Mayer, M. C. Wittrock), уваги (J. Sweller), різних видів пам'яті (A. Baddeley) та їх функціонування в залежності від виду обраного засобу інформаційно-комунікаційного навчального середовища та навіть подвійне кодування інформації (A. Paivio, J. M. Clark).

Грунтуючись на засадах когнітивної теорії, вивчення іноземних мов є процесом сприйняття та обробки аудитивної, вербальної та візуальної інформації, що потрапляє до сенсорної пам'яті реципієнта через слухові та зорові канали сприйняття і потребує обробки слів та зображень у межах:

- процесу відбору релевантних слів;
- процесу відбору релевантних елементів зображення;
- процесу організації відібраних слів та зображень;
- процесу інтеграції вербальної репрезентації з візуальною;
- процесу інтеграції отриманої інформації з попередніми знаннями реципієнта.

Відбір релевантної інформації для подальшого опрацювання зумовлено обмеженими можливостями робочої пам'яті людини та особливостями фокусування уваги.

Наступним кроком у процесі обробки інформації є її функціонування в оперативній пам'яті. Релевантна інформація, отримана через слухові канали, зберігається як звукове відображення, а та, що надійшла через зорові – як зображення, навіть якщо це було побачене надруковане слово. Процес трансформацій в оперативній пам'яті є особливим, оскільки відбір слів, словосполучень, зображень та їхніх частин є індивідуальним для кожної особистості, що спричиняє також і відмінності у подальшому зв'язному та структурованому відображенні почутого чи побаченого. Це пояснюється таким же складним процесом відтворення, що також обмежений допустимими обсягами пам'яті: реципієнти

використовують прості вербальні та графічні моделі, які потім переосмислюються та доповнюють за допомогою попередніх знань, викликаних з довгострокової пам'яті.

Таким чином, для досягнення максимальної ергономічності та ефективності навчального процесу під час організації навчання іноземних мов важливим є врахування особливостей функціонування когнітивної теорії в інформаційно-комунікаційному навчальному середовищі.

Список використаних джерел

1. Hohn K., Frech A., Eitel A. Das Gedächtnis. In: Gretsche P., Holzdpfel L. (Hg.): Lernen mit Visualisierungen. – Mönster / New York: Waxmann. – 2016. – S. 139-145.

*Іван Вржесневський,
кандидат наук з фізичного
виховання та спорту, м. Київ
Інна Скидан,
старший викладач, м. Київ*

Фактор «лени» в проблемном поле педагогики физических усилий и двигательной активности

В проблемном поле педагогики физических усилий и двигательной активности есть ряд факторов, которые традиционно игнорируются специалистами или ускользают от их внимания. Наиболее распространенные из них – *лень, фобии, зависть, злость, подражательство, когнитивный диссонанс, влияние «виртуального мира»*. Лень – острое нежелание трудиться, несмотря на оптимальное для работы состояние организма. Трактовка и дефиниции этого понятия расплывчаты и неоднозначны, а как явление «лень» мало изучена. Но без учета этого обстоятельства как системного фактора дальнейшее совершенствование физического воспитания студентов малопродуктивно. Лень можно рассматривать как психосоматический признак исправности выработанного за годы эволюции механизма – интуитивного распознавания необязательности или бессмысленности выполняемой работы. И здесь можно говорить о взаимосвязи «лени» с инстинктом самосохранения человека и другими проявлениями телесного «бессознательного». В условиях борьбы за выживание нашего вида этот механизм, естественно, менялся, приобретая специфические для человечества черты (создавая предпосылки к умственной лени). Природа человеческой лени в том, что «бессознательное» ищет себе поддержку в сознании индивидуума, формируя вполне осознанное представление о ценности малоподвижного комфорта, уюта. Лень также, как и тревогу, стресс, беспокойство, можно отнести к присущему жизнедеятельности человека состоянию; можно говорить о лени как о признаке, явлении и состоянии.

Кроме того, в антропологическом контексте, можно говорить о лени как о феномене, поскольку существует мнение о положительном влиянии этого фактора на сообразительность и изобретательность человека. И в этом понимании лень, может быть, как рациональна, так и иррациональна. Физическая лень как феномен берет начало в инстинкте самосохранения человека, в попытке сэкономить энергию для возможных экстремальных ситуаций. Лень отдельного человека может быть глобальной, общей (и это уже патология), а может быть локальной, избирательной (результатом отдельных решений и ситуаций). Люди могут быть в разной степени подвержены лени (предположительно научившиеся не только преодолевать искушение ленью, но и получать от этого удовольствие – «трудоголики»). Необходимо обосновать способы преодоления лени и проанализировать последствия такого преодоления. Только определив эти и другие параметры, мы сможем говорить о возможности контроля над этим фактором и с этой позиции вносить коррективы в процесс физического воспитания.

По зонам ответственности «лень» можно классифицировать как умственную (когнитивная сфера), эмоциональную, физическую, социальную (пренебрежение своими

социальными и бытовыми обязанностями). Также предлагаем классификацию стадий развития физической лени: фоновая, начальная негативная, устойчивая негативная, прогрессирующая негативная, патологическая. В жизненном цикле отдельного человека с накоплением бытовой усталости появляются предпосылки к развитию «возрастной лени». Как социальное явление лень тесно связана с восприятием современного человека комфортного отдыха, как одной из его ценностей.

Человек всегда находит те или иные оправдания, в том числе и для самого себя, своим действиям (или бездействию). Именно поэтому определить «явную лень» далеко не просто. Но это не значит, что её нет, или, что она не оказывает влияния на отношение человека к физическим нагрузкам, динамику физического состояния и здоровья учащейся молодежи.

Сергій Галецький
викладач, м. Остроз

Компетентність як основа професійності викладача іноземних мов

Компетентність є оцінкою якісного рівня здатності особи здійснювати певну діяльність, виконувати професійні функції. Безумовно, компетентність є підґрунтям професійності фахівця-викладача іноземних мов. Її параметри багатовимірні, взаємопов'язані. Вони визначені Державним освітнім стандартом, освітніми стандартами в галузі підготовки спеціалістів з іноземної мови.

Професійну компетентність можна розглядати у вузькому та широкому розумінні. У першому – це «професійно-педагогічні та предметні знання, вміння»; у другому – це спеціальна компетентність фахівця-предметника [3, С. 84]. У структурі набуття професійної компетентності майбутніми викладачами англійської мови комунікативна її складова посідає важливе місце.

Нормативні вимоги до професійної компетентності визначено кваліфікаційними та професіографічними моделями. Професіограма майбутнього спеціаліста є описом особливостей професії, знань та умінь. Вона вимагає від нього «високої загальної і світоглядної культури, широкої ерудиції, комунікабельності, такту, постійного прагнення до поповнення знань і значною мірою детермінує успіх його професійної діяльності» [5, С. 10].

У підготовці майбутніх викладачів англійської мови потрібно дотримуватися положень професіограм викладача і перекладача. Однак варто погодитися із зауваженням З.М. Мірошник та І.О. Талаш, які звертають увагу на те, що «системи професійних вимог будуються на засадах системного або діяльнісного підходів, тому відображають структуру професійної діяльності, детерміновану соціальним замовленням, чинним законодавством... Основним недоліком такого підходу до побудови професіограм є те, що вона являє собою ідеальну й негнучку модель, яка не завжди адекватно й повністю може бути реалізована відповідною професійною групою» [4, С.415]. Вони слушно зауважують про необхідність врахування в професіограмах механізму соціалізації професійної діяльності, метою якого є формуванні психологічної культури особистості, національної свідомості та духовної культури українського суспільства [4, С.417]. Вагомою складовою професіограм є психограма як система вимог до професії (рівень знань, стан здоров'я, характер, воля, ініціатива). Це «опис психологічної характеристики професійної діяльності, сукупності індивідуально-психологічних і психофізіологічних властивостей та якостей особистості, які є для неї професійно важливими» [6, С. 76]. Я.В. Бялківська виокремлює у психограмі перекладача два блоки: індивідуально-типологічні властивості особистості (емоційно-вольові властивості, риси характеру, здібності, психофізіологічні властивості) та особливості пізнавальних процесів (сенсорні та інтелектуальні пізнавальні процеси: увага, мислення, пам'ять) [1, С. 168]. Структура психологічної діяльності викладача, як система взаємопов'язаних і послідовних дій цілеспрямованого характеру, є багатокомпонентною. Серед них виокремлюють гностичний, організаторський, комунікативний компоненти [2, С. 61; 4, С. 417].

Цілком виправданим та аргументованим видається перелік професійно важливих якостей особистості викладача, необхідних для налагодження комунікації, наведений З.М. Мірошник та І.О. Талаш: 1) перцептивних (вмінні розуміти партнерів по взаємодії); 2) розвинутої соціальної перцепції (уміння «читати по обличчю»); 3) комунікативних (спрямовані на організацію педагогічного спілкування – встановлення психологічного контакту; володіння комунікативною культурою й технікою мовлення); 4) оперативного формулювання думок; 5) самопрезентації; 6) громадянських якостях [4, С. 420].

Отже, компетентність викладача іноземних мов є оцінкою якісного рівня здатності особи здійснювати професійну діяльність та виконувати професійні функції. У підготовці майбутніх викладачів англійської мови потрібно дотримуватися положень професіограм викладача і перекладача.

Список використаних джерел

1. Бялківська Я.В. Теоретико-методичні засади використання психограми спеціальності в навчанні перекладу. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013. № 6 (32). С. 166-175.
2. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. М.: Высш. шк., 1990. 240 с.
3. Леган В.П. До проблеми професійної компетентності викладача іноземної мови. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота», 2013. Вип. 29. С. 84-87.
4. Мірошник З.М., Талаш О.І. Побудова професіограми викладача вищої педагогічної школи: рольовий підхід. Проблеми сучасної психології. 2014. Вип. 23. С.413-423.
5. Підручна З.Ф. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ...канд. пед. наук. Тернопіль, 2008. 20 с.
6. Синявський В.В. Професіограми і психограми професій педагогічного спрямування : метод. Посібник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 84 с.

Людмила Герасименко
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Кропивницький
Світлана Муравська
кандидат педагогічних наук,
м. Кропивницький

Розвиток критичного мислення майбутніх пілотів у контексті безпеки польотів

В умовах високої конкурентності та глобалізації освітнього простору Україна повинна забезпечувати якісну підготовку фахівця, здатного працювати як в стандартних, так і розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності. Особливої уваги у цьому контексті заслуговує професійна підготовка майбутніх авіаційних фахівців, зважаючи на наявність екстремальних умов, які ведуть до дезорганізації раціональної діяльності льотного складу. Проблема розвитку критичного мислення актуалізує той факт, що з вини пілотів відбувається біля 85% авіакатастроф [2], основною причиною майже 50% з них Р. Дженсен, Е. Вінер називають недостатній рівень професійного мислення пілотів.

Проблема розвитку критичного мислення була об'єктом підвищеної дослідницької уваги як вітчизняних, так і зарубіжних учених: Б. Блум, Д. Брунер, М. Верти, Л. Виготський, Дж. Дьюї, Б. Мур, Ж. Піаже, В. Сухомлинський, П. Фрайре, Д. Халперн та ін. У вищій школі цьому питанню присвятили праці такі дослідники, як Т. Воропай, О. Коржуєв, Т. Олійник, Ю. Руденко, Ю. Стежко, А. Тягло, М. Шеремет та ін. Разом з тим, питання розвитку критичного мислення майбутніх авіаційних фахівців не було предметом наукового пошуку.

На Всесвітньому економічному форумі у Давосі в 2016 розглядалися топ-10 навичок, які будуть необхідні до 2020 року для успішної кар'єри, топову другу позицію займають уміння критичного мислення.

У дослідженнях, проведених науковцями під керівництвом Стівена Каснера (Stephen Casner) [1], стверджується, що активне використання нових технологій та комп'ютеризованих систем створюють нові можливості для помилок, оскільки в екстрених ситуаціях пілоти не розуміють, що робить машина. А також підкреслено, що у сучасних автоматизованих кабінах пілоти, спираючись на новітні технології, втрачають уміння критичного мислення. Отже, виникає питання про професійну надійність льотного складу в екстремальних ситуаціях та потребу в розвитку критичного мислення пілотів.

Незважаючи на постійне удосконалення професійної підготовки пілотів, аналіз авіакатастроф останнього десятиліття все ще демонструє наявність проблеми прийняття правильного рішення в екстремальних умовах, неспроможності проаналізувати обстановку коректно, переоцінку власних умінь. Наведемо лише кілька прикладів.

Катастрофа Ту-134 під Петрозаводськом сталася 20 червня 2011 року. Авіалайнер Ту-134А-3 авіакомпанії «РусЕйр» виконував рейс за маршрутом Москва – Петрозаводськ на замовлення авіакомпанії «РусЛайн». При заході на посадку в аеропорту Петрозаводська в несприятливих метеорологічних умовах (низька хмарність висотою 30-40 метрів, що переходить в туман з видимістю 500-700 метрів) літак зачепив дерева, потім зіткнувся із землею поверхнею й повністю зруйнувався. Катастрофа сталася неподалік від села Бесовец приблизно в 1,2 кілометра від аеропорту. З 52 осіб, що знаходилися на його борту загинули 47. Причиною катастрофи літака, згідно даних Кінцевого звіту з розслідування авіаційної події Міждержавного авіаційного комітету [4] стало неприйняття екіпажем рішення про відхід на друге коло та зниження літака нижче встановленої мінімальної безпечної висоти при відсутності візуального контакту з вогнями наближення й наземними орієнтирами, що призвело до зіткнення літака з деревами й землею у процесі керованого польоту. Слід зазначити, що в період між прийняттям рішення й вильотом відбулося погіршення фактичної й прогнозованої погоди нижче мінімуму для посадки на аеродромі Петрозаводськ. Причиною неадекватної поведінки капітана повітряного судна на кінцевому етапі польоту, передусім є невідповідність очікуваної ситуації з реальною. В умовах швидкоплинності розвитку подій капітан повітряного судна міг мати суб'єктивну оцінку польотної ситуації, про що свідчать спокійно сказані ним всього за 6 секунд до фатального результату слова: «Не бачу поки. Дивлюся» (тобто у польоті командир все ще шукав наземні орієнтири). Це свідчить про відсутність у капітана почуття небезпеки й наявності впевненості в своїх діях з відчуттям запасу часу для прийняття рішення. До того ж, згідно наведеного вище документу, відбулося повне порушення взаємодії в екіпажі в частині розподілу обов'язків при виконанні заходу на посадку між капітаном повітряного судна, штурманом і другим пілотом, в результаті якого, капітан вів посадку під впливом штурмана, який знаходився у сатані алкогольного сп'яніння, та відбулося фактичне усунення другого пілота з управління літаком на кінцевому етапі аварійного польоту [4].

Другим прикладом є авіакатастрофа рейсу 222 TransAsia Airways (GE222/TNA222), яка трапилася 23 липня 2014 року при заході літака ATR 72-500 на аварійну посадку на архіпелазі Пенху. Повідомляється, що літак врізався в землю в районі населеного пункту Хуси. При цьому він пошкодив два будинки, які загорілися. Кількість жертв 58 осіб. Згідно з кінцевим звітом розслідування катастрофи [3], подія сталася в результаті другої спроби літака приземлитися в штормову погоду. Капітан повітряного судна не зміг оцінити ризик погодних умов, та незважаючи на сильний дощ і пов'язану з ним грозову активність з максимальною кількістю опадів, погіршення видимості, прийняв рішення про посадку літака, замість уходу на запасний аеродром. У документі зазначається, що «капітан був занадто впевнений у своїх льотних умінь, це могло призвести до рішення продовжити підхід нижче за мінімальну висоту зниження без оцінки ризиків, що пов'язані з цим рішенням» [3, с. 6].

Уміння критичного мислення визнані ключовими для успішної самореалізації фахівця у будь-якій сфері. Для авіації актуальність посилюється відповідальністю професії та фатальними наслідками неправильно прийнятого рішення. Статистичні дані аналізу авіаційних катастроф констатують вагомий роль людського чинника, де значна частина подій трапилася через недостатній рівень професійного мислення.

Список використаних джерел

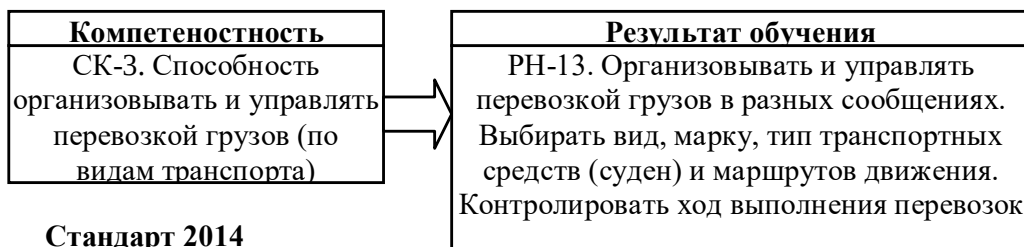
1. Gwynne P. How Cockpit Computers Prejudice Pilots' Performance. Tuesday, December 23, 2014. URL: <https://www.insidescience.org/news/how-cockpit-computers-prejudice-pilots%E2%80%99-performance> (Last accessed: 18.02.2019).
2. Risk Management Handbook. Federal Aviation Administration. January 2016. Chapter 2. Human behavior. Retrieved 16 November 2018 URL: https://www.faa.gov/regulations_policies/handbooks_manuals/aviation/media/risk_management_hb_change_1.pdf
3. TransAsia Airways Flight GE222 ATR72-212A, B-22810 Impacted Terrain and Collided with a Residential Area Northeast of the Threshold of Runway 20 at Magong Airport Report Number: ASC-AOR-16-01-002. Aviation Safety Council Taipei, Taiwan 23 July, 2014 Report Date: January, 2016 URL: https://reports.aviation-safety.net/2014/20140723-0_AT75_B-22810.pdf
4. Окончательный отчет по результатам расследования авиационного происшествия. Окончательный отчет Ту-134А RA- 65691. Межгосударственный авиационный комитет. Комиссия по расследованию авиационных происшествий. URL: https://www.webcitation.org/6MFFxE2DW?url=http://www.mak.ru/russian/investigations/2011/report_ra-65691.pdf

Олексій Горяїнов
кандидат технічних наук,
доцент, м. Харків

Проблема диагностики профессиональных компетенций по специальности «Транспортные технологии»

Принятие стандарта по специальности 275 «Транспортные технологии» [1] требует его реализации в виде учебных и рабочих планов, а также рабочих программ и соответствующего методического обеспечения. Стандарт сформулирован на основе компетентностного подхода. В отличие от предыдущего стандарта [2, 3], в новом стандарте произошло укрупнение компетентностей (было – 42, стало – 30), отсутствуют названия учебных дисциплин. Приведем пример сравнения – рис. 1.

Стандарт 2018

Стандарт 2014

Рис. 1 Сравнение структуры стандартов по специальности «Транспортные технологии» (на примере компетентностей, относящихся к грузовым перевозкам)

В стандарті 2014 года дисципліна состояла из отдельных частей (содержательных модулей или умений) нескольких компетентностей. В стандарті 2018 года фактически каждой компетентности соответствует один результат обучения (хотя официально в стандарті [1] есть матрица соответствия компетентностей и результатов обучения). Также в стандарті 2014 года была привязка к типовым задачам деятельности и производственным функциям, что позволяло ориентироваться в предметной области специальности.

Появление нового стандарту [1] обусловило появление проблемы диагностики профессиональных компетенций. Этот вопрос является очень актуальным при условии внедрения контроля знаний или внедрения системы единого независимого оценивания в рамках всей Украины. Одним из выходов видится создание дополнительных расширенных методических материалов, уточняющих содержание компетентностей. При этом следует использовать материалы предыдущего стандарту [2, 3] и методику, которая наведена в [4].

Список использованных источников

1. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 275 «Транспортні технології (за видами)» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Наказ МОН України від 29.10.2018 № 1171 <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/31/275-transportni-tekhnologii-za-vidami-dlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-osviti.pdf>

2. ГСВОУ 6.070101-2014. ОПП підготовки бакалавра. Напрямок підготовки 6.070101 Транспортні технології (за видами транспорту). – Київ, МОН України, 2014. – 99 с.

3. ГСВОУ 6.070101-2014. ОКХ підготовки бакалавра. Напрямок підготовки 6.070101 Транспортні технології (за видами транспорту). – Київ, МОН України, 2014. – 96 с.

4 Шкерина Л.В. Диагностика профессиональных компетенций студентов на основе учебных кейсов // Вестник КГПУ им. В.П. Астафьева. 2012. №4. - С. 62 – 67. - <https://cyberleninka.ru/article/n/diagnostika-professionalnyh-kompetentsiy-studentov-na-osnove-uchebnyh-keysov>

Олена Гомонюк
доктор педагогічних наук,
професор, м. Хмельницький
Оксана Онишко
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Хмельницький

Формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціономічних професій шляхом їх участі у різних видах практики і в позааудиторній роботі

Позааудиторна діяльність у закладах вищої освіти спрямована на виховання вільної особистості. Вона заснована на законах творчості, що передбачають залучення студентів до реальної співтворчості, інтелектуального діалогу, гармонізацію спілкування, успіх, можливість почуватися вільно.

Позааудиторна діяльність сприяє розвитку незалежного мислення, розробленню прийомів співтворчості й інтелектуальної напруги. Для неї характерно гнучке й гармонійне поєднання індивідуальної, групової та колективної діяльності, водночас самостійної та педагогічно скерованої.

Серед видів позааудиторної роботи, що сприяють формуванню професійно-педагогічної культури (ППК) майбутніх фахівців соціономічних професій, можемо виокремити такі:

1. Науково-дослідна робота, що здійснюється у межах студентського наукового товариства. Це проведення досліджень із психолого-педагогічних проблем з подальшою публікацією наукових статей у фахових виданнях, тез доповідей на наукових, науково-методичних, науково-практичних конференціях; підготовка та представлення наукових робіт

на міжнародних, всеукраїнських, регіональних і місцевих конкурсах; участь в олімпіадах, наукових брейн-рингах, дебатах; участь у роботі наукових гуртків, проблемних групах; проведення науково-дослідних проектів, круглих столів.

2. Виховна робота – проведення заходів, спрямованих на реалізацію завдань виховання.

3. Волонтерська робота – участь в організації громадських заходів (освітньо-виховних, просвітницьких, екологічних, благодійних, культурно-розважальних, мистецьких тощо).

Одним із провідних завдань закладу вищої освіти є розвиток наукової роботи студентів. Вона має бути спрямована на активізацію творчої молоді, пошук молодих талантів та сприяння їхній самореалізації, творчому зростанню.

Важливою формою наукової роботи є гурткова робота, що сприяє вихованню у студентів самостійного мислення, розвиває вміння діяти в нестандартних умовах. А це, в свою чергу, стимулює розумову діяльність, спонукає до справжнього відкриття, хай незначного, однак важливого для майбутнього педагога. Тому що це відкриття особисте, власне, і тому дуже цінне. Лише створивши творчу атмосферу в студентському колективі, можна забезпечити розвиток творчої особистості.

Гурткова робота допомагає студентам зрозуміти свою роль у подальшому суспільному житті, оскільки вона позбавлена жорсткого структурування і дотримання відповідної програми. Тому план роботи гуртка має враховувати не тільки проблеми, що зауважені викладачем, а й опиратися на інтереси і відповідні здібності студентів.

Таке планування є певним мотиваційним стимулом до подальшого поглиблення знань майбутніх педагогів і психологів та сприяє формуванню в них ППК.

Так, у процесі роботи над дослідженням частина студентів експериментальної групи відвідувала заняття педагогічного гуртка, метою яких була робота над становленням професійно-педагогічної культури особистості майбутнього педагога.

Продовженням наукової роботи студентів-гуртківців на старших курсах стало створення проблемної групи, що працювала над дослідженням особливостей розвитку професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців соціономічної сфери. Були підбрані навчально-виховні заклади, в яких працюють висококваліфіковані педагоги і психологи, відбулися зустрічі з ними; проведено бесіди, тестування, інтерв'ю зі студентами, які навчаються за спеціальністю «Психологія», анкетування та бесіди з викладачами й кураторами груп. Це дозволило дослідити обрану тему більш глибоко.

В результаті проведеної роботи частина студентів темами дипломних та магістерських робіт обрала ті, що пов'язані із формуванням ППК, зокрема: «Формування професійно значущих якостей майбутнього педагога», «Особливості розвитку професійної компетентності майбутнього фахівця соціальної сфери», «Розвиток педагогічної культури майбутніх педагогів», «Професійна етика майбутніх психологів» тощо.

Доброю традицією стало проведення тижня психології, що сприяє вихованню у студентів інтересу до обраної спеціальності, гуманізму, поваги до дітей.

Велике значення у формуванні професійно-педагогічної культури має організація випуску студентських стінгазет. Ця робота є дуже важливою, оскільки майбутні педагоги і психологи, користуючись літературою та Інтернетом, обирають ті питання, що їх хвилюють.

Отже, позааудиторна діяльність забезпечує формування творчої, ініціативної особистості студентів, збагачує її духовний світ, створює належні умови для розвитку професійно-педагогічної культури.

Наталія Глушаниця
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Київ

CLIL – освітній підхід в рамках інтеграції фахового та мовного навчання

CLIL (Content and Language Integrated Learning) - предметно-мовне інтегроване навчання, сутність якого полягає у засвоєнні фахових знань іноземною мовою. Цей новий напрям навчання спрямований на досягнення достатнього рівня вивчення фахових дисциплін засобами іноземної мови та володіння іноземною мовою у контексті засвоєння програми навчальних дисциплін. Акцент ставиться на навчанні загальним знанням, а не багатомовності. Тому іноземна мова використовується і для навчання і для спілкування. При організації процесу навчання важливо використовувати одну і ту ж іноземну мову, аудиторію та викладача. З метою кращого засвоєння студентами матеріалу викладач може застосовувати жести, міміку, зображення, презентації.

Заняття з використанням підходу CLIL поєднує в собі такі елементи: зміст (content), спілкування (communication), пізнання (cognition) та культуру (culture) так званий принцип 4 С. Зміст передбачає розвиток умінь, навичок певної сфери знань, спілкування – уміння використовувати іноземну мову для вивчення фахових дисциплін, пізнання – розвиток навичок мислення, культура - усвідомлення себе як частини культури, розуміння що існують інші культури та толерантне ставлення до них. За умови дотримання означеної стратегії заняття буде ефективним, а саме: підвищення у студентів мотивації до вивчення іноземної мови, розвиток міжкультурних та загальних знань, творчих та комунікативних навичок.

При організації заняття CLIL слід дотримуватися спеціально розробленої структури заняття:

- перевірка попередніх знань;
- відпрацювання змістового матеріалу;
- розширення словникового запасу;
- закріплення знань;
- узагальнення навичок;
- застосування нових знань;
- перевірка та виправлення помилок.

Означений підхід, як і інші підходи до вивчення іноземних мов, спрямований на навчання студентів стратегіям читання, аудіювання, письма, говоріння. Однак його відмінність полягає в тому, що викладачі іноземної мови є водночас викладачами фахових дисциплін. Переваги підходу CLIL:

- мова вивчається у комунікативному контексті, де кожне слово для студента є значимим і він вбачає необхідність у запам'ятовуванні нових слів;
- мова вивчається в іншомовному середовищі, невимушено, природно. Студенти спостерігають мову в дії та використовують її для спілкування.

Оксана Гриджук
доктор педагогічних наук,
доцент, м. Львів

До проблеми поглиблення мовної підготовки здобувачів вищої освіти в технічних ЗВО

Навчання здобувачів вищої освіти в Україні базується передовсім на професійній підготовці студентів, проте не менш важливими є набуті мовні й комунікативні знання, уміння та навички, формування яких забезпечує викладання дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». На жаль, цей курс з обов'язкового переведений до циклу вибіркового, і традиційно останніми роками читається лише протягом I семестру. У таких

умовах говорити про фахове спрямування дисципліни дуже складно, оскільки студенти, які щойно розпочали навчання у виші, ще зовсім не знають фахової лексики, не ознайомлені зі специфікою майбутнього професійного мовлення, а тому вважають, що протягом семестру вони лише поглиблюють знання з української мови. У курсі «Українська мова (за професійним спрямуванням)» на вивчення термінів відведено лише 10 год. (лекції – 2 год., практичні – 2 год., самостійна та індивідуальна робота – по 3 год.). Такий формат дозволяє лише ознайомити студентів із поняттям *термінна система*, вимогами до термінів, пояснити специфіку використання термінних одиниць у діловому мовленні. Цього, беззаперечно, є недостатньо. Для студентів дуже важливим є якісне засвоєння термінології та нормативне послуговування нею, що, на наш погляд, неможливе без розуміння фахової термінології як системи, без знань з історії формування спеціалізованих терміносистем, без аналізу структури, специфіки творення термінологічної одиниці, без розуміння походження термінів, лексико-семантичних особливостей спеціальних найменувань, специфіки перекладу їх тощо. Вирішити цю проблему, беззаперечно, можна і шляхом збільшення кількості годин на викладання дисципліни, і переведенням її на пізніші терміни навчання. Проте вважаємо, що для якісної підготовки фахівців вивчення лише однієї мовної дисципліни недостатньо. Як один із варіантів пропонуємо доповнити навчальні плани ще однією мовною дисципліною «Фахова термінологія», як це зроблено в Національному лісотехнічному університеті України.

Студенти опрацьовують фахову термінну лексику, удосконалюють навички професійного спілкування здебільшого під час вивчення спеціальних дисциплін. Проте якість цього процесу залежить не лише від накопичених теоретичних знань, а й від сукупності мовних знань, навичок, умінь, необхідних і для ефективної комунікації, і для подальшого наукового зростання. Саме цим обумовлена доцільність вивчення термінної лексики фаху як окремої лінгвістичної дисципліни.

Для студентів освітнього рівня магістр, що навчаються за спеціальностями «Лісове господарство» та «Деревообробні та меблеві технології», у Національному лісотехнічному університеті України уведено дисципліну «Фахова термінологія». Робота зі студентами технічного вишу має свою специфіку, оскільки викладач (філолог за фахом) має спочатку опрацьовувати фахові термінні системи, дослідити основні аспекти вивчення спеціальних найменувань, і на цій основі вже продовжувати роботу над науково-методичним забезпеченням дисципліни з урахуванням практичних фахових інтересів майбутнього працівника лісового сектору.

Пропоновані форми організації освітнього процесу – це лекції (15 год.), проблемні семінари (15 год.) та самостійна робота (20 год.).

У програмі визначено, що **метою навчальної дисципліни є:**

- формування термінологічної й поглиблення фахово зорієнтованої мовнокомунікативної компетентності студентів-лісотехніків;
- удосконалення навичок наукової та професійної комунікації державною мовою.

Основні завдання дисципліни окреслено як:

- вивчення закономірностей і специфіки розвитку термінології лісівництва та деревооброблення;
- аналіз складу й системної організації української термінології лісової та деревообробної галузей;
- вивчення лексико-генетичних особливостей аналізованих терміносистем;
- з'ясування специфіки лексико-семантичних процесів у терміносистемах лісівництва та деревооброблення;
- вивчення способів творення і найменування спеціальних понять;
- розвиток навичок усного наукового мовлення; збагачення фахового словника студента;
- формування навичок самоконтролю за дотриманням мовних норм; вироблення потреби в нормативному вживанні термінів;
- розвиток навичок складати, редагувати та перекладати наукові тексти за фахом;

- опрацювання теоретичних засад стандартизації й уніфікації термінних одиниць, способів фіксації термінів у словниках;\
- формування звички користуватися лінгвістичними та спеціальними словниками як довідковими джерелами.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен **знати**: історію формування фахової термінології (перші терміни, школи, навчальні посібники тощо); особливості системної організації термінолексики загалом; характерні ознаки та вимоги до термінів, специфіку використання термінів у діловому мовленні; способи номінації спеціальних понять; способи творення термінів, словотвірні значення префіксів, суфіксів; жанри наукових текстів, особливості створення їх; загальні й галузеві словники;

уміти: правильно використовувати фахові терміни; складати нормативні наукові тексти зі спеціальності, аналізувати їх щодо правильності побудови, логіки викладу інформації, писати відгуки і рецензії на наукові роботи; редагувати наукові тексти: виявляти й виправляти лексичні, стилістичні, граматичні, синтаксичні недоліки, орфографічні й пунктуаційні помилки; перекладати фахові тексти; використовувати в практичній діяльності словники; творчо вирішувати запропоновані викладачем проблемні завдання.

Прикладне значення курсу полягає у формуванні здатностей студентів вільно оперувати фаховою науковою термінологією; усвідомлено використовувати спеціальні найменування відповідно до норм сучасної української літературної мови, здійснюючи таким чином наукове та виробниче спілкування; орієнтуватися в лексико-семантичних процесах, що стосуються термінології обраного фаху.

Grzegorz Grzybek, prof. UR, PhD
head of the Care Pedagogy Department
Rzeszow, Poland

Preparing a pedagogue for sexual education and contemporary ethical standard

In this talk I want to point to several aspects: 1) sexual pessimism; 2) sexual reevaluation; 3) the role of the pedagogue in sex education and his/her preparation for it. It seems that the downplaying of the sexual sphere or the belief that parents will cope with the appropriate preparation of young people in families is wrong.

Sources of sexual pessimism

The sources of sexual pessimism, having been shaped in the Middle Ages and in later centuries in some European cultures, should be sought for in Christian antiquity. The new Christian religion had the ambition to show strict moral principles, and the sexual sphere was a good tool in this respect. Some of the strict sexual assumptions present in the Christian religion do not originate from the Bible, namely celibacy or monogamy.

Due to the current reflection, however, the most important though seem to be convictions about marital or non-marital sex relations. Seneca, whose beliefs were later followed by Saint Jerome, Augustine and Thomas Aquinas, is noteworthy, considered that one should not love his wife too passionately, the love relationship should be very restrained and cannot be similar to the one in relationships with a prostitute or a lover [5, p. 68-69; 6].

The stoical idea that sex should be limited to marital relations as well as the idea of Manichean contempt for the body found a very susceptible basis in Christian sexual ethics and were introduced to their canons.

Transformations of sexual morality and contemporary ethical standard

Contemporary changes are characterized by far-reaching emancipation and further areas of civil liberties are being acquired, which perhaps is not welcomed by all the community. OSHO points out that moralizing sexuality is no longer the future, and the sexual sphere should be treated like a joyful exchange of energy. The burden of heavy guilt in sexuality arises from the will to control the humble obeying and faithful citizen. Therefore, religions sought to recognize the awareness of sin by the faithful church members so that it would be possible to exercise effective

control over them resulting from the awareness of the lack of happiness. Happy people act freely [4, p. 170-173; 1, p. 7-41].

Today, for this reason, you can blame yourself for the sin of the past - slavery, where sexuality was subject to power [2, p. 143-153].

The contemporary ethical standard is very capacious, sometimes includes mutually exclusive moral attitudes, but it is based on the freedom and creation of the individual, including the sexual sphere[3, p. 23-26].

Conclusions and applications for the pedagogue's professional activity and education

For the educator to be able to adequately help the youth, it seems necessary to be personally prepared for sexual education, which means to be exposed to some disciplines during pedagogical studies.

An appropriate vision of "ethical eroticism" can be suggested.

Ethical or integrating, it is to be based on the development of cognitive and volitional skills. Eroticism is then ethical when it approaches the development of cognitive and volitional skills. The moral dimension of eroticism is "dressed" in the impact of the morality of pressure. The morality of stress manages eroticism through prohibitions, orders, and commandments. Ethical eroticism contributes to the development of ethical personality. The basic reference is not norms: orders, prohibitions, commandments, but values, above all such basic ones can be named: freedom, wisdom, love, happiness, dignity of a person. Eroticism is a quality that can be well or badly used, it can be of value or disintegration depending on the reference to values, but not norms. Wisdom justifies the choice, freedom creates the opportunity of choice, love is the object of eroticism, happiness confirms its quality and dignity of the integrated person.

References

1. Bauman Z. Sztuka życia, Kraków 2009, s. 7-41.
2. Foucault M. Historia seksualności, Warszawa 1995, s. 143-153.
3. Hartman J. Etyka! Poradnik dla grzeszników, Warszawa 2015, s. 23-26.
4. OSHO, Seks się liczy. Od seksu do nadświadomości, Warszawa 2016, s. 170-173;
5. Ranke-Heinmann U. Seks odwieczny problem Kościoła, Warszawa 2015, s. 68-69;
6. Tomasz z Akwinu, Św. Suma teologiczna w skrócie. Skrótu dokonał i w objaśnienia zaopatrzył F. W. Bednarski, Warszawa 2002

Оксана Губіна
кандидат педагогічних наук,
м. Суми

Використання інноваційних технологій у навчанні майбутніх аграрників

Формування суспільства знань і перехід до інформаційного суспільства передбачає якісну модернізацію освітньої галузі, передусім упровадження нових інноваційних засобів навчання.

Прикладом може послужити Сумський національний аграрний університет, який надає можливості навчатися як стаціонарно, так і дистанційно. Створення на базі університету Центру дистанційного навчання відповідно до «Положення про дистанційне навчання» надає можливості усім бажаючим навчатися в межах відкритої освіти з використанням інноваційних ІКТ та відкритих освітніх ресурсів. Головною метою Центру є надання можливості студентам отримати якісні знання, набуті вміння та навички з обраної спеціальності дистанційно за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Основними завданнями центру є: розширення можливостей доступу всіх бажаючих до якісного навчання в межах дистанційної освіти; індивідуалізація процесу навчання відповідно до потреб та особливостей слухачів; підвищення ефективності навчання за допомогою застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; забезпечення контролю якості дистанційної освіти. Центр дистанційного навчання має нормативно-

правове та організаційне забезпечення. Рішення щодо організації роботи центру приймаються Вченою радою і затверджуються наказом ректора університету. Документи щодо планування навчального процесу (навчальні програми, плани, навчально-методичні плани, розклади занять) та визначення дисциплін, видів навчальних занять і контрольних заходів затверджуються проректором з науково-педагогічної та навчальної роботи.

Науково-методичне забезпечення визначеного типу освіти (базова, післядипломна, перепідготовка, підвищення кваліфікації) включає: теоретичні і практичні рекомендації щодо розроблення й використання психолого-педагогічних та ІКТ дистанційного навчання; критерії, засоби і системи контролю якості навчання; змістове, дидактичне та методичне наповнення навчальних програм дистанційних курсів.

Системотехнічне забезпечення представлено: апаратними засобами (мережеве обладнання, сервери, ПК, обладнання для відео конференцв'язку), телекомунікаційним, програмним забезпеченням (операційні системи, сервери баз даних, веб-сервер), веб-ресурсами навчальної програми (методичних рекомендацій для слухачів, документи планування навчального процесу, електронні бібліотеки, відео та аудіо-записів лекцій, семінарів, мультимедійних лекційних матеріалів, практичних завдань, віртуальних лабораторних робіт із рекомендаціями, пакетів тестових завдань для самоконтролю, тестування із автоматизованою, або тьюторською перевіркою результатів).

Учасниками навчального процесу є: слухачі, науково-педагогічні працівники, адміністративно-управлінський, інженерно-технічний та допоміжний персонал.

До обов'язків науково-педагогічних працівників належить: розроблення документів планування навчального процесу; розроблення і своєчасне оновлення змістового, дидактичного та методичного наповнення веб-ресурсів навчальної програми; проведення навчальних заходів (лекцій семінарів, консультацій) у синхронному/асинхронному режимах; індивідуалізація навчального процесу; проведення контрольних заходів; надання аналітичних звітів про результати виконання слухачами навчальних програм керівництву.

Використання інноваційних технологій уможливорює не лише якісне навчання, а й сприяє удосконаленню системи управління освітою та контролем якості.

*Олена Гурська
аспірантка, м. Київ*

Професійно-особистісне становлення майбутніх ІТ-фахівців в освітньому процесі технічного закладу вищої освіти

Динаміка розвитку ІТ-галузі, конкуренція на ринку інтелектуальної праці ставить перед технічними закладами вищої освіти проблеми задоволення ринкового попиту на конкурентоздатних фахівців, соціально захищених якістю і професійно-діяльними можливостями своєї освіти, вимагає від випускників не тільки знання сучасних напрямів і методів, а й вміння працювати в команді, володіння сучасними стратегіями, враховуючи професійні стандарти, відповідно до яких формуються вимоги до освітніх програм навчальних закладів з підготовки фахівців з інформаційних технологій [1, 4]. Метою сучасного технічного університету є підготовка інтелектуальної, творчої еліти, яка, крім аналітичних та організаційних знань, може розвивати нові технології, використовувати іноземні мови в мультикультурному середовищі, а також швидко змінювати види і форми інтелектуальної діяльності без зниження ефективності [3]. За останній час визначними міжнародними технічними закладами були розроблені вимоги до сучасних ІТ-фахівців, які включають: позитивне і усвідомлене ставлення до своєї професії, прагнення до постійного особистісного і професійного вдосконалення і розвитку свого інтелектуального потенціалу; професійну компетентність; володіння методами проектування, моделювання і прогнозування, а також методами випробувань і досліджень, необхідних для створення нових інтелектуальних і матеріальних цінностей; розуміння тенденцій і основних напрямків

розвитку технології, високу комунікативну готовність до роботи в професійному і соціальному середовищі.

Психолого-особистісний підхід до процесу підготовки конкурентоспроможних фахівців дозволяє зробити акцент на становленні і розвитку особистісних характеристик суб'єкта професійної діяльності, розглядаючи професійно важливі особистісні якості не тільки як основні параметри професійної діяльності, а й як системоутворюючі характеристики, що визначають розвиненість потенційних можливостей майбутніх професіоналів. Під час оволодіння майстерністю відбувається розвиток, зміцнення і стабілізація професійної мотивації, вдосконалюються необхідні професійні якості особистості, змінюються самооцінка і рівень професійних домагань. Реалізація професійних функцій призводить до утворення трьох основних підструктур особистості майбутніх ІТ-фахівців, а саме професійної спрямованості, професійної компетентності, професійно-важливих якостей особистості.

Професійна спрямованість розглядається як інтегральна якість особистості, що визначає ставлення до професії, потребу в професійній діяльності та готовність до неї. До якостей, що характеризують спрямованість особистості, слід віднести: професійно-ціннісні орієнтації, мотиви, покликання до ІТ-діяльності, а також домінантність, громадську активність, соціальний оптимізм та ін. Професійна компетентність - це рівень обізнаності, авторитетності фахівця, що дозволяє йому продуктивно вирішувати навчально-виховні завдання, які виникають в процесі підготовки кваліфікованого фахівця. До структури професійної компетентності входять: психолого-педагогічна ерудиція, технічна підготовка, вміння і навички за професією, готовність до постійного підвищення своєї кваліфікації, мобільність професійних функцій та інше. Професійно-важливі якості визначають як систему стійких особистісних якостей, що створюють можливість успішного виконання професійної діяльності. Розвиток та інтеграція в процесі професійного становлення майбутнього ІТ-фахівця призводять до формування системи професійно-особистісних якостей, в тому числі таких, як організованість, соціальна відповідальність, комунікативність, спостережливість, образна, рухова та інші види пам'яті, технічне мислення, просторова уява, уважність, емоційна стійкість, рішучість, витривалість, наполегливість, цілеспрямованість, дисциплінованість, самоконтроль та ін. [2]. Під час здійснення професійних функцій ІТ-фахівців відбувається професіоналізація психічних властивостей, що призводить до утворення професійного інтелекту, який включає в себе оперативне і якісне відображення ймовірності подій професійної діяльності, спрямованої на професійну підготовку особистості. Його особливістю є інтеграція різних компонентів мислення, евристичність і прогностична спрямованість.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що сучасні вимоги до майбутніх фахівців інформаційних технологій все більше активізують завдання підготовки цілеспрямованої і прагматичної особистості, яка проявляє компетентний рівень професійної культури, володіє здатністю конструктивно долати стресові ситуації і адаптуватися до норм і цінностей, що виникають в професійних колах, визначаючи успішність їх професійного та особистісного становлення.

Список використаних джерел

1. Гурська О.О. Іноземна мова як засіб формування професійно важливих якостей майбутніх ІТ-фахівців в умовах освітнього середовища технічного університету. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, Hungary, 2019. Vol. VII (76), Is. 187/2019, С. 27-30.
2. Корнева З.М. Система професійно орієнтованого англomовного навчання студентів технічних спеціальностей у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2018. 670 с.
3. Mikhnenko G., Absaliyeva Ya. The formation of intellectual mobility of engineering students through integration of foreign language education and professional training. *Advanced Education*. Kyiv, Ukraine, 2018. Is. 9/2018. P. 33-38.

4. Проскура С. Л., Литвинова С. Г. Підготовка фахівців з інформаційних технологій у закладах вищої освіти: стан, проблеми і перспективи. *Information Technologies in Education*. 2018. Вип. 2 (35). С.72-88.

Олена Гушак
кандидат технічних наук,
доцент, м. Львів
Іван Галик
кандидат технічних наук,
професор, м. Львів
Семак Богдан
доктор технічних наук,
професор, м. Львів

Товарознавча характеристика професійних компетентностей фахівців торгівлі трикотажним одягом

Необхідність формулювання, обґрунтування та товарознавчої характеристики ключових професійних компетентностей фахівців гуртової та роздрібної торгівлі трикотажем обумовлена низкою причин. Назвемо основні з них [1,2,3]:

- суттєве розширення асортименту зростання обсягів виробництва трикотажного одягу в останні роки;
- постійне оновлення вітчизняного ринку трикотажем зарубіжного виробництва, який значно відрізняється від вітчизняного своєю будовою, властивостями та особливостями маркування;
- відсутність інформації про перелік та особливості професійних компетентностей фахівців з торгівлі трикотажем у підручниках, навчальних посібниках, лабораторних практикумах із текстильного товарознавства та матеріалознавства;
- потреба внесення названих компетентностей в окремі освітні стандарти до вузів сфери торгівлі;
- потреба корінної перебудови та подальшого вдосконалення системи вищої освіти для сфери торгівлі;

Як відомо, у результаті впровадження в навчальний процес ЗВО сфери торгівлі компетентнісного підходу випускники товарознавчих факультетів після вивчення «Товарознавства трикотажних товарів» повинні набути такі ключові фахові компетентності [4]:

- знання асортименту та властивостей основних видів текстильної сировини для трикотажного виробництва (пряжі, ниток, барвників, апретів, текстильно-допоміжних речовин);
- знання основних етапів технології трикотажного виробництва (в'язання, фарбування, друкування, заключне та спеціальне оброблення);
- знання термінів і основних положень, що стосується визначення та характеристики асортименту трикотажної сировини, класифікації, та характеристики властивостей трикотажних полотен і виробів, їх маркування;
- вміння визначити волокнистий склад трикотажних полотен і виробів та оцінювати їх зносостійкість, гігієнічність та безпечність;
- чітко розрізняти особливості будови і властивостей полотен трикотажного, тканого та нетканого способів виробництва;
- вміння розрізняти та давати характеристику властивостей і сфери застосування основних видів кулірних і основов'язаних полотен базових, похідних, візерункових і комбінованих переплетень;

- вміння встановлювати та характеризувати особливості способів основного, заключного та спеціального оброблення трикотажних полотен і виробів різного цільового призначення;

- знання особливостей класифікації групового, видового та внутрішньовидового асортименту різних за призначенням груп трикотажних виробів;

- вміння давати товарознавчу характеристику видового асортименту та основних властивостей різних за призначенням асортиментних груп трикотажних виробів (верхнього трикотажу, трикотажної білизни, панчішно-шкарпеткових виробів та інших);

- вміння підбору полотен формостійкості структури (комбінованих кулірних переплетень) для посилення формостійкості видів трикотажного одягу (костюмів, курток, пальто);

- вміння вибору малорозпускальних, нерозпускальних кулірних пресових полотен для виробництва нерозпускальних панчішно-шкарпеткових виробів;

- вміння виявити та дати товарознавчу характеристику властивостей елітних видів верхнього трикотажного одягу (наприклад, серед чоловічого одягу це кардигани, а серед жіночого джемperi-туніки, джемperi-сукні, блузки-боді та інші);

- вміння оцінити відповідність розмірних характеристик трикотажних виробів: розмірів, ростів і повнот для платтяно-костюмних і пальтових виробів та розмірів для панчішно-шкарпеткових і рукавичкових виробів, хустково-шарфових виробів та головних уборів;

- вміння користуватись символами догляду за трикотажними виробами в процесі їх експлуатації (після їх хімічного чищення, прання, прасування та інших);

Цілком зрозуміло, що наведений перелік компетентностей для фахівців трикотажного профілю буде відрізнятися між собою складністю та різноманітністю їх ієрархічно-структурних рівнів. Вони можуть змінюватись і доповнюватись залежно від багатьох чинників, а саме: конкретної посади фахівця та досвіду його роботи; змісту окремих навчальних програм профільних дисциплін, які вивчаються в процесі його навчання у ЗВО.

Список використаних джерел

1. Галик І.С. Товарознавство трикотажних виробів: підручник для студентів товарознавчих спеціальностей вищих навчальних закладів / І.С. Галик, Б.Д. Семак. – Львів «Магнолія 2006», 2011. – 221с.

2. Галик І.С. Проблема формування та оцінювання екологічної безпечності текстилю: монографія / І.С. Галик, Б.Д. Семак – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2014. – 488с.

3. Галик І.С. Компетентнісний підхід – основа професійної підготовки товарознавців у вищих навчальних закладах / І.С. Галик, Б.Д. Семак // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Технічні науки, 2017. - №8. – С. 16-24.

4. Пахолюк О.В. Формулювання професійних компетентностей товарознавців торговельної трикотажного підприємства / О.В. Пахолюк, І.С. Галик, Б.Д. Семак // Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів. Матеріали V міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 20-22 березня 2018 року). Полтава, ПУЕТ, 2018. – С.350-354.

Олександр Даниленко
кандидат педагогічних наук,
м. Ізмаїл

Чинники, що визначають потребу вдосконалення неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у морських закладах вищої освіти

Потреба в удосконаленні системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах обумовлена низкою чинників.

По-перше, це пов'язано з впливом глобалізаційних процесів на сучасну судноплавну галузь, ефективність функціонування якої залежить від якості підготовки судноводіїв. Свідченням цього є прийняття міжнародних стандартів їхньої професійної підготовки, що містяться в Міжнародній Конвенції з ПДМНВ, Міжнародному Кодексі з управління безпекою та Конвенції про працю в морському суднопластві. Вимоги цих міжнародних документів реалізуються і конкретизуються в інших документах міжнародного та національного рівня.

По-друге, необхідність поліпшення якості професійної підготовки судноводіїв та приведення її змісту до міжнародних стандартів обумовлена впливом мультикультуралізму, інтеграційного процесу, міжцивілізаційної взаємодії, та полі культурності, оскільки традиційне уявлення, що панувало до кінця XX століття про «мононаціональний склад екіпажу», нині втрачає свої позиції на світовому рівні. Натомість «ідея «мультинаціонального екіпажу» набула широкого розповсюдження на міжнародному ринку морської праці.

По-третє, необхідність підготовки майбутніх судноводіїв до професійної взаємодії в умовах мультинаціонального екіпажу та формування професійної мобільності актуалізує потребу в удосконаленні іншомовної та психологічної підготовки. Сучасні умови ринку праці вимагають від випускників морських навчальних закладів здатності ефективно працювати в умовах внутрішньої та міжнародної конкуренції, здатності поєднувати високий рівень професійної компетентності та професійної культури з умінням працювати в колективі (судновій команді). З огляду на це особливого значення в сучасних умовах набуває іншомовна підготовка майбутніх судноводіїв – один з найважливіших компонентів їх професійної діяльності.

По-четверте, за даними Конференції ООН з торгівлі і розвитку (United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD), на початку XXI століття понад 80 % міжнародної торгівлі товарами здійснюється шляхом морських перевезень. Нині відбувається переміщення виробництва з високорозвинених країн до країн з низькою собівартістю виробництва продукції, формуються нові центри суднобудування, видобуток енергоносіїв поступово переходить на морський та океанічний шельфи тощо. Це обумовлює посилення уваги світової спільноти та міжнародних морських організацій до безпеки судноплавства. Попри сподівання на зменшення кількості аварій шляхом удосконалення навігаційних засобів навпаки намітилася тенденція до зростання аварійності. Різні джерела вказують, що майже 70 % аварій суден виникають по причині людського фактору, через помилки персоналу плавскладу. З огляду на це актуальним аспектом підготовки судноводіїв є акцент на бездоганне засвоєння ними правил безпечного судноплавства та формування здатності діяти в екстремальних умовах.

Отже, система неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у морських ЗВО потребує суттєвого вдосконалення.

Олена Дацун
старший викладач, м.Київ

Методика розвитку емпатії як професійно важливої якості майбутнього практичного психолога

Емпатія – (англ. empathy – співпереживання) – розуміння відносин, почуттів, психічних станів іншої особи в формі співпереживання. Емпатія є однією із найважливіших індивідуальних якостей практичного психолога. Структура занять з курсу «Дефектологія» для спеціальності «Практична психологія» побудована таким чином, щоб студент – психолог окрім отриманих знань, вмінь та навичок з роботи з дітьми з певними видами порушень, зміг пережити відчуття, що притаманні даним категоріям дітей, розвинув власну емпатію, навчився спостерігати за власним емоційним та фізіологічним станами при роботі з особливими дітьми та сім'ями.

Так, для розвитку розуміння емоційних станів батьків, що виховують дитину з особливими потребами, нами розроблено методику «Оцінка уявлень про емоційний стан матері / батька на різних етапах «особливого» батьківства».

Студентам пропонується уявити себе на різних часових проміжках життя й оцінити інтенсивність власних емоційних переживань, в залежності від запропонованої ситуації.

Завдання: Оцініть ваш емоційний стан за шкалою від 1 до 10 на різних етапах життя. Позначте даний показник на графіку, де вісь x – життєві події, вісь y – інтенсивність емоційної напруги, не залежно від модальності.

1. Подія – Оцініть свій емоційний стан у даний момент (як правило, студенти позначають у межах 2 – 4 бали).

2. Ви знаходитесь у періоді романтичних стосунків. Який у вас тепер емоційний стан? (Очікувана оцінка 6-8 балів).

3. День вашого весілля (Очікувана оцінка 9 - 10 балів).

4. Ви вперше дізнаєтесь про вагітність (Очікувана оцінка 9 - 10 балів).

5. Ви / ваша дружина на 6 – 7 місяці вагітності (Очікувана оцінка 6-8 балів).

6. Ви вперше побачили вашу дитину (Перед кожним студентом на стіл кладеться маленька паперова фігурка дитини. Очікувана оцінка 10 балів).

7. Дитина на першому місяці життя, ви дізнаєтесь про її вірогідний діагноз (Студенти на власний сліпий вибір витягують карточки з зазначеними хворобами: глухота, сліпота, вроджений вивих стегна, аномалія розвитку пальців кисті рук, німота, кривошия, можливе порушення інтелекту в подальшому розвитку, недорозвиток і дефекти кінцівок, синдром Дауна, ранній дитячий аутизм, дитячий церебральний параліч, фенілкетанурія. Очікувана оцінка 10 балів).

8. Вашій дитині 3-4 роки (Очікувана оцінка 6 -8 балів).

9. Ваш емоційний стан на даний момент (Очікувана оцінка 6 - 9 балів).

Наступним етапом заняття є процес рефлексії. Студенти мають проаналізувати свій емоційний стан на кожному з етапів та відповісти на запитання:

- Яким чином відбувається сприйняття подібної інформації?
- Які захисні механізми включились під час сприйняття негативної інформації?
- Яким чином ви намагались збалансувати негативні переживання, щоб повернутись у стабільний стан?

- З якими можливими проблемами і питаннями на кожному з етапів «особливі батьки» можуть звернутися до психологічної служби?

- Яка найбільш адекватна стратегія психологічної допомоги може використовуватись на кожному з пережитих етапів?

Інга Демченко
аспірантка, м. Кропивницький

До питання впровадження інформаційно-комунікативних технологій формування мотивації студентів-іноземців як фахівців авіаційної галузі до професійної комунікації

В епоху сьогодення, коли суспільство живе в умовах загальної глобалізації, основним питанням є співробітництво та співіснування народів різних країн, які мають різні культури та різноманітні стилі життя. Застосування інформаційно-комунікативних технологій створює унікальну можливість для іноземців сформувавши природне мовне середовище. Головна мета вивчення англійської мови – формування мотивації до професійної комунікації студентів-іноземців фахівців авіаційної галузі, оскільки спеціалізація студентів пов'язана із закордонними поїздками, контактами з іноземцями. Користування всесвітньою мережею Інтернет стає все більш необхідною умовою одержання та передачі інформації. Професійна комунікація у сучасному її розумінні передбачає формування здібностей до міжкультурної взаємодії.

Сучасні ІКТ стають невід'ємною складовою змісту навчання, удосконалення методики викладання, засобом оптимізації й підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Оскільки їх впровадження сприяє підвищенню мотивації навчання іноземних студентів, економії навчального часу, інтерактивність та наочність сприяє кращому поданню, розумінню та засвоєнню навчального матеріалу. Долучення студентів до сучасних ІКТ є надзвичайно потужним напрямом у вирішенні питання інформатизації сучасної освіти та підвищення професійної підготовки.

Практично всі дослідники роблять єдиний висновок про високу ефективність використання комп'ютерних програм та електронних засобів, які істотно підвищують якість навчання, але з застосуванням ІКТ у навчально-виховному процесі в освітніх навчальних закладах виникають проблеми: відсутність мотивації у викладачів щодо використання сучасних інформаційних технологій; недостатнє матеріально-технічне та науково-методичне забезпечення вищих навчальних закладів; недостатня підготовка викладачів застосування засобів сучасних ІКТ в навчальному процесі; недостатньо розроблені методики з використанням сучасних інформаційних технологій навчання у навчально-виховному процесі під час вивчення фахових дисциплін.

На нашу думку, впроваджуючи ІКТ та інтегруючи їх у навчальний процес, можна більш ефективно вирішувати низку як дидактичних, так і соціокультурних задач на занятті: формування навичок читання, безпосередньо використовуючи матеріали різного ступеня складності; поповнення словникового запасу, як активного, так й пасивного, лексику сучасної іноземної мови та професійної комунікації; удосконалення вміння аудіювання на основі автентичних звукових текстів мережі Інтернет; удосконалення вміння монологічного та діалогічного висловлення на основі проблемного обговорення представлених викладачем або студентами матеріалів мережі; удосконалення навичок письмової мови, приймаючи участь у підготовці рефератів, творів, есе, тощо; ознайомлення з особливостями культури, традиціями країн, країнознавчими поняттями, особливості мовної поведінки різних народів в умовах міжкультурної комунікації, формування стійкої мотивації до професійної комунікації студентів-іноземців на заняттях на основі систематичного використання матеріалів з Інтернет ресурсів, обговорення текстів не тільки професійної направленості, але й проблем, які цікавлять іноземних курсантів.

Інформатизація значно впливає на процес засвоєння знань. Сучасні технології навчання дозволяють інтенсифікувати навчальний процес, збільшити швидкість сприйняття та розуміння під час засвоєння значного обсягу знань.

Наталья Демченко
старший викладач, м. Київ
Наталья Литвинчук
старший викладач, м. Київ

Особливості розвитку комунікативної компетентності у майбутніх практичних психологів

Розвиток комунікативної компетентності займає особливе місце в підготовці майбутніх психологів. Багатоаспектність діяльності практичного психолога висуває певні вимоги до індивідуально-психологічних особливостей та професійних якостей фахівця, зокрема, до рівня його комунікативної компетентності.

Саме тому сучасна система вищої освіти при підготовці майбутніх практичних психологів повинна створювати відповідні умови для формування компетентного фахівця, який буде прагнути особистісної самореалізації та буде конкурентоспроможним на ринку послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що проблема комунікативної компетентності досліджувалася в різних аспектах: як професійна комунікативна компетентність висвітлювалася у працях С. Александрової, Д. Годлевської, О. Загородної, З.

Підручної, Л. Пляки; як комунікативна компетентність фахівців різних спеціальностей відобразилась у роботах Т. Бутенко, О. Романовського, І. Данченко, Н. Завіниченко, О. Касаткіної, І. Козубовської, О. Красівської, С. Макаренко, В. Назаренко, М. Тимофісової, А. Хом'як, В. Черевко та ін.; як комунікативна компетентність з погляду лінгвістики, педагогіки, психології, соціології, теорії комунікації, культурології досліджувалась Л. Бахман, М. Канале, Н. Хомські, К. Фосс, О. Аргі, Дж. Костер, Д. О'Тейр, А. Палмер, Г. Рикхейт, Х. Віддоусон, К. Сабі та ін.

Беручи до уваги специфіку професії психолога майбутньому фахівцю потрібно вміти налагоджувати контакти, підтримувати стосунки, активно взаємодіяти, досягати взаєморозуміння у процесі виконання професійних функцій, розбиратися в поведінці людей, розуміти їх емоційний стан і потреби, надавати психологічну підтримку, знаходити індивідуальні підходи, адекватно реагувати на гнів, невдоволення, зберігати рівновагу в конфліктних ситуаціях, тобто бути підготовленими до ефективної комунікації та розумної поведінки. Все це сприяє повноцінному спілкуванню та передбачає те, що основним інструментарієм його роботи, окрім професійних знань та навичок, тестів, спеціальних психологічних методик та іншого, має виступати його власна особистість; самооцінка, цінності, власний образ себе та супроводжуватись активним якісним перетворенням особистістю свого внутрішнього світу.

Отже, комунікативна компетентність – це активна взаємодія, взаєморозуміння, в процесі якої відбувається, власне, співробітництво між психологом та клієнтом. Тому стає зрозумілим, що оволодіння та розвиток засобами й видами комунікативної компетентності, їхнє втілення у навчально-наукове, ділове, професійне спілкування стане запорукою успішної професійної діяльності майбутніх психологів.

З огляду на зазначене, на кафедрі педагогіки та психології професійної освіти Національного авіаційного університету при організації навчального процесу приділяють велику увагу формування комунікативної компетентності. Для реалізації цього завдання використовують різні психолого-педагогічних засоби:

По-перше, це зміст навчальних дисциплін із психології, за допомогою яких формуються, розвиваються практичні знання та вміння комунікативної компетентності студентів («Психологія ділового спілкування», «Риторика», «Соціальна психологія», «Психологія міжкультурних комунікацій», «Психосемантика», «Психологія конфлікту»);

По-друге, застосування у процесі навчання студентів ігрових та творчих методів, які активізують особистісний потенціал майбутнього фахівця і дають можливість орієнтуватися в ситуаціях професійного спілкування шляхом використання соціально-психологічних тренінгів професійного і особистісного зростання, спрямованих на активізацію самопізнання, саморозвитку та самовиховання; творчих домашніх завдань; дискусіях.

*Ігор Діба
ад'юнкт, м. Київ*

Проблема підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників системи військової освіти з використанням технологій дистанційного навчання

У результаті природної асиміляції парадигми освіти упродовж всього життя у сучасному суспільстві постало відповідне завдання кардинальної зміни ролі системи підвищення кваліфікації у неперервній професійній освіті. Головним завданням стало створення умов для саморозвитку науково-педагогічних працівників системи військової освіти. Модернізація підвищення кваліфікації педагогічних працівників вимагає переосмислення, доопрацювання та вирішення методологічних, концептуальних, теоретичних та технічних проблем організації підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників системи військової освіти з використанням технологій дистанційного навчання.

На основі аналізу актуальних проблем освітньої діяльності науково-педагогічних працівників та напрямів професійного розвитку у статті проаналізовано нормативно-правову

базу, досліджено практики професійного розвитку науково-педагогічних працівників військової освіти України. Виявлено позитивний досвід у практиках професійного розвитку науково-педагогічних працівників у закладах військової освіти, який повинен бути уніфікований і поширений на інші заклади вищої військової освіти України. Окреслено перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

У зв'язку із стрімкою динамікою освітнього середовища феномен неперервної педагогічної освіти набуває ще більшої актуальності, відповідно до свідчень соціологічних досліджень знання спеціалістів на сьогоднішній день швидко застарівають і потребують оновлення кожних 1-2 роки. Саме все ціле інтегрування технології дистанційного навчання дало змогу зробити процес підвищення кваліфікації гнучким, динамічним та відповідати вимогам і тенденціям сучасних наукових, психолого-педагогічних досліджень проблем підготовки науково-педагогічних працівників в умовах модернізації військової освіти України.

В останні роки до ЗВО пред'являється ряд нових вимог, забезпечення яких прямо пов'язане з якістю підготовки НПП системи військової освіти: реалізація державних освітніх стандартів на основі компетентнісного, діяльнісного підходів із застосуванням сучасних освітніх технологій (кредитно-модульних, бально-рейтингових і ін.); розробка і реалізація програм безперервної освіти (довузівську, додаткову професійну освіту); посилення науково-дослідної, інноваційної діяльності. У зв'язку з цим зростає необхідність вдосконалення умов професійного розвитку НПП системи військової освіти з використанням технологій дистанційного навчання.

Багато вчених приділяли увагу проблемі підвищення рівня професійної компетентності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти: Т. Борова, В. Олійник, О. Пономарьова, В. Ситянін, Т. Федірчик, Г. Цветкова.

Стандарти у сфері підвищення кваліфікації та професійного розвитку педагогічних працівників на досвіді США, Канади, Великої Британії Фінляндії та ін. країн ґрунтовно висвітлено в роботах Н.Мукан, А.Сбруєвої та ін. [33].

Аналіз результатів дозволив виділити основні напрями професійного розвитку, актуальні для сучасних науково-педагогічних працівників і керівників ЗВО, зробити висновки про затребуваність заявлених сфер у контексті професійного розвитку, усвідомлюваної науково-педагогічними працівниками.

Зіставлення результатів опитування та основних напрямів підвищення кваліфікації НПП в рамках контрольних цифр прийому 2018 року [4] показав, що існує необхідність оновлення як змісту програм підвищення кваліфікації, так і форм організації професійного розвитку. Активне впровадження семінарів різного типу дозволить оптимізувати сформовану систему, підвищити мобільність, актуальність програм. Потрібні нові форми для організації вивчення варіативного змісту: проблемні, дослідницькі семінари, круглі столи, проєктувальні заняття. Існує необхідність системного підходу до організації безперервної освіти НПП, включення науково-педагогічних і управлінських кадрів вузів в систему формування замовлення на програми підвищення кваліфікації.

Подальшими напрямками досліджень модернізації системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників військових ЗВО України є:

- а) розробка моделі професійної освіти керівних і педагогічних працівників ЗСУ, включаючи моделі мережевої взаємодії;
- б) обґрунтування теоретичних і методологічних підходів до визначення змісту і структури додаткових професійних освітніх програм (підвищення кваліфікації).

**Комунікативна компетентність викладача як чинник гармонізації
міжособистісних взаємин у вищій школі**

На сучасному етапі розвитку українського суспільства постає коло першочергових проблем, що мають бути вирішені фундаментальною психологічною наукою у зв'язку з новими потребами практики. Однією з таких є вивчення комунікативної компетентності як основи культури спілкування у педагогічному колективі, адже сучасна вища школа вимагає істотних змін у змісті психологічної підготовки викладачів.

Суттєвою складовою професійної культури педагога виступає його психологічна компетентність. Результати багаторічних досліджень свідчать про те, що більшість конфліктів, протиріч і труднощів у міжособистісних взаєминах викладачів виникають через їх недостатню психологічну компетентність. Остання, насамперед, виявляється у поверхневих знаннях психології особистості студентів, у небажанні або невмінні враховувати їх потреби, мотиви та емоційне ставлення до навчальної діяльності. Велика кількість помилок виникає і через незнання педагогом власної особистості. Викладачі часто мають недостатній рівень психологічних знань про себе, що суттєво заважає їм ефективно працювати. Психологічна компетентність викладача вищої школи полягає не лише у вмінні оптимально й оперативно розв'язувати поставлені завдання, але й у роботі на попередження конфліктів, що, в свою чергу, висуває певні вимоги до особистості педагога.

Однією з найважливіших умов встановлення особистісної взаємодії між учасниками педагогічного процесу є комунікативна діяльність викладача, спрямована на організацію поведінки та діяльності студентів через різні види спілкування. Якщо розглянути педагогічний процес зсередини, осмислити всі його діючі сили, то стає очевидним той факт, що за своїм змістом, це комунікативний процес, основою якого є спілкування. Через спілкування педагог організує поведінку та діяльність студентів, оцінює їх роботу та дії, інформує про події, що відбуваються, викликає певні емоції з приводу негативних вчинків, допомагає подолати труднощі, які виникають у процесі навчальної діяльності. В цьому контексті особливе значення має слово, думка викладача, що набуває сили лише у процесі спільної діяльності. Низька культура спілкування та психологічна підготовленість викладачів вищої школи є серйозною перешкодою до встановлення позитивних взаємовідносин, продуктивної спільної діяльності.

Вивчення комунікативної компетентності, її функцій і структури привертало увагу багатьох дослідників (С.Д. Максименко, О.Є. Туринська, О.В. Сидоренко, В.М. Куніцина, Н.В. Ключова, Л.А. Петровська). Адже спілкування фахівці зазвичай розуміють як багатоплановий процес розвитку контактів між людьми, детермінований потребами спільної діяльності й здійснюваний за допомогою знакових засобів. Аналіз процесу спілкування і комунікативних засобів, ресурсів, за допомогою яких відбувається передача змісту від однієї людини до іншої, дозволяє встановити їх структуру.

Суперечлива багатозначність педагогічного спілкування проявляється у тому, що воно може бути творчим процесом для обох учасників, якщо основою спілкування є вся повнота людських відносин, а також у тому, що саме у педагогічній взаємодії здійснюється побудова людських відносин. Здатність переборювати суперечності та гідно вирішувати їх, розвиває в людині найкращі особистісні якості.

Неадекватне розв'язання конфлікту зі сторони викладача, спрямоване на мінімізацію власної небезпеки та досягнення психологічного комфорту «тут і зараз» без врахування індивідуальних особливостей вихованця, без аналізу драматичності ситуації та її можливих наслідків у майбутньому, призводять до моделювання аналогічних непродуктивних способів розв'язання цього конфлікту самими студентами.

Викладач постійно зіштовхується з різноманітними проблемами міжособистісного спілкування. Відсутність культури педагогічного спілкування або її низький рівень нерідко приводять до виникнення конфліктних ситуацій, напруженості у відносинах між педагогом і студентом або академічною групою в цілому.

Успішне вирішення конфліктів залежить від загальної психологічної грамотності й рівня педагогічної культури викладача, адже основними моральними нормами, на яких ґрунтуються взаємини педагога і вихованця є: повага гідності кожного студента, довіра й уважне ставлення до його внутрішнього світу, щиросердна чуйність і доброзичливість.

Отже, при розв'язанні складних конфліктних ситуацій педагог повинен керуватись не лише своїми емоціями чи здоровим глуздом, а й відповідними психолого-педагогічними знаннями, проявляти дипломатичність, такт, бажання зрозуміти опонента (колегу, батька чи студента); побудувати з ним конструктивний діалог, не втрачаючи самовладання у спілкуванні.

Тому, нині, керівники вищих закладів освіти, інститути підвищення кваліфікації, завідувачі кафедр й методисти, а також самі викладачі мають звернути особливу увагу на підвищення власної психологічної компетентності та культури спілкування як основної її складової.

Галина Драпалюк
старший викладач, м.Львів,
Наталія-Ірина Пиндик
старший викладач, м.Львів

Іншомовне ділове спілкування – важлива складова професійної компетентності майбутнього фахівця технічного ЗВО

Сучасні соціально-економічні умови ставлять перед вищими навчальними закладами завдання підготовки фахівців, формування в них відповідних вмінь і зокрема вміння іншомовного ділового спілкування.

Вивчення та знання іноземних мов студентами технічного вузу сприяє розширенню горизонтів науково-технічного прогресу. Володіння іноземними мовами допомагає проникненню в культуру іншої країни, гуманізацію та демократизацію особистості. Іншомовне ділове спілкування має міжкультурний характер.

При постійно зростаючій інформатизації освіти та особливої уваги в контексті формування майбутніх фахівців технічних напрямків ділове спілкування набуває нового змісту.

Викладання іноземних мов майбутнім фахівцям технічних спеціальностей здійснюється з огляду на їхню подальшу професійну діяльність та набуття іншомовної професійної компетенції.

Розвиток та формування знань та навичок ділового спілкування іноземною мовою відбувається в усній та письмовій формі, що сприяє виробленню міжкультурної ділової поведінки.

В Рамковій програмі з німецької мови для професійного спілкування наголошено на інноваційних засадах, а саме розвитку діяльності комунікативної компетенції, що передбачає практичне оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності та комунікативне використання німецької мови як у повсякденних, загальних ділових ситуаціях, так і у фахових [1].

При цьому можна виділити такі три етапи для засвоєння та вдосконалення ділового спілкування:

Підготовчий етап повинен закласти основу для формування вмінь ділового спілкування, на якому засвоюються мовленнєві кліше з подальшим їх використанням у нескладних ситуаціях професійного ділового спілкування. Студенти вивчають такі форми усного спілкування, як бесіди, телефонні розмови, презентації, а також письмові такі як,

ознайомлення зі структурою ділової кореспонденції, написання резюме, біографії. Це, у свою чергу, вимагає розвитку таких вмінь як:

- правильне використання граматики
- використання відповідної лексики
- узагальнення та передачу стислої інформації

До мовленнєвих особливостей написання слід віднести коректне вживання мовленнєвих зразків. Будь-яке текстове повідомлення складається з певних структурних елементів у певній послідовності [2].

Початковий етап, який охоплює навчання студентів 3-4 курсів є найбільш сприятливим для формування умінь іншомовного ділового спілкування. На цьому етапі студенти вивчають курс ділової іноземної мови, який спрямований на поглиблення загальномовної та професійної кваліфікації майбутнього фахівця. Робота над фаховою літературою, автентичними текстами

Вищий етап – це є навчання в групах магістрів та аспірантів, що особливо вимагає від студентів навичок, як усного так і письмового спілкування, а саме – це презентації, реферати, складання анотацій, фахові статті, тези, підготовка до доповідей на конференції.

Ще однією можливістю професійного ділового спілкування - це є захист бакалаврських та магістерських кваліфікаційних робіт іноземною мовою і це показує ті усні та письмові навички, якими володіє студент технічного вузу.

Важливими мотиваційними чинниками вдосконалення ділового професійного спілкування є розвиток міжнародної співпраці університету та кафедр, участь в міжнародних проектах, міжнародні стипендії, можливість отримання подвійних дипломів, участь в конференціях.

Список використаних джерел

1. Амеліна С.М., Аззоліні Л.С. та ін.. Рамкова програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України. – К: Ленвіт, 2006- 90с.
2. Kast B. Fertigkeit Schreiben / B. Kast // Fernstudienheft 12. Мюнхен : Langenscheidt, 1999 – 232 S.

Ольга Дробот
доктор психологічних наук, професор,
м. Київ

Психосемантика: формування ключових компетентностей у процесі професійної підготовки майбутніх практичних психологів

Навчальні курси «**Основи психосемантики**» та «**Психосемантика**» розроблено на основі освітньо-професійної програми та навчального плану підготовки фахівців освітнього ступеня «Бакалавр» за спеціальністю 053 «Психологія» та освітньо-професійною програмою «Практична психологія». В дані курси закладено сукупність знань та вмінь, що формують профіль фахівця в *галузі практичної психології*.

Навчальні курси «Основи психосемантики» та «Психосемантика» базуються на засвоєнні таких базових дисциплін як «Загальна психологія», «Психологія особистості», «Психодіагностика» і є базою для засвоєння та посилення навчальних курсів – «Практична психологія», «Психологічне консультування», «Етнопсихологія», «Психологія лідерства», «Психолінгвістика», та інших.

Специфічна функція курсу «Основи психосемантики» та «Психосемантика» в системі професійної підготовки майбутніх фахівців у наступному: формування системного бачення світу (внутрішнього і зовнішнього) у психосемантичному вимірі, тобто – розуміння існування індивідуальних систем значень і особистісних смислів у свідомості людини, завдяки яким кожна особистість неповторна, індивідуальна, відрізняється одна від іншої; проектування особистісного та професійного розвитку з обов'язковим урахуванням індивідуальних систем значень які визначають суб'єктивний світ особистості, зміст якого кодується в її мові.

Професійна підготовка вибудовується на основі компетентнісного підходу. При викладанні дисципліни «Основи психосемантики» та «Психосемантика» було зроблено акцент на формування таких ключових компетентностей:

- *комунікативна компетентність* практичного психолога передбачає активну взаємодію та взаєморозуміння психолога і клієнта, формування «діалогізму» як професійної якості, де відбувається спрямованість власної свідомості на розуміння «Я-іншого», тобто ведення діалогу де враховується індивідуальна система значень й особистісних смислів клієнта. Формування комунікативного компоненту професійної компетентності надає здатність майбутньому психологу орієнтуватись в професійних ситуаціях, розуміти смислову сферу, мотиви клієнта, його ціннісний рівень і таким чином у правильному напрямку будувати технологію і техніку спілкування, тобто адекватно налагоджувати ефективну взаємодію.

- *загальнокультурна і міжкультурна компетентність* пов'язані з життям у багатокультурному суспільстві різних народів та визнанням цього як вагомого ресурсу сучасності для розвитку людини. Використання даної стратегії дозволяє розуміти, сприймати та поважати відмінності інші культур, мов і релігій. Студенти вивчають на прикладі творів різних культур (західної та східної): феномен контексту художніх текстів – літературна творчість; психосемантику кольорів – образотворче мистецтво; психосемантику форми і кольору – народна творчість, створення національних орнаментів.

- *соціальна компетентність* пов'язана з формуванням здатності: працювати в команді однодумців за раді ефективного виконання завдання та отримання задоволення від професійної діяльності; адекватно визначати свій соціальний статус та поведінку завдяки повноцінного розуміння тієї професійної ситуації яка є проблемною; розуміти відповідність форми змісту соціального рівня людини за рахунок здатності до самооцінювання і взаємооцінювання.

- *операціональна компетентність* майбутнього практичного психолога полягає в оволодінні психосемантичним інструментарієм. Студенти повинні засвоїти дослідницькі методи для вияву психосемантичного змісту свідомості: семантичного шкалування – вербальний і невербальний семантичний диференціал; особистісного семантичного диференціалу; асоціативні методи реконструкції індивідуального семантичного простору; методики вербального асоціативного експерименту: метод вільних асоціацій, спрямований асоціативний експеримент.

Олена Дубчак
кандидат психологічних наук, доцент,
м. Київ

Професійна деформація практичного психолога

Професійна деформація особистості - це комплекс змін у структурі та стан особистості, який настає під впливом тривалого виконання професійної діяльності.

Найчастіше професійна деформація зустрічається у представників тих професій, робота яких пов'язана з людьми (психологи, педагогічні, медичні, соціальні працівники, військовослужбовці, працівники силових структур, менеджери, чиновники тощо).

Проблема професійної деформації психологів, особливо психологів-практиків є предметом обговорення і в нашій країні, і в країнах з багаторічними традиціями психологічної допомоги. У західних професійних організаціях психологи, психотерапевти кожні 3-4 роки проходять індивідуальний реабілітаційний курс з незалежним фахівцем, якого призначає сама організація з метою надання допомоги один одному в професійному та особистому плані [1].

Як і у будь-якій сфері професійної діяльності на розвиток професійних деформацій впливає ряд факторів, серед яких можна виділити ті, що відносяться безпосередньо до спеціальності, й ті, що пов'язані з професійною діяльністю. Особливістю психології як професійної сфери є робота з психікою людини, як правило, у нестабільному її стані.

Вивчаючи світ іншої людини, психолог має налаштуватися на емоційний стан, світогляд, особливості її свідомості, залишаючись при цьому емоційно стабільним і емпатійним.

З часом накопичується втомленість від постійних переключень і психолог починає уникати глибокого занурення в особистісні проблеми клієнта, а далі наступає стадія формального ставлення до клієнта без включення емпатії. Після декількох років роботи при постійному спілкуванні з людьми, що знаходяться у життєвій кризі, психолог починає відчувати свою надкомпетентність, поблажливо ставиться до клієнта. Поступово починають проявлятися такі ознаки деформації, як цинізм, дратівливість, емоційне виснаження [2].

Характерні прояви професійної деформації можна також помітити у втраті інтересу до роботи, накопиченні невдоволеності, депресивному настрої. Починаються проблеми у спілкуванні і соціальній інтеграції, частішають сварки з колегами, друзями, близькими, втрачається сенс життя, бажання і прагнення. Виникають складнощі у сімейному житті, негативізм у ставленні до оточуючих. Виникають хронічна втомлюваність, проблеми зі здоров'ям [1,2].

Профілактика професійної деформації, загалом, відповідає загальним рекомендаціям, таким, як:

- визначення розумного обсягу і зручного розкладу роботи;
- розподіл часу між роботою, повноцінним відпочинком з дотриманням принципу повного переключення на інші види діяльності й сон;
- участь у соціальному житті, спілкуванні з колегами і друзями;
- здоровий спосіб життя, заняття спортом, творчістю [2].

Практикуючим психологам можна також запропонувати регулярне відвідування індивідуальних і групових супервізій, участь у професійних зібраннях (семінарах, конференціях), відвідування Балінтовських груп, різних форм підвищення кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Безносков С. П. Професійна деформація особистості. СПб.: Реч, 2004.
2. Трунов Д. Г. Професиональная деформация практического психолога. //Психологическая газета, 1998, №1 – режим доступу: psychologis.com.ua/professionalnaya_deformaciya_praktich

Aleksandra Egurnova
PhD in Education, Associate Prof., Moscow

Fundamental competencies advancing development of professional competence

Nowadays, success in the financial world is only 15% due to professional knowledge and 85% due to the abilities to communicate with colleagues, to persuade people, to promote yourself and your ideas, as is shown in recent studies (G.I. Ibragimov, 2002).

European scientists' research (Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment, 2003) reveals that all human competencies contribute to the development of the communicative ability and, thus, they [competencies] can be considered as aspects of the communicative competence. The language policy of the Council of Europe emphasizes that the development of communication skills in different languages is crucial for the development of mobility and competitiveness in the labor market.

Communication, in turn, is a creative process, because it implies the exchange of thoughts, information, ideas, etc. However, the creative process, or the ability to invent and implement something new, takes place only in case you have or receive the necessary information, which is subsequently processed and transformed in line with your feelings, attitudes and worldview. For instance, the sociological encyclopedic dictionary defines communication as the process of information transmission, information exchange.

Thus, a present-day professional should be quick to size up the growing flow of information and develop a creative approach to its organization and processing for the following exchange between Russian and/or foreign colleagues. Such an exchange can be carried out during

correspondence or face-to-face conversation or debate or via scientific papers, abstracts, etc. written in a foreign language. As a result, through information exchange, the reflection of an individual's subjective worldview, the expression of appraisal, emotions, and, consequently, the creative or emotional function of communication is fulfilled.

Communicative management, information awareness and creative activity, although inextricably linked, cannot take place without the cognitive activity, i.e. thought processes. This statement is reflected in the works of many scientists and teachers.

According to V.I. Karasik, the purpose of communication includes informative, comment-evaluative, and cognitive-educational components, while the primary function is informative.

Moreover, I.N. Gorelov defines communication as a specific pattern of human interaction in the process of their cognitive and labor activities.

Communication, as a means of information exchange through language and other sign systems, is a social phenomenon which comprises all the qualities of a person belonging to the social system (B.F. Lomov, 2003), his attitudes and behavior in society: sociability, ability to communicate and cooperate, resolve conflicts, change communication patterns with different people, etc. The success of communication depends largely on the development of such forms of human activity as reflection and mobility.

In pedagogy, reflection is defined as the introspection of a person's activity and its results.

D. Levites claims that a professional who knows how to reflect is a promising specialist. The one who stops or avoids reflection inevitably stunts his/her professional growth.

Moreover, T.V. Ewald considers the ability to reflect as one of the criteria of communicative competence formation.

Reflection, analysis of situations and adaptation to them develop such a socially significant indicator of personal success as the level of mobility in the labor market. Mobility, according to E.F. Zeer, is described as a specialist's willingness and ability to shift the assigned tasks, to master new specializations, to adapt to changes arising under the influence of technical and technological transformations, i.e. an effective adjustment of an individual to the requirements of profession.

To conclude, all the competencies mentioned comprise the professional competence of a University graduate, which is the purpose and the result of the impact of the educational system on an individual.

Галина Євсєєва
доктор наук державного управління,
професор, м. Дніпро,
Галина Лисенко
кандат історичних наук,
доцент, м. Дніпро,
Сергій Шатов
доктор технічних наук, доцент, м. Дніпро

Мотивація як фактор успішної професійної підготовки

Серед значної кількості проблем, які є сьогодні в Україні, і які власне позначаються на вищій школі найпомітнішою, як нам здається, є проблема якості фахівців, котрі випускають вищі навчальні заклади, зокрема і наша Академія будівництва. Якість фахівця залежить від кількох факторів: практичної підготовки, яка прив'язана безпосередньо до виробництва, рівня обізнаності викладача та мотивації до навчання самого студента.

Останніми роками в педагогічній науці і практиці питанням мотивації навчальної діяльності приділяється особлива увага, оскільки це впливає на якість навчальної діяльності. Переважання у середовищі сучасної молоді зовнішніх, утилітарних мотивів веде до того, що учіння набуває формального характеру, відсутній творчий підхід, самостійна постановка навчальних цілей. Відомо, що саме негативне або байдуже ставлення до навчання може бути причиною низької успішності або неуспішності студента.

Загальновизнаним є факт про те, що структура мотивів студента, сформована у час навчання, стає стержнем особистості майбутнього фахівця. Отже, розвиток позитивних навчальних мотивів - невід'ємна складова частина формування особистості студента як майбутнього фахівця. Термін «мотивація» використовується у сучасній педагогіці вищої школи у подвійному (диспозиційному і ситуаційному) розумінні: як визначення системи факторів, детермінуючих поведінку (потреби, мотиви, цілі, наміри, прагнення) і як характеристика процесу, який стимулює і підтримує поведінкову активність на певному рівні.

Навчальну мотивацію визначають як особистісний вид мотивації, що є обов'язковим елементом навчальної діяльності. Начальна мотивація має такі специфічні ознаки: 1) визначається самою освітньою системою, освітньою установою; 2) організацією освітнього процесу; 3) суб'єктними особливостями студента; 4) суб'єктивними особливостями педагога і, перш за все, системою його ставлення до студента і предмета викладання; 5) специфікою навчального предмета.

У кожній з визначених ознак існують свої проблеми: 1) освітня система України надає ліцензії на освітні послуги на перший курс навчання, а не на випуск спеціалістів (останній курс), що власне створює проблему відсутності конкуренції серед учасників навчального процесу (наприклад: прийняли 15 осіб і випустити необхідно 15, оскільки в іншому випадку це веде до втрати бюджету часу та грошей, а в цьому незацікавлені ні викладачі, ні адміністрація вишу);

2) організація навчального процесу повинна збігатися з загально дидактичними вимогами: від теорії до практики (де практика повинна переважати у пропорції 70 % до 30 % теорії) та від простого до складного (від математики до опору матеріалу; від історії України до курсу «Державотворення в Україні» тощо);

3) суб'єктні особливості студента також мають низку погано вирішуваних проблем. В Україні, мабуть як у всьому світі, молодь сьогодні є набагато активнішою в плані використання технологічно-інноваційних новинок (гаджети, програми тощо), а відтак – менше читає, мислить, аналізує, тобто з дитинства не напрацьовується звичка до цих процесів, що утруднює для конкретного індивіда процес сприйняття та переробки інформації. Радіємо лише з того, що такої молоді серед студентства від 10 до 30 %;

4) щодо четвертої ознаки, яка стосується особистості педагога, то на мій погляд у переважній більшості – українські педагоги, і педагоги нашої академії зокрема, – це самовіддані фахівці, які залюблені у свою справу. Але є соціальні фактори, які нівелюють ставлення до викладання свого предмету: низька заробітна плата, низький рівень технологічної оснащеності навчального процесу, трудність організації виробничих практик, складність працевлаштування випускника тощо;

5) щодо специфіки навчального предмету, то ось тут, як говорить народне прислів'я «кожен лектор – архітектор». Я особисто, викладаючи дисципліни гуманітарного блоку, зіштовхуючись з проблемою відсутності мотивації до вивчення моїх дисциплін, намагаюсь пояснити (у деяких випадках показати на практиці) мотивацію до кожної теми занять (де і коли, в якій ситуації набуті знання сьогодні знадобляться в майбутньому).

Чи завжди вдається досягти мети? Ні не завжди. Але у більшості випадків – так, оскільки гуманітарні дисципліни для будівельників – це не скільки професійні знання, скільки фундамент для глибинного інтелекту та моралі.

Марина Єніхіна
кандидат педагогічних наук,
старший викладач, м. Старобільськ

Сутність технології тимблдингу в контексті реалізації педагогіки партнерства у закладах вищої освіти

За експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити,

ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями [1]. Тому сьогодні найважливішим завданням для педагога є підготовка не лише висококваліфікованих працівників, а й таких, які здатні самостійно, критично і творчо мислити, відповідальних, мобільних, здатних до саморозвитку і самореалізації.

Розкрити і розвинути ці здібності можливо лише на основі партнерства між викладачем та студентом. Створюючи продуктивну атмосферу під час занять, педагог допомагає студентам відкритися, вони демонструють уміння творчо мислити, аналізувати, висловлювати власні думки й аргументовано переконувати інших у правильності обраної ідеї. Власні судження стають більш щирими, активність студентів суттєво зростає.

Важливою частиною парадигми сучасної освіти є технологія тимбілдингу, яка під час навчання формує не тільки високу працездатність її учасників, а й вчить бути контактним, комунікабельним, вміти працювати в команді. Вікіпедія визначає це поняття так: тимбілдинг, або командотворення (англ. *Team building* — побудова команди) — термін, що часто використовується в контексті бізнесу й може бути застосованим до широкого діапазону дій для створення та підвищення ефективності роботи команди. Побудова команди спрямована на створення груп рівноправних фахівців різної спеціалізації, які спільно несуть відповідальність за результати своєї діяльності й на рівних засадах здійснюють розподіл праці в команді [2]. Інакше кажучи, тимбілдинг — це набір активних заходів, спрямованих на згуртування колективу і формування навичок вирішення спільних завдань в команді.

Основне завданням сучасного тимбілдингу, на думку Т. Присяжнюк, — навчити членів колективу працювати в команді. Головними цілями тимбілдингу дослідник визначає: створення почуття єдності колективу, організованості, згуртованості; заміну у студентів почуття конкуренції на почуття співробітництва; навчання ефективної взаємодії між членами колективу; вироблення довіри і розуміння в команді; згуртування команди, виведення «командного духу» на новий рівень; підвищення мотивації діяльності; психологічне розвантаження. Даний метод дозволить сформувати впевнену конкурентоздатну особистість з високою продуктивністю праці [3, 49].

За допомогою моделювання ситуації всі члени однієї команди напрацьовують корисні навички для спільного досягнення мети, взаємної допомоги один одному, знаходять задоволення від активного обміну емоціями, перемагаючи приховані комплекси. Студенти в процесі використання технології тимбілдингу стають цілеспрямованими, впевненішими і передбачуваними і найголовніше, вони на практиці освоюють і вчаться володіти досконало мистецтвом спілкування, напрацьовують певні людські та ділові якості.

Слушною є думка Т. Кулікової щодо впровадження технології тимбілдингу в освітній процес. На її думку, педагогу слід демонструвати віру в здібності студента, стимулювати їхню працю, терпимо ставитися до недоліків, тому діяльність викладача зводиться до того, щоб направляти, переконувати, організовувати, давати свободу вибору студенту. Така організація процесу навчання вимагає від викладача використання різних методів і прийомів подачі навчального матеріалу, вміння поєднання теорії та практики, створення ситуації успіху для студента, розвиток його самостійності в досягненні власних навчальних цілей [4].

Отже, застосування командної форми роботи веде не тільки до підвищення загального результату, а й до нових відношень між учасниками освітнього процесу, які вибудовуються на основі співпраці.

Список використаних джерел

1. Концепція Нової української школи. — URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 07.02.2019).
2. Тимбілдинг. — URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Тимбілдинг> Вікіпедія (дата звернення: 07.02.2019).
3. Присяжнюк Т.В. Використання методу «teambuilding» для формування згуртованого студентського колективу // Педагогіка в системі гуманітарного знання. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 19-20 жовтня 2018 року). — Херсон: «Молодий вчений», 2018. — 112 с.

4.Куликова Т.И. Реализация индивидуальной траектории бакалавра в процессе изучения дисциплины «Тимбилдинг в образовательной организации». – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/realizatsiya-individualnoy-traektorii-bakalavra-v-protsesse-izucheniya-distipliny-timbilding-v-obrazovatelnoy-organizatsii> (дата обращения: 18.02.2019)

*Дмитро Желанов
аспірант, м.Харків*

Суттєві особливості вищої освіти в Данії

Данія належить до країн з високим рівнем розвитку вищої освіти., основною рисою якої є її практико зорієнтований характер, а саме спрямованість на здобуття більш практичних навичок, ніж теоретичних знань. Варто відзначити, що в Данії не існує такого поняття, як різнобічна університетська освіта. При цьому держава, підтримує розвиток найбільш перспективних для країни спеціальностей, на які виділяється більше коштів. Людина, яка володіє непридатними для практики знаннями, не викликає в суспільстві великої поваги. Отже принцип освіти «теорії для практики» є запорукою економічно взаємовигідних відносин між освітою і державою.

Утім проблема трансформації сучасних систем освіти в утилітарно-прагматичному напрямку має як прихильників, так і противників. Останні наполягають на доцільності впровадження в Данії системи вищої освіти, зорієнтованої на формування різнобічної особистості, що володіє фундаментальними теоретичними знаннями й сприяє розвитку «чистої науки». При цьому відбувається критика націленості основного змісту освітньої практики на показники корисності, ефективності, вигідності, окупності, прибутковості одержуваного в закладах вищої освіти знання [1].

Проте в житті суспільства цієї країни спостерігаються такі парадокси: на фоні практико зорієнтованої вищої освіти вельми успішно відбувається просування країни в напрямку розвитку фундаментальної науки. Варто нагадати, що за кількістю лауреатів Нобелівської премії Данія займає третє місце у світі. Вона також утримує лідируючі позиції в ЄС і світі в інноваційному розвитку. При цьому фактично повністю забезпечує власними висококваліфікованими кадрами внутрішній ринок праці. У чому причини цих, як здаються на перший погляд, парадоксальних явищ? Як держава і суспільство забезпечують баланс між конкретними потребами господарського комплексу і довготривалою перспективою розвитку держави?

На нашу думку, в Данії вдало реалізується модель системи освіти, заснованої на балансі ринкових відносин і присутності держави. У Данії існує приблизно 100 коледжів (або спеціалізованих закладів вищої освіти), які надають освітні послуги за програмами професійної підготовки. Більшість з них, забезпечують бакалаврські професійні програми навчання й об'єднуються у системи центрів вищої освіти (CVUs), які, своєю чергою, поділяються на такі типи освітніх закладів: професійно-технічні, технічні, бізнес-коледжі, коледжі соціальної роботи і охорони здоров'я, центри підвищення кваліфікації [3].

Відтак, цей сегмент вищої освіти в Данії є достатнім фундаментом для задоволення потреб держави в розвитку кадрів для господарських, бізнесових, соціальних структур. Ефективні мотиваційні механізми дозволяють випускникам середньої школи охоче вчитися в таких закладах. Зокрема, молодим людям, які мають таку освіту, гарантовано забезпечується працевлаштування. Зарплата їх, як правило, в 1,5 – 2 рази вище, ніж у тих працівників, які не мають такої освіти.

Суттєвою особливістю вищої освіти в Данії є її співпраця з науковими установами. У сучасний період майже всі національні дослідницькі установи і лабораторії об'єдналися з університетами з метою створення міцнішого фундаменту для досліджень, на які в Данії виділяють 3% внутрішнього валового продукту. Університети фінансуються декількома каналами, одержують гранти на поточні потреби. Дослідження фінансуються і через

державно-громадсько-приватне партнерство. Є можливість отримати зовнішнє фінансування від Європейського Союзу, представників влади або бізнесу [2].

На державному рівні постійно порушуються питання створення вільних консорціумів між чинними ЗВО, національними науково-дослідними інститутами, програмами неперервної освіти Метою консорціумів освітньої та наукової спрямованості є сприяння ефективному використанню людських ресурсів і надавання студентам можливості вільно долати академічні й інституційні кордони впродовж життя. Об'єднання університетів Данії взаємодіє з іншими національними університетськими асоціаціями, і є активним членом Форуму Північних університетів (NUS) та Європейської асоціації університетів (EUA).

Таким чином, суттєвими рисами вищої освіти в Данії є її практико зорієнтований характер та співпраця ЗВО з науковими установами.

Список використаних джерел

1. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна. М.: Институт экспериментальной социологии. СПб.: Алетейя, 1998. — 160 с.
2. Логвиненко Т.О. Підготовка соціальних працівників в університетах Скандинавських країн:: Данія, Норвегія, Швеція: монографія / за заг. ред. Н. Г. Ничкало. — Дрогобич, Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2015. — 522 с.
3. Филипповец Л. Ф. Обучение за рубежом. Страны Северной Европы / Л. А. Филипповец. — М. : АСТ: Восток – Запад, 2006. — 206 с.

Максим Жуковський
асистент, м. Київ

Особливості організації навчання студентів, які працюють

У сучасному світі вища освіта стає обов'язковим етапом у житті людини. Тому все більшого значення набуває сьогодні якісна фахова підготовка студентства. Отже ефективне стимулювання студентів до навчання та отримання якісного рівня знань залишається актуальним питанням у закладах вищої освіти. Але сучасне життя та проблеми, які виникають у студентів, важка ситуація на ринку праці диктує свої умови, адже більшість роботодавців хочуть, щоб у працівників був досвід. Тому студенти якомога скоріше прагнуть йти працювати і працюючий студент стає досить поширеним явищем в сучасному українському суспільстві. Причому йдеться не про студентів-заочників, а про активно працюючих студентів денної форми навчання.

Проблеми навчання працюючих студентів в Україні висвітлені в роботах В.Ю. Годлевської, Н.М.Гречанюк, Н.Ф.Романової. Але недостатньо вивченою залишається проблема особливостей організації та методики навчання студентів, які працюють.

У тому, що студенти ідуть працювати, нічого принципово нового немає. За останні 10-15 років ставлення роботодавців і викладачів до працюючих студентів суттєво змінилося. Більшість з розумінням ставляться, що знайти роботу після закінчення ЗВО практично нереально, якщо за плечима немає хоч би мінімального досвіду роботи за фахом. Коли студент виходить після ЗВО, йому важко знайти роботу тому, що всі роботодавці хочуть найняти фахівця з досвідом роботи, а випускник такого досвіду немає. Відповідно випускник, якщо і отримає роботу, то з невеликою заробітною платою.

За наслідками дослідження Гречанюк Н.М. та Годлевської В. Ю., проведеного серед студентів 4 курсу Вінницького національного технічного університету, та результатами анкетування студентів 4-х курсів нашого університету, працюючі студенти склали 44%. Ми виділили такі основні мотиви працевлаштування студентів та проаналізували їх:

1. «Купівельна спроможність стипендії» (90%). Стипендії багатьом молодим людям не завжди вистачає на їжу. Студент розуміє, що варто поклопотатися про себе самому. Серед працюючих студентів найбільше тих, хто навчається за рахунок держави. Явно більше працюють ті, хто проживає далеко від батьків.

Зрозуміло, що студент не може претендувати на повноцінну ставку, як правило, він одержує зарплатні на 40-50% менше, ніж фахівець з дипломом. Пояснюється подібна дискримінація не тільки тим, що студенти відносяться до категорії тимчасового персоналу, якому у всі часи платили менше. Справа в тому, що студент володіє недостатніми комунікативними і практичними навичками. Отже, нерідко частину його роботи доводиться виконувати іншим фахівцям. Звідси і відповідна оплата.

2. Необхідність оплачувати навчання студентами-контрактниками (35%). Батьки не всіх студентів можуть оплачувати повністю навчання, а лише частково. Більше поталанило тим, навчання кого оплачують підприємства та організації з метою подальшого працевлаштування.

3. Можливість професійного зростання (43%). Багато молодих людей прагнуть влаштуватися в престижну організацію на незначну посаду, щоб до моменту отримання диплома набути практичного досвіду і зробити перші кроки в кар'єрі. Крім того, роботодавці починають більше цікавитися стажем і досвідом роботи, аніж відмінними оцінками. Тому важливо влаштуватися на роботу за фахом. Безперечний плюс роботи за фахом полягає в тому, що студент зможе не тільки заробити, але і набути необхідного досвіду. Є також шанс продовжити співпрацю з компанією. Працюють за фахом всього 15% опитаних. Студент, зайнятий на регулярній роботі під час навчання у ЗВО, через порівняно короткий проміжок часу стає працівником, який володіє помітними перевагами порівняно як з непрацюючим випускником ЗВО, так і з працівником, який не здобув повноцінної вищої освіти.

4. Відсутність інтересу до навчання (15%). Частині студентів видається нецікавою об'ємна теоретична база, відірвана від практики. Вони прагнуть динаміки, досвіду, спілкування, ділової активності, прояву самостійності і креативності.

5. Бажання стати самостійною людиною, незалежною від батьків (30%).

6. Достатнє соціальне забезпечення на потенційному місці роботи (3%).

Подальші дослідження також підтвердили, що необхідність поєднувати навчання і роботу є достатньо обґрунтованою. Більшість студентів денної форми навчання в нинішніх соціально-економічних умовах просто змушені поєднувати навчання і роботу. Мотиви працювати у студентів в більшості матеріальні. Але молоді люди часто прагнуть до самостійності та можливості професійного зростання, бажають закласти собі фундамент для подальшої кар'єри.

Проте вважається, що одночасне навчання і робота – це своєрідна перевірка умінь планувати час і розставляти пріоритети. Так, працюючі студенти виявляються більш організованими. Вони швидше закривають сесії, і краще сприймають необхідну інформацію, адже, на їх думку, розслабляться часу немає, доводиться ретельно планувати свій час і як результат – все встигати. На щоденні лекції працюючий студент встигає тільки завдяки умілому плануванню свого часу. Він також повинен залишати паузи між роботою і лекціями, щоб встигати зробити інші справи.

Отже, на основі зазначеного вище можна зробити висновки, що у студентів денної форми навчання в сучасних соціально-економічних умовах є нагальна необхідність поєднувати навчання і роботу. Організація навчання працюючих студентів повинна включати елементи дистанційного навчання, високий рівень інформаційно-методичного забезпечення дисциплін, застосування інтерактивних методів навчання, індивідуально-консультативну діяльність.

Наталія Замотаєва
кандидат педагогічних наук,
м. Київ

Інтерактивна гендерна взаємодія як пріоритетний принцип сучасної вищої військової освіти (до постановки питання)

Одним із пріоритетних завдань реформування вітчизняного сектора безпеки і оборони визнається забезпечення гендерної рівності у Збройних Силах України. Відповідно до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Указу

Президента України «Річна національна програма під егідою Комісії Україна – НАТО на 2018», на вищу військову освіту покладається реалізація ініціатив щодо налагодження гендерної взаємодії, що знаходить усебічну підтримку та сприяння з боку північноатлантичних партнерів. Досягнення гендерної рівності у збройних силах, виховання культури конструктивних гендерних відносин між військовослужбовцями зумовлює гостру потребу в оновленні сучасної військово-педагогічної методології, теорії і практики, подоланні гендерної дискримінації та визнанні пріоритетності принципу інтерактивної гендерної взаємодії для побудови освітнього процесу у вищій військовій школі.

Організація освітнього процесу у військових ЗВО на основі інтерактивної гендерної взаємодії має відбуватися з урахуванням фізіологічних, психологічних, соціологічних відмінностей представників різної статі. Ці компоненти є взаємопов'язаними і зумовлюють поведінку жінок та чоловіків у конкретних ситуаціях. Так, фізіологічні відмінності (будова серця, окремих ділянок мозку, робота органів дихання, нервової та статеві систем, вік особистості) визначають психологічну поведінку учасників інтеракції. При цьому важлива роль належить мотиваційному компоненту, адже базові потреби представників різної статі суттєво відрізняються. Для чоловіків домінуючими є такі потреби, як професійне зростання, кар'єра, статус у суспільстві, фінансова стабільність. У жінок переважають потреби, пов'язані із сім'єю, стабільним здоров'ям, роботою. У зв'язку з цим інтерактивна гендерна взаємодія у військовому колективі має бути спрямована на вироблення стійких внутрішніх мотивів до професійного зростання, відкритості до змін і гнучкості.

Порівняльний аналіз засвідчив, що жінки більш схильні до налагодження соціальної взаємодії, вони володіють інтуїтивним, емоційно-чуттєвим мисленням, природніми здатностями до встановлення і підтримання зв'язків, гострим периферійним зором, здатні помічати найменші зміни у міміці. Це пояснює здатності жінок до налагодження взаємодії, уміння поводити себе більш чуйно, ніж чоловіки. Відповідно у представників чоловічої статі переважає раціонально-логічне мислення, для них більш характерні такі властивості, як агресивність, дух суперництва, замкненість, вони менше, ніж жінки, стурбовані емоційним станом партнера взаємодії, рідше виражають власні емоції, у них гірше розвинені комунікативні навички.

З урахуванням того, що у військовій організації чоловіки і жінки взаємодіють у конкретних соціальних ролях, вважаємо, що поведінка учасників інтеракції багато в чому залежить від рівня вихованості та освіченості особистості, її професійного і життєвого досвіду, культурного розвитку та закріплених у суспільстві гендерних стереотипів.

Успішність організації освітнього процесу у військовому ЗВО на засадах гендерної рівності залежить від наявності цілої низки суб'єктивних та об'єктивних чинників, які сприятимуть досягненню поставлених цілей з урахуванням зовнішніх змінних обставин, чисельних викликів і перешкод, внутрішніх проблем тощо. Для цього виокремили такі психолого-педагогічні умови освітньо-професійної підготовки військових фахівців у ВВНЗ на основі інтерактивної гендерної взаємодії:

- гендерна чутливість, партнерський характер відносин, налагодження атмосфери доброзичливості, взаємоповаги та взаємопідтримки;
- рівноправність та однакова персональна відповідальність за результати навчання, міжособистісної комунікації, гендерної взаємодії;
- відсутність необґрунтованої критики, упередженого ставлення, прихованих утисків;
- взаємоповага і толерантність;
- налаштування всіх учасників на діалог, взаєморозуміння, взаємодію, співпрацю, досягнення спільного успіху як основну мету освітньої діяльності;
- прозорість, відкритість, публічність в обговоренні освітніх питань, демократизм у виробленні загальних рішень;
- урахування життєвого і професійного досвіду військовослужбовців, рівня їхньої готовності до інтерактивної гендерної взаємодії;

– підвищення мотиваційної готовності до формуванню позитивних установок щодо гендерної рівності в освітньому процесі.

Вважаємо, що пропонований підхід сприятиме налагодженню гендерної рівності в освітньому процесі військового ЗВО, своєю чергою, позитивно відображатиметься на готовності військових фахівців до спільної продуктивної діяльності, партнерства.

Алла Заслужена
кандидат педагогічних наук,
доцент, м.Київ

Символічна функція колоративів *чорний* та *білий* на матеріалі роману Г. Д. Робертса «Шантарам»

Особистість Г. Д. Робертса, його світобачення та власний досвід, який відтворює культуру та реалії індійського життя проявляються у кольоровій палітрі роману «Шантарам» та створюють образну картину світу. Ми встановили, що колоративна лексика роману різноманітна й представлена як лексико-семантичними групами із значеннями кольорів та їх відтінків (чорний, білий, жовтий, синій, сірий, червоний, зелений, коричневий, фіолетовий) так і тими, які містять у собі багатозначність у сприйнятті й трактуванні кольорів та їх відтінків. Наприклад, *supernatural colours* (надприродні кольори), *colourful* (барвисті), *colourful diversity* (барвисте різноманіття), *colours of love* (кольори любові), *topaz-coloured* (колір топазу), *the colours were from a tropical sea* (кольори були з тропічного моря), *the colour of sand in the palm of your hand a half-hour before sunset* (колір піску на долоні за півгодини до заходу сонця), *rich in colour* (багатий колір), *bark-coloured* (колір кори), *colours of India* (кольори Індії).

Під колоративами ми розуміємо слова, номінативна функція яких полягає в позначенні кольору різних об'єктів реальної дійсності, тобто слова, що позначають колір. Колоративна лексика складається з кольороназв, кольоролексем та колірних прикметників. Однак, колоративи *чорний* та *білий* найчастіше з'являються у романі Г. Д. Робертса «Шантарам». Чорний колір символізує фізичну смерть речей і незбагненність Всесвіту. Наведемо відповідні приклади з роману.

(1) *The blackened, ash-covered remains of the medical kit were grouped on a piece of canvas in front of my knees* [1]. На війні у горах чужої країни єдина польова аптечка була знищена, від неї залишилися лише *почорнілі, вкриті попелом залишки*.

(2) *The thick coils of the black, pompadour wig hung slightly askew, revealing the short, sparse grey hair beneath* [1]. Голову переможеної й зламаної мадам Жу прикрашала *перука з товстими чорними локонами*. А її душевний стан наблизився до кінцевого занепаду.

(3) *I looked up often at the sky, so heavy with stars that the black net of night was bulging, overflowing with its glittering haul* [1]. Лін із Карлою вийшли з ресторану «Леопольд» та попрямували набережною у місті Бомбей. Наближалася північ і небо було настільки тяжким від зірок, що *чорна сітка ночі* випиналася, переповнена її блискучим уловом.

Білий колір символізує милостивий сенс, фізичну смерть, чисту свідомість і захист. Підтвердимо прикладами.

(4) *On a simple white background, it carried the phrase: La illa ha ill'Allah* [1]. На простому білому тлі була накреслена фраза: *Ла ілла га ілл'Алла* (Немає Бога, окрім Аллаха) [2, с. 631]. Абделя Хадера Хана ховали відповідно мусульманського ритуалу: його тіло завернули у білий саван й молилися. Також білий колір виражає й милостивий сенс: кожен мрець – зруйнований храм, і дивлячись на нього, ми повинні пожаліти його і помолитися за нього [2, с. 491].

(5) *She looked like a creature of light, a creature made out of sky and clean, white light* [1]. Лайза Картер, яка була врятована з публічного дому мадам Жу, та позбавилась наркотичної залежності, зайшла до ресторану, в якому сидів Лін. Лін давно її не бачив і був вражений від

побаченого. Вона виглядала як істота, виткана зі світла, – чистого білого світла в блакитній небесній височині [2, с. 712]. У цьому випадку колоратив *білий* символізує чисту свідомість.

(6) ... *but as I watched him ride into that valley of white shadows I hoped he would live* [1]. ... *та, дивлячись, як він щезає в долині білих тіней, я сподівався, що він уціліє* [2, с. 625]. Лін був розлючений на себе, за те, що віддав Хадерові багато синівської любові, а на Хадера – що той тільки використовував його для досягнення своїх цілей та забрав роботу лікаря в нетрищах у Ліна. Однак, почуття ненависті не могло вбити любов до Хадербгая. Лін дивився як Хадербгай і його супутники покидали табір, зникаючи у сніговій даліні. Це був останній раз, коли Лін бачив Хадербгая живим. У цьому випадку білий колір – символ захисту. Хадер був ватажком мафії і під його керівництвом люди були в небезпеці.

Отже, колоративи *чорний* та *білий* у романі Г. Д. Робертса «Шантарам» виконують символічну функцію. Наведеними уривками з роману підтверджено, що чорний колір символізує фізичну смерть речей і незбагненність Всесвіту; а білий колір – милостивий сенс, фізичну смерть, чисту свідомість і захист.

Список використаних джерел

1. Gregory David Roberts, Shantaram [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.totalgadha.com/file.php/1/moddata/forum/18/46686/318-shantaram.pdf
2. Робертс Г. Д. Шантарам : роман / Грегори Девід Робертс ; пер. з англ. – К. : Видавнична група КМ-БУКС, 2016. – 800 с.

Ірина Золотарьова

кандидат психологічних наук, доцент, м. Харків,

Ольга Хом'якова

кандидат культурології, м. Харків

Культурна компетентність майбутнього фахівця як інтегральна складова професійної компетентності

Формування компетентного фахівця – одне з головних завдань сучасної вищої освіти. Компетентність відтворює здатність особистості функціонувати ефективно у різноманітних видах діяльності і, перш за все, у професійній сфері. Для нас є безсумнівним той факт, що професійна компетентність тісно пов'язана з відповідними особистісними рисами та здібностями, які, в свою чергу, значною мірою впливають на професійний успіх. Такі риси та здібності асоціюються з культурною компетентністю майбутнього фахівця. Культурна компетентність розглядається нами як вміння розв'язувати професійні проблеми у когнітивній, технологічній діяльності, у соціальній особистісній взаємодії фахівців. Саме тому формування культурної компетентності можна визначити в якості головного аспекту професійної підготовки особистості у системі вищої освіти.

Натепер у системі вищої освіти відсутні будь-які спеціальні курси або навчальні програми щодо формування культурної компетентності майбутніх фахівців. Такі освітні стратегії ми розглядаємо у контексті, що визначає систему вищої освіти як феномен культури. У даному контексті культурна компетентність являє собою підсистему загальної професійної підготовки майбутніх фахівців. Як інтегральна складова професійної компетентності культурна компетентність сприяє професійній діяльності та професійному успіху.

Один із методів вирішення даної проблеми – створення у вищій освітній системі відповідного культурного середовища. У такому середовищі професійний, лінгвістичний та культурний аспекти формують нерозривну єдність – належність до відповідної професійної групи, культурну ідентичність майбутнього фахівця. На нашу думку, вважається доцільним вживання спеціальних педагогічних заходів щодо оволодіння майбутніми фахівцями відповідними навичками та знаннями, які можуть сприяти формуванню професійної та культурної компетентностей одночасно. Такі заходи мають за мету сформувати, посилити та підтримати культурні тенденції у професійній діяльності майбутніх фахівців.

Першочерговими задачами щодо впровадження таких заходів можна вважати наступні: оцінка існуючого культурного рівня майбутніх фахівців для визначення того, які культурні знання та навички вони вже мають і які слід здобути; розвиток здатності сприймати та аналізувати, наскільки власна поведінка культурно ідентична; вивчення та використання етикету культури поведінки та мовлення.

Важливим індикатором культурної ідентичності майбутніх фахівців є їх мовна поведінка. Саме у мовній поведінці відтворюється культурна ідентичність особистості, що формується одночасно з професійними навичками. Усвідомлення культурної ідентичності майбутніх фахівців відбувається за допомогою мовно-педагогічного спілкування.

Культурну компетентність можна визначити як головний метод виховання особистісних рис, таких, що нададуть можливості успішно діяти та спілкуватися у професійній сфері, як одну із головних психологічних та педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Ольга Ізумнова
кандидат психологічних наук,
доцент, м.Хмельницький

Розвиток конструктивної опанувальної поведінки у студентів-психологів

Студентський період насичений різноманітними подіями: повсякденними, непередбачуваними, невідконтрольними, загрозливими, незрозумілими, кризовими. У результаті у більшості студентів виникають відчуття непередбачуваності майбутнього, безпорадності, тривожності, численні страхи. За таких умов стає життєво важливо знайти варіант вирішення та опанування життєвих ускладнень.

Опанувальна поведінка розуміється як когнітивні й поведінкові зусилля особистості, спрямовані на зниження впливу стресу і реалізується за допомогою обраних стратегій подолання. Стратегії опанувальної поведінки поділяються на три основні типи подолання складних ситуацій: проблемно-сфокусоване подолання, коли взаємозв'язок людини з середовищем змінюється завдяки діям подолання; емоційно-сфокусоване подолання, коли змінюється лише спосіб інтерпретації того, що відбувається; уникнення, яке може комбінуватися як з проблемно-сфокусованим подоланням, так і з емоційно-сфокусованим подоланням.

Відсутність опанувальної поведінки спричиняє шкоду психічному здоров'ю студентів, призводить до втрати психологічних ресурсів, вибору деструктивних копінг-стратегій. У повсякденному житті студенти усвідомлюють далеко не всі емоції, а лише ті, що стають причиною виникнення свідомого реагування. Емоції, які активізують патогенне реагування, в основному, залишаються неусвідомленими. Ціллю корекційно-розвивальної роботи зі студентами є усвідомлення несвідомого, з метою переосмислення свого ставлення до навколишнього світу та самого себе, формування раціонального підходу до життєвих проблем. Визначити наявний рівень опанувальних навичок студентів-психологів можливо через здатність усвідомлювати та приймати себе таким, яким є; наявність психічної рівноваги; можливість адаптуватися до мінливості зовнішніх умов; уміння керувати власною поведінкою та вчинками в межах культурного середовища; підпорядковуватись соціальним нормам без патологічних наслідків.

Розвивальна робота конструктивної опанувальної поведінки у студентів-психологів повина бути спрямована на орієнтацію студентів до активного усвідомлення змін, подолання внутрішньої напруги, переосмислення негативного досвіду, розширення арсеналу адаптивних, конструктивних опанувальних стратегій, самокорекції негативних емоційних станів та розвитку потрібних особистісних особливостей. За умови переважання когнітивних оцінок над емоціями студенти зможуть усвідомлено обирати інтерпретації адекватні реальності, а не засновані не на суб'єктивній оцінці, шляхом набуття навичок критичного

аналізу їх достовірності. Здатність керувати своїми думками, когнітивними оцінками, установками, уміння скеровувати власні сили на самовдосконалення та зміну своєї поведінки дозволяє сформувати навички опанувального мислення у студентів. У розвитку опанувальної поведінки основним аспектом є розвиток саморефлексії та її компонентів: аналіз власних бажань, мрій та потреб, критичний підхід до життєвих проблем, осмислення емоційних бар'єрів, що заважають прийняттю вольових рішень, здатність виходити за межі власних емоцій, переживань тощо.

Результатом розвитку конструктивної опанувального поведінки є: чітке уявлення у свідомості студентів щодо зміни психічних станів або корекції властивостей; чітке відокремлення «Я» від життєвих ситуацій, негативного досвіду; відокремлення себе від емоцій та переживань; здатність до релаксації; розвиток навичок отримання і збагачення досвіду вирішення життєвих ситуацій, здатність переносити ефективні патерни на нові ситуації та синтезувати абсолютно нові.

Отже, розвиток навичок конструктивного опанування у студентів-психологів супроводжується розвитком особистості студента. Розвивальна робота дозволяє цілеспрямовано сформувати продуктивні, ефективні навички опанувальної поведінки в складних ситуаціях і є актуальною для майбутніх психологів.

Тетяна Ільїна
старший викладач, м.Київ

Роль математичної компетентності у професійному становленні практичних психологів у процесі навчання у ЗВО

На даний момент відмінною рисою суспільства є підвищення рівня математичних знань серед фахівців різних профілів та напрямів. Математичний апарат і математичні методи, що лежать в його основі, використовують у всіх сферах діяльності, зокрема в психолого-педагогічній сфері. Математичний склад мислення стає необхідним для фахівців всіх напрямів наукової та практичної діяльності.

Відомі представники європейської наукової спільноти Ф. Вейнерт, Дж. Консант, Дж. Куллахан, У. Мозер, Т. Оатс, Ж. Перре, Дж. Равен та ін., присвятили свої праці питанням дослідження компетентності. Серед вітчизняних та науковців ближнього зарубіжжя, що займалися розробкою даного питання, є вчені-педагоги: Н. Бібік, С. Бондар, С. Вітвицька, Н. Волкова, М. Головань, Л. Деніщева, І. Зимня, І. Зязюн, В. Кальней, А. Маркова, О. Пометун, Г. Селевко, Н. Сидорчук, Ю. Татур, А. Хуторський та ін. Результати їхніх досліджень становлять основу пояснення цього явища. Вони допомагають визначити аналізовані терміни як динамічні поняття. Компетентності, за словами О. Маущак, є індикаторами, що дозволяють визначити готовність до конкретної діяльності, особистого розвитку та продуктивної участі в житті суспільства.

У Державному стандарті початкової загальної освіти термін «компетентність» трактується як набута в процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається зі знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці.

Термін «математична компетентність» широко використовується в сучасній педагогічній літературі. Існують різні підходи до тлумачення змісту згаданого терміна. Найпоширенішим трактуванням терміна «математична компетентність» є визначення його як особистісного утворення, яке характеризує здатність учня, студента створювати математичні моделі процесів навколишнього світу, застосовувати раніше отриманий досвід у математичній діяльності, яка відбувається під час розв'язування навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих задач.

У педагогіці існують різні підходи до трактування поняття «математична компетентність» залежно від контексту розв'язуваних дослідниками наукових завдань. Дослідник І. Зінченко вважає, що математична компетентність є якістю особистості, яка поєднує в собі математичну грамотність та досвід самостійної математичної діяльності.

Математична компетентність, за його словами, має такі структурні компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-технологічний та рефлексивний. М.Головань визначив математичну компетентність як інтегративне утворення особистості, що має такі структурні компоненти: когнітивний, мотиваційний, діяльнісний, ціннісно-рефлексивний, емоційно-вольовий, дав їм визначення та розкрив взаємозв'язки між ними.

За визначенням PISA, математична грамотність – це здатність особи до визначення й усвідомлення ролі математики в сучасному світі, надання добре обґрунтованих знань, а математичною компетентністю є поєднання математичних знань, умінь, досвіду та здібностей людини, які забезпечують успішне розв'язання різноманітних проблем, що потребують застосування математики. При цьому маються на увазі не конкретні математичні вміння, а більш загальні уміння, що включають математичне мислення, математичну аргументацію, постановку та розв'язання математичної проблеми, математичне моделювання, використання різних математичних мов, інформаційних технологій, комунікативні вміння.

Математичну компетентність, з точки зору професійної компетенції практичних психологів, ми розглядатимемо як прикладну. Робота психолога спрямована на гармонізацію психічного розвитку, підвищення адаптаційних можливостей та психологічних ресурсів людини, охорону здоров'я, профілактику та подолання розладів, психологічну реабілітацію тощо. Психолог повинен демонструвати: володіння високою культурою мислення, знання та уміння використовувати методи вирішення неструктурованих проблем, типових і нестандартних завдань, вміння будувати і використовувати моделі для опису і прогнозування різних явищ, здійснювати їх якісний і кількісний аналіз.

Математика відіграє наступну роль в підготовці майбутніх практичних психологів:

- формує загальнокультурні цінності, це, своєю чергою, обумовлено тим, що математика є частиною людської культури, адже людина вже не може уявити собі сучасну культуру без існуючої техніки, яка дуже часто покладається у своїй роботі на математичний апарат;

- сприяє розвитку культури мислення, і це обумовлено специфічним для математики стилем мислення, для якого характерне домінування логічної схеми міркування над його змістом, лаконізм, чітка розчленованість ходу міркувань, строгість доказів і точність вираження;

- розширює можливості людей з гуманітарною освітою завдяки використанню мови математики. Знання математики дозволяє запозичувати існуючі моделі в гуманітарні науки, проводити аналогії між ними. Абсолютно необхідною для будь-якого дослідника є також статистична грамотність - деякий мінімум, без якого неможлива діяльність психолога.

Математика надає якісний апарат для кількісного опису різноманітних фактів і явищ. У результаті досліджень психологи отримують дані, які стануть предметом подальшої обробки. Результати мають бути осмислені дослідником з точки зору психології. Статистичні методи дозволяють провести обробку отриманих даних. Для оволодіння найпростішими з них необхідно мати знання деяких розділів математики. Крім того, математика допомагає виявити в психологічному дослідженні закономірності, які на перший погляд не очевидні.

Значення математики для психології не вичерпується тільки обробкою даних. Вона виступає як засіб абстракції, аналізу та узагальнення експериментально-психологічних даних, а отже, і як один із засобів побудови психологічної теорії. За допомогою математики дослідник може перевести абстрактні психологічні дані в математичну форму, це дає змогу висловити їх в компактній і зручній для теоретичного осмислення формі, розкрити в досліджуваному матеріалі протиріччя і неузгодженості.

Отже, з огляду на роль математики для професійної діяльності практичних психологів, визначимо професійну математичну компетентність практичного психолога як особистісне системне утворення, що інтегрує в собі:

- сформовану культуру логічного мислення;
- теоретичну і практичну підготовленість до використання математичних методів для вирішення професійних завдань;

- мотивацію і здатність до творчого застосування математичного інструментарію в психології.

Віталій Кабашинюк
кандидат медичних наук, доцент,
м. Хмельницький

Організаційні форми навчання при викладанні дисциплін медичного спрямування в немедичних навчальних закладах

Форма навчання – це організована взаємодія викладача та учнів, студентів. Форма навчання може бути спрямована як на теоретичну, так і на практичну підготовку останніх. Наразі загальноприйнятими формами організації навчальної роботи при викладанні дисциплін медичного спрямування у студентів спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія» є групові (лекція, практичне, лабораторне заняття, підсумкове заняття) та індивідуальні (самостійна робота, домашнє завдання контрольна робота для студентів заочної форми навчання, науково-дослідна робота, виробнича практика). У кожній формі ступінь самостійності студентів різна.

При викладанні дисципліни «Основи медичних знань»ми застосовували такі форми організації навчання:

- 1) парна форма навчання (викладач – студент);
- 2) групова (викладач – студентська група);
- 3) колективна - спілкування між викладачем і парами студентів, які динамічно змінюються (склад пар студентів постійно змінюється, кожний по черзі спілкується з усіма членами групи);
- 4) індивідуальне навчання (самостійна робота студента).

Суть колективного навчання полягає в тому, що на практичному занятті студенти працюють в парах, де один виступає в ролі потерпілого, а інший у ролі парамедика. Склад пар постійно змінюється. При такій організації заняття кожний студент перебуває в різних ролях і може чомусь навчитися від інших студентів та передати свої знання колегам. Таким чином, колектив навчає та виховує кожного із своїх членів. Досвід свідчить, що колективний спосіб навчання сприяє значному підвищенню ефективності навчального процесу.

У ході практичного заняття студенти повинні оволодіти вміннями та навичками роботи з пацієнтом: обстеження, виявлення ступеня та тяжкості порушень його життєдіяльності, надання першої домедичної допомоги, способів транспортування тощо.

Підготовка майбутніх фізичних терапевтів вимагає розвитку в них інтелектуальних умінь, тому характер самостійних завдань на заняттях спрямований на необхідність аналізувати ситуацію, приймати невідкладні рішення. Для цього відповідно до тем практичних занять широко застосовуємо клініко-ситуаційні задачі. Наприклад: Під час проходження виробничої практики студентка Н. прострочила палець на швейній машині. Відчула біль, виникло пошкодження шкіри, з'явилась крапля червоної крові. Проаналізуйте, яке виникло пошкодження, ускладнення. Надайте першу домедичну допомогу в повному обсязі.

Кожний розділ дисципліни завершується підсумковим заняттям, на якому перевіряється володіння практичними навичками, вміння розв'язувати клініко-ситуаційні задачі.

Викладання дисциплін медичного спрямування здійснювалось на основі таких принципів навчання: принцип врахування зв'язку процесу навчання з вихованням та розвитком особистості; принцип науковості, принцип професійної спрямованості, принцип системності, принцип доступності, принцип проблемності, принцип творчої активності студентів, принцип наочності, принцип створення необхідних умов, принцип інтегративності навчання та принцип гуманізації. Усі принципи взаємопов'язані та одночасно проявляються в навчальному процесі.

Гендерно-перцептивні детермінанти встановлення соціальної взаємодії між людьми

Пізнання людьми один одного є необхідною умовою складання певного образу та при усвідомленні людиною того, як потрібно координувати свою поведінку в системі соціальної взаємодії. Також належність до тієї чи іншої статі моментально відбивається у будь-якій суспільній ситуації і є важливим елементом характеристики кожної людини. Фактор фемінності/маскулінності виступає як детермінанта формально-змістових параметрів процесів соціального пізнання. Перцептивні механізми, які забезпечують безпосередньо процес сприймання і оцінки іншої людини, мають свою специфіку у осіб різної статі. Динамічність соціальних процесів у теперішньому суспільстві обумовлює тісний зв'язок людей один з одним, тому важливе місце у процесі соціальної взаємодії займає перше враження.

Гендерно-перцептивні відмінності людини формування першого враження є предметом дослідження багатьох дослідників (Агєєв В. С. [1], Бодаєв О. О. [2], Данильченко Т. В. [3], Кроник О. О. [4]). Наукове коло інтересів вивчення даної проблематики полягає у описуванні дослідниками психологічних механізмів самого процесу перцепції, особливостей формування першого враження в соціальній взаємодії, визначенні етапів створення першої думки при знайомстві і т.ін. На нашу думку, дослідження особливостей формування першого враження людиною до будь-чого (предмета, об'єкта чи явища) обумовлюється гендерно-перцептивними її відмінностями.

У міжособистісній комунікації важливу роль відіграє процес сприймання людьми один одного, тобто формування першого враження. Цей аспект соціальної взаємодії відіграє роль своєрідної установки для сприйняття особистості. Адже на основі першого враження здійснюється, або ж не здійснюється наступний зв'язок між учасниками соціальної ситуації тому, що в залежності від сформованої думки людина реагує на вчинки, робить певні дії.

З цього приводу, видатний російський психолог, вивчаючи проблему спілкування та морального розвитку О.О. Бодаєв [2], виділив п'ять чинників, що впливають на формування першого враження про особистість:

- 1) характеристика зовнішнього вигляду людини;
- 2) оформлення зовнішності (зачіска, одяг);
- 3) емоційний стан людини;
- 4) поведінка;
- 5) передбачувані якості та риси особистості.

Означені чинники формування першого враження соціальної взаємодії є загальними як для чоловіків, так і жінок, проте прояв кожного з них детермінується гендерною належністю. Це говорить про те, що чоловіки і жінки характеризуються певними рисами та особливостями, яких вони набувають в процесі міжособистісного спілкування, в свою чергу, домінуючі форми соціальної взаємодії кожного з них регулюються суспільними нормами.

Відповідно до цього можна сказати, що на формування першого враження впливає не лише зовнішній вигляд та манера спілкування людини, а й емоційний стан, поведінка, та стереотип стосовно передбачення наявних у співрозмовника якостей та рис характеру.

Відтак, гендерні ознаки обумовлюють рівень сприйняття людини, оскільки ще з дитинства хлопчикам та дівчаткам прищеплюють загальноприйняті та вироблені суспільством стереотипи стосовно того, якими повинні бути чоловіки, а якими – жінки. Тому і ставлення до них під час контакту різне, адже моделі поведінки у кожного з них різні.

Таким чином, гендерна належність є однією з характеристик людини, яка виступає основою формування та розвитку багатьох функцій психічної діяльності індивіда, що детермінує емоційну, когнітивну та діяльнісну сфери особистості; обумовлює поведінкові

реакції чоловіків і жінок; виявляється стартовим пусковим механізмом сприйняття оточуючих та визначає рівень продуктивності та результативності взаємин між людьми.

Список використаних джерел

1. Агеев В. С. Влияние факторов культуры на восприятие и оценку человека человеком // Вопросы психологии / В. С. Агеев. – 1985. – №3. – С. 135-140.
2. Бодалев О. О. Восприятие и понимание человека человеком / О. О. Бодалев. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 199с.
3. Данильченко Г.В. Сприймання чоловіка і жінки при формуванні першого враження / Психологія на перетині тисячоліття: збірник наукових праць учасників П'ятих Костюківських читань / Т. В. Данильченко. – К., 1998. –Том1. – С.373-378.
4. Кроник О. О. Установки и эталоны межличностного оценивания // Социальная психология личности / О. О. Кроник. – М.:Наука, 1979. – 220 с.

Олександр Керницький
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Харків

Педагогічні проблеми професійної підготовки слухачів магістратури як майбутніх військових керівників

У сучасних умовах перед силовими структурами України постає важливе завдання захисту своїх кордонів та забезпечення громадської безпеки в умовах проведення виборів президента нашої країни. І тут особливої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх військових керівників, що проходять навчання у магістратурі військового закладу вищої освіти України.

На основі результатів вивчення психолого-педагогічної і методичної літератури з'ясовано головні чинники необхідності вдосконалення навчального процесу — посилення важливості захисту кордонів країни, забезпечення громадської безпеки та стрімкий розвиток інформаційних технологій, які вимагають суттєвого переосмислення засад підготовки слухачів магістратури у сучасних умовах. Тому модернізація підготовки майбутніх військових керівників частин Національної гвардії України (НГУ) повинна бути спрямована на посилення взаємозв'язків теоретичної і практичної підготовки до професійної діяльності, формування цілісної наукової картини навколишнього світу, індивідуально-професійний розвиток освітньої траєкторії кожного магістра, що в сукупності забезпечує високу якість освіти, широке впровадження у навчальний процес сучасних інформаційних технологій, інтеграцію змісту професійно-орієнтованих та гуманітарних дисциплін.

Сьогодні процес підготовки магістрів як один із видів навчально-виховного процесу у закладі вищої військової освіти є цілісною педагогічною системою. Елементи педагогічної системи у навчанні магістрів спрямовані водночас на педагогічний та технічний напрями і на досягнення основного результату навчання - підготовку висококваліфікованих фахівців для частин НГУ.

На основі вивчення досліджень науковців (О. Бойко, І. Ліпатов, В. Пасічник, В. Ягупов та ін.) виявлено та конкретизовано основні особистісні характеристики військового керівника, а саме: військово-професійну спрямованість, професійну компетентність, національно-патріотичні, лідерські та моральні якості, професійно значущі риси особистості тощо. Обґрунтування змісту, принципів, технологій, методів, організаційних форм і засобів навчання магістрів забезпечило розроблення педагогічної концепції, виділення методичних та організаційних прийомів формування професійних компетентностей у процесі підготовки майбутніх військових керівників.

Зазначено, що всі компоненти педагогічного процесу повинні найбільш повно відображати військово-професійні, соціально-економічні, технічні, технологічні, правові, морально-психологічні та інші елементи його професійної діяльності, за допомогою яких

забезпечується формування цілісної моделі педагогічної системи підготовки таких фахівців, відбувається дотримання формування певного взірця або еталону фахівця.

Констатовано, що на основі військово-професійної спрямованості навчального процесу у Національній академії Національної гвардії України у магістрів формуються професійні знання, уміння і навички, та актуалізується наявний службовий досвід, що пов'язаний із виконанням службово-бойових завдань на попередніх етапах їх служби.

На підставі цього виділено чотири напрями реалізації принципу професійної спрямованості процесу підготовки майбутніх військових керівників: удосконалення технологій навчання; удосконалення методичного забезпечення; удосконалення змісту навчального матеріалу; коригування змісту підготовки магістрів тощо.

Владислав Кива
ад'юнкт, м. Київ

Суть інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів системи військової освіти

Сучасний період характеризується серйозними змінами щодо реформування сектора безпеки й оборони України, зокрема й щодо системи військової освіти (СВО). Слід наголосити, що її характерною властивістю у період модернізації є те, що вона виступає як об'єктом, так і суб'єктом реформування сектору безпеки й оборони України. Саме рівень розвиненості СВО є головним показником й одним із головних завдань при розвитку сектора безпеки й оборони держави, оскільки від професійної підготовленості військових, їх військово-професійної компетентності виконувати військовий обов'язок відповідно до загроз, які виникають, залежить боєготовність і боєздатність ЗС України і забезпечення територіальної цілісності та суверенітету України. Так, основним суб'єктом СВО щодо формування військового фахівця є викладач. Відповідно, наскільки він буде мати багатогранний компетентнісний функціонал, настільки буде й ефективна результативність всього процесу підготовки військових фахівців для ЗС України. А отже, викладачам необхідно постійно підвищувати свою кваліфікацію відповідно до змін, які відбуваються в науково-технічній галузі, зокрема інформаційній. Звертаємо увагу на те, що динамічні зміни в сучасному світі відповідають етапам переходу до інформаційного суспільства, які «диктують» необхідність пошуку нових методологічних підходів до теорії та практики формування і розвитку компетентності фахівців у сфері ІКТ у всіх сферах людського буття, у т.ч. й педагогічної діяльності викладачів СВО.

Виходячи із зазначеного вище, однією з головних педагогічних проблем постає здатність викладачів використовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) відповідно до вимог сьогодення та системи освіти в цілому, а отже викладач повинен мати відповідний рівень професійної компетентності, важливою складовою якої є інформаційно-комунікаційна компетентність (ІКК). Ми звертаємо увагу, що розв'язання проблемного питання щодо розвитку їх ІКК залежить від розуміння визначення суті поняття та знання змісту її структури. Слід наголосити, що нині досі не існує єдиного тлумачення поняття, змісту і структури компетентності в галузі використання ІКТ.

Аналіз наукових джерел і дисертацій щодо ІКК фахівців показує, що наукові дослідження щодо виокремлення та трактування цього поняття ведуть А. Гуржій, А. Кочарян, В. Вембр, Г. Дегтярьова, Г. Федорук, І. Тимофєєва, Н. Морзе, Н. Сороко, О. Овчарук, О. Спірін, П. Грабовський та ін. Незважаючи на вагомі результати дослідження цих та інших науковців, доводиться констатувати, що нині навколо визначення поняття «ІКК фахівця», з'ясування його структури та змісту тривають численні дискусії.

Відповідно до аналізу результатів наукових досліджень щодо ІКК, визначаємо поняття «ІКК викладача системи військової освіти» як теоретичну підготовленість (знання) та практичну здатність (уміння, навички, досвід і психологічну готовність), що забезпечують успішне функціонування викладача як соціального і професійного суб'єкта в суспільстві. А

структурними її компонентами вважаємо: ціннісно-мотиваційний (цілі, мотиви, потреби, інтереси, настанови, цінності науково-педагогічної діяльності та реалізації її інформаційно-комунікаційної функції, прагнення до професійного вдосконалення в сфері застосування ІКТ); інтелектуальний (знання про ІКТ взагалі); праксеологічний (способи та прийоми застосування ІКТ; інформаційно-комунікаційні вміння, навички та здатності), діяльнісний (активне застосування ІКТ у професійній діяльності, зокрема науково-педагогічній); інформаційно-технологічний (активне застосування ІКТ у професійній діяльності, зокрема науково-педагогічній); суб'єктний (усвідомлення себе суб'єктом науково-педагогічної діяльності і суб'єктне ставлення до себе як до професіонала – педагога).

Подальша робота може бути спрямована на обґрунтування критеріїв і показників діагностування розвиненості ІКК викладачів СВО.

Олександр Кірдан
кандидат економічних наук,
доцент, м. Умань

Методологія використання компетентнісного підходу у підготовці майбутніх економістів галузі соціальних і поведінкових наук у закладах вищої освіти

Притаманні сучасній економічній ситуації в Україні динамізм та трансформаційні зміни зумовлюють необхідність підготовки майбутніх економістів галузі соціальних і поведінкових наук на компетентнісних засадах. Цей аспект знайшов відображення у низці нормативних документів, зокрема в Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року (2013 р.), Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) та ін.

Проблеми компетентнісного підходу до підготовки майбутніх економістів досліджено у дисертаційних працях С. Тарасової (2006), Є. Іванченко (2011), О. Яковенко (2015), О. Самосудової-Грозової (2016), С. Касіянець (2017), М. Стрельнікова (2017) та ін. У дослідженнях О. Аксьонової, В. Зінченко, О. Кареліної, Н. Кошелевої, О. Пометун та ін. з'ясовано різні аспекти удосконалення вищої економічної освіти.

На основі теоретичного аналізу досліджень вітчизняних учених та нового покоління стандартів вищої економічної освіти 2018 р. доходимо висновку, що методологічною основою організації освітнього процесу у закладах вищої освіти з фахової підготовки майбутніх економістів є компетентнісний підхід. Саме стандартизація вищої освіти на компетентнісних засадах на державному рівні встановлює вимоги щодо змісту освіти, що сформовані в інтегральну, загальні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності та уможливорює дотримання академічної автономії закладів вищої освіти за рахунок затвердження нормативного змісту підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання.

Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх економістів галузі соціальних та поведінкових наук тлумачитимемо як методологічну основу організації освітнього процесу з набуття спектру компетентностей (інтегральної, загальних та фахових), у якому цілями навчання є підготовка фахівців, які володіють сучасним економічним мисленням, теоретичними знаннями і практичними навичками, необхідними для вирішення завдань предметної галузі.

Поняття «професійна компетентність майбутніх економістів» трактуємо як набуття майбутнім економістом галузі соціальних і поведінкових наук сукупності фахових знань, умінь, навичок, професійного досвіду, здатності й спроможності застосовувати їх у професійній економічній діяльності, професійному саморозвитку та самореалізації.

На наш погляд, достатньо проблемним аспектом практичного впровадження компетентнісної парадигми нового покоління стандартів вищої освіти з підготовки бакалаврів та магістрів галузі соціальних і поведінкових наук є «дозування» спектру компетентностей майбутнього фахівця та їх уведення як обов'язкового компонента до змісту навчальних і робочих навчальних програм з дисциплін, що забезпечують підготовку фахівців

відповідних освітньо-професійних програм. Тому на етапі узгодження, перегляду та затвердження навчальної документації на рівні закладу вищої освіти щодо організації освітнього процесу (освітньо-професійних програм, навчальних та робочих навчальних планів, навчальних та робочих програм та ін.) доцільним бачиться узгоджена спільна робота гарантів освітніх програм, керівників груп забезпечення підготовки майбутніх економістів галузі соціальних і поведінкових наук та адміністративно-посадових осіб (завідувачів випускових кафедр, деканів факультетів).

*Василь Ковальчук
доктор педагогічних наук,
професор, м.Київ*

Використання цифрових технологій у професійній підготовці майбутніх педагогів професійного навчання

Стрімкий розвиток штучного інтелекту в усіх сферах життєдіяльності людини обумовлює використання цифрових технологій в освітньому процесі закладів вищої освіти. Враховуючи результати попередніх досліджень [1-3], можемо констатувати, що цифрова компетентність є ключовою в XXI столітті. Цифрова компетентність передбачає впевнене, критичне та відповідальне використання й взаємодію з цифровими технологіями для навчання, роботи та участі у суспільстві. Вона включає в себе інформаційну грамотність та грамотність даних, комунікацію та співпрацю, створення цифрового контенту (включаючи програмування), безпеку (включаючи цифрове благополуччя та компетентності, пов'язані з кібербезпекою) та розв'язання проблем [3]. З прийняттям оновленої редакції ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018 р.) відбулися зміни в термінології. Замість «IST» (технології інформаційного суспільства) та «ICT» (інформаційно-комунікаційні технології), які використовувались у визначенні 2006 року, «цифрові технології» вважаються зараз найбільш відповідним терміном для називання повного набору пристроїв, програмного забезпечення чи інфраструктури. З поширенням, різноманітністю та інтегрованістю використання мобільних пристроїв та програм видалені посилання на «комп'ютери» та «Інтернет», але вони всеж класифікуються під широким поняттям «цифрові технології».

У підготовці майбутніх педагогів професійного навчання найпоширенішими є інноваційні дидактичні засоби навчання, які базуються на використанні персональних комп'ютерів, охоплюють широке коло програмного забезпечення навчального призначення. Серед програмного забезпечення навчального призначення слід виділити: електронні навчальні курси, програмно-педагогічні засоби, електронний навчально-методичний комплекс, мережеві програми та контрольно-діагностичні системи.

Цифрові технології активно впливають на процес навчання, оскільки змінюють схему передачі знань і методи навчання. Їх використання в освітньому процесі стимулює інтерес до навчальної діяльності, сприяє формуванню логічного та творчого мислення, загалом сприяє розвитку студентів та формуванню інформаційної культури. Технології дозволяють змінити формати навчання і викладання. Інформація стає сполучною ланкою між студентом і викладачем у процесі освіти, включаючи в себе всі відомості або повідомлення, що передаються в тій чи іншій матеріальній формі. Освіта при цьому виступає як організатор (спосіб) передачі інформації і розвитку студента.

Список використаних джерел

1. Ковальчук В. І. Тенденції розвитку освіти в епоху інформаційного суспільства / Василь Іванович Ковальчук // Стратегії інтенсифікації вищої гуманітарної освіти в Україні та країнах ЄС: монографія / О. В. Малихін, В.І. Ковальчук, Н. О. Арістова, Р. А. Попов, І. С. Гриценко / Василь Іванович Ковальчук. – Київ: НУБіП України, 2017. – С. 7–134.
2. Ковальчук В. І. Застосування цифрової педагогіки в підготовці майбутніх фахівців сфери підприємництва [Текст] / В. І. Ковальчук, І. С. Подольська // Молодий

вчений. – 2018. – №5. – С. 523-526.

3. Kovalchuk V. Highe ducation system challenges in the context of requirements of labour market and society / Vasyl Kovalchuk // Scientiic letters of academic society of Michal Baludansky. – 2016. – С. 88–90.

4. Ключові компетентності для навчання впродовж життя 2018 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://dystosvita.blogspot.pe/2018/01/2018.html>.

*Тетяна Кожушкіна
аспірантка, м. Дніпро*

Змістовий компонент системи фахової підготовки студентів педагогічного коледжу

Заявляючи про необхідність «...докорінної реформи, що зупинить негативні тенденції, перетворить українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкуренто-спроможності України», держава розглядає систему фахової підготовки педагога в якості основного механізму реалізації обраної політики, покладаючи на цього спеціаліста високу місію реального здійснення окреслених перетворень.

У контексті нашого дослідження під системою фахової підготовки студентів педагогічного коледжу ми розуміємо нормативно-правову, наукову, змістову та організаційну складові забезпечення процесу формування культури міжособистісної взаємодії в освітньому середовищі, в якому реалізується надання прав і можливостей на отримання професійної освіти і спеціальності (професії) особам, які обрали для себе сферою професійних знань і практичної діяльності галузь педагогіки. Будучи різновидом педагогічної системи, система фахової підготовки студентів педагогічного коледжу має такі ознаки: вона є підставою теоретичного осмислення і побудови педагогічної діяльності; включає певну сукупність взаємопов'язаних засобів, методів і процесів, необхідних для створення організованого, цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості із заданими якостями; забезпечує виконання ціннісно-сміслових, нормативних, технологічних та процесуально-результативних функцій педагогічної діяльності; сприяє досягненню поставлених цілей розвитку людини

Зупинимось докладніше на змістовому компоненті системи фахової підготовки студентів педагогічного коледжу, який спирається на вимоги Державного освітнього стандарту та відрізняється гуманітарною спрямованістю, фундаментальністю предметів психолого-педагогічного циклу, орієнтацією на включення до процесу навчання досягнень сучасної науки та практики у галузі педагогіки. Згідно цьому нормативному документу визначені вимоги до обов'язкового мінімуму змістового наповнення основної освітньої програми підготовки вихователів та вчителів з початкової освіти за спеціальністю 013-початкова освіта, аналіз яких з позицій культурно-комунікативної підготовки студентів педагогічного коледжу показав таке:

У циклі загальної підготовки у навчальній дисципліні «Культурологія» присутні розділи: мова і символи культури, культурні коди, міжкультурні комунікації, культурні цінності і норми, національна культура в сучасній Україні; дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)» містить важливі для здійснення ефективної міжособистісної взаємодії розділи, пов'язані з нормами сучасної літературної мови і публічного виступу, правилами мовленнєвого етикету, прийомами виразного читання творів різних жанрів; у дисципліні «Соціологія» слід відзначити такі теми: соціальна взаємодія та соціальні відносини; культура як фактор соціальних змін;

У циклі професійної підготовки розглядаються питання: комунікативна функція вихователя та вчителя початкових класів («Вступ до спеціальності»); педагогічна взаємодія у вихованні, виховання культури міжнаціонального спілкування («Загальні основи

педагогіки»); спілкування і діяльність; людина і культура («Загальна психологія»); педагогічне спілкування («Основи педагогічної майстерності»).

Загалом можна зазначити, що культурно-комунікативний компонент представлений досить фрагментарно, основа фахової підготовки майбутніх вихователів та вчителів з початкової освіти – культурно-комунікативна спрямованість освітнього процесу – практично відсутня. На наше переконання, для вирішення цих завдань необхідно розширення зазначеного компонента шляхом конструювання дисциплін, що висвітлюють культурологічну складову міжособистісної взаємодії як окремої галузі соціального знання.

Іншим недоліком системи фахової підготовки студентів педагогічного коледжу вважаємо те, що навчальні програми, фіксуючи певний обсяг знань, умінь і навичок, мало орієнтовані на формування особистісних якостей фахівця. В цілях вирішення цієї проблеми, на наш погляд, необхідно звернення до потенціалу освітнього середовища та освітнього простору педагогічного коледжу, що дозволяє індивідуалізувати процес навчання відповідно до здібностей і особистісних цінностей студентів.

Вважаємо, що узгодження змістової складової з іншими компонентами системи фахової підготовки студентів педагогічного коледжу дозволить створити такий культурно-комунікативний простір освітнього закладу, що відповідатиме соціокультурним та освітнім тенденціям суспільства, у межах якого відбуватиметься формування культури міжособистісної взаємодії.

Інна Козир
здобувач, м.Кропивницький

Новітні технології вищої освіти як інструменти формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців

Динамічні перетворення у сфері вищої освіти та на ринку праці призводять до дослідження звичної економічної дефініції «конкурентоспроможність» як об'єкта багатьох сучасних педагогічних наукових робіт та публікацій. Актуальність проблематики зумовлена високими вимогами до професійних та особистісних характеристик випускників ЗВО, що стають на шлях професійної діяльності та потребують працевлаштування.

Визначальним принципом формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців є компетентнісний підхід, що лежить в основі обґрунтування організаційно-педагогічних умов, які забезпечують досягнення кількісних рівнів визначених якісних показників набуття певної особистісної якості чи професійної компетентності. Цільова спрямованість застосовуваних педагогічних умов вимагає аналізу та ретельного вибору технологій навчання, що забезпечують виконання завдань вищої освіти як на державному, так і на індивідуальному рівні, з врахуванням вимог та можливостей сучасного інноваційного середовища. Інноваційні технології, засновані на організаційно методичних нововведеннях, активно використовуються для формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців в різних галузях і сферах діяльності. На вивчення новітніх форм і методів навчання звертали увагу такі науковці, як В. Андрєєв, А. Бляшевська, І. Брітченко, І. Дичківська, Н. Кошечко, Н. Криворучко, А. Савельєв, В. Стрельников, П. Федорук та ін.

Порівняння педагогічних умов формування структурно-компонентного складу конкурентоспроможності майбутніх випускників та характеристик інноваційних технологій навчання, дозволяє визначити ряд останніх як інструментів забезпечення організаційно-методичного та психолого-педагогічного впливу на студентів:

- модульне навчання забезпечує раціональну організацію освітнього процесу, поетапне освоєння навчального матеріалу та формування встановлених компетенцій на основі засвоєння системних знань з дисциплін навчального плану підготовки фахівців;
- контекстне навчання дозволяє реалізувати предметну інтегративність і формування освітньо-культурного середовища, яке забезпечує актуалізацію суб'єктної позиції, мотивацію студента в досягненні освітніх цілей;

- імітаційне навчання передбачає використання психолого-педагогічних форм впливу, що сприяють усвідомленню взаємозв'язку освітніх досягнень та успіхів у вирішенні професійних завдань. Зокрема, такі інтерактивні форми, як кейс-технології, ділові ігри, групові дискусії, фокус групи спрямовані на стимулювання інноваційного творчого мислення, занурення студентів в середовище діяльності, що забезпечує усвідомлення професійних норм, принципів, цінностей професійної діяльності; розвиток та формування рефлексії як фактору формування професіоналізму й конкурентоспроможності студентів ЗВО;

- проблемне навчання спрямоване на забезпечення послідовного ускладнення навчальної діяльності від когнітивно-оцінюючого до креативного рівня;

- технологія «перевернутого» навчання стимулює самовдосконалення студента, його самоперетворення у процесі вирішення науково-практичних завдань, а також, забезпечує створення психологічного клімату здорової конкуренції в студентському колективі;

- «всепроникаюче» навчання дозволяє активізувати пізнавальну та практичну діяльність на основі виявлених інтересів, здібностей та мотивів студентів, перетворення їх в стимули навчання.

Новітні форми, методи і технології навчання, забезпечуючи реалізацію визначених педагогічних умов, впливають на формування якостей, характеристик і компетенцій студента, тож є важливою складовою процесу набуття конкурентоспроможності майбутніми фахівцями.

Анжеліка Кокарева
кандидат педагогічних наук
доцент, м. Київ

Професійна підготовка майбутніх фахівців у системі інженерно-технічної освіти України

Сьогодення потребує істотного відновлення змісту і структури професійної освіти відповідно до вимог основних галузей промисловості. Основна мета професійної освіти - підготовка кваліфікованого фахівця відповідного рівня і профілю, конкурентоспроможного на ринку праці, що вільно володіє своєю професією та орієнтується в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи зі спеціальності на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності.

Необхідність переходу вищої технічної освіти на якісно новий рівень пов'язана із суттєвими трансформаціями функцій професійної діяльності майбутніх інженерів, з урахуванням інтеграційних процесів, які визнаються сьогодні основною закономірністю розвитку педагогічної науки і освітньої практики. Все це зумовлює необхідність якісних змін у підготовці фахівців технічного профілю та потребу у формуванні нових професійних компетенцій. За таких умов проблема формування готовності майбутніх інженерів до професійної комунікації набуває особливої актуальності, а її розв'язання потребує здійснення кардинальних змін у підготовці фахівців, зокрема, в організації процесу здобуття, засвоєння інтегрованих знань і набуття навичок їх застосування в практичній діяльності.

Ми погоджуємося з думкою О.Каверіної про те, що вища технічна школа має бути не просто «кузнею кадрів», а центром культури, осередком гуманістичних знань і морального виховання. Досягти цього можна за умови формування в технічних університетах певного гуманітарного середовища. Саме воно вирішальним чином впливає на розвиток особистості, яка усвідомлює сенс своєї діяльності, своє призначення. Головна мета і призначення вищої технічної освіти у сучасній гуманітарній парадигмі полягає в осмисленні людиною свого місця у світі, в оволодінні способами взаємодії з ним. У зв'язку з цим навчально-виховний процес у вищих технічних навчальних закладах має відповідати історичному, інтегративному, філософсько-методологічному, соціальному критеріям. Студент має одержати не лише знання як такі, але й досягнути їх цілісний характер. Професійна підготовка повинна поєднуватися із

формуванням гуманітарної культури студентів, з утвердженням гуманістичних пріоритетів у свідомості.

Дуже слушною є думка А.Нізовцева що продуктивними є ідеї використання мережі експериментальних майданчиків від вищих технічних навчальних закладів на базі великих підприємств у рамках роботи з розробки і впровадження державних стандартів підготовки і перепідготовки інженерно-технічних працівників та аналізу їх відповідності вимогам сучасного виробництва. Вагома участь роботодавців у складанні рейтингів закладів вищої освіти через замовлення на підготовку фахівців, моніторинг рівня компетентності випускників галузевих напрямів. Формами замовлення на підготовку кадрів можуть бути гарантійні листи та договори перспективного працевлаштування, забезпечення успішних студентів місцями практик та стажувань після теоретичного навчання.

Професійна підготовка фахівців-інженерів на сучасному етапі потребує застосування у навчально-методичній роботі новітніх наукових досягнень, технологічних та методологічних новацій. При цьому необхідно враховувати специфіку кожної з прикладних галузей технічної промисловості; потрібно формувати методологію скоординованого викладання технічних дисциплін. Унікальні наукові та технологічні можливості Центрального регіону України дозволяють на основі новітніх досягнень сформувати ефективний процес підготовки майбутніх інженерів.

Наталія Компанець
старший викладач, м.Київ

Перспективи професійного розвитку фахівців біомедичної інженерії

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України необхідне якісне вдосконалення системи підготовки у вищих навчальних закладах для забезпечення національного ринку кадрів фахівцями, що будуть достатньо конкурентоспроможними та здатними до розв'язання важливих професійних завдань. Для цього викладачам необхідно оновити змістовий компонент навчальної діяльності Вони повинні бути готовими до постійного професійного росту та самовдосконалення, безперервно підвищувати рівень фахової культури, постійно освоювати та генерувати нові методи та прийоми навчально-виховного процесу.

Випускник напряму «Біомедична інженерія» у рамках програми даної спеціальності повинен отримати спеціальні знання у багатьох сферах людської діяльності, а саме: біомеханіка, проектування протезів та штучних органів, конструювання медичного обладнання та діагностичної техніки, розробка новітніх технологій лікування складних хвороб та нових методів адресної доставки лікарських засобів в організмі людини, використання лазерних та оптичних технологій, розробка методів реабілітації та конструювання реабілітаційного обладнання [1].

У сучасному світі професійна спрямованість напряму біомедичної інженерії набуває особливої актуальності. Випускники даної спеціальності повинні відповідати великій кількості критеріїв, таких як, освіченість, конкурентоспроможність, вміння самостійно долати перешкоди та приймати рішення, а також нести за них відповідальність. Також професійно розвиватися достатньо швидко, як цього потребує сьогодення. Вони повинні вміти поєднувати технічну та природничу галузі науки і мати високорозвинене екологічне мислення, добре володіти методами наукового світосприйняття та становлення людини в суспільстві, вміти створювати та застосовувати новітні технології, досліджувати причинно-наслідкові зв'язки навколишніх процесів та гармонію людини з навколишнім світом.[2]

У зв'язку з цим, необхідно доносити до студентів, які обрали дану спеціальність, наскільки важливу роль відіграє для їх подальшого розвитку вивчення іноземних мов. Необхідно зуміти спонукати їх та мотивувати до безперервної клопіткої праці. Для того, щоб досягти даної мети, європейська система освіти передбачає педагогіку партнерства – демократичну співпрацю викладачів зі студентами. Дана система забезпечує виникнення

сприятливого психологічного клімату між викладачем та студентом. Результатом є підвищення зацікавленості обох сторін до процесу навчання, а певна автономія стимулює зростання відповідальності студента за його особисті показники розвитку та дозволяє повністю розкрити власний потенціал в умовах оптимальної організації навчального процесу [3].

Отже, для фахівців напряму «Біомедична інженерія» вивчення англійської мови є невід'ємною частиною процесу формування якісного та кваліфікованого фахівця, який матиме змогу вільно співпрацювати з іноземними колегами в даній галузі. Для вдалого процесу навчання необхідна тісна співпраця викладача зі студентом, який, своєю чергою, повинен стимулювати та мотивувати його до навчання.

Список використаних джерел

1. Копетчук В. А. Педагогічні умови професійного спрямування природничо-математичних предметів у медичному коледжі [Електронний ресурс] / В. А. Копетчук. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://studentam.net.ua/content/view/7318/97/>.
2. Біомедична інженерія в Польщі [Електронний ресурс] // Освіта в Польщі. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.osvitapol.info/fakulteti/fid/237>.
3. Полікарпова Ю. О. Сучасні тенденції у викладанні англійської мови в Україні / Ю. О. Полікарпова. // Народна освіта. – 2018. – №378.

Тетяна Конівіцька
аспірантка, м. Львів

Основні компоненти риторичної компетентності психологів

Формування риторичної компетентності займає особливе місце у професійному становленні студентів-психологів, адже майбутнім психологам для успішної діяльності за фахом необхідні розвинуті риторичні вміння та навички. Нині виникла потреба нового погляду на риторичну підготовку майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, передусім психологів, оскільки традиційна практика їхньої риторичної підготовки в системі професійного навчання недостатньо забезпечує формування потрібної риторичної компетентності.

Дослідження змісту та структури риторичної компетентності здійснила низка науковців, зокрема складові цієї структури виокремили: у викладачів – Л. Каніблоцька та О. Залюбівська, у фахівців соціономічної сфери – О. Корчова, у соціальних педагогів – А. Певрушина, в учнів загальноосвітніх шкіл – В. Ницета. Аналіз психолого-педагогічної літератури і початково-виховного процесу свідчить, що для формування риторичної компетентності у студентів-психологів доцільно визначити і проаналізувати її компоненти. Зазначимо, що в науково-педагогічних дослідженнях виокремлюють різні складові риторичної діяльності. При цьому наукові підходи за своєю сутністю не суперечать один одному, а дослідники лише по-іншому висвітлюють її структурні елементи.

Проаналізувавши різні варіанти визначення структури риторичної діяльності, ми пропонуємо такі основні компоненти риторичної компетентності майбутніх психологів: *мотиваційно-ціннісний, інформаційно-когнітивний, функціонально-діяльнісний, професійно-адаптивний*. Розглянемо їх.

Мотиваційно-ціннісний компонент для майбутніх психологів є основним чинником становлення професійної особистості та висококваліфікованого фахівця, передбачає бачення найважливіших цілей і завдань майбутньої діяльності психолога та розуміння значення риторики й реалізується через поєднання в єдине ціле мотиваційної, ціннісної, духовної та етичної складових. *Інформаційно-когнітивний компонент* поєднує мисленнєву, знаннєву та інформаційну складові, які сприяють розвиткові ефективного, креативного та критичного мислення, охоплюють мовностилістичні (норми літературної мови й аспекти культури мовлення) та риторичні знання (інтегровані відомості, які поєднують історію виникнення та розвитку риторики як науки, теорію риторичної діяльності, закони риторики).

Функціонально-діяльнісний компонент охоплює мовленнєву, коннективно-операційну, творчу, експресивно-емоційну (невербальну) складові, які передбачають розуміння та вибір засобів міжособистісної комунікації, готовність до практичної діяльності (комунікації) психолога в суспільстві, створення творчої риторичної особистості, яка розумітиме мову не лише жестів, а й почуттів. *Професійно-адаптивний компонент* націлений на формування комунікативної особистості з осмисленням свого внутрішнього стану та діяльності, можливістю легкого налагодження зв'язку, розумінням причини і здатністю прогнозувати поведінку клієнта, групи людей чи аудиторії надалі та поєднувати психологічні й лінгвістичні аспекти, тому охоплює комунікативну, перцептивно-реактивну, рефлексивну, нейролінгвістичну, психолінгвістичну складові.

На нашу думку, саме ці компоненти відображають багатоаспектність риторичної діяльності психологів і поєднують усі напрями риторичної підготовки у закладах вищої освіти та детермінують усі напрями мовленнєво-риторичної підготовки у процесі професійної підготовки.

Олена Корнєєва
викладач, м. Краматорськ,
Діана Петренко
студентка, м. Краматорськ

Роль організації самостійної роботи в медичних ЗВО

Самостійна робота є невід'ємною частиною навчально-виховного процесу. Під самостійною роботою ми розуміємо вид розумової діяльності, упродовж якої студент без сторонньої допомоги виконує завдання, опрацьовує новий матеріал та самостійно шукає інформацію.

Сучасність вимагає від навчальних закладів переходити від передачі інформації до управління пізнавальною діяльністю студентів. Останні дослідження показують, що знання отриманні самостійно засвоюються краще на 50%. Відповідно до Положення про організацію навчального процесу у ЗВО України, самостійна робота має займати не менше 1/3, але не більше 2/3 від загального обсягу навчального часу, відведеного на вивчення певного курсу.

Головною метою такої форми роботи є навчити студентів самостійно шукати необхідну інформацію, аналізувати та узагальнювати її. Це пов'язано з необхідністю неперервного саморозвитку та самоосвіти медичного працівника.

Дослідники М. Г. Гарунович та П. І. Підкасистий вважають, що самостійна робота являє собою найважливішу умову формування самоорганізації тих, хто навчається, а також сприяє поповненню знань та формуванню установки на систематичне поповнення знань упродовж майбутньої професійної діяльності. Більш того, самостійна робота розвиває увагу, пам'ять, аналітичні здібності та вольові якості.

Роль викладача у процесі самостійної роботи зводиться до «організатора», він має тільки направляти пізнавальну діяльність студентів шляхом забезпечення їх методичними вказівками для самостійної роботи, наданням консультацій, проведенням бесід. Також результативність самостійної діяльності студентів залежить і від методичного забезпечення кафедри. А це, своєю чергою, тісно пов'язане з рівнем роботи педагогічного колективу.

Важливу роль в успішній організації самостійної роботи має регулярність її проведення та перевірки. Студенти повинні чітко розуміти який обсяг роботи і за який період часу вони мають зробити.

Однією з найефективніших форм самостійної роботи є індивідуальні завдання для кожного студента з урахуванням їхніх наукових інтересів і потенціалу. Перевірка результатів роботи можлива у формі семінарів, виступів на конференціях та публікацій тез або статей у наукових виданнях.

Олена Корнєєва
викладач, м. Краматорськ,
Анастасія Сухініна
студентка, м. Краматорськ

Особливості патріотичного виховання студентів у медичних ЗВО

У сучасному українському суспільстві одним із важливих завдань ЗВО є патріотичне виховання молоді, актуальним це є і для медичних університетів. Майбутній лікар має бути висоосвіченою людиною, яка має високі загальнолюдські та українські цінності.

Політична дезінтеграція, соціальна диференціація суспільства, девальвація духовно-моральних цінностей вплинули на суспільну свідомість більшості соціальних та вікових груп українців, у першу чергу, молоді. Посилився процес зниження впливу таких важливих чинників формування патріотизму, як українська культура, мистецтво, освіта тощо. Серед молодого покоління більш помітною стала втрата традиційної української патріотичної свідомості.

Особливо гострим питання патріотичного виховання стало останні роки, у зв'язку з політичними обставинами в нашій країні. Через агресію Росії люди, які проживають на тимчасово окупованій території, залишилися відірваними від решти українського суспільства та знаходяться під постійним впливом російської пропаганди. Завдяки державній програмі «Донбас-освіта», підлітки з непідконтрольної території мають змогу навчатися в українських ЗВО. Але їхній адаптації до українських реалій та патріотичним аспектам у виховній роботі необхідно приділяти особливу увагу, тому що упродовж п'яти років молодь налаштовували проти всього українського. Отже, в теорії та практиці патріотичного виховання мають відбутися суттєві зміни, які будуть відповідати сучасним вимогам державної освіти та українського суспільства та допоможуть сформувати патріотичні цінності громадян взагалі і студентів, зокрема.

Патріотичне виховання спрямовано на формування і розвиток особистості, яка має якості громадянина – патріота Батьківщини та здатна успішно виконувати цивільні обов'язки як у мирний, так і у військовий час. Воно являє собою цілісний соціально-педагогічний процес та передбачає наявність суб'єкта (МОЗ України, керівництво ВНЗ та професорсько-викладацький склад) та об'єкта (студентство); чітко сформульовані цілі, завдання, методи та прийоми їх досягнення та зміст виховної роботи.

Однією з головних проблем, яку необхідно вирішати для успішного формування патріотичного духу в молоді, є налагодження зв'язку та вироблення єдиних завдань між різними ланками виховного процесу (школа – ЗВО, батьки – ЗВО, молодіжні організації – ЗВО і т.ін.). Для досягнення цієї мети ми пропонуємо розробити ряд позаурочних заходів, таких, як створення студентами електронного музею історії ЗВО, читання лекцій майбутніми лікарями школярам, організація зустрічей студентів з військовослужбовцями та героями АТО, долучення молоді до волонтерської діяльності.

Також ми вважаємо доцільним запропонувати студентам 1-2 курсів навчання такі дисципліни за вибором, як «Українознавство» та «Українська культура в аспекті світової». Необхідно організувати факультатив з української мови для студентів з тимчасово окупованої території задля полегшення їхньої адаптації до навчання.

Тетяна Кочубей
доктор педагогічних наук, професор
м. Умань

Програмно-методичне забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з ув'язненими

У процесі фахової підготовки майбутніх соціальних працівників передбачено вивчення дисципліни «Соціальна робота з різними групами клієнтів» (загальний обсяг годин

складає 210 (7 кредитів), з яких 36 лекційних, 38 практичних, 136 самостійної роботи). Метою курсу є оволодіння змістом і технологіями соціальної роботи з групами ризику, ознайомлення студентів із основними стратегіями соціальної роботи із різними групами клієнтів, що сприяє формуванню професійного рівня і готовності до роботи з такою категорією осіб.

Структура навчальної дисципліни включає три модулі: організація роботи з клієнтами, що визначаються законами про соціальні гарантії та соціальне обслуговування; організація соціальної роботи з «групами ризику»; організація соціальної роботи з клієнтами, що потребують екстреної соціальної допомоги. Останній модуль представлений двома лекціями, пов'язаними з піднятою проблемою: «Соціально-психологічна допомога в місцях позбавлення волі» та «Організація соціального супроводу особам, які повернулися з місць позбавлення волі».

При вивченні теми «Соціально-психологічна допомога в місцях позбавлення волі» розглядаються питання: особливості поведінки і набуття статусу в установах дізнання; закономірності соціальної роботи в пенітенціарних закладах; соціальна діагностика клієнтів; структура груп ув'язнених (соціально-психологічні і семантико-символічні особливості); умови ефективної соціальної роботи в закладах позбавлення волі; соціальні технології роботи з спеціальними групами клієнтів; профілактика рецидивів та реабілітація як основні соціальні технології; основи керівництва соціальною роботою у закладах позбавлення волі; попередження «стигматизації»; проблема суїцидів; організаційні форми і методи виховного процесу в закладах позбавлення волі; «вузька» та «широка» модель психотерапевтичної роботи; терапія творчістю у закладах позбавлення волі; організаційні основи трудотерапії; організація терапевтичної діяльності груп взаємопідтримки; консультування за методом «рівний – рівному»; роль сім'ї у реабілітаційному процесі; духовне відновлення засобами релігії.

Темою «Організація соціального супроводу особам, що повернулися з місць позбавлення волі» передбачено вивчення питань: сучасна політика щодо соціальної адаптації осіб, звільнених із місць позбавлення волі; законодавче та нормативне забезпечення соціальної адаптації осіб, звільнених із місць позбавлення волі; визначення цільової групи та мети надання соціальних послуг; організації, що надають соціальні послуги особам, звільненим із місць позбавлення волі; організація роботи центру соціальної адаптації осіб, звільнених із місць позбавлення волі; надання соціальних послуг; психологічні особливості звільнених із місць позбавлення волі та робота з ними, вимоги до персоналу.

Практична підготовка передбачає відпрацювання технологій соціальної роботи, з особами, які звільняються з місць позбавлення волі та тими, які перебувають в закладах пенітенціарної системи. Серед ефективних методів підготовки майбутніх соціальних працівників, які використовуються під час проведення практичних занять, варто виділити соціально-психологічні тренінги, ділові ігри, розробку проектів.

У процесі оволодіння майбутніми соціальними працівниками теоретичними знаннями та практичними навичками у них формується професіоналізм, гуманне ставлення до зазначеної категорії клієнтів, а також ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Юрій Красильник
кандидат педагогічних наук, доцент,
м. Київ

Інформаційно-технологічне забезпечення процесу підготовки магістрів за спеціальністю «Професійна освіта (комп'ютерні технології)»

Інформаційне суспільство є важливим елементом загальної стратегії розвитку людини, змінює освітню практику, характер взаємодії її суб'єктів, детермінує інноваційні процеси, висуває принципово нові вимоги до підготовки професіоналів в системі вищої

освіти. Як показує аналіз, існують певні проблеми упровадження якісного інформаційно-технологічного забезпечення як на теоретичному рівні, так і на рівні практичної освітньої діяльності у процес підготовки магістрів за спеціальністю «Професійна освіта (Комп'ютерні технології)». Саме на визначення найсуттєвіших механізмів впровадження нових підходів щодо органічного поєднання традиційних та комп'ютерно орієнтованих технологій у даний процес і спрямоване наше дослідження. Як інструмент модернізації освітнього процесу інформаційно-технологічне забезпечення стало предметом дослідження вчених (Н. Баловсяк, В. Биков, М. Бурда, М. Віленський, К. Годлевська, Р. Гуревич, А. Гуржій, Ю. Дорошенко, М. Жалдак, Т. Калюжна, Т. Коваль, Н. Морзе, О. Огієнко, П. Образцов, С. Сисоєва, М. Шерман та ін.) у контексті визначення шляхів формування особистісного (інтелектуального, освітнього, професійного, науково-дослідницького, творчого) потенціалу майбутнього магістра. Проблеми розробки та вдосконалення шляхів використання ІТ-технологій в освіті висвітлено у працях Г. Козлакової, В. Кухаренка, І. Роберта, І. Шалаєва та ін. У роботах учених акцентується увага на факторах, які обумовлюють дидактичні можливості засобів ІТ-технологій. Проте у вирішенні проблеми інформаційно-технологічного забезпечення процесу підготовки магістрів спільних наукових положень опрацьовано фрагментарно. У наукових працях обґрунтовуються такі види забезпечення освітнього процесу, як «методичне», «навчально-методичне», «системно-методичне», «науково-методичне», «програмно-методичне», а також «навчально-матеріальне» і «технічне». На нашу думку, названі вище види вже не дозволяють адекватно відобразити особливості та специфіку навчання з використанням сучасних інформаційних й телекомунікаційних засобів. Доцільно по-новому оцінити проблему всебічного забезпечення освітнього процесу, зокрема інформаційно-технологічного забезпечення процесу підготовки магістрів за означеною спеціальністю. Методологічною підвалиною інформаційно-технологічного забезпечення може стати відома в педагогіці закономірність єдності змістовного та процесуального аспектів навчання, яка свідчить про неможливість реалізації змісту навчання поза дидактичним процесом, та здійснення самого процесу поза її конкретним змістом. З погляду системного підходу інформаційно-технологічне забезпечення являє собою педагогічну систему. Така система, на нашу думку, повинна включати дві самостійні і водночас взаємопов'язані та взаємодоповнювані складові – інформаційну і технологічну. Саме із цих позицій важливо розглядати сутність і зміст поняття інформаційно-технологічного забезпечення процесу підготовки магістрів за спеціальністю «Професійна освіта (Комп'ютерні технології)».

На підставі аналізу результатів наукових досліджень у галузі ІТ-технологій ми дійшли висновку, що інформаційно-технологічне забезпечення процесу підготовки магістрів за спеціальністю «Професійна освіта (комп'ютерні технології)» – це впорядкована сукупність інформації, яка необхідна для перебігу цього процесу та відповідні інформаційні ресурси (джерела інформації), засоби та технології здійснення інформаційних процесів. Важливим для розуміння єдності впливу інформаційних і технологічних процесів на забезпечення підготовки майбутнього викладача в умовах магістратури є уточнення в подальшому понять «забезпечення», «інформація» та «технологія».

*Катерина Крижевська,
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Кропивницький*

Вимоги часу і покликання викладача у сучасному українському освітньому просторі

Від початку ХХІ століття освітня система України зазнала європеїзації: поступовий перехід середньої та вищої шкіл на компетентнісне навчання відбувся як такий. Наслідки академічної революції вбачаємо у змінах, яких зазнали визнання наукового зростання викладацьких кадрів, професійне післядипломне удосконалення педагогів та нові пріоритети

в окресленні індивідуальних освітньо-андрагогічних траєкторій викладачів, як от – свідоме інвестування у власне професійне зростання, сертифікація рівня мовної підготовки, удосконалення навичок володіння ІКТ, усвідомлення персональної відповідальності за здійснення іміджевої політики ЗВО та зміцнення його корпоративного духу, розширення територіальних меж академічної мобільності (закордонні публікації, участь у конференціях, стажування, обмін досвідом тощо), участь у європейських багатопрофільних проектах, активність і ретельність у доборі абітурієнтів та ін.

Євроінтеграційні процеси у вищій освіті, з одного боку, нівелювали географічні та інформаційні кордони, з іншого – сприяли зростанню жорсткої конкуренції серед науково-педагогічних працівників, водночас актуалізуючи наукову міграцію, комерціалізацію освітніх і наукових проектів, розвиток дистанційної освіти, оволодіння ІТ-технологіями та їх активне застосування в освітньому процесі (гаджетизація у забезпеченні професійного навчання співробітників як комерційних, так і державних установ та підприємств), попит на короткострокові вузькопрофільовані освітні курси з відповідною сертифікацією, появу викладачів-універсалів (фахівців-«розчісок») тощо. Водночас сторінки освітянських он-лайн ресурсів та веб-спільнот заповнено (подекуди навіть обтяжено) пропозиціями з проходження освітніх курсів для вчителів (зокрема Нової української школи), серед модераторів і авторів яких переважають практики з науковими ступенями – осучаснене викладання за сумісництвом.

Здебільшого викладачі українських ЗВО, які перебувають в освітньому просторі, охопленому Болонським процесом, ідуть «за покликанням» шляхом задоволення власних освітніх потреб та спільних ініціатив до професійного зростання і самовдосконалення на засадах андрагогіки. Їх кількість щоденно зростає з усвідомленням невідворотних змін, тому вже сьогодні і науково-педагогічні працівники, і студентство українських університетів, академій, інститутів коледжів засвідчує певні якісні зрушення. Відчутними зараз стали ще десять років тому ретельно завуальована застарілість радянських методик і непрофесійність їх «сповідувачів», явища моббінгу, булінгу і боссингу, нехтування положеннями авторського права, суто комерційна зацікавленість у результатах педагогічної діяльності деяких представників ЗВО, які вже визнані в кулуарах під час дискусій щодо ефективності освітнього процесу і обговорень перспектив доцільності подальшого існування деяких вітчизняних ЗВО. І тому залишається оптимістично сподіватися на якісні зміни у вітчизняній вищій освіті та повернення їй втраченого статусу найближчим часом.

*Наталія Кубриш,
кандидат мистецтвознавства,
доцент, м. Одеса,
Богдана Авраменко,
кандидат педагогічних наук,
викладач, м. Одеса,
Олександра Самойлова,
старший викладач,
м. Одеса*

Формування професійно спрямованої іншомовної компетенції майбутніх фахівців освітньої та художньо-творчої діяльності

Процеси глобалізації сучасного світу впливають на всі сфери людської діяльності. Актуальним і вкрай необхідним для майбутніх фахівців стає отримання якісної освіти, яка б відповідала міжнародним стандартам. Підготовка студентів ЗВО до професійної діяльності з метою підвищення їх конкурентоздатності на світовому рівні включно, їх інтеграція до міжнародної діяльності передбачає пошук нових шляхів удосконалення якості підготовки. Виникає необхідність створення комплексу заходів, що стануть ефективними як для засвоєння спеціальних знань, так і для формування умов, спрямованих на розвиток загальної

культури особистості в багатонаціональному просторі. Сучасна освіта знаходиться у пошуку новітніх підходів, які б в найбільшій мірі сприяли посиленню оптимізації навчального процесу, підвищенню якості освітнього рівня відповідно до державних та міжнародних стандартів освіти щодо підготовки майбутніх викладачів, та працівників творчих спеціальностей – художників, архітекторів, дизайнерів та інших, – таких, що відповідатимуть сучасним потребам суспільного розвитку країни. Іншомовна компетенція фахівця – одна з найсприятливіших та необхідних умов розвитку професіонала будь-якої галузі. Здатність співпраці на міжнародному рівні спілкування є надзвичайно важливою при здійсненні роботи над освітніми, художніми, виробничими проектами тощо. Також набуває попиту можливість здобувати освіту в престижних закордонних університетах студентами українських ЗВО, що передбачає вільне володіння іноземною мовою. Методика формування професійно спрямованої іншомовної компетенції може допомогти визначити напрями пошуку вирішення питань з підвищення рівня підготовки майбутніх фахівців.

Розвиток іншомовної компетенції додатково сприятиме формуванню соціокультурної компетенції взагалі та доповнюватиме професійно-спрямовані курси можливістю отримання фахових знань, використовуючи іноземну мову. Для студентів є актуальними наявність практичних умов для ефективної організації своєї діяльності як спеціаліста з високим рівнем загальнокультурної та професійної підготовки. Важливими факторами стає закордонний досвід навчання, стажування, роботи в міжнародних програмах, участь у наукових конференціях, проектах, та інших заходах з іноземними робочими мовами. Для найбільш повної реалізації можливостей, що надаються вищезначеними формами навчальної діяльності, потрібні ефективні програми з вивчення іноземних мов за загальним та професійним спрямуванням, та заходи з впровадження поглибленої іншомовної підготовки студентів шляхом викладання професійно-орієнтованих спецдисциплін іноземною мовою. Навчання іноземній мові має забезпечити студентів ЗВО як достатнім рівнем мовних знань, так і здатністю використовувати іноземну мову у будь-яких комунікативних ситуаціях. Наприклад, при організації і проведенні міжнародних конференцій, під час участі в практичних художніх та освітніх програмах за кордоном, майбутні архітектори повинні добре володіти як фундаментальними предметами, так і вільно спілкуватися рідною та міжнародною мовою. Художники мають бути обізнаними як в сфері художніх дисциплін, так і мати високий загальнокультурний рівень, вміти ефективно взаємодіяти.

Іноземні мови професійного спрямування викладаються з метою формування навичок спілкування за професійною педагогічною, художньо-творчою тематикою. У процесі навчання пропонується виконання завдань, які формують одночасно професійну та іншомовну компетентності майбутніх спеціалістів. Комплексне поєднання фахових і загальних компетенцій надає спеціалістам якісно вищий загальний рівень освіти, змогу використовувати свої знання, виконувати професійні обов'язки в умовах виробництва та сприятиме ефективній творчій реалізації особистості в тому числі і на міжнародному рівні. Таким чином, формування зазначених складових компонентів є важливим в підготовці майбутніх викладачів та фахівців художньо-творчої діяльності. Іноземна мова як засіб посилення конкурентоспроможності фахівців має велике практичне значення.

Любовь Кулакова
кандидат ветеринарных наук
ассоциированный профессор, г. Костанай

Преподавание терапии в современных условиях

Включение Казахстана в Болонский процесс привело к пересмотру целей и результата обучения в системе высшего профессионального образования, в том числе высшего ветеринарного образования. Стратегической целью определено формирование общекультурных и профессиональных компетенций. Это обуславливает актуальность исследований, направленных на разработку эффективных технологий формирования у

студентов компетенций с учетом содержания предстоящей профессиональной деятельности [1- 5].

Цель исследования – выявление и обоснование комплекса педагогических условий формирования компетенций у студентов ветеринарных вузов в процессе обучения терапии на основе модульно-рейтинговой технологии. Достижение цели осуществлялось на основе теоретического анализа и обобщения научно-педагогической литературы, собственного педагогического опыта работы в качестве преподавателя ФВМиТЖ и практического опыта ветеринарного врача ветеринарной клиники КГУ имени А.Байтурсынова.

Результаты исследования. Вначале была определена структура целей обучения внутренних незаразных болезней с учетом требований ГОСО к сформированности компетенций у выпускников ветеринарных вузов [2]. В соответствии с требованиями ГОСО к усвоению учебной дисциплины «Внутренние незаразные болезни с клинической диагностикой» нами сформулирована комплексная дидактическая цель [3, 5]. Студент, изучивший данную дисциплину, должен владеть определенными компетенциями с учетом потенциальной возможности работы в различных звеньях ветеринарной службы. Формирование каждой из этих компетенций определено нами в качестве интегративных целей обучения данной учебной дисциплины. В частности, интегративной дидактической целью обучения дисциплине является формирование общекультурных компетенций. Поэтому частная дидактическая цель заключается в том, что в результате изучения материала программы по внутренним незаразным болезням студент должен обладать способностью и готовностью анализировать социально-значимые проблемы и процессы, использовать на практике методы гуманитарных, естественнонаучных, медико-биологических и клинических наук в различных видах профессиональной и социальной деятельности. Второй интегративной дидактической целью является формирование профессиональных компетенций в профилактической, диагностической и лечебной деятельности и в экспертизе трудоспособности. Формирование профессиональных компетенций в психолого-педагогической, организационно-управленческой и научно-исследовательской деятельности – третья интегративная дидактическая цель.

Вторым педагогическим условием является определение и структурирование содержания обучения ВНБ на блоки и модули, усвоение которых необходимо и достаточно для формирования соответствующих профессиональных компетенций, в том числе и диагностической, лечебной, экспертной и организационной деятельности. В частности, обладать способностью и готовностью выявлять у больных животных основные патологические симптомы и синдромы заболеваний, используя знания основ ветеринарно-биологических и клинических дисциплин с учетом законов течения патологии по органам, системам и организма в целом, анализировать закономерности функционирования различных органов и систем при различных заболеваниях и патологических процессах, использовать алгоритм постановки диагноза (основного, сопутствующего, осложнений) с учетом Международной статистической классификацией болезней и проблем, связанных со здоровьем (МКБ), выполнять основные диагностические и лечебные мероприятия по выявлению неотложных и угрожающих жизни состояний. А также обладать способностью и готовностью решать вопросы экспертизы производственного использования пациентов, оформлять соответствующую ветеринарную документацию, определить необходимость направления больного на ветеринарную экспертизу, проводить профилактику заболеваемости поголовья разных возрастных групп [2]. С учетом комплексной, интегративных и частных дидактических целей содержание обучения ВНБ разбито на блоки. В свою очередь, содержание каждого из блоков разбито с учетом частных дидактических целей на модули. Трансформация содержания обучения в систему учебных заданий для организации учебно-познавательной деятельности студентов, направленной на его усвоение выступает следующим педагогическим условием. В соответствии с профессиональной направленностью, содержание учебной дисциплины ВНБ структурировано на несколько разделов. Информационное содержание этих разделов представлено в учебных заданиях, выступающих в качестве средства организации учебно-познавательной деятельности

студентов. Еще одним педагогическим условием является использование информационных и коммуникационных технологий для организации учебного процесса, деятельности студентов по выполнению учебных заданий, для оперативного, текущего, промежуточного и итогового рейтингового контроля качества усвоения содержания дидактических единиц, в том числе с применением дистанционного обучения, интернет-технологий. Для изучения модулей используются в том числе современные инновационные педагогические технологии: «Проблемное обучение», «Технологии критического мышления», «Портфолио», «Проектная технология» [4]. К интерактивным формам обучения относятся: «мозговой штурм», ролевые и деловые игры, case – study (ситуационный анализ, анализ конкретных профессиональных задач) и др. Интерактивные формы обучения подразумевают постоянное взаимодействие, участники которого находятся в режиме диалога.

Таким образом, стратегия обучения студентов факультета ветеринарной медицины и технологии животноводства строится в соответствии с требованиями ГОСО, совершенствованием первичного звена ветеринарной службы и ориентирована на ряд позиций: современную модель ветеринарного врача, качество структурной составляющей и современные подходы к управлению качеством, направленность на потребности практической ветеринарии. Обобщая вышеизложенное, можно сделать вывод о том, что выявленные нами педагогические условия повышают эффективность реализации программы обучения по ВНБ с клинической диагностикой в рамках компетентного подхода, включающего формирование общекультурных и профессиональных компетенций у студентов ветеринарного вуза. При любых перестройках ветеринарной службы оптимизация качества подготовки врачей первичного звена ветеринарии останутся ведущими в системе высшего ветеринарного образования. Это обусловлено прежде всего тем, что терапия из предмета врачебного искусства превратилась в сложную инновационную технологию с множеством специфических педагогических процессов.

Список использованных источников

1. Романова М.М., Зуйкова А.А. Особенности организации преподавания поликлинической терапии в современных условиях // Успехи современного естествознания. – 2015. – № 1-8. – С. 1308-1310;
2. URL: <http://natural-sciences.ru/ru/article/view?id=35388>.
3. Мордовская А.В., Барахсанова Е.А., Панина С.В. Научно-методическое сопровождение исследований студентов и аспирантов посредством внедрения кейс-технологии. М., 2010. 156 с.
4. Шимутин Е. Кейс-технологии в учебном процессе // Народное образование. 2009. № 2. С. 172–179.
5. Юшкова В.В. Кейс-метод в профессиональном образовании // Профессиональное образование. Столица. 2012. № 9. С. 40–41.
6. Гаранина Р.М., Гаранин А.А. Методические рекомендации по формированию медицинских кейсов: учеб. метод. пособие. Самара: АсГард, 2015. 61 с.

Ірина Куліда
старший викладач, м. Київ

Інформаційна безпека стейкхолдерів як фактор збереження психічного здоров'я на прикладі військової підготовки

Сучасна система підготовки військових фахівців повинна брати до уваги головні властивості й закономірності розповсюдження інформації: швидке накопичення та поширення, актуальність та старіння, оперативність й розсіювання. Розуміння суб'єктами освітнього простору, наскільки важливо володіти достовірною інформацією, зберігати її, вміти систематизувати, фільтрувати і безпечно передавати спонукає їх до розвитку інформаційної культури та дотримання інформаційної гігієни. Так, інформаційна культура під час військової підготовки, на наш погляд, повинна містити: філософію життя української

спільноти загалом, конкретні моделі інформаційної діяльності, притаманні для майбутньої професійної діяльності, а також індивідуальні резерви для взаємодії з інформацією. Це, у свою чергу, сприятиме розвитку соціально-психологічної зрілості майбутніх офіцерів запасу, що надасть можливість зберігати інформаційну безпеку на особистісному і державному рівнях, а відтак мати стабільне психічне здоров'я.

Згідно з Т. Парсонсом, психічне здоров'я можна визначати як стан оптимальної працездатності індивіда у процесі ефективного виконання ролей і завдань, які відповідають його соціальному статусу. Розглянувши підходи до визначення критеріїв психологічного здоров'я, ми прийшли до висновку, що в межах нашої проблематики більш доцільним є виділення наступних критеріїв: позитивне самосприйняття, гармонійність та врівноваженість; адекватність сприйняття реальності та компетентність у подоланні вимог навколишнього світу; гнучкість мислення; розвинуті прогностичні здібності; науковість мислення, толерантність щодо власних та чужих помилок; висока стресостійкість до умов навколишньої дійсності.

Зазначимо, що поширення інформації у різних сферах навчального (службового) життя потребує вироблення стійкої інформаційної безпеки випускників кафедри військової підготовки. В умовах військової агресії на сході України держава почала займати активнішу позицію щодо регуляції українського сегменту Інтернету. Для розв'язання комунікаційних проблем у сфері Інтернет-свободи та взаємодії між стейкхолдерами існує потреба у досконалому вивченні та застосуванні порад з основ інформаційної безпеки для військовослужбовців, дотриманні певних правил, що дозволять впоратися з повсякденними вимогами. Стейкхолдерами вважають фізичних осіб, групи осіб або організації, які можуть впливати на систему чи на яких може вплинути система. Таким чином, користування ліцензійними операційними системами та програмами, встановлення ліцензійного антивірусу, використання тих Wi-Fi-точок, які мають протоколи безпеки для захисту бездротового з'єднання WPA, приховування місцезонаштування через зміну IP-адреси за допомогою програм на кшталт Psiphon, встановлення надійного пароля для входу в соціальну мережу, створення резервних копій важливих файлів через хмарні сервіси або на зовнішніх переносних пристроях, не розповсюдження інформації в соціальних мережах, через яку можуть шантажувати, залякувати чи дезінформувати, використання звичайного мобільного телефону з Інтернетом, який може довго тримати заряд і який можна розібрати на частини тощо, створять інформаційну безпеку та встановлять рівновагу між організмом та навколишнім середовищем.

Як бачимо, використання інформації поєднується зі збереженням психічного здоров'я особистості. Саме тому інформаційна гігієна та підвищення рівня обізнаності з безпечним користуванням віртуальним простором повинні стати пріоритетом як для представників специфічних професій, так і для кожного користувача.

Олена Лисюк
викладач, м. Харків

Стратегія формування комплексу компетентностей молодшого спеціаліста

Сучасне українське суспільство активно прагне модернізуватись відповідно до світових процесів глобалізації та розвитку економічних стратегій. Процес зближення України з ЄС, ринки праці, реалії життя визначають пріоритети розвитку освітнього простору країни, ставлять перед сучасною освітою вимоги формувати конкурентоспроможного, кваліфікованого, компетентного фахівця.

Провідні світові експерти визначають, що в сучасній професійній діяльності стають важливими такі професійні якості, як: 1. комплексне багаторівневе вирішення проблем (Complex problem solving); 2. критичне мислення (Critical thinking); 3. креативність у широкому сенсі (Creativity); 4. уміння управляти людьми (People management); 5. взаємодія з людьми (Coordinating with others); 6. емоційний інтелект (Emotional intelligence); 7.

формування власної думки та прийняття рішень (Judgment and decision-making); 8. клієнтоорієнтованість (Service orientation); 9. вміння вести переговори (Negotiation); 10. гнучкість розуму (Cognitive flexibility) [3].

Цей перелік визначає ті пріоритетні якості фахівця, в яких зацікавлені стейкхолдери. Заклади вищої освіти мають оперативно реагувати на зростаючі очікування суспільства, а це вимагає фундаментальних змін у наданні освітніх послуг, гарантуючи, що кваліфікації, набуті студентами та їх досвід здобуття освіти залишаться на першому плані інституційних місій [4]. Трансформаційні зміни в освітньому просторі потребують як постійного ретельного вивчення та науково-практичного обґрунтування, впровадження кращого досвіду інноваційної освітньої діяльності, інтерактивних форм навчання, так і аналізу ринку праці, економічної ситуації та конкурентоспроможності своїх випускників.

Вимоги до якості освіти та компетентнісний підхід потребують більш студентоцентрованого ставлення до навчання і викладання, упровадження гнучких навчальних траєкторій та взаємодію із зовнішніми/внутрішніми стейкхолдерами.

ОКР молодший спеціаліст, відповідно до п'ятого рівня НРК, характеризується здатністю особи самостійно виконувати складні спеціалізовані виробничі чи навчальні завдання в окремій галузі професійної діяльності[2]. Закон України «Про освіту» визначає, що фахова передвища освіта спрямована на здобуття відповідної освітньої та/або професійної кваліфікації [1]. Таким чином, молодший спеціаліст має бути фахівцем, чия професійна діяльність спрямована на виконання типових спеціалізованих завдань у певній галузі професійної діяльності, пов'язаних з виконанням виробничих завдань підвищеної складності та/або здійсненням обмежених управлінських функцій. Ця характеристика молодшого спеціаліста визначає стратегію формування комплексу компетентностей молодшого спеціаліста. Вирішальним у цій системі є спроможність особистості застосовувати засвоєні знання й набуті уміння у професійній діяльності.

Кваліфікаційні характеристики визначають знання та вміння, якими має володіти компетентний фахівець і це спрямовує освітній заклад визначати цілі і завдання навчальних дисциплін на основі компетентнісного підходу, розробляти компетентнісноорієнтовані програми фахових дисциплін, коригувати зміст лекційного матеріалу, практичних занять, завдань для самостійної роботи студентів, використання практико-орієнтованих технологій, інтерактивних форм і методів навчання.

Співвідношення вимог до професійних якостей сучасного фахівця і педагогічні умови формування компетентностей мають підготувати особистість, яка готова мислити поза шаблоном, володіє комунікаційними навичками, вміє керувати, розуміти й домовлятися, володіє навичками пов'язаними із властивостями мислення – здатністю приймати рішення, генерувати ідеї, критично ставитись до інформації. Але головною ознакою професійної компетентності слід вважати комплексне багаторівневе вирішення проблем (Complex problem solving), тобто вміння бачити суть проблем, володіти системним, цілісним підходом до вирішення, розбиратися з причиною, а не з наслідком. Саме такі завдання постають перед освітянами: формувати особистість, яка буде навчатись протягом життя, забезпечити неперервність процесу інтелектуального розвитку, забезпечення зв'язку теорії і практики, створення навчального середовища, на взаємній повазі та принципах демократії; формування гуманістичних якостей для успішної соціалізації.

Таким чином, при визначенні структури компетентностей молодшого спеціаліста необхідно виходити з кваліфікаційних характеристик даного рівня, враховувати сучасні економічні тенденції розвитку суспільства, зосереджуватись на практичній орієнтованості набутих студентами знань, розширювати сферу здатності молодого фахівця вирішувати професійні, життєві проблеми, діяти в різних, зокрема й проблемних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]: за станом на 05 вересня 2017 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. – Заголовок з екрану.

2. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. – Режим доступу: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п/paran12#n12>. – Заголовок з екрану.

3. 10 професійних навичок, якими людина має володіти до 2020 року: [Четверта промислова революція. Кібер ера. По слідах “Давос – 2016”] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sherlock-solutions.com/problem-solving-techniques/the-fourth-industrial-revolution-the-era-of-cyber-in-the-footsteps-of-davos-2016/>. – Заголовок з екрану.

4. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) [Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)] [Текст]– К.: ТОВ “ЦС”, 2015. – 32 с.

Ельвіра Лузік
доктор педагогічних наук,
професор, м.Київ

Вимога сучасної освіти- результативність освітньо-інформаційного середовища ЗВО

Розглядаючи освітню систему в цілісній єдності навчання, виховання і розвитку особистості в динамічно-синергетичному інформаційно - освітньому середовищі та як результат загальної культури та освіченості зростання інформаційних потоків, соціально - економічні та політичні перетворення на сучасному етапі розвитку країни вимагають сформованості кардинально нового бачення освіти, пов'язаного із упровадженням результативного підходу в освітню систему України, оскільки саме освіті належить провідна роль у формуванні наукового та інтелектуального потенціалу країни.

Серед пріоритетних соціально-економічних векторів розвитку освіти в Україні, які визначені основними нормативними документами, виокремлено стратегічну мету, основною ідеєю якої є забезпечення країни фахівцями, адаптованими до змінних умов ринку праці, які здатні компетентісно, самостійно та відповідально виконувати багатофункціональні завдання; готові до постійного профільного зростання, соціальної та професійної мобільності.

Виходячи з того, що результати освітнього процесу формуються в термінах компетентностей, основу яких складають компетенції, що надаються роботодавцями, важливим стає не лише обсяг продуктивних знань, отриманих з мінливого, інформаційно суперечливого середовища, а й уміння ними оперувати; активно діяти та приймати оптимально й аргументовано відповідні рішення, що дає можливості фахівцю комфортно почувати себе в сучасному відкритому та динамічному інформаційному просторі.

Таким чином, розглядаючи цілі освіти та їх результат як системоутворювальні чинники, відповідно до яких взаємоорганізуються та взаємообумовлюються соціально-психологічні складові освітньої діяльності, як діяльності викладача і студента, сформулюємо найважливіші, на наш погляд, завдання сучасної професійної освіти в Україні, а саме: ідентифікація компетентностей (результатів освіти) кваліфікаційним рівням (цілям освіти); зміна структури і змісту навчання (з урахуванням принципів міждисциплінарності, невизначеності та проблемності); розробка інноваційних технологій (враховуючи психологічні особливості суб'єктів освітнього процесу); впровадження валідних і надійних засобів діагностування результатів освітнього процесу.

У зв'язку з цим, домінуючими виступають вимоги, що пов'язані із визначенням умов оптимальності елементів дидактичної системи відповідної підготовки та критеріїв як системоутворювальних основ, якості цієї підготовки, які дозволяють суб'єктам освітньої діяльності здійснювати процес перетворення засвоєних у навчальному процесі знань, умінь та навичок в психічні новоутворення особистостей (досвід, риси характеру, спрямованість, здібності), забезпечуючи, таким чином, гармонійний професійний розвиток майбутнього фахівця в реалізації особистісної траєкторії навчання, що можливе лише в гнучких, адаптивних відкритих системах освіти, які передбачають здатність майбутніх фахівців до самоосвіти і

саморозвитку, швидкої професійної переорієнтації і ефективного підвищення кваліфікації протягом життя, коли продуктивні знання стають спрямованістю та переконливістю особистості, а інтегровані уміння та інтелектуальні навички доводяться до майстерності і професійних здібностей.

David Lutz
Ph.D., Professor of Philosophy

The Fact–Opinion Distinction in Higher Professional Education

The purported distinction between fact and opinion plays an important role in primary and secondary education in the United States and much of the rest of the world. According to the Common Core State Standards Initiative, which has been adopted by a majority of the United States, students should be able to “distinguish among fact, opinion, and reasoned judgment in a text.” Although there is no authoritative explanation of what exactly the fact-opinion distinction is, there appears to be a consensus among education theorists that a fact is a statement that can be proved true and an opinion is a statement that cannot be proved true. Opinions are understood to be personal thoughts, beliefs, attitudes, judgments, points of view, perspectives, or feelings. But this raises the question of what it means to prove something true. Within the education literature, one usually finds examples of proofs, rather than an explanation of what constitutes a proof. Furthermore, most of the examples involve empirical verification. Understood in this way, the education theorists’ distinction between fact and opinion is quite similar to the logical positivists’ distinction between facts and values. According to logical positivism’s verifiability criterion of meaning, a statement is cognitively meaningful if and only if it is either empirically verifiable or analytic (i.e. true because of the meanings of its constituent terms). Statements that fail to satisfy this criterion may have emotive meaning, but are cognitively meaningless. They do nothing more than express the speaker’s or writer’s emotions. Statements with cognitive meaning express facts; those with emotive meaning express values. Although logical positivism was popular among the members of the Vienna Circle between approximately 1924 and 1936, it has few adherents today. One problem with the verifiability criterion of meaning is that it is neither empirically verifiable nor analytic. Consequently, according to itself, it has no cognitive meaning. Nevertheless, it has been resurrected by education theorists as the fact-opinion distinction. The greatest problem with distinguishing facts and opinions in terms of what can and cannot be proved true, and then giving as examples only statements that can be proved true by empirical verification, is that empirical proof is not the only method of proof. A proof is an argument. All arguments, including proofs, must have starting points. Mathematical proofs, for example, require axioms that are assumed to be true without proof. Demanding that the truth of starting points be proved would lead to an infinite regress. All academic disciplines, including the natural sciences, must ask what starting points they should accept without proof. Classifying statements that can be proved true according to the starting points and methods of one set of disciplines as facts, while excluding statements that can be proved true according to the starting points and methods of other disciplines, reveals bias in favor of empirical research methods. A statement that genocide is unethical is no less factual than a statement that many people have died in genocides. Proving that these two statements are true requires different methods of proof with different starting points. Although it is important to make many distinctions – between true and false opinion, between justified and unjustified opinion, between opinion and knowledge, between opinion and preference, etc. – the fact-opinion distinction is a false distinction. It is self-refuting, because it cannot be proved true. Any attempt to state the distinction is, according to itself, an opinion, not a fact. Nevertheless, many students begin their professional higher education with the conviction that all statements concerning ethics, aesthetics, and religion are neither true nor false, because they merely express opinions. This presents a significant problem for professional ethics education. Attempts to teach students medical ethics, business ethics, military ethics, etc. are undermined, if students believe that there are no ethical truths. Professional ethics educators need to explain that the fact-opinion distinction is a mistake

and that ethical facts exist. True opinions can be distinguished from false opinions by method of logical argumentation. Ethical arguments, like other arguments, can take as their starting points premises that do not require proof, because they are certainly true. One such premise is that “good is to be done and pursued, and evil is to be avoided” (Thomas Aquinas). Other possible premises are that slavery, rape, and sex-trafficking are unethical, that one should care about the welfare of persons other than oneself, that it is wrong to treat human beings as mere means to the end of financial profit, that intentionally killing an innocent human being is unethical, etc. The fact that not everyone agrees that these premises are true is irrelevant, because it is possible for someone to have a false opinion. The reality of ethical disagreement does not mean that there are no ethical truths. In order for two persons to have a genuine disagreement, there must be some truth about which they disagree. Beginning with premises that are certainly true, we can argue to additional ethical facts that we did not already know. This is the purpose of professional ethics. But it can be fulfilled only after the fact-opinion distinction is shown to be a false distinction.

Борис Максимчук
доктор педагогічних наук,
доцент, м. Вінниця

Використання новітніх освітніх технологій розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури

Новітня педагогічна парадигма відкритої інклюзивної неперервної вищої педагогічної освіти зі спеціальності «Фізична культура» на рубежі II – III тисячоліття покликана до життя комплекс форм і методів, котрі, починаючи з 1990-х рр. були скеровані на інтерактивність, проблемність та пошуковість в рамках як загальнопедагогічної, так і спеціальної підготовки: лекції (проблемні, дискусійні, евристичні), семінари (проблемні, інтерактивні, проектні), тренінги (педагогічні, психологічні, спортивні), а також низка методів у рамках вищевказаних форм навчальної діяльності: рольові ігри, конференції, вирішення проблемних ситуацій та завдань, використання, обговорення й створення мультимедійного продукту (презентації, фільми, заочні екскурсії тощо). Незважаючи на новий арсенал форм і методів навчання майбутніх учителів фізичної культури, актуальними залишаються класичні, але вдосконалені форми і методи роботи: бесіди, практикуми, педагогічна практика, робота в лабораторіях, самостійне вивчення навчального матеріалу, фізичні вправи, змагання, участь в культурному, науковому й спортивному житті міста тощо.

На сучасному етапі фізична культура набула особливого статусу через актуалізацію проблем здоров'я, розвитку й реалізації особистості в інформаційному глобалізованому суспільстві. Нова концепція фізичної культури як навчального предмета пов'язана з неперервністю й відкритістю вищої освіти, її гуманітаризацією й міждисциплінарністю. Методичні особливості навчання майбутнього учителя фізкультури ґрунтуються, окрім вищевказаного, на принципах ступеневості й постійного самовдосконалення. Методи розвитку педагогічної майстерності вчителя фізичної культури можна поділити на теоретично зорієнтовані, практично зорієнтовані й квазіпрофесійні. На сучасному етапі вони включають класичні (лекція, семінар, бесіда, практикум, лабораторна робота, педагогічна практика, пошукова робота) та новітні (проблемне навчання, інтерактивне навчання, проєктивні техніки, тренінги, залучення мультимедійних та інформаційних технологій).

Дослідниця І. Доброскок запропонувала таку класифікацію педагогічних технологій, а саме: структурно-логічні технології: поетапна організація системи навчання, що забезпечує логічну послідовність постановки і вирішення дидактичних завдань на основі поетапного відбору їх змісту, форм, методів і засобів із урахуванням діагностування результатів; інтеграційні технології: дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів (у т. ч. електронних); професійно-ділові ігрові технології: дидактичні системи використання різноманітних «ігор», під час проведення яких формуються вміння вирішувати завдання на

основі компромісного вибору (ділові та рольові ігри, імітаційні вправи, індивідуальний тренінг, комп'ютерні програми тощо); тренінгові засоби: система діяльності для відпрацювання певних алгоритмів вирішення типових практичних завдань за допомогою комп'ютера (психологічні тренінги інтелектуального розвитку, спілкування, розв'язання управлінських завдань); інформаційно-комп'ютерні технології, що реалізуються у дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі діалогу «людина-машина» за допомогою різноманітних навчальних програм (тренінгових, контролюючих, інформаційних тощо); діалогово-комунікаційні технології: сукупність форм і методів навчання, заснованих на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб'єкт-суб'єктного рівня [1].

Останнім часом в практику роботи вищої школи входять освітні інформаційні технології. Інформаційно-технологічний підхід (застосування комп'ютерних програм) підвищує якість навчання, об'єктивність контролю знань. Провідні види комп'ютерних програм, що створені в світі, в тому числі і в Україні, за їхніми дидактичними функціями можна поділити на: комп'ютерний підручник; комп'ютерні навчальні програми, тренажери, ігрові програми, предметно-орієнтовані середовища. Розвиток мультимедійних технологій пов'язаний зі створенням мультимедіа продуктів, тобто електронних книг, мультимедіа енциклопедій, комп'ютерних баз даних, фільмів тощо [2; 3].

У вищій школі є різні форми навчання: лекції, практичні заняття (семінари, практичні і лабораторні роботи), самостійна робота студентів під контролем викладача, науково-дослідна робота, виробнича практика. Вони становлять організаційну сторону процесу навчання.

Список використаних джерел

1. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі : [монографія] / І. І. Доброскок, В. П. Коцур, С. О. Нікітчина [та ін.] ; Переяслав–Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди , Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – Переяслав-Хмельниць. : Вид-во С. В. Карпук, 2008. – 284 с.
2. Halaidiuk, M., Maksymchuk, B., Khurtenko, O., Zuma, I., Korytko, Z., Andrieieva, R. Maksymchuk, I. (2018). Teaching approaches in extracurricular physical activities for 12-14-year-old pupils under environmentally unfavourable conditions. *Journal of Physical Education and Sport*, 18 (4), 2284–2291 (Скопус).
3. Maksymchuk, I., Maksymchuk, B., Frytsiuk, V., Matviichuk, T., Demchenko, I., Babii, I. ... Savchuk, I. (2018). Developing pedagogical mastery of future physical education teachers in higher education institutions. *Journal of Physical Education and Sport*, 18 (2), 810–815 (Скопус).

Олександр Малихін
доктор педагогічних наук,
професор, Київ

The use of educational technologies for developing undergraduate translation students' literacy and languages competences

Theoretical analysis of scientific literature makes it possible to assert that scholars distinguish the literacy and languages competences as integral components of undergraduate translation students' professional competence which should be developed during their training at higher educational establishments. Among the innovative technologies which can be used for developing undergraduate translation students' literacy and languages competences we distinguish the problem-based technology, discussion technologies and the technology of "Language Portfolio" [1; 2; 4].

Implementing the problem-based technology in undergraduate translation students' training contributes to the formation of their cognitive interests, creative thinking and a high level of motivation. In accordance with the problematic theory, the development of undergraduate

translation students' literacy and languages competences should be structured in such a way as to enable students to acquire knowledge as a result of their own mental efforts.

The main advantages of problem-based technology include the development of students' mental faculties and creative abilities, critical thinking and creativity; as well as the increase of interest in the foreign language learning. Nevertheless, it should be noted that, despite its many advantages the use of problem-based technology has certain disadvantages. It cannot always be used because of the complexity of the learning material being studied and the low level of students' literacy and languages competences.

Among the discussion technologies one can distinguish the method of educational discussion as it is regarded as an effective tool of interaction between teachers and students. According to the classification of argumentation, there are four types of discussion, in particular, apodictic, dialectic, eristic and sophistic. The main purpose of the apodictic discussion is to achieve the truth. Unlike apodictic, dialectic discussion involves finding out the relative truth. The usage of the eristic discussion during the undergraduate translation students' training lies in developing their abilities to use convincing arguments, to criticize effectively the views of the opponents and to persuade the opponents to change their points of view. On the contrary, the sophistic discussion implies developing among students' abilities to win an argument in any way [1; 3].

Since this method is a group form of the educational process organization, it contributes to the effective development of literacy and languages competences which enable undergraduate translation students to communicate with different people, to speak publicly, to formulate appropriate questions and answers, to argue, and to listen carefully to their opponents. In addition, its implementing in the undergraduate translation students' training promotes better understanding of different points of view on the problems students discuss.

The advantages of using discussion methods and technologies include stimulating the students' cognitive interest and promoting the motivation of learning.

Despite numerous advantages, the use of discussion methods and technologies has some disadvantages. These disadvantages include the time spent by teachers on educational material preparation; limited number of participants who take part in a discussion; the need for highly qualified instructors who know how to use this method in the L2 classroom.

The educational technology "Language Portfolio" is a tool for self-assessment of students' cognitive activity. Among the undisputed advantages of implementing the "Language Portfolio" technology, teachers distinguish self-assessment of current, intermediate and final results of mastering a foreign language; ensuring systematic and regular self-control on their own progress; a clear structure of the layout of the "Language Portfolio" materials etc.

The study does not exhaust all aspects of the problem of developing the above-mentioned phenomena and requires further scientific research and methodological support for undergraduate translation students' training.

References

1. Арістова, Н. (2017). Формування професійної суб'єктності майбутніх філологів: теорія і практика : монографія, Київ: Інтерсервіс, 400 с.
2. Малихін, О. (2016). Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови студентів філологічних спеціальностей. *Молодий вчений*, 12.1 (40), 462-465.
3. Санина, А. (2011). Организация трехсторонней дискуссии в учебном процессе на основе интеграции наук, образования и бизнеса. *Современные технологии обучения в вузе: метод. пособ.*, 88–109.
4. Malykhin, O. (2016). Genesis of the notion "method" in the context of modern pedagogy. *Молодий вчений*, 12.1 (40), 466-468.

Теоретичний аналіз педагогічної проблеми адаптації студентів-першокурсників до нових умов навчання в ЗВО I-II рівнів акредитації

В умовах нового середовища і нової системи освіти коло проблема адаптації студентів-першокурсників у закладах вищої освіти I-II рівнів акредитації значно розширюється. Саме тому серед пріоритетних напрямів вивчення закономірностей процесу адаптації важливим, на нашу думку, є проблема адаптації студентів першого курсу до навчання.

Мета дослідження – теоретичний аналіз педагогічної проблеми адаптації студентів-першокурсників до нових умов навчання в ЗВО I-II рівнів акредитації та визначення факторів, що впливають на процес адаптації.

Термін «Адаптація» у перекладі з латинської мови означає *adapto* – пристосовую, *adaptatio* – пристосування. Вперше він був використаний німецьким фізіологом Г. Аубертом у 1865 році. Терміном адаптація характеризувались явища пристосування органів чуття до впливу різного роду подразників, що насамперед, було пов'язано з розвитком біології. Глибокого експериментального вивчення проблема адаптації віднайшла в медицині, зокрема в дослідженнях І. Павлова, І. Сеченова, А. Ухтомського та ін. З часом, у процесі розвитку науки, проблема адаптації вийшла за рамки біології та медицини і почала знаходити своє відображення у технічних науках, соціології, педагогіці, психології тощо. Зауважимо, що науковці досі не дійшли єдиної думки щодо змісту поняття «адаптація». Одні автори розглядають адаптацію як пристосування особистості до зовнішнього середовища, інші – як взаємодію людини з людиною або людини з середовищем [3].

Під адаптацією студента-першокурсника, на нашу думку, слід розуміти процес кореляції основних параметрів його соціальної та особистісної характеристик з новими умовами навчання в закладах вищої освіти I-II рівня акредитації. Адаптація студентів до нових умов навчання та нового соціального середовища є складним та багатогранним процесом, пов'язаним з необхідністю подолання низки труднощів, що мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер [2], оскільки від успішної адаптації першокурсників багато в чому залежить подальший навчальний процес у коледжі, професійне становлення та особистісний розвиток майбутнього фахівця. Зміст адаптаційного періоду у ЗВО I-II рівнів акредитації полягає в тому, щоб зробити цей процес більш інтенсивним, безболісним і плідним для студента і викладача.

Аналіз науково-педагогічної та методичної літератури свідчить про те, що проблема адаптації є предметом наукового дослідження багатьох науковців, зокрема: Т. Алексєєвої, І. Бойко, Т. Буяльської, А. Вербицького, Т. Власової, Н. Герасимової, О. Гончарової, В. Демченка, Л. Єгорової, Н. Єрмаченко, М. Клевіна, О. Кузнєцової, Л. Литвинової, В. Лісовського, О. Симоненко, В. Скрипник, І. Соколової, І. Суханова, Б. Шубенка, А. Фурмана та ін.

У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців економічної галузі розрізняють три форми адаптації студентів-першокурсників до умов коледжу: **формальна адаптація** – стосується пізнавально-інформаційного пристосування здобувачів освіти до структури та вимог нового освітнього простору; **суспільна адаптація** – це процес внутрішньої інтеграції груп студентів-першокурсників і інтеграція цих груп зі студентським оточенням в цілому; **дидактична адаптація** – стосується підготовки студентів до нових форм і методів освітньої роботи в коледжі.

Нами було проведено дослідження процесу адаптації до навчання студентів першого курсу Київського коледжу бізнесу та аналітики. В ньому взяли участь 40 респондентів. За результатами дослідження виявлено, що однією з важливих умов успішної адаптації студентів є мотиваційна основа навчання. Саме недостатня мотивованість студентів до навчання і є головною проблемою їхньої соціально-психологічної адаптації.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне звернути увагу на недостатній вплив деяких значущих для вибору майбутньої професії і в подальшому для мотивації навчання

факторів, зокрема таких як здібності та схильності майбутнього студента, особисті професійні і життєві плани, профорієнтаційна робота освітнього закладу, позиція родини, суспільне визнання.

Дослідження адаптації студентів коледжу до навчання дало нам можливість з'ясувати **головні труднощі** першокурсників:

- переживання, які обумовлені виходом із шкільного колективу та необхідністю пристосування до умов нового освітнього простору;
- невизначена мотивація вибору професії та недостатня психологічна готовність до неї;
- недостатня психологічна підготовка до самостійного життя, необхідність приймати рішення, брати на себе відповідальність за власні дії та вчинки;
- невміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки і діяльності, що підсилюється відсутністю звичного повсякденного контролю педагогів і батьків;
- пошук оптимального режиму праці та відпочинку в нових умовах;
- налагодження побуту й самообслуговування, особливо за умов проживання в гуртожитку;
- слабо виражений рівень загальної культури;
- недостатній рівень загальноосвітньої підготовки;
- відсутність навичок самостійної роботи;
- недостатній рівень сформованості навичок засвоєння наукової інформації;
- невміння аналізувати інформацію великого обсягу, чітко висловлювати свої думки;
- залежність від мобільного телефону тощо.

Зважаючи на вищезазначені труднощі адаптації, під час організації освітнього процесу в ЗВО I-II рівнів акредитації необхідно залучати першокурсників до нових для них видів діяльності і нового кола спілкування, що сприятиме успішній адаптації студентів-першокурсників до навчання.

Зазначимо, що на процес адаптації студентів до нових умов навчання в коледжі впливають також фактори, які визначають рівень, темпи, стійкість і результат адаптації, а саме:

➤ **фактори професійної адаптації:** ставлення студентів до обраної професії і бажання працювати в певній галузі знань; прагнення поглибити знання про особливості професії, стати фахівцем в обраній спеціальності; рівень підготовки абітурієнта до навчання у вищому освітньому закладі: відповідність обсягу і рівня знань, умінь і навичок абітурієнтів вимогам освітнього процесу; потреба абітурієнта в освітній діяльності; усвідомлення необхідності засвоєння визначеного обсягу знань для одержання професійної освіти; стійкий інтерес до предметів спеціального і загального циклу; набуття навичок самостійності в навчальній і науковій праці; потреба в самоосвіті; уміння застосовувати знання на практиці; структура та організація освітнього процесу; професійна та педагогічна компетентність викладачів закладу освіти; наявність інституту кураторства; педагогічний і психологічний моніторинг навчального процесу; індивідуальний підхід до здобувачів освіти, незалежно від показників успішності; задоволеність міжособистісними відносинами у студентській групі та ін.;

➤ **фактори соціальної адаптації:** рівень розвитку духовності особистості, її соціальної і моральної зрілості, психологічної та мовленнєвої культури, культури поведінки; рівень правової культури; індивідуально-особистісні особливості розвитку психічних процесів; бажання брати участь у суспільному житті коледжу; комунікативні властивості особистості; вироблення особистісного стилю поведінки; реалізація в освітньому закладі принципів педагогіки співробітництва тощо;

➤ **фактори біологічної адаптації:** загальний стан здоров'я і тип організації нервової діяльності; санітарно-гігієнічні умови навчання; організація побуту, харчування, відпочинку студентів;

➤ **фактори психологічної адаптації:** успішність (неуспішність) професійної, соціальної та біологічної адаптацій (професійне самовизначення, соціальний статус, сформованість соціально-значимих здібностей, якостей, становище в колективі, задоволення (незадоволення) особистим статусом, можливість прояву індивідуальності та ін.; характерологічні особливості і якості особистості; вміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки та діяльності; наявність служби психологічної підтримки; розробка і впровадження соціально-психологічних засобів формування й корекції адаптованості студентів перших курсів коледжу[1].

Як бачимо, усі фактори тісно пов'язані між собою і їх врахування є неодмінною умовою і передумовою координації адаптації студентів-першокурсників до нових умов навчання в закладах вищої освіти I-II рівнів акредитації.

Отже, зважаючи на труднощі, з якими зіштовхуються студенти першого курсу, та беручи до уваги фактори адаптації ми дійшли висновку, що ця проблема і сьогодні гостро постає перед освітнім середовищем і вимагає вирішення.

Таким чином, ми вважаємо, що розв'язання проблеми адаптації студентів-першокурсників до нових умов навчання в ЗВО I-II рівнів акредитації буде ефективним за таких організаційно-педагогічних умов: планування навчально-виховної роботи в коледжі з урахуванням вікових психологічних особливостей студентів, рівня їх підготовки, а також специфіки освітнього закладу; удосконалення й модернізації освітнього середовища коледжу; впровадження в освітній процес сучасних педагогічних та інформаційних технологій; підвищення рівня професійної майстерності викладачів і кураторів груп; створення умов навчання і виховання такими, за яких студент відчував би правильність вибору закладу освіти і мав би серйозні наміри до самореалізації в обраній професії.

Список використаних джерел.

1. Буяльська Т. Б., Прищак М. Д. Теоретичні аспекти адаптації студентів I курсу до навчання у ВНЗ. [Електронний ресурс]/Буяльська Т.Б., Прищак М.Д. – Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Buyalska.php>
2. Кучерук О.Я. Адаптація студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ / О.Я. Кучерук // Педагогічний дискурс. – 2010. – Вип. 8. – С. 104-107.
3. Прищепа О.А. Адаптація особистості як проблема психологічної науки// Збірник наукових праць інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПНУ. Проблеми загальної та педагогічної психології, т. XII, ч. 6. – Київ, 2010. – С. 308-316.

Леся Маценко
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Київ

Виховання у студентів несприйнятливості до тютюнопаління

Проблема вживання молоддю алкоголю, тютюну і наркотиків, а також зневажливого ставлення до свого здоров'я є сьогодні однією з гострих і актуальних. Серед молоді віком 16-19 років 61% має рівень здоров'я, значно нижчий за нормальний. Такий стан спостерігається й у 67% осіб у віці 20-29 років.

Як наслідок вживання алкоголю і тютюнопаління, складної екологічної ситуації, майже 60% українців помирають від серцево-судинних хвороб, що призводять до інфарктів та інсультів. Великої шкоди здоров'ю підлітків і молоді завдає куріння.

Поширеність тютюнокуріння в Україні скорочується. Нажаль, це скорочення відбувається не через ефективність профілактичної роботи. За інформацією прес-служби МОЗ України головним фактором скорочення поширеності тютюнокуріння стало зменшення цінової доступності сигарет, в першу чергу через скорочення реальних доходів населення та різкого зростання акцизів на сигарети без фільтру.

Опитавши студентів спеціальності «Науки про освіту» (спеціалізація «Педагогіка вищої школи») та напряму підготовки «Соціальна педагогіка» гуманітарно-педагогічного

факультету НУБіП України, ми виявили, що наші студенти, а це майбутні викладачі, наставники студентських груп, соціальні педагоги, не готові до здійснення антинікотинового виховання. До того ж, частина студентів палять.

Як відомо, складовою здорового способу життя є відмова від шкідливих звичок. Тому ми вирішили виявити ставлення студентів до паління та вживання алкогольних напоїв. Як показало анкетування, 66% студентів не палять і вважають паління шкідливою для здоров'я звичкою. Іноді (дуже рідко) палять 19% студентів, але хочуть позбавитись цієї звички. 11% студентів відповіли, що вони часто палять, але хочу покинути. 1 особа покинула палити. 1 студент відповів, що багато разів кидав палити, але знову починав, бо без цього не може. У 1 особи стаж паління – 2,5 роки, вона вважає себе психологічно залежною, але намагається позбавитись від паління. І лише 1 особа зазначила, що вона багато палить вже протягом 5 років і не вважає за потрібне кидати палити, так як їй це подобається. Студенти, висловлюючи свою думку, зазначили, що курити – дуже шкідливо і дорого; курити чи не курити – це вибір кожної людини; «я ненавиджу себе за те, що знаю, що паління шкідливе для здоров'я, але досить часто палю», «у мене різко негативне відношення до паління»; «люди, які палять, навіть не розуміють, навіщо вони це роблять».

Отже, проблема формування здорового способу життя безумовно є актуальною, а розробка дієвих рекомендацій, порад, які допоможуть підліткам і молоді звільнитися від звички палити – одне з важливих завдань вихователів.

Паління – це шкідлива звичка. Як відомо з психології, звички виробляються так само, як і навички – внаслідок багаторазового повторення певних дій. Внаслідок такого звикання у людини виробляється внутрішня схильність до цих дій у певний час і при певних умовах, самі ж дії часто виконуються автоматизовано. Звичка переживається людиною як потреба, що спонукає її до певних дій. Фізіологічною основою звичок є стереотипія в роботі великих півкуль головного мозку, тобто стійка система реакцій організму на вплив зовнішнього середовища. Якщо звичка, що переживається людиною як потреба, не підтримується, то у людини виникає почуття незадоволення, а іноді і страждання.

На нашу думку, паління – це незвичайна шкідлива звичка. Ми називаємо паління складною «психофізичною» звичкою, тому що ця звичка переживається людиною як потреба з кількох причин. По-перше, підкріплення вимагають тимчасові нервові зв'язки (умовні рефлекси), які відповідають за існування цієї звички. По-друге, організм вимагає підтримання звичного для нього рівня нікотину в крові. Цей факт підтвердили дослідження вчених США, які довели, що нікотин – це також наркотик, який викликає фізичну залежність.

Звичку палити підтримують цілий ряд умовних рефлексів. У процесі паління беруть участь всі п'ять відчуттів людини – зір, слух, смак, нюх і дотик. Кожна звичка піддається зміні. Будь-який динамічний стереотип (стійка реакція організму на вплив зовнішнього середовища), навіть коли він закріпився, можна замінити іншим.

У справі антинікотинового виховання допоможе розуміння причин, які штовхають людину до цигарки а також розуміння процесу формування тютюнової залежності, який складається з 4-х етапів. Щоб переконати підлітків у необхідності здорового способу життя, потрібно разом з ними скласти список причин, які б утримували їх від паління. Вихователям варто прислухатися до порад вчених щодо викорінення негативних звичок. Ми розробили ряд практичних порад для студентів, які допоможуть їм покинути палити.

Дієвими є рекомендації, розроблені Державним центром соціальних служб для молоді, Міським центром здоров'я міста Києва та доповнені автором. Програма називається «П'ятнадцять кроків відмови від куріння». Вона вже допомогла багатьом людям позбутися цієї згубної звички. Щоб досягти успіху, необхідно переглянути свої умовні рефлекси, що нагадують про куріння, уникати ситуацій, які провокують бажання викурити сигарету. Програма складається з 15 дій та розрахована на тиждень. Після того, як людина покинула палити, в її організмі відбувається певні позитивні зміни.

На жаль, обсяг даної публікації не дає нам можливості описати усі результати, отримані під час досліджень. Ознайомитись з ними можна у монографії [1].

Отже, актуальність проблеми виховання несприйнятливості до тютюнопаління з кожним роком зростає. У виховній роботі обов'язково потрібно враховувати, що паління – це звичка, яка і виникає, і згасає повільно, викликає як психологічну, так і фізичну залежність, підтримується всіма п'ятьма відчуттями людини. Нажаль у вихованні молоді відсутня система дієвих виховних заходів, які б допомогли молодим людям відмовитись від паління. Необхідно вивчати мотиви сучасної молоді і формувати в них мотивацію до здорового способу життя.

Список використаних джерел

1. Жалдак Л.М. Гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти / Леся Миколаївна Жалдак : монографія. – Київ: НАУ, 2007. – 210 с.

Rastislav Metruk

PaedDr., Ph.D., University of Zilina

Slovak Republic

Eva Leláková

PhD, Assistant Professor, University of Zilina

Slovak Republic

Communicative Approach to Language Teaching

The Communicative Language Teaching (CLT) represents an approach to foreign language teaching which accentuates that the objective of language learning is the Communicative Competence, and which focuses on meaningful communication and language use within classroom activities [2]. It is believed that involving L2 (Second language) learners in meaning-focused communicative tasks and plentiful exposure to language in use along with ample opportunity for using the language are crucially important. The main characteristics of CLT involve [1]:

- the meaning is emphasized over form;
- toleration of errors as an inseparable part of the learning process; self-corrections is encouraged;
- presentation of language items in contexts rather in isolation;
- all skills and systems are important;
- EFL learners are actively engaged in the learning process, and they normally work in pairs or small groups on communicative activities;
- EFL learners take responsibility for their learning;
- teachers normally occupy the role of a facilitator, acknowledging the learner-centered approach instead of teacher-centered approach;
- the needs and feelings of learners are taken into account;
- L1 is used when it facilitates learning or if it makes learning faster;
- informal assessment is important; learners ought to be provided with plenty of positive feedback.

The GTM concentrates on translating sentences and texts from L2 to L1 and vice versa. Furthermore, grammar is taught explicitly, and there is often little contextualization. Vocabulary instruction arises out of the text the students are dealing with (translating). Insufficient attention is devoted to listening and speaking as the main emphasis is put on reading and writing [5]. Similarly, pronunciation and active language use receive scant attention.

In connection with this, I. Kecskes and T. Papp maintain that when foreign language is taught in an academic setting, many teachers normally treat it like another school subject. “Even in a communicative classroom students and teacher are most of the time preoccupied with cognitive processes such as analysis, synthesis, evaluation, and recognition rather than with genuine communication” [3, p. 77]. Natural setting and lifelike activities seem to be more suitable and are emphasized to a larger degree in comparison to classroom where learners are intentionally and consciously exposed to speech situations. Another difference between the two methods lies in the

roles of a teacher. A teacher, whose work is essentially a practical activity, takes on the role of a facilitator within the CLT rather than that of a controller as in the GTM.

It seems reasonable to assume that teachers who adopt the role of a facilitator “facilitate” the learning process by giving their learners opportunities to use the new language in a safe environment, making them active by employing plenty of pair and small group activities, specifying the objectives, taking their needs and expectations into account, providing them with plenty of positive feedback, and creating conditions for self-evaluation of the success their learners make. R. Rafajlovičová maintains that “[t]he overriding aim of each English teacher is to prepare communicatively competent students who will be able to appropriately and effectively use the language in everyday real life situations” [4, p. 151]. This could be achieved by taking the role of a facilitator.

References:

1. Benati, A. (2009). Japanese Language Teaching: A Communicative Approach. New York: Continuum International Publishing Group.
2. Richards, J., & Schmidt, R. (2010). Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics. Harlow: Pearson Education Limited.
3. Kecskes, I., & Papp, T. (2000). Foreign Language and Mother Tongue. New York: Psychology Press.
4. Rafajlovičová, R. (2012). Expressing Time Relationships through Adverbial Clauses of Time - an Analysis of Students' Writings. In M. Ferencík and K. Bednárová-Gibová (Eds.) Language, Literature and Culture in a 91 Changing Transatlantic World II (Part I: Linguistics, Translation and Cultural Studies, pp. 151-158. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
5. Salkind, N. (Ed.) (2008). Encyclopaedia of Educational Psychology. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.

Лілія Морська
доктор педагогічних наук,
професор, м. Львів

Дивергентно-критичне мислення педагога як важливий елемент професійного розвитку

Для чого педагогу потрібне дивергентне, критичне мислення?

Після виходу на екран американського фільму «Дивергент» (Divergent), у суспільстві почали задумуватися над його основною ідеєю «Ти небезпечний, якщо ти інший».

Дивергентне мислення інколи ототожнюють з креативним мисленням. Автор концепції дивергентного та критичного мислення Дж. Гілфорд власне зауважив, що творчість базується на дивергентному мисленні, яке працює на пошук неординарних ідей, на використання нестандартних форм діяльності, на формування дослідницького інтересу [1, с. 437]. Дивергентність дозволяє людині краще аналізувати і зіставляти факти, будувати гіпотези і висувати припущення, складати класифікацію отриманої інформації. Таке мислення не є лінійним, на відміну від ковергентного (converge – збігатися, сходиться); користуючись таким типом мислення, людина не будує лінійних, єдиноправильних зв'язків між причинами та наслідками, появи нових комбінацій, нових зв'язків між елементами. Отже, з'являється більше шляхів вирішення тієї чи іншої проблеми.

Дивергентне мислення, у широкому значенні, ще називають «латеральним мисленням» (lateral thinking), термін, який придумав англійський письменник, психолог та фахівець у сфері творчого мислення Едвард де Боно в 1967 р. Цей термін означає специфічний процес опрацювання інформації, спрямований на зміну існуючої стереотипної моделі сприйняття навколишньої дійсності, створення нових альтернативних підходів до розв'язання проблеми.

Риси дивергентного мислення:

- побіжність (кількість ідей, що виникають за одиницю часу);

- оригінальність (здатність продукувати "рідкісні" ідеї, відмінні від загальноприйнятих, типових);
- сприйнятливість (чутливість до незвичайних деталей, суперечностей і невизначеності, а також готовність гнучко і швидко переключатися з однієї ідеї на іншу);
- метафоричність (готовність працювати у фантастичному, незвичному контексті, схильність використовувати символічні, асоціативні засоби для вираження своїх думок, уміння бачити в простому складне, складному - просте).

З іншого боку, критичне мислення, будучи «науковим мисленням, сутність якого полягає в прийнятті ретельно обміркованих та зважених рішень стосовно довіри до будь-якого твердження: чи мусимо ми його прийняти, чи відкинути або відкласти, а також ступінь упевненості, з яким ми це робимо» [2, с. 228] дає змогу негативно сприймати інформацію, відразу засуджуючи її правильність, а зважений розгляд різноманітних підходів до проблеми, щоб ухвалювати обґрунтовані судження та рішення щодо проблеми. Критично мисляча людина нічого не сприймає навіру. Отже, критичне мислення — це здібність й устремління оцінювати різні твердження та робити об'єктивні висновки на основі добре обґрунтованих доказів.

Метакритичного мислення полягає у встановленні об'єктивної істини. Водночас критичне мислення, на основі аналізування, формує чи змінює особистісні цінності, переконання, які є ключовим чинником у вибудовуванні власної поведінки-реакції на зовнішні суспільні стимули чи емоційні подразники.

Сьогодні в суспільстві все частіше вживається термін «маніпуляція». В ЗМІ пропонується різного роду реклама, спрямована на максимальну економічну вигоду для її виробника та виробника продукції, що рекламується, і зовсім не на благо споживача тієї чи іншої продукції. Політичні технологи намагаються переконати глядачів чи слухачів у правильності й правдивості ідей, що виголошуються їх підопічними – кандидатами на різні державні й політичні посади. Великий масив інформації з різних джерел, в тому числі й Інтернету, не дає можливості часу на її відповідне опрацювання. Саме у цьому ракурсі здатність швидко аналізувати запропоновані інформаційні продукти й робити відповідні висновки стає надважливою в сучасному суспільстві.

Традиційно, саме від педагогів учні повинні навчитися і сформувати таку здатність. Отже, дивергентно-критичне мислення потрібне, в першу чергу, для педагога як учасника суспільного життя сьогодні, і по-друге, з метою розвитку цих характеристик мислення у своїх учнів.

Список використаних джерел

1. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта // Психология мышления. — М.: Прогресс, 1969. — С. 433–456.
2. Терно С. О., Критичне мислення – сучасний вимір суспільствознавчої освіти: Монографія. – Запоріжжя: Просвіта, 2009. – 268 с.

*Наталія Морська,
старший викладач, м. Львів*

The Efficiency of Individualized Learning in Studying a Foreign Language for Specific Purposes

The different level in the skills of students in a foreign language is a problem for first-year students by developing a foreign language program at technical universities.

The problem has components that directly influence the behaviour of the teacher and student in terms of ensuring the ultimate goal of learning - the command of a foreign language in a professional direction: changing the system of education and requirements for education at Universities; teachers' motivation to perform the main task - to train highly skilled specialists in the modern sense; motivation of students to study a foreign language for specific purposes; understanding knowledge and studying a foreign language as an enrichment of one's own culture.

Individualization refers to a set of teaching and organizing activities that are based on the fact that learning is a fully personal activity of each student and should be aimed at helping each student, as appropriate, to support each individual according to his personality, his capabilities to learn and its potential.

Modern technologies and methods of studying a foreign language can significantly fill the gaps in language learning to do this on their own, given that teachers, as individuals who know a little better the culture of a foreign language, can help in this process methodically and with consultations.

However, it should be noted that any approach to individualization will not be effective without motivation to learn a foreign language. It depends, in particular, on external factors such as the prestige of higher education, employment, interpersonal relations, the need to use a foreign language in their professional activities etc. Among the possible methods of individualization, the main role will play the methods of extra-curricular individualisation, and therefore the differentiation of learning.

In practice, individualization can be reduced to the student's choice of an individual way of filling gaps in the knowledge of a foreign language and the choice of teaching methods in accordance with their level and their own peculiarities of perception of the material in accordance with the work plans and programs established for the teacher and student. The role of the teacher then comes down to certain recommendations for self-study and knowledge control.

In the absence of student's motivation, the best technologies are unlikely to help him, but this way will allow motivated students to achieve at least satisfactory performance of training and work programs and understand the essence of the requirements of the European education system to learn foreign languages.

Оксана Москалюк
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Хмельницький

Особливості педагогічної взаємодії викладача та студента

Навчально-виховний процес у ЗВО має комунікативну природу, характеризується різноманітними поєднаннями діяльності викладача та студента, його ефективність багато в чому залежить від педагогічної взаємодії.

Упродовж педагогічного процесу взаємодія викладача та студента може посилюватись або послаблюватись (навіть повністю припинятись) залежно від міри досягнення поставленої мети (засвоєння інформації, набуття певних умінь, розвиток тих чи інших якостей). При цьому не відіграє особливої ролі вік студента як суб'єкта навчання (першокурсник чи старшокурсник). Важливою є його підготовленість до виконання потрібної діяльності, високий рівень якої свідчить про завершення відповідного циклу освіти і можливість переходу до наступного.

Взаємозалежність цілей у реалізації спільної для обох суб'єктів (студента і викладача) мети навчально-виховного процесу зумовлює необхідність педагогічної взаємодії, основними різновидами якої є: взаємодія-демонстрація (виклад нового матеріалу, спостереження), взаємодія-залучення (спільна діяльність викладача і студента, відповіді на запитання), взаємодія-активізація (самостійна демонстрація студентом набутих знань, умінь та навичок).

Не варто забувати про те, що психіка людини формується у взаємодії з об'єктами її діяльності (С.Л. Рубінштейн, Г.С. Костюк), а тому викладач, з метою розвитку своїх студентів, має створювати такі умови, які б спонукали їх до самостійної роботи. Ще більш актуальним це питання постає сьогодні, в умовах нових мотиваційно-професійних та ціннісних орієнтацій молоді. Сучасні студенти віддають перевагу не зовнішнім стимулам до навчання, а стимулам внутрішнім, прагнуть більшої самостійності та свободи вибору, вони

вимогливіші до організації навчального процесу, прагнуть партнерської, рівноправної взаємодії з викладачами.

Характер стосунків, який складається між викладачем і студентом, значно впливає на навчально-виховний процес. Про ці стосунки дуже часто залишаються найяскравіші спогади всього періоду навчання. Крім того, необхідно пам'ятати, що виховують студентів не тільки знання, але й сама особистість викладача. Викладач повинен розуміти і пам'ятати, що ефективність педагогічної взаємодії, спільної діяльності педагога і студента у будь-яких формах залежить від взаєморозуміння між ними. А «зрозуміти внутрішній світ іншої людини, – як зауважує Ю.М. Кулюткін, – це значить зуміти поставити себе на місце іншої людини і бачити оточення немов би очима іншого. Проте взаєморозуміння – це не просто моє розуміння іншого, але й знання того, що інший розуміє мене... І ось що важливо: коли ми говоримо про взаєморозуміння, то передбачаємо, що партнери по спільній діяльності не просто відображають один одного, але й взаємно поділяють точку зору». Іншими словами, взаєморозуміння передбачає єдність вихідних цілей учасників спільної діяльності [1].

Етапи та види педагогічної взаємодії тісно пов'язані з поняттями «активність» (участь суб'єкта у здійсненні педагогічного процесу, включення у нього) та «самостійність» (здатність самостійно приймати рішення, діяти без сторонньої допомоги).

Так, на першому етапі взаємодії (взаємодія-демонстрація) активну роль відіграє викладач, він є інформаційним джерелом, суб'єктом педагогічного впливу; студент на цьому етапі лише сприймає навчальну інформацію.

На другому етапі (взаємодія-залучення) активними є і викладач і студент. Викладач частково допомагає студенту самостійно виконати потрібні розумові й практичні дії.

На третьому етапі (взаємодія-активізація) активність проявляє студент, діючи самостійно, а викладач лише спостерігає і контролює дії. Студент діє сам, ставить власні завдання, знаходить шляхи їх розв'язання, робить відкриття, активно взаємодіє з іншими, формує обставини свого життя, тобто обставини діяльності і взаємин із людьми.

Розвиток педагогічного процесу від одного до іншого етапу – складний, ступінчатий, різнобічний за своїм змістом. Треба мати на увазі, що навіть сприйняття, віднесення на першому етапі до пасивної діяльності, з психологічної точки зору вважається активним актом. Безперечними ознаками активності є також різноманітні вираження зацікавленості, згоди чи незгоди з одержаною інформацією, спроба доповнити її, зафіксувати, висловити своє власне судження тощо. Однак в аспекті характеристики педагогічної взаємодії відсутність у суб'єкта самостійності конкретних навчальних дій слугує критерієм певної функціонально-рольової пасивності.

Отже, результатом педагогічної взаємодії має стати підготовка студента до активного самостійного опанування знань та формування пов'язаних з ними умінь, навичок, здібностей і особистісних якостей. Утвердження певної структури організації навчально-виховного процесу передбачає такий тип педагогічної взаємодії і співпраці викладача та студента, при якому забезпечується творча продуктивність діяльності і пов'язане з нею розширення кола мотивів, формування студента як особистості.

Таким чином, педагогічна взаємодія, яка побудована на суб'єкт-суб'єктних засадах, є важливою складовою навчально-виховного потенціалу ВНЗ, передбачає перехід від «маніпулятивних» технологій до «особистісних», співпрацю та партнерство основних суб'єктів навчально-виховного процесу у досягненні центральної мети – формування майбутнього висококваліфікованого фахівця нового типу.

Список використаних джерел

1. Кулюткін Ю.Н. Психология обучения взрослых. – М.: Просвещение, 1985. – 126 с.

Olena Moskalenko
Doctor of Pedagogical Sciences
Docent, Kropyvnytskyi,
Olena Hundarenko
PhD, Assistant Professor
Slovak Republic,
Marta Lacková
PhD, Assistant Professor
Slovak Republic

The functional approach to describing language

The functional approach to describing language is one that has its roots in traditions of the British linguist J.R. Firth who viewed language as interactive and interpersonal, "a way of behaving and making others behave" [1]. Since then the term function has been variously interpreted. Michael Halliday, who provided one of the best expositions of language functions, used the term to mean the purposive nature of communication, and outlined seven different functions of language [2]:

1. The *instrumental* function serves to manipulate the environment to cause certain events to happen.

2. The *regulatory* function of language is the control of events. While such control is sometimes difficult to distinguish from the instrumental function, regulatory functions of language are not so much the "unleashing" of certain power as the maintenance of control.

3. The *representational* function is the use of language to make statements, convey facts and knowledge, explain, or report—that is, to "represent" reality as one sees it.

4. The *interactional* function of language serves to ensure social maintenance. "Phatic communion", Malinowski's term referring to the communicative contact between and among human beings that simply allows them to establish social contact and to keep channels of communication open, is part of the interactional function of language. Successful interactional communication requires knowledge of slang, jargon, jokes, folklore, cultural mores, politeness and formality expectations, and other keys to social exchange.

5. The *personal* function allows a speaker to express feelings, emotions, personality, "gut-level" recreations. A person's individuality is usually characterized by his or her use of the personal function of communication. In the personal nature of language, cognition, affect and culture all interact in ways that have not yet been explored.

6. The *heuristic* function involves language used to acquire knowledge, to learn about the environment. Heuristic function is often conveyed in the form of questions that will lead to answers.

7. The *imaginative* function serves to create imaginary systems or ideas. Telling fairy tales, joking, or writing a novel are all uses of the imaginative function.

These seven different functions of language are neither discrete nor mutually exclusive. A single sentence or conversation might incorporate many different functions simultaneously.

Yet it is the understanding of how to use linguistic forms to achieve these functions of language that comprises the crux of second language learning. A learner may acquire correct word order, syntax, and lexical items but not understand how to achieve a desired and intended function through careful selection of words, structure, intonation, nonverbal signals, and astute perception of the context of a particular stretch of discourse. Halliday's seven functions of language tend to mask the almost infinite variety and complexity of functions that we accomplish through language. Van Ek and Alexander's taxonomy lists almost 70 different functions to be taught in English curricula. Some of these functions are listed below: greeting, parting, inviting, accepting; complimenting, congratulating, flattering, seducing, charming, bragging; interrupting; requesting; evading, lying, shifting blame, changing the subject; criticizing, reprimanding, ridiculing, insulting, threatening, warning; complaining; accusing, denying; agreeing, disagreeing, arguing; persuading, insisting, suggesting, reminding, asserting, advising; reporting, evaluating, commenting;

commanding, ordering, demanding; questioning, probing; sympathizing; apologizing, making excuses [3].

All of these fall into one or more of Halliday's seven functions, and all of them are common everyday acts whose performance requires knowledge of language. Thus, the primary purpose of defining the communicative functions is to enable language course planners and teachers to formulate linguistically appropriate objectives for training and testing. While no claim is made for the checklist to be exhaustive, its coverage has been cross-checked against the published results of a number of linguistic or human factors studies of communication.

References

1. Firth, J. R. 1957. Papers in Linguistics 1934-195. London: Oxford University Press.
2. Halliday, M.A.K. 1970. Language structure and language function. ed. J Lyons. New Horizons in Linguistics. Penguin.
3. Van Ek, J.A., Alexander, L.G. 1980. Threshold Level English (Council of Europe Modern Languages Project). Oxford: Pergamon Press.

Наталія Мосол
кандидат психологічних наук,
доцент, м.Запоріжжя
Олена Філь
кандидат педагогічних наук,
м. Запоріжжя

Формування професійної компетентності студентів гуманітарного профілю засобами інтерактивного навчання

Реформування системи вищої освіти вимагає поступової та цілеспрямованої модернізації й оптимізації навчального процесу. Одним із пріоритетних напрямів цього процесу є створення ефективного освітнього простору, запровадження у систему вищої освіти інноваційних технологій.

Метою нашого пошуку є вивчення питання формування професійної компетентності студентів гуманітарного профілю засобами інтерактивного навчання. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка сприяє розвитку активності та самостійності студентів. Інтерактивне навчання відбувається за умови активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Теоретико-методичні засади інтерактивного навчання обґрунтовано у роботах О. Пометун, Г. Селевко, О. Сікарчук, Н. Суворової та ін.

Навчання студентів гуманітарного профілю з використанням інтерактивних освітніх технологій передбачає відмінну від звичної логіку освітнього процесу: не від теорії до практики, а від формування нового досвіду до його теоретичного осмислення через застосування. Таке навчання сприяє становленню студента як суб'єкта навчання: він стає активним учасником подій і власної освіти та розвитку, що забезпечує внутрішню мотивацію навчання та сприяє його ефективності.

Існують різні класифікації методів інтерактивного навчання, ми спираємося на запропоновану П.Фемрих. До групи методів *передавання інформації* відносяться такі як доповідь, дискусія на панелі, лекція-диспут, проблемна лекція, лекція із візуалізацією. Використання інтерактивних лекцій активізує проблемно-пошуковий зміст навчальної діяльності, сприяє активізації самостійної роботи студентів.

Важливу роль відіграють різноманітні *методи ведення дискусії* – дебати, парний вербальний потік, керована розмова, шкала думок. Дискусійні методи створюють умови для організованого обговорення проблемних питань, допомагають студенту визначитися з власними ставленнями до питання, формують навички толерантного спілкування.

Особливе місце серед інтерактивних методів займають *імітаційні технології*, до яких відносять ситуаційні вправи, ігри-імітації, рольові та ділові ігри, кейс-стаді, ігрове проектування, соціально-психологічний тренінг. Використання імітаційних технологій

базується на моделюванні професійних ситуацій та спрямоване на розвиток професійного мислення у вирішенні проблеми на основі аналізу конкретної ситуації. Такий формат роботи також відпрацьовує навички командної роботи.

Організація навчальної діяльності студентів з використанням засобів інтерактивного навчання створює умови для підготовки компетентного фахівця та розвитку творчих здібностей студентів гуманітарного профілю. Інтерактивне навчання виступає умовою формування важливих професійно значущих якостей студентів, таких як рефлексія, креативність, здатність до активної співпраці та взаємодії. За умови інтерактивного навчання хід та результат професійної підготовки набуває особистісно орієнтованого значення для всіх учасників навчального процесу.

Таким чином, інтерактивне навчання виступає важливою умовою підвищення ефективності професійного становлення. Використання інтерактивного навчання у процесі професійної підготовки студентів гуманітарного профілю формує такі ключові освітні компетентності як ціннісно-смилова, навчально-пізнавальна, комунікативна.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в розробці та впровадженні психолого-педагогічних умов формування професійної компетентності студентів на основі вітчизняного і закордонного досвіду.

Володимир Настрадін
кандидат технічних наук,
професор, м. Київ,
Ганна Волобуєва
аспірант, м. Київ

Формування інформаційно-аналітичної компетентності співробітників спецслужб США

Спецслужбами провідних країн світу напрацьовано значну організаційно-правову та освітню базу підготовки фахівців в інформаційно-аналітичній сфері, найбільші досягнення серед яких мають Сполучені Штати Америки.

Необхідність удосконалення системи ІАП співробітників спецслужб України з однієї сторони та відсутність практичних напрацювань з іншої, спонукає до вивчення успішного досвіду США в частині формування інформаційно-аналітичних компетентностей у співробітників власних спецслужб.

Історія системи підготовки інформаційно-аналітичних фахівців спецслужб США бере свій початок з Центру дослідження розвідки (Center for the Study of Intelligence - CSI), 1975р. У 1996 р ЦРУ вперше започаткувало підготовку для початківців аналітиків у форматі одномісячних оглядових курсів - «Основи ремесла Директорату розвідки» (Fundamentals of DI Tradecraft – FDIT) для всіх аналітиків і керівників. У 2000 р. у навчальному центрі Шермана Кента започаткована Програма ЦРУ з підготовки аналітиків (Career Analyst Program - CAP), яка існує до сьогодні. В основі нової підготовки аналітиків як загальні розвідувальні дисципліни (історія спецслужб, їх етика і базові цінності), так і дисципліни з формування специфічних вмінь, необхідних саме для роботи в Директораті розвідки (проведення спеціальних інформаційних операцій, збір інформації, контррозвідка). З лютого 2002 р. тривалість програми CAP становила 22 тижні. Починаючи з введення у розвідувальну спеціальність, аналітики набували специфічних навичок, включаючи розвиток аналітичного мислення, грамотного літературного складання документів, організації брифінгів, техніки аналізу даних, а також навичок роботи у команді. Після групових навчань - чотиритижневе стажування в підрозділах Директорату розвідки чи у військових структурах. Після стажування слухачі проходили подальшу підготовку, пов'язану з написанням, складанням і редагуванням документів більшого обсягу і аналітичної глибини, відвідуванням інших розвідувальних служб та участю в інтенсивних тренінгах для новачків, поглибленням знань зі спеціальних предметів, які в подальшому необхідні для обробки і аналізу первинної

розвідувальної інформації. Активно використовується досвід аналітичних провалів для того, щоб знати, як не потрібно діяти. Уроки помітних провалів ЦРУ є ключовими в навчальному процесі Кентської школи. Семестр закінчувався проведенням практичних занять, навчальний розклад яких націлений на навчання вмінню аналізувати складні неоднозначні ситуації і вирішувати їх. У 2018 році тривалість програми зменшено до 16 тижнів, вона майже не зазнала змін і до її складу входять 6 модулів: критичне мислення, мова, брифінг, комерційна розвідка, співробітництво, історія/місія/цінності ЦРУ. Програма CAP постійно розвивається, адаптуючись до реальних службових ситуацій, переважна частина її змісту містить практичну складову.

Підготовку аналітиків для спецслужб США здійснює також Національний університет розвідки (National Intelligence University - NIU) за двома освітньо-кваліфікаційними рівнями: бакалавр зі спеціальності «Розвідка» (BSI); магістр зі спеціальностей «Стратегічна розвідка» (MSSI) та «Технології» (MSTI). Слухач може обрати одну із спеціалізацій: країнознавство, контррозвідка, внутрішня розвідка, теорія лідерства, стратегічний аналіз. Тренувальна академія ФБР (Training Academy - TA) здійснює підготовку за напрямками «Аналітика розвідки» та «Спеціальна агентура». Функцію підготовки фахівців ФБР в інформаційно-аналітичній сфері покладено на структурний підрозділ Тренувальної академії – Коледж аналітики (College of Analytical Studies/ Intelligence Training). В процесі практичної підготовки фахівців спецслужб США в інформаційно-аналітичній сфері задіяні навчальні заклади «Табір Пірі» з базою підготовки розвідників «Ферма»; «Алея Хогана» – тренувальний табір ФБР; «Харві-Поінт», Університет ЦРУ (CIAU), який здійснює підготовку співробітників як ЦРУ, так і працівників інших спецслужб США.

Група федеративних центрів правоохоронної підготовки (Federal Law Enforcement Training Centers (FLETC)) включає заклади освіти спеціального призначення та має 89 програм навчання та перепідготовки діючих співробітників правоохоронних органів США, серед яких програми підготовки інформаційно-аналітичного профілю з кібербезпеки, економічної безпеки та інтернет-ресурсів. Федеральне агентство США з управління надзвичайними ситуаціями (FEMA) у своєму складі має Інститут аварійного управління, який як і FLETC на сьогоднішній день має розгалужену систему програм професійної інформаційно-аналітичної підготовки у сфері управління надзвичайними ситуаціями в США.

Таким чином, у підготовці співробітників спецслужб США основне місце посідає саме підготовка кваліфікованих аналітиків, про що свідчить: наявність системи спеціалізованих освітніх закладів; різноманіття інформаційно-аналітичних спеціальностей та спеціалізацій. Організація процесу навчання інформаційно-аналітичних співробітників американських спецслужб є достатньо складною, проте не має додаткових нормативних механізмів її регуляції. Нормативно-правова база являє собою зрозумілий обмежений комплекс норм з відсутністю подвійного трактування та дублювання, може бути об'єктом подальших досліджень з метою використання у реформуванні українських спецслужб.

Юлія Овод,
кандидат педагогічних наук, доцент,
м. Хмельницький

Удосконалення процесу організації навчання майбутніх фахівців в умовах дистанційного навчання

Нові умови сучасної освіти актуалізували проблему створення гнучких систем навчання, які мали б змогу адекватно реагувати на зазначені зміни не лише в якісному, а й в кількісному плані і забезпечувати своєчасну підготовку фахівців певного профілю і рівня.

Саме до таких навчальних систем і відноситься дистанційне навчання. На основі аналізу педагогічної літератури з питань дистанційного навчання здійснено загальну характеристику даного феномена, що дозволило:

а) визначити дистанційне навчання як організований і керований педагогом за допомогою нових педагогічних та інформаційних технологій процес, який відбувається в умовах часового і просторового роз'єднання суб'єктів навчання;

б) виділити основні особливості дистанційного виду навчання:

- просторове і тимчасове розділення викладачів і тих, хто навчається;
- опосередкована організація і керування навчанням за допомогою нових педагогічних та інформаційних технологій;
- гнучкі умови навчання для людей, які не змогли або не можуть здійснити його звичайним шляхом;
- можливість вибору часу, місця, тривалості навчання, змісту, форм, методів навчання;
- можливість постійної інтерактивної взаємодії між викладачем і студентом та між студентами;
- інтеграція з іншими видами навчання;

Здійснений аналіз сучасних можливостей дистанційного навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців дозволив зробити висновок, що при умові включення засобів дистанційного навчання у традиційний освітній процес на практиці реалізується дидактичний принцип індивідуалізації навчання, що в свою чергу пов'язаний із розвитком навиків самооцінки та самоконтролю, самостійності і самореалізації.

Сьогодні в кожній європейській країні функціонує значна група навчальних закладів, які реалізують дистанційні навчальні програми. Методики та програми такого навчання використовують нові інформаційні технології, включаючи супутникове телебачення, комп'ютерні мережі і т.д.

Сьогоднішня система навчання на денних відділеннях вузів сприяє відпрацюванню, розвитку та якісному поліпшенню структурних компонентів самої системи освіти в цілому, але, з іншого боку вона розробила чітку альтернативу до глобальних структурних змін у суспільстві у вигляді дистанційного навчання. Про це свідчить широке впровадження в практику дистанційного навчання на традиційних заочних відділеннях більшості ЗВО. Особливої популярності даний вид навчання набуває в регіонах, які характеризуються наступними факторами:

- віддаленість місця проживання студентів від навчального закладу;
- нестійке економічне становище;
- наявність високого рівня незадоволеності попиту на освітні послуги.

Стрімкий ріст популярності дистанційних видів навчання визнаний рядом причин, а саме:

- прагнення отримати освіту у навчальних закладах, які досить віддалені від місця проживання;
- прагнення мінімізувати матеріальні затрати на отримання освіти;
- неможливість відлучення від виробничого чи іншого процесів;
- боротьба вузів за ринок освітніх послуг.

Принципи відкритого дистанційного навчання студентів реалізуються у діяльності міжнародних об'єднань, які спільно розробляють методологію та методику такого навчання, хоча і діють в рамках своїх освітніх систем.

Накопичений світовий досвід по організації систем дистанційного навчання, що активно поширюється в Україні, надає достатньо вагомі підстави для його переробки, доповнення, адаптації та практичного застосування.

Список використаних джерел

1. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: Навчальний посібник. 3-є вид. /За ред. В. М. Кухаренка - Харків: НТУ "ХПІ", "Торсінг", 2002. - 320 с.)

2. Трохименко В. Дистанційне навчання педагогічних працівників: досвід і проблеми // Післядипломна освіта в Україні. - 2004. - С. 29 - 32.

Особливості професійної підготовки вчителів початкової школи у розвинених англomовних країнах

Інтеграція українського суспільства у світовий простір закономірно актуалізують потребу в дослідженні та вивченні стану й перспектив розвитку педагогічної освіти у розвинених країнах світу з метою визначення можливостей використання елементів прогресивного зарубіжного досвіду у вітчизняній системі освіти. У контексті Концепції Нової української школи, особливо актуальним є вивчення зарубіжного досвіду розвинених англomовних країн стосовно професійної підготовки вчителя початкової школи. З'ясовано, що у розвинених англomовних країнах професійна підготовка вчителів початкової школи є багаторівневою. Наприклад, у США, після отримання ступеню Associate Degree у дворічного коледжу студенти продовжують навчання у чотирирічному коледжі, де отримують ступеня бакалавра (повну вищу освіту I ступеня – Undergraduate Study). Отримати ступень магістра можна в університетах США. Більшість випускників університетів отримують звання магістра гуманітарних наук в освіті або магістра точних наук в освіті. У процесі аналізу освітніх планів і програм професійної підготовки американських вчителів нами з'ясовано їх особливості: диверсифікація, інтеграція, стандартизація, міждисциплінарність, полікультурність.

Гнучкість підготовки вчителів у розвинених англomовних країнах зумовлена використанням трьох моделей професійної підготовки. Послідовна модель передбачає загальну університетську підготовку протягом двох років, наступні два роки присвячені інтенсивному вивченню фахових дисциплін. Для отримання професії вчителя студент продовжує навчання в педагогічному коледжі або відділенні університету ще 2-3 роки. Майже всі провідні університети мають магістерські програми підготовки вчителів початкової або середньої школи. Така модель є найпоширенішою у країнах Західної Європи. Проте активно використовується у підготовці вчителів й паралельна та комбінована моделі. Паралельна модель професійної підготовки вчителя має такі особливості: предметна спеціалізація відбувається впродовж всього навчання, елективні курси пропонуються тільки в останньому семестрі, паралельно здійснюється теоретична і практична підготовка. Комбінована модель професійної підготовки вчителя дозволяє за 5 років навчання отримати ступень бакалавра гуманістичних наук/бакалавр наук/магістра в галузі освіти та пройти програму підготовки сертифікованого вчителя. Важливим аспектом у підготовці вчителів початкової школи, є те, що в США педагогічну освіту можна отримати дистанційно.

В процесі дослідження ми прийшли до висновку, що Велика Британія використовує власний підхід до реформування професійної підготовки вчителів початкової школи з урахуванням загальноєвропейських інтеграційних процесів і змін. Сьогодні створено законодавчі умови до урізноманітнення шляхів здобуття професії вчителя – це й одно-, дво-, три- і чотирирічні університетські програми, альтернативні програми підготовки вчителів на базі школи (консорціуму шкіл), прискорені програми, гнучкі післядипломні програми та ін.

Зазначимо, що в Австралії готувати майбутніх вчителів мають право лише факультети освіти університетів. Науково-методична підтримка педагогічної освіти здійснюється під керівництвом Австралійської ради деканів факультетів освіти. Так як й в США, Великій Британії, Канаді, у професійній підготовці вчителів застосовують паралельну та послідовну моделі. Відмінністю є наявність окремої моделі підготовки вчителів дошкільної та початкової освіти, відповідно до якої студенти вступають на факультет освіти для отримання ступеню бакалавра початкової та дошкільної освіти. Навчання триває чотири роки. Впродовж перших трьох років студенти вивчають предмети психолого-педагогічного циклу, а на четвертому курсі обирають дві дисципліни спеціалізації.

Павло Онипченко
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Харків

Безпека польотів як умова формування компетентного фахівця у льотному військовому навчальному закладі

Особливу категорію факторів безпеки польотів складає «людський фактор», основою якого є діяльність льотного складу. У той же час, як показують результати досліджень, професійні психофізичні властивості курсанта-льотчика фундаментально визначають льотні здібності, надійнісні людські та професійні характеристики. Нерозуміння сутності цих явищ відхиляє освітній процес льотного закладу вищої освіти з необхідного курсу. А саме, не забезпечуються у повному обсязі психофізіологічні тренування резервних можливостей психіки для забезпечення надійності дій. Не прищеплюється потреба до знань про себе.

У той же час, як показує досвід льотного навчання курсантів, обставини можуть виявитись більшими психофізіологічних можливостей людини, а іноді виходити за межі організму та психіки. З цього можливо зробити наступні висновки:

- існуючі засоби об'єктивного контролю не можуть стовідсотково використовуватись для корегування освітнього процесу з причини відсутності реєстрації психофізіологічних показників курсантів;

- освітній процес льотного закладу вищої військової освіти доцільно скорегувати у напрямі створення психічного, духовного, морального стану готовності курсанта-льотчика до подолання у польоті природних, технічних та психофізіологічних загроз, що дозволить сформувати його людську та професійну надійність.

Чим раніше в курсанта-льотчика буде закладена основа такої системної надійності (любов до польотів, активність до самовдосконалення, пізнання себе, відповідальність перед собою, пізнання того, чого ніколи не відчуєш на Землі), тим успішніше буде його льотна кар'єра. тому що саме ці психофізіологічні якості дають можливість у форс-мажорних обставинах підключити духовні шари свідомості та вийти за рамки своїх можливостей.

З огляду на зазначене вище, науково-педагогічним працівникам, які беруть безпосередню участь у професійній підготовці курсантів, та льотно-інструкторському складу необхідно мати серйозні знання у галузі законів психічної регуляції льотної діяльності, її структури, законів поведінки в аварійній або в будь-якій іншій нештатній ситуації.

З метою формування професійної надійності вищого порядку протягом освітнього процесу в льотному ЗВО всі його учасники повинні чітко усвідомлювати нестандартність: людина в польоті – інша людина і лише земними «мірками» її не виміряти.

У зв'язку з тим, що людський фактор в авіації є особистість професіонала у всьому різноманітті її прояву, специфіка забезпечення безпеки польотів під час організації та здійснення освітнього процесу у льотному ЗВО складається з того, що навчання та виховання немислиме без знання того, як змінюється психологія, фізіологія, біологія людини під впливом неземного середовища існування.

Таким чином, безпека польотів як функція надійності людського фактора починається на етапі навчання та виховання майбутніх льотчиків в умовах льотного ЗВО. Одним з основних завдань освітнього процесу є формування та підтримання протягом усього періоду навчання високого рівня мотивації та потреби в опануванні льотної професії як провідної умови забезпечення надійності людського фактора. Тобто, забезпечення безпеки польотів в процесі освітньої діяльності можливе лише шляхом виявлення закономірностей розвитку та формування особистості майбутніх льотчиків в умовах спеціально організованого льотного навчання та виховання.

Наталія Орленко
кандидат педагогічних наук
доцент, м.Київ,
Володимир Коротя
старший викладач, м.Київ

Формування компонентів невербальної поведінки студентів ЗВО засобами фізичного виховання

Сучасний світ глобальної інформатизації всіх соціальних інститутів, значне розширення масштабів міжкультурної взаємодії не врятували людину від проблем комунікації. Оптимальний розвиток психофізичного апарату, добра фізична форма, фізично розвинене тіло – це інструменти, які надають величезну допомогу в процесі комунікації.

Вимоги до професій типу «Людина-людина» мають на увазі наявність знань, умінь і навичок невербальної поведінки. Так, причинами є слабка розробленість концептуальних підходів щодо використання засобів фізичного виховання в навчально-професійної діяльності майбутніх фахівців на етапі професійної підготовки, а також слабкий міждисциплінарний зв'язок загальних і спеціальних дисциплін з фізичним вихованням.

Володіння невербальними знаками, будучи однією з функцій цілісного процесу взаємодії, істотно впливає на формування професійної готовності фахівця з комунікативної специфікою до міжособистісних взаємодій.

На основі аналізу літературних джерел ми дозволили виділити професійно-значущі такі компоненти, як: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний і творчий компонент. Сформованість професійно значущих компонентів невербальної поведінки визначається трьома рівнями: низьким, середнім і високим, кожному з яких відповідає сума балів, набраних під час контрольних нормативів. Різноманітність форм організації занять дозволяє формувати професійно значущі компоненти невербальної поведінки в їх взаємозв'язку і взаємозалежності. Основною формою є практичні заняття, такі, як фітнес. Їх основне завдання – розвиток фізичних якостей, антропометричних показників, імпровізаційних здібностей, розкутості, пластичності, пам'яті, уваги, мислення, навичок управління психоемоційним станом, здійснення самоподачі, володіння моторними виразними засобами.

Ефективність формування зазначених показників сприяє спеціально організована структура заняття, а також ряд педагогічних умов. Так, до структури заняття входять: розминка, стрибково-бігова частина (розвиток витривалості); розучування і повторення складнокоординаційних вправ, комбінацій, зв'язок (відточування техніки, розвиток координації, спритності, швидкісно-силової витривалості, м'язової пам'яті, уваги, мислення); заминка – вправи йоги, стрейчинг, релаксація і розслаблення (розвиток уваги, уміння розслаблятися і зосереджуватися) та партерна робота (розвиток сили і гнучкості).

Таким чином, процес формування компонентів невербальної поведінки – це постійний вплив педагога на студента під час занять з фізичного виховання. При цьому вони діють разом, а значення невербальної поведінки зростає в кілька разів. Отже, вмiле використання педагогом невербальних символів у поведiнцi є таким чином прикладом для наслiдування.

Phenomenon of substitution of moral definitions: methodological enquiry

Development of the competency of moral judgement constitutes a fundamental objective of professional education. Academic society ought to design methodology of education of moral judgement to develop a competence intrinsic to professionalism. To address this objective of professional education academic society should countenance recognition of the moral judgement as an inherent professional competence. Methodologically, it is ordinary in the academic society to design humanitarian courses to accommodate corpus of philosophical knowledge while setting objective to build the structured knowledge though without articulated objective to build competency of moral judgement. Philosophy curriculum regularly designed to be acquainted with philosophical school of thoughts without development of intellectual and spiritual ability to differentiate the virtue from the iniquity possessed by the specific philosophical envisions. Teaching the great philosophical heritage without convincing moral claim deprives university students of already revealing historical tragedy of social experimentations whilst certain ideas and ideologies have being implemented. Methodology of philosophy should design philosophy courses upon objective to develop moral judgement competence in professionals.

Development of philosophy courses at graduate and postgraduate level with the objective toward the competency of moral judgement confronts methodological enquiry of widespread substitution of moral definitions. The phenomenon of substitution of moral definitions appears across all age and social groups and also within academic society. In essence, the phenomenon represents systematic incapacity to define moral failure of a person by moral definitions while using misleading though convincing for the person substituting cause effect relations. These substituting categories could be referenced to some specific group of people defined by ethnic, regional, cultural and social origin. For many people of various social and professional backgrounds the explanatory power of the ethnic, regional, cultural and social origin features are comprehensively convincing.

Let us examine the phenomenon of substitution of moral definitions with methodological enquiry. What method usually the enquirers use to convince themselves and others of comprehensiveness of the substituting arguments? The first method is to point on confirming examples. The second method is denial of any contradictory examples. The third method is arguing for persuasive prevalence of negative human behaviour over positive. The fourth method is diminishing the value of positive behaviour of the enquired social groups.

Arguing for the justice within moral judgement usually has temporary success. It is common that the person who builds own judgement upon the phenomenon of substitution of moral definitions with reference to “intrinsic” features of specific social groups retreat from publicly considered inappropriate xenophobic sentiments though will continue to stay with prejudice in its mind and heart. The comfort of transfer of responsibility from the specific human actor with their inner choice to “other” social groups provides nefarious advantage to abstain from the honest responsibility and leads toward gaining on behave of others. Erroneous substitution of moral definitions comes with the comfort of freedom from conscience enquiry to comprehend the real tragedy of victims of the reprehensible individuals. Moreover, it gives advantage to belong to the dominating social group while disassociate from those depraved and socially excluded. Stigmatisation of the people of the “intrinsic” nuisance, envisioned as the “featured” people empowers the “righteous” with the responsibility evasion and lead society to the policy of group responsibility and people to aggression toward each individual of the barred social stratum.

It would be justified methodological enquiry to extricate philosophical foundations of the phenomenon of substitution of moral judgement. It should be highlighted the power of deconstruction of morality within some school of thoughts in philosophy. Brief look on eugenics, racists and on gender inequality and social class segregation worldview reveal similar methods to define origin of social and individual failure upon “intrinsic” social stratum features. It appeals to so many that the phenomenon of substitution of moral judgement asserts its fault into political

partisanship and aggravates to official public policy of crime against humanity. Here comes populace utilitarianism and relativism of everyday life inclined to the political domination of fuelled and self-ignited policy of hatred.

Methodological enquiry of the phenomenon of substitution of moral definitions highlights the wide spread fault of individuals within all social and professional strata. This reveals strong social and individual demand to overcome obscurity in moral judgement through life-learning practices. Academic society should address this social enquiry and provide methodological leadership. Education institutions and first of all of graduate and post-graduate level ought to design teaching courses to disentangle moral incapacity within minds of professionals and society. Strategic objective of the academic society is to enrich morally and socially failing society with the widespread competency of moral judgement. To achieve this essential minds development should transform individual practices of moral definition substitution into the conscious dignified human attitude toward thyself and the others. Therefore - the enquiry to academic society to overcome the phenomenon of substitution of moral definitions with methodological efforts and social success.

Тетяна Плачинда
доктор педагогічних наук,
доцент, м. Кропивницький

Формування психофізіологічної готовності майбутніх пілотів цивільної авіації у процесі професійної підготовки

Складність завдань, виконуваних авіаційними фахівцями (насамперед забезпечення безпеки польоту), винятково важкі умови, у яких відбувається професійна діяльність, вимагають постійного зростання професіоналізму авіафахівців, високого рівня наукового супроводу процесів їхньої підготовки та практичної діяльності. В результаті вивчення психофізіологічних особливостей льотної праці, аналізу аварійності в цивільній авіації, професійної дискваліфікації можна висновити про необхідність організації і проведення спеціальної психофізіологічної підготовки у контексті формування готовності майбутніх пілотів до фахової діяльності та підвищення на цій основі безпеки польотів. Ефективність діяльності працівників цивільної авіації суттєвою мірою залежить від їхніх здібностей своєчасно ухвалювати правильні рішення, миттєво реагувати на ситуації, що склалися тощо. Професійні вміння надають змогу швидко та ефективно виконувати необхідні дії та забезпечувати безпеку польотів.

Досліджуючи проблему професійної підготовки пілотів, О. М. Керницький акцентує, що психологічна готовність до льотної діяльності є інтегральною властивістю і складним психологічним утворенням особистості пілота, що виявляється як психічний стан готовності до льотної діяльності та вможливорює оптимальне функціонування психіки й надійність знань, навичок і вмінь керування технічними системами літака в різноманітних умовах польоту [1]. Тому основною магістраллю навчання в льотному закладі освіти повинно стати формування інтегрального професійного вміння, що базоване на розвинених творчих, евристичних здібностях і розширених знаннях, уміннях і навичках які лежать в основі безпеки польоту.

Науковці [2], говорячи про види підготовки під час навчально-виховного процесу майбутніх авіаційних фахівців, окрім теоретичної підготовки, яка формує науковий евристичний рівень знань, умінь і навичок; фізичної підготовки, що вможливорює «динамічне здоров'я», стійкість до гіподинамічного режиму та працездатність; тренажерної підготовки, що моделює професійну діяльність в окремому її фрагменті у звичайному та екстремальному режимах діяльності; реальної професійної діяльності у професійних умовах, наголошують на психологічній підготовці, яка сприяє психологічній готовності до професійної діяльності загалом та в окремих моментах життя, а також на психофізіологічній підготовці, яка передбачає стійкість психічного й фізіологічного рівня людського чинника до екстремальних умов, матеріалізує професійні знання, вміння та навички за вірогіднісними параметрами.

Зважаючи на особливості професійної діяльності авіаційних фахівців, постійний вплив негативних чинників на організм, пролонгований вплив емоційної напруженості протягом польоту тощо, актуалізації набуває формування психофізіологічної готовності майбутніх пілотів, що формується під час занять з фізичного виховання, тренажерної підготовки, виконання реальних польотів тощо. Але, ми наголошуємо на необхідності формування у майбутніх авіаційних фахівців навичок ідеомоторного й аутогенного тренування. Оскільки дані методики дозволяють як мобілізувати можливості організму пілота під час виконання професійних дій, так (що особливо важливо) і відновити організм після впливу негативних чинників і психологічних подразників.

Під час професійної підготовки курсантів льотних закладів вищої освіти нами було запропоновано оволодіння ідеомоторними методиками професійного спрямування: *методика, що підвищує рівень передбачення* (антиципація – передбачення, заздалегідь складене уявлення про що-небудь) є реальною основою складного психологічного феномену «льотного відчуття», що надає великої уваги надійності в льотній діяльності; *методика візуалізації польотних схем* (методика візуалізації польотних схем полягає в тому, що курсант, перебуваючи перед схемою польотного завдання й супроводжуючи поглядом лінію польоту, образно уявляє всі еволюційні етапи літака та його просторове положення); *методика «емпатійного» польоту* (емпатія – співпереживання, перевтілення. Сутність методики полягає в тому, що курсант повинен спробувати поставити себе на місце повітряного судна, усвідомити категорію «пілот – повітряне судно» як єдине ціле, як живу реальність) тощо. Формування у курсантів навичок ідеомоторного тренування є необхідністю, оскільки сформовані навички з уявлення майбутніх рухів і дій будуть доречними під час професійної діяльності пілота, підготують психологічно до виконання тих чи інших дій і збільшать його професійну надійність у контексті безпеки польотів.

Для відновлення організму після виконання професійних дій в умовах постійного стрес-чинника, нами пропонувалося оволодіння технікою аутогенного тренування (аутотренінг), що застосовується в аспектах психологічного забезпечення льотної праці під час виконання завдань психофізіологічної і психореабілітації. Застосування аутогенного тренування допомагає краще підготуватися до польоту, добре відпочити, зняти зайву емоційну напруженість, підвищити відчуття впевненості в успіху. Аутотренінг може бути реалізований для заспокоєння, психореабілітації від емоційно-психологічного стресу та найкращого відпочинку після навантажень [3; 4].

Таким чином, професійна діяльність авіаційних фахівців вимагає цілого комплексу психофізіологічних якостей, які характеризують його готовність виконати професійні завдання, що стоять перед ним, в звичайних умовах і при дії різного роду стрес-чинників. Важливим аспектом професійної діяльності пілота цивільної авіації є саморегуляція, тобто здатність керувати власними психічними станами та поведінкою для оптимального розв'язання складних ситуацій фахової діяльності. Тому, формування навичок ідеомоторного й аутогенного тренування є необхідністю у контексті збереження психічного здоров'я авіаційного фахівця та безпеки польотів у цивільній авіації.

Список використаних джерел

1. Керницький О.М. Методика формування психологічної готовності курсантів-льотчиків до льотної діяльності. Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Керницький Олександр Михайлович.: Харків, 2005, – 17с.
2. Макаров Р. Н. Авиационная педагогика: [учебник] / Макаров Р. Н., Неділько С. Н., Бамбуркин А. П., Григореецкий В. А. – Москва-Кировоград: МНАПЧАК, ГЛАУ, 2005. – 433 с.
3. Плачинда Т.С. Професійна підготовка майбутніх авіаційних фахівців: зарубіжний і вітчизняний досвід та шляхи підвищення якості: Монографія. – Кировоград: «Полімед-сервіс», 2014. – 533 с.
4. Плачинда Т.С. Психологічний аспект професійної підготовки авіаційних фахівців. Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя: збірник наукових

праць / [за ред.: Кузікової С.Б., Щербанової І.М.]. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. – С. 371-371.

Світлана Погоріла
кандидат педагогічних наук,
м. Біла Церква,
Інна Тимчук
кандидат педагогічних наук,
м. Біла Церква

Особливості використання методологічних підходів у процесі професійно-педагогічної підготовки магістрів економічних спеціальностей

Інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти та пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг. Особливої актуальності набуває підготовка конкурентоспроможного фахівця, здатного до активного пошуку, вирішення творчих завдань та впровадження нових ідей.

У контексті нашого дослідження йдеться про використання методологічних підходів у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх магістрів економічних спеціальностей.

Застосування системного підходу до дослідження проблеми професійно-педагогічної підготовки магістрів дає змогу встановити її структурні елементи, що включають формування досвіду пізнавальної діяльності, формування умінь і навичок, творчого педагогічного мислення та емоційного ставлення до майбутньої педагогічної діяльності. Л. С. Горбунова наголошує на тому, що системний підхід має особливе значення в плані реформування національної освіти як єдиної системи та підсистеми в суспільстві та національній культурі.

Компетентнісний підхід передбачає використання гуманістичних, духовних, естетичних, культурологічних, мотиваційних та інших детермінант, спрямованих на досягнення вищого рівня знань у генетичній структурі – знань трансформації і творчої діяльності.

Під компетентністю викладача ЗВО ми розуміємо сформований комплекс професійно-фахових знань, психолого-педагогічних знань, практичних умінь і навичок, ціннісних орієнтацій та взаємин, уміння приймати рішення і брати на себе відповідальність, що забезпечить здатність майбутнього фахівця активно включитися до професійно-педагогічної діяльності.

У процесі особистісно зорієнтованого підходу, ми акцентуємо увагу на розвитку особистості та готуємо студентів до виконання професійно-педагогічних функцій, застосовуючи найбільш ефективні форми, методи та засоби навчання, що мають забезпечити розвиток творчої особистості майбутнього фахівця. С.О. Сисоєва зазначає, що результатом особистісно орієнтованого навчання повинна бути молода людина, що є компетентною особистістю, а отже здатна не тільки адаптуватися до вимог сучасного суспільства та ринку праці, а й особистісно та професійно реалізуватися впродовж життя.

Одним з основних аспектів проблеми сучасної парадигми освіти є формування фахівця, який володіє основами комунікації, зорієнтованими на взаємодію з іншими суб'єктами у суспільстві чи трудовому колективі. У структурі професійно-педагогічної підготовки майбутніх магістрів комунікація є однією з професійно значущих якостей, необхідних для подальшої педагогічної діяльності.

Діяльнісний підхід сприяє розширенню пізнавальної діяльності магістрів, оскільки дає можливість застосовувати різноманітні форми і методи навчально-виховної роботи, тим самим інтенсифікуючи освітній процес. Адже основною метою освітнього процесу є не репродуктивне засвоєння знань, а набуття комплексу знань та вмінь, які можна застосовувати у будь-якій сфері діяльності.

Контекстний підхід передбачає врахування під час визначення змісту навчальної діяльності не тільки системи наукових знань, але й моделі фахівця, що репрезентує особливості професійно-педагогічної діяльності. Завдяки такому підходу знання будуть сприйматися студентами не просто як набір певних наукових положень, а як засіб розв'язання професійних завдань.

Отже, визначені нами методологічні підходи сприятимуть підвищенню рівня готовності майбутніх фахівців до педагогічної та науково-педагогічної діяльності.

Катерина Подчасова
аспірантка, м. Харків

Формування методичної компетентності майбутніх учителів природничих дисциплін в умовах закладу вищої освіти

Основна ідея компетентнісного підходу полягає в тому, що результатом освіти є не окремі знання, уміння та навички, а здатність і готовність педагога до ефективної діяльності в різних ситуаціях. Саме за ним, як стверджує І. Бургун, традиційна дидактична тріада (знання, уміння, навички) доповнюється ще одним елементом – досвідом діяльності. Тому, на погляд дослідниці, у межах компетентнісного підходу доцільно говорити про дидактичну тетрактиду: знання, уміння, навички, досвід.

Розвиток методичної компетентності – це процес, який триває упродовж всієї професійно-педагогічної діяльності вчителя, тому її формування в умовах вищого навчального закладу – це тільки перший етап, хоча і надзвичайно важливий.

Учені-методисти Л. Барна, М. Барна та А. Степанюк встановили, що методична компетентність вчителя передбачає оволодіння основними компетенціями: знання змісту і принципів побудови навчального курсу; програм і джерел з метою реалізації міжпредметних зв'язків; вміння оптимального вибору форм та методів навчання; вміння концептуально мислити, моделювати педагогічний процес і прогнозувати результати власної діяльності; забезпечувати диференційований підхід до учнів; вміння практичного застосування знань, знання вимог до облаштування кабінету хімії, біології та екології, відповідно до їх спрямованості. Проте варто зазначити, що рівень методичної компетентності залежить і від індивідуальних особливостей студента, специфічних особливостей пізнавальної, емоційно-вольової сфери тощо.

Компетентнісно орієнтований підхід у навчанні майбутніх педагогів реалізується під час лекційних і лабораторно-практичних занять, написанні курсових і дипломних робіт та під час педагогічної практики. У цьому контексті значно зростає значення самостійної роботи студентів, виконання ними індивідуальних навчально-дослідних завдань, роботи у наукових гуртках, проблемних групах. У процесі формування методичної компетентності майбутніх учителів варто використовувати інноваційні освітні технології, активні та інтерактивні методи навчання, зокрема проблемно-пошукові методи, метод проєктів, тренінги, рольові, ділові ігри та ін. На думку Л. Тархан, у процесі методичної підготовки майбутніх фахівців необхідно переглянути програми і навчальні плани з метою практичної спрямованості змісту, зокрема за рахунок збільшення кількості творчих завдань; забезпечити різноманітність видів і форм організації навчальної діяльності студентів (використовувати проєктні, індивідуальні і групові види діяльності, самостійну роботу з джерелами інформації); удосконалити систему оцінювання, передбачивши можливість індивідуалізованої освітньої траєкторії, використовувати сучасні технології та методи навчання.

На основі аналізу фахових джерел, наукових досліджень у галузі теорії і практики навчання можна зробити висновок, що єдиного погляду на визначення поняття методичної компетентності та її структури немає. Методичну компетентність майбутнього вчителя природничих дисциплін трактуємо – як інтегративну характеристику ділових і особистісних якостей фахівця, яка відображає сукупність засвоєних у результаті психолого-педагогічної,

методичної та предметної підготовки знань, сформованих умінь логічно обґрунтовано і методично правильно конструювати навчальний процес для конкретної дидактичної ситуації з урахуванням психологічних механізмів засвоєння і реалізується в педагогічній і науково-методичній діяльності.

Наталія Полудьонна
кандидат психологічних наук
доцент, м. Київ

Ефективність інтерактивних методів у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання (компетентнісний підхід)

Розбудова національної системи освіти в сучасних умовах з урахуванням змін в усіх сферах суспільного життя вимагає критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на забезпечення якості підготовки фахівців з вищою освітою. Оскільки сучасні умови професійної діяльності вимагають від фахівця не лише глибоких теоретичних знань, а й здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян, то одним з аспектів стратегічного напрямку реформування освіти є модернізація її змісту й самої організації на засадах компетентнісного підходу, як методологічної основи сучасної освіти [1]. У якості провідного напрямку розвитку вищої освіти міжнародною організацією ЮНЕСКО також рекомендовано обрати компетентнісний підхід, складовими якого визначено: знання як розуміння (це поняттєва складова); розуміння ситуації, готовність діяти (діяльнісна складова); діяльність у системі цінностей, пов'язана з відповідальністю за професійні вчинки (мотиваційно-етична складова).

Реалізації цих завдань приділяється увага й в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а саме – впровадження адекватних компетентнісному підходу інноваційних методів та форм, які відображають складність і специфіку майбутньої діяльності працівника поліції. Метою введення інновацій, насамперед, є: формування активно-творчої особистості, здатної до ефективного саморозвитку; визначення актуальних і перспективних знань, умінь, навичок, якостей особистості, які необхідні для ефективної професійної діяльності; обґрунтування мети навчання для кожної дисципліни, розділу, теми, навчального заняття; включення до мети навчання не лише знань, умінь, навичок, які стосуються конкретної дисципліни, а й елементів, які пов'язані з вихованням, розвитком, навчанням майбутніх поліцейських різним засобам розумової роботи.

Метою застосування інтерактивних методів в навчальному процесі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є створення умов для отримання здобувачами вищої освіти колективного інтелектуального продукту й відповідного досвіду пізнавальної діяльності безпосередньо у процесі навчальної взаємодії. Дійсно, результати використання інтерактивних методів в навчальному процесі продемонстрували постійну, активну взаємодію «усіх з усіма» (викладач і здобувач вищої освіти рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання). Роль викладача суттєво змінилася – з «джерела знань» на організатора навчальної взаємодії. До переваг інтерактивного навчання ми відносимо: можливість реалізації значно більшої кількості дидактичних завдань на занятті; високу результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь; формування вміння ефективно взаємодіяти в колективі (що є професійно значимим з погляду вимог професійної діяльності); ефективний розвиток навчальної діяльності, т.б. курсант (слухач) стає суб'єктом навчання, відчуває себе активним учасником квазіпрофесійної ситуації і власного розвитку (це забезпечує внутрішню мотивацію до навчання і як наслідок – покращення якості результатів навчання).

Автор цілком погоджується з педагогами-практиками, що результати запровадження інтерактивних методів підвищують ефективність навчального процесу, зокрема: курсант (слухач) навчається культури дискусії, удосконалюється вміння спілкуватися, доповідати; формується вміння приймати спільні рішення в команді; якісно змінюється рівень

сприйняття нової інформації (замість «вивчити» і «запам'ятати» стало «обдумати» і «застосувати»); якісно змінився рівень розумових операцій.

Список використаних джерел

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://pon.org.ua/novyny/2446-nacionalna-strategiya-rozvitku-osviti-v-ukrayini.html>

Людмила Правдівцева
викладач, м. Харків

Моделювання підготовки фахівців галузі: Вектори проблем (на прикладі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»)

На сучасному етапі інформаційне суспільство висуває нові вимоги як до системи підготовки кваліфікованих кадрів, так і до фахівця. Рівень підготовки фахівців має відповідати економічним й соціальним запитам суспільства, потребам та перспективам відповідної галузі. Розробка теоретичних основ побудови моделі спеціаліста є першочерговим завданням професійних закладів вищої освіти.

Модель фахівця - певний звід вимог, які пред'являє суспільство до випускника, і які повинні знайти відповідне відбиття в навчальному процесі [10]. Складовими цієї моделі є модель діяльності і модель підготовки фахівця. Модель діяльності орієнтована на вивчення сфери майбутньої реалізації випускниками компетентностей, на опис рис їхньої праці, розробку кваліфікаційних вимог до нових професій, аналіз кількості необхідних робочих місць відповідно до потреб регіону або окремого підприємства. Цим напрямком роботи мають опікуватися державні й виконавчі органи управління освіти і науки та органи, до сфери управління яких належать навчальні заклади відповідної галузі.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [3], Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [4] наголошено на необхідності спрямування структури й змісту освіти, зокрема інформаційно-бібліотечної, на потреби особистості, вимоги ринку праці, забезпечення регіонального замовлення організацій, підприємств, установ конкурентоспроможним персоналом.

Ці положення врегульовані у статтях 11, 13 Закону України «Про вищу освіту» [1]: «... Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки та державні органи, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти разом мають систематично відстежувати та аналізувати потреби вітчизняного ринку праці, ... формувати пропозиції на підготовку фахівців з вищою освітою», «... з урахуванням галузевих державних органів, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти, і галузевих об'єднань організацій роботодавців розробляти стандарти вищої освіти».

Відсутність проекту Професійного стандарту галузі та неврегульованість ряду посадових характеристик у Довіднику кваліфікаційних характеристик [8] не дає можливості реалізувати практико-орієнтовану і якісну модель підготовки фахівця інформаційно-бібліотечної галузі та документаційного забезпечення управління.

Модель підготовки включає розробку стандартів вищої освіти відповідної галузі, освітньо-професійних програм спеціальності, генерацію навчальних планів, пошук інноваційних форм і методів навчання, в тому числі практичних [10]. Розробка освітніми закладами, за відсутності Стандарту вищої освіти, освітньо-професійної програми спеціальності є спробою реалізації принципу «автономії освітнього закладу».

Затвердження у 2015 році Переліку назв спеціальностей [6] призвело до трансформації навчальних планів, оновлення освітніх та професійних кваліфікацій. Із впровадженням Типової освітньої програми профільної середньої школи [7] сформувалися нові терміни навчання та обсягу часу для набуття професійних компетентностей.

Архітектоніка освітнянської галузі як гармонійне сполучення частин передбачає взаємозв'язок освітніх компонентів (навчальних дисциплін), рівня компетентностей (інтегральних, загальних та спеціальних) та результатів навчання.

На сьогодні, положення щодо формулювання та формування компетентностей здобувачів вищої освіти нормативно закріплені лише Національною рамкою кваліфікацій (НРК) [5]. Формування спеціальних (фахових, професійних) компетентностей є важливою складовою для успішної професійної діяльності за певною спеціальністю. Вони мають формулюватися на підставі узагальнених вимог до професійних назв робіт, що визначені у Довіднику кваліфікаційних характеристик і бути закладені у Професійному (Галузевого) стандарті спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Схематично співвідношення системи «результати навчання - освітні компоненти - компетентності» на сьогодні вже розроблене і представлене у вигляді матриці в освітньо-професійній програмі спеціальності.

Модель підготовки фахівця, яка розробляється представниками освітнього закладу, має бути дієвим педагогічним інструментом для конкретизації набору навчальних дисциплін та деталізації переліку необхідних фахівцеві професійних знань, умінь і навичок.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 року №1556-VII (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Електрон.дані. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. - Заголовок з екрану.

2. Про фахову (передвищу) освіту: Проект Закону України від 08.05.2018 № 8321-1 [Електронний ресурс]. – Електрон.дані. - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6F51AA.html. - Заголовок з екрану.

3. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]: Указ Президента України № 344/2013. – Електрон.дані. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. - Заголовок з екрану.

4. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року “Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України” [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р. - Електрон.дані. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p>. - Заголовок з екрану.

5. Національна рамка кваліфікацій [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. - Електрон.дані. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>. - Заголовок з екрану.

6. Про затвердження Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 674 від 27.09.2016, № 53 від 01.02.2017) - Електрон.дані. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-p>. - Заголовок з екрану.

7. Про затвердження Типової освітньої програми з профільної середньої освіти закладів освіти, що здійснюють підготовку молодших спеціалістів на основі базової загальної середньої освіти [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.06.2018 № 570. - Електрон.дані. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-profilnoyi-serednoyi-osviti...> - Заголовок з екрану.

8. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників: Випуск 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності»: Наказ Мінпраці від 29 грудня 2004 року № 336 (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. - Електрон.дані. - Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua/.../link1/FIN11827.html>. - Заголовок з екрану.

9. Про навчальні плани і освітні програми підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста у 2018/2019 н.р. [Текст]: Лист від 09 серпня 2018 року № 22.1/10-2866 / Міністерство освіти і науки України; Державна наукова установа інститут модернізації змісту освіти. - Електрон.дані. - Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/61595/. - Заголовок з екрану.

10. Управление организацией [Текст]: Энциклопедический словарь. – Москва, 2001. – 822 с.

Оксана Приходько
кандидат педагогічних наук, доцент
м. Київ

Особливості професійної підготовки майбутніх учителів-філологів у формуванні дослідницької компетентності учнів-членів МАН

На сучасному етапі в умовах освітніх реформ, що реалізуються у форматі концепції «Нова українська школа», і які спрямовані на формування української інтелектуальної еліти, важливе місце посідає робота з обдарованою учнівською молоддю. Реалізацію цього забезпечує активна співпраця ЗЗСО, ЗВО та Національного центру «Мала академія наук України», а також створення освітніх закладів, які забезпечували б «реалізацію інтелектуальної творчої діяльності, спрямованої на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження» (проект Положення про науковий ліцей та науковий ліцей-інтернат). Це ставить і нові вимоги до вчителя Нової української школи, як компетентісно зорієнтованого фахівця-професіонала, який у дискурс керованого ним освітнього процесу здатний інкорпорувати елементи наукової діяльності (бути творцем текстів різних наукових жанрів для професійного саморозвитку та формувати дослідницьку компетентність учнів).

Проведений нами моніторинг якості науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН філологічного напрямку (секції «Українська література», «Зарубіжна література», «Українська мова» у відділеннях «Літературознавство, фольклористика та мистецтвознавство», «Мовознавство»), представлених у 2018 році на II і III етапах конкурсу-захисту, оприявнив низький рівень компетентності вчителя, спроможного виступати в ролі наукового керівника / тьютора / фасилітатора у процесі наукової діяльності старшокласників і старшокласниць.

Недостатність фахової підготовки майбутніх учителів-філологів до науково-дослідницької діяльності з учнями старшої школи полягає у слабкому розвитку тьюторських умінь і навичок (відсутність методичної підготовки до керівництва науковою діяльністю учнів), неволодіння методикою наукового аналізу тексту на різних рівнях, слабкій літературознавчій і лінгвістичній підготовці (незнання провідних сучасних лінгвістичних тенденцій та методик аналізу художнього тексту), відсутності володіння методикою створення мультимедійної презентації, зокрема її змістового наповнення тощо.

З огляду на це, виникла гостра потреба до навчальних планів та освітніх програм підготовки майбутніх учителів-філологів увести спецкурси і спецсемінари, спрямовані на формування дослідницької компетентності учнів і учениць, що дасть можливість учителю-філологу навчити їх працювати з текстами, здійснювати мікроаналіз на різних рівнях: лексичному, стилістичному, поетикальному, проблемно-тематичному тощо, а також вибудувати систему роботи з підготовки до написання науково-дослідницької роботи. На кафедрах методики викладання філологічних дисциплін у закладах вищої педагогічної освіти доцільно наповнити навчальні курси і спецсемінари модулями, темами щодо методики роботи з філологічно обдарованою учнівською молоддю та керівництва науково-дослідницькою діяльністю учнів.

Майбутнім учителям-філологам варто запропонувати спеціальні курси, які передбачали б систему лекційних і практичних занять, що включали б такі теми: «Актуальні напрями сучасної лінгвістики (літературознавства)», «Вибір та формулювання теми учнівського дослідження», «Методики інтерпретації художнього тексту», «Стилістичні особливості пошуково-дослідницької роботи», «Герменевтичні підходи аналізу художнього тексту», «Стандарти оформлення пошуково-дослідницької роботи» тощо; а також практичні заняття: «Формулювання темарію пошуково-дослідницьких робіт», «Стилістичне

редагування пошуково-дослідницьких робіт», «Аналіз художнього тексту в контексті світових літературознавчих шкіл» тощо.

Наталія Проскурка
старший викладач, м. Київ

Особливості взаємодії психолога з керівниками комерційних структур з оптимізації їхнього індивідуального стилю керівництва

Як відомо, основу діяльності та розвитку суспільства складають такі соціальні утворення, як організації, які відіграють роль своєрідного функціонального посередника, який, з одного боку, дозволяє особистості включитися в соціально-економічні процеси, а з іншого - забезпечує повноцінне життя особистості. Особливо значущість організацій зростає сьогодні, в умовах розвитку індустріального суспільства та складних технологій, коли виникають складні завдання, які непосильні одній, навіть геніальній людині.

Допомога практичних психологів керівникам комерційних структур з оптимізації індивідуального стилю діяльності включає такі основні напрями:

- діагностика індивідуального стилю керівництва;
- участь у формуванні «управлінської команди» організації, визначення основних завдань «управлінської команди», розподіл функцій між членами управлінської команди з урахуванням їх індивідуально-психологічних особливостей;
- визначення психологічних умов оптимальної взаємодії керівника з підлеглими;
- сприяння розвитку творчого потенціалу керівника та його психологічної культури, зокрема умінь та навичок впровадження інновацій тощо;
- обґрунтування найбільш адекватного індивідуального стилю, з урахуванням організаційної структури стилю керівництва;
- оволодіння прийомами саморегуляції, самоконтролю, поведінки в стресових ситуаціях;
- визначення доцільності використання різних видів та форм ділового спілкування у процесі індивідуальної та групової взаємодії з працівниками.

Психологічна допомога здійснюється за допомогою використання таких методів, як активних форм навчання: лекції; психологічні практикуми; практичні заняття (навчально-рольові, ділові ігри; тренінги; відеотренінги); створення проблемних ситуацій які потребують спеціальної соціально-психологічної підготовки з управління; використання групового обговорення правильності виконання проблемних завдань; та діагностичних методів; а також проведення індивідуальних психолого-управлінських консультацій.

Психолог допомагає керівнику в формуванні управлінських навичок в процесі психологічної підготовки: забезпечення гуманізації управління, здійснення ефективного спілкування, попередження та розв'язання конфліктів, розвитку «Я-концепції» керівника.

Для оптимізації індивідуального стилю керівництва організацією психолог може допомогти керівникові поглиблено вивчити себе, різні сторони своєї особистості, самооцінку, мотивацію до діяльності, стиль керівництва, спрямованість. За допомогою тестів керівник може: здійснити аналіз специфіки своєї управлінської діяльності; звернути увагу на свої «сильні» та «слабкі» сторони; визначити свій особистісний профіль управлінської діяльності. Такий процес самопізнання стає поштовхом для подальшої поглибленої роботи керівників над собою, розробки індивідуальної програми самовдосконалення.

Отже, надання психологічної допомоги керівникам комерційних структур, управлінському персоналу в умовах діяльності організації, має своє специфічне відображення у вигляді розв'язання конкретних психолого-управлінських проблем, з якими зустрічається керівник в процесі керівництва, а також сприяння розвитку творчого потенціалу керівника.

Світлана Пудова
кандидат педагогічних наук
м. Вінниця,
Аліна Восвода
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Вінниця

Удосконалення організації наукової діяльності студентів педагогічних закладів вищої освіти

Зазвичай частина студентів, які виконують дипломні роботи під час навчання в педагогічних закладах вищої освіти, надалі навчаються в аспірантурі. Проблемним питанням для багатьох аспірантів – майбутніх кандидатів педагогічних наук – є питання статистики, навіть для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Математика). Це пов'язано з тим, що статистичні методи не вивчаються у процесі фахової підготовки ні при вивченні педагогічних дисциплін, ні в магістратурі, ні в аспірантурі (допускаємо поодинокі винятки, наприклад, у межах вивчення курсу «Основи наукових досліджень»). Інша реальність сучасного українського наукового простору полягає в тому, що дослідник має не просто володіти іноземною мовою (бажано англійською), а використовувати її. Таким чином, маємо принаймні дві важливих складових професійної культури майбутніх педагогів-науковців, на які варто звернути особливу увагу з метою їхнього формування під час навчання: компетентність у питаннях статистики та англomовну компетентність.

Мета публікації – навести приклад власного досвіду з організації наукової діяльності студентів педагогічного ЗВО, яка дає змогу покращити вихідний рівень знань, умінь і навичок випускника зі статистики та англійської мови в професійному контексті.

Після вибору теми дипломного дослідження в кінці вересня, на початку жовтня можна почати знайомити групу дипломників з мінімальними умовами роботи зі статистичними даними. Перше додаткове заняття проводиться у вигляді лекції. Наступні заняття націлені на здобуття практичних навичок студентів, тому молоді науковці до кожного заняття виконують певні завдання. Ці завдання пов'язані з темою дипломної роботи кожного та орієнтовані на формування умінь та навичок з обробки інформації в наукових публікаціях, зокрема аналізу статистичної інформації.

Питання, на які ми звертаємо увагу під час лекції: 1) види даних (кількісні, якісні, порядкові); 2) приклади питань, для вирішення яких використовуються статистичні методи; 3) список джерел, в яких можна знайти інформацію щодо статистичної обробки даних; 4) представлення статистичної інформації при описі дослідження в наукових роботах. Завдання до першого практичного заняття: 1) знайти не менше тридцяти статей у фахових українських та закордонних виданнях з обраної тематики, причому не менше 20% з них мають бути написані англійською мовою (або іншою мовою, яку вивчав студент); 2) оформити список літератури згідно з останніми офіційними вимогами до оформлення бібліографічного опису літературних джерел; 3) розподілити статті у дві групи – за наявністю чи відсутністю статистичної інформації; 4) проаналізувати 4-5 статей зі статистичною інформацією щодо повноти опису вибірки(ок); 5) записати статистичні методи, які зустрічаються в статтях.

На наступних практичних заняттях розглядаються суть знайдених в статтях статистичних методів та приклади їх використання. Над кожним методом працюють усі студенти одночасно, тобто на одному практичному занятті розглядається один метод обробки статистичних даних. Загалом розглядається 3-4 методи з оглядом україномовної, російськомовної, англomовної наукової літератури. Інтервал між заняттями – 1-2 тижні.

Така організація роботи студентів-дипломників допомагає наблизити їхню діяльність до реальних умов здійснення наукової роботи та закласти основи для розвитку професійних компетентностей у питаннях статистики та обробки англomовної інформації. Крім того, завдання такого типу можна давати студентам на будь-якому факультеті, хоча б до тих пір,

поки офіційно не буде введено курс зі статистики для майбутніх педагогів. Мова йде не про курс з «сухою» статистичною мовою, а про курс з прикладними задачами, практичними завданнями, зрозумілий і для студента фізико-математичного факультету, і для студента філологічного факультету.

Світлана Пустовіт
професор доктор філософських
наук, м. Київ

Суспільство споживання, якість вищої освіти та цінності організаційної етики

Сьогодні у зв'язку з особливостями ринкового суспільства, з одного боку, та суспільства споживання – з іншого, простежується чітка тенденція вимірювання та оцінювання всього того, що відбувається в освітній галузі та інтелектуальній діяльності в цілому, у вигляді кількісного контенту (бали, публікації, знаки тощо) [1]. Такий підхід зараз розповсюджується і на філософські та інші гуманітарні дисципліни. Зрозуміло, що абсолютизація кількісних показників у поєднанні з нехтуванням якісними показниками небезпечно та загрожує програшом для розвитку як природничих, так й гуманітарних наук: коли якість вищої освіти перетворюється на химеру, фейк, симулякр, відірваний від природи наукового знання, яка передбачає постійну рефлексію, критичний аналіз, перегляд апріорних висхідних засад наукового знання як з боку науковця-генератора наукових знань, так й з боку студентів, слухачів-споживачів наукових знань.

Прискорення швидкості наукової діяльності (продукування та публікації її результатів) та постійна метушлива біганина «за кількістю» підтверджень її публічного визнання (як ознаки конкурентності на ринку знань) відбуваються у контексті організаційної етики і у кінцевому рахунку призводять до втрати сенсу наукової діяльності як процесу творчого натхнення, інтуїтивних прозрінь, трансценденції. Всі ці процеси відбиваються і на якості вищої освіти, знаходять відображення в методологічних проблемах викладання дисциплін в вузах, в засобах моніторингу та оцінки якості засвоєних знань, в корпоративних етосах університетів, в професорській етиці. Чи може *етика організацій*, що будується на кількісних показниках та спрямована на підвищення конкурентноспроможності вищих навчальних закладів, бути адекватною тим актуальним завданням, які стоять сьогодні перед вузами?

Для відповіді на це запитання необхідно розглянути особливості діяльності науково-педагогічних колективів та існуючі засоби управління, контролю, моніторингу навчання та оцінки якості засвоєних знань в вузах у контексті цінностей організаційної етики, етики організацій, бізнес-етики. Чи можна на чільне місце університетської етики або етики професорсько-викладацького складу поставити щось на зразок організаційної або ділової етики? І так і ні.

З одного боку, організаційна етика базується на структурно-функціональних утвореннях, системі зв'язків, переліку ролей, цінностях, які поділяються всіма членами організації і соціумом, а саме – цінностях та принципах *сумлінності, надійності, чесності, соціальної відповідальності*. Ця етика актуальна в будь-який трудовий професійній сфері життя і в кожному виді повсякденної трудової діяльності людини. Центральною моральною нормою тут виступає соціальна відповідальність перед усіма, з ким організація веде свої справи.

З іншого боку, діяльність професорсько-викладацького складу університету не вичерпується організаційною парадигмою і не є «підприємством» або «бізнесом» в точному сенсі слова, вона не організована за принципом корпорації. Тут завжди є ризик «банкрутства», незахищеності, вразливості, жертви з боку викладачів-носіїв наукових знань заради святого - місії своєї професії. Чи можуть бути викладачі-місіонери одночасно і бізнесменами або успішними менеджерами?

Не завжди цінності корпоративної праці є такими, на які безумовно повинна бути орієнтована особистість, особливо в умовах стійких авторитарно-бюрократичних традицій пострадянських вищих навчальних закладів. *Трудоголізм, конкуренція, сигналізаторство (whistle-blowing) - як своєрідна форма доносителівства, фіксовані професійні ролі, наявність ієрархії, лояльність до організації (її керівних органів) з боку її пересічних членів* – все це хоча і є ефективними, з точки зору досягнення цілей корпоративно організованої діяльності, але не завжди припустимим, виходячи з загальнолюдської і професійної моралі та цінностей професорської етики. Хибна солідарність (солідаризм), заснована на підміні громадського обов'язку груповими інтересами, породжує «кишенькову моральність». З одного боку, кишенькова, зручна, «слухняна» і в той же час прихована, непрозора, завуальована «кількісними показниками» та бюрократичними паперами моральність, корпоративна відповідальність та солідарність не сприяють формуванню прозорої та творчої атмосфери моніторингу та оцінювання знань студентів (слухачів). З іншого боку, змінюються тренди та стиль життя сучасної людини мегаполіса - поступово дух організацій поступається місцем «роботи на себе», трудовій свободі і емансипації від корпоративної рутини [2]. Орієнтація викладачів в системі вищої освіти (і інших сферах наукової діяльності) на повноцінність життя не завжди означає слідування канонам трудової етики - установці на кар'єрний успіх і збагачення, лояльність до адміністрації, слухняність, трудовий ентузіазм. Сьогодні науково-педагогічні працівники можуть «відмовлятися від чужих цілей», нехтувати ними заради інших *непрофесійних* шляхів самореалізації, «життя заради себе» (*downshifting*), втілення своїх приватних інтересів, які можуть не мати нічого спільного з цілями раціонального, кількісного контролю на навчанням студентів та успіхами організації в цілому.

На відміну від індустріального, в постіндустріальному суспільстві університети знаходять роль соціокультурного центру, історичною місією якого стає формування загальнолюдських цінностей, компетенції «бути людиною», «справжньою людиною», «людиною, спрямованою на духовні пошуки». Діагностика організаційної культури освітніх корпорацій, усвідомлення необхідності заходів по її вдосконаленню особливо актуальні в сучасному світі, тому що етика та цінності університету є основними компонентами у виконанні місії вищого навчального закладу та підвищенні ефективності управління навчальним процесом. У сучасних соціокультурних умовах метою організаційної етики в вузах мають бути: відновлення духовних сил персоналу та слухачів, відтворення кращих взірців існуючої культури, продукування нових цінностей, збереження та накопичення духовно-культурного потенціалу вузу тощо [3].

Список використаних джерел

1. Дахній А. Мартін Гайдеггер та екзистенційна філософія.- Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018.- С. 13.
2. Пустовит С.В., Кулиниченко В.Л. Вузовские «сеятели доброго и вечного»: заложники или миссионеры в мире коммерческих отношений?// Этика профессора: «Вне-алиби-бытие», 2011.- С. 169-175.
3. Родина В.Н., Самойлова Я.В., Абзалімов Р.Р. Организационная культура вуза: результаты социологического исследования//Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 2-2, <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=22441>

Olga Razumova
PhD, Associate Professor, Kazan

About professional adaptation of the beginning teachers of mathematics and informatics

Creating necessary conditions for the professional adaptation of beginning teachers of mathematics and informatics constitutes an important issue in the current system of education. Usually when new teachers of mathematics and informatics join schools and face the first stage of adaptation, they experience stress, but for their organizations it is crucial to make sure that beginning teachers do not disrupt the educational process with its usual order of things. In view of

this many educational organizations are concerned with creating necessary conditions for the continuing personal and professional development of beginning subject teachers and they are continuously looking into facilitating the process of teacher induction and adaptation.

Professional adaptation lies in professional development and grasping the nature of teacher work. Every novice has to go through apprenticeship which is organized and reflected upon depending on previous experience.

The problems that beginning teachers of mathematics and informatics experience in connection to professional adaptation can be divided into several groups: problems stemming from incompetence in the fields of psychology, pedagogy and teaching methodology of mathematics and informatics; problems related to teachers' unpreparedness to be role models and moral leaders for their students; problems stemming from communicative incompetence; problems related to teachers' personal characteristics; social problems.

Having analyzed both Russian and international literature on the issue at hand we conclude that it is essential to provide beginning teachers of mathematics and informatics with support by organizing special programs, seminars, mentoring sessions and online courses.

We organized workshops for novice teachers of mathematics and informatics to introduce them to innovative technologies, help them master skills in IT and its application in teaching of mathematics and informatics, make them familiar with software and ways of obtaining and processing information.

It is theoretically justified that professional adaptation of beginning teachers is a process contributing to achieving a balance between a set of requirements for subject teachers and the implementation of these requirements in a particular educational establishment, presupposing professional socialization of personality, driven by a need for personal fulfilment and self-education.

It is defined that professional socialization is an integral and essential part of professional adaptation, as it occurs in a 'social space' and is seen as a process of integration of individuals into professional work environment. During this process, individuals also embrace standards and values developed by community of professionals, gain experience, and apply knowledge and skills in practice. The behavioral pattern, that teachers choose during their integration into professional work environment, is seen as the optimal behavioral solution.

It is proved that the implementation of a learner-centered approach in professional adaptation of beginning subject teachers contributes to their better adaptation through cooperation and collaboration, as personality traits, values, motives, and the level of training play an important role in work of beginning teachers.

The present research does not fully cover all issues related to professional adaptation of beginning teachers of mathematics and informatics. The further studies would cover self-actualization technologies, personal characteristics of beginning teachers of mathematics and informatics, characteristics of teaching staff at different schools and their influence on the adaptation of beginning teachers.

Віталій Рахманов
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Київ

Використання індивідуальної траєкторії навчання майбутніми інженерами в умовах освітньо-інформаційного середовища технічного університету

В індивідуальній траєкторії навчання основними цілями виступають знання, уміння та навички майбутніх інженерів з конкретних навчальних дисциплін. Можна визначити такі основні ознаки індивідуальної траєкторії навчання. як: домінуюча позиція викладача, майбутній інженер – суб'єкт педагогічного впливу, діагностична постановка мети, розподіл змісту на невеликі завершені одиниці («навчальні елементи», «малі тематичні блоки», «модулі» тощо), самостійний вибір теми для засвоєння знань, обов'язковість виконання

вимог навчальної програми і навчального плану, поетапне комп'ютерне тестування, критерії засвоєння знань, моніторинг та корегуючий зворотний зв'язок. Ця індивідуальна траєкторія навчання пов'язана з такими концепціями, як гуманістична, педагогіка співробітництва, розвивальне навчання тощо. При індивідуальному навчанні в умовах освітньо-інформаційного середовища мають домінувати не окремі суб'єкти цього процесу, а партнерські стосунки між викладачем та майбутнім інженером. Основними ознаками індивідуальної траєкторії навчання є: фасилітуюча (підтримуюча) та тьюторська позиція викладача, майбутній інженер – суб'єкт навчально-пізнавальної діяльності, конструювання цілей щодо розвитку потреб і здібностей майбутніх інженерів засобами інформаційних технологій, високий ступінь самостійності майбутніх інженерів, створення індивідуального новоутворення – потреби, домагання, здібності, рефлексія, аналіз та врахування особливостей індивідуалізації кожного майбутнього інженера. Перевага індивідуальної траєкторії навчання полягає у можливості забезпечення такої системи організації навчання, яка б максимально наближала навчальний процес до природних психологічних особливостей особистості щодо сприйняття, осмислення, запам'ятовування, відтворення, застосування, систематизації та узагальнення, тобто повністю відповідала б логіці засвоєння знань. В умовах освітньо-інформаційного середовища індивідуальна траєкторія навчання реалізує особистісно-орієнтований підхід до підготовки. Її основні дидактичні ідеї є:

1. Майбутні інженери самостійно пізнають ті операції, за допомогою яких факти об'єднуються навколо ідей і понять, а не просто запам'ятовуються результати розумових операцій.

2. У змісті навчального предмета виокремлюються провідні стрижневі поняття для того, щоб дисципліна була зрозумілою та доступною.

3. Навчальний матеріал рівномірно поєднується з окремими фактами та з пізнавальними структурами, схемами за допомогою наглядного матеріалу, наприклад, презентацій.

4. Процес засвоєння принципів і закономірностей навчання дозволяє оволодіти засобами пізнавальної діяльності в межах кожної дисципліни.

5. Урізноманітнювання способів, методів та технологій організації навчального процесу.

6. Майбутній інженер виступає в ролі дослідника, відкривача, новатора тощо.

Наприклад, алгоритм підготовки майбутніх інженерів в умовах освітньо-інформаційного середовища можна представити у такому вигляді: знайомство з навчальною дисципліною; виявлення проблеми; постановка завдань; з'ясування питань; формулювання гіпотези; планування та розробка навчальних дій; збір даних; аналіз і синтез зібраних даних; зіставлення даних та результатів; підготовка та представлення навчального матеріалу; виступ; переосмислення результатів у ході відповідей на запитання; перевірка гіпотез; побудова узагальнень, підсумків та висновків.

Отже, в умовах освітньо-інформаційного середовища викладач організовує взаємодію майбутніх інженерів у пізнавальному процесі, свідомо створюючи при цьому таку інформаційну інфраструктуру, яка викликає у них необхідність діяти за нормами комунікаційних відносин. Підготовка майбутніх інженерів в умовах освітньо-інформаційного середовища стає механізмом розвитку особистості, а також визначається інтелектуальними, організаторськими, моральними зусиллями кожного учасника навчального процесу.

Оксана Резван
доктор педагогічних наук, професор
м. Харків

Проблеми якісного перетворення особистості сучасного молодого фахівця

Високий рівень безробіття сучасного ринку праці обумовлений намаганнями працедавців знизити витрати на працівників, що спричиняє створення нових форм

трудових відносин між працедавцем та робітником: фріланс, віддалена робота, лізинг працівників. Зазначені форми трудових взаємин характеризуються вільним режимом роботи працівника, можливістю для працедавця економити на необхідності забезпечувати працівникові умови праці на робочому місці. Водночас зазначені процеси впливають на формування нових якостей у структурі особистості фахівця. Зокрема, йдеться про перетворення змісту відповідальності, оскільки невпевненість працівника у завтрашньому дні, формує у нього знижену відповідальність перед працедавцем, з яким він може більше ніколи не бути пов'язаним. Крім того зазначені процеси активізують у фахівців схильність до ризику, пов'язану із намаганням заробити одразу багато грошей. Наприклад, зголоситись на виконання великого обсягу роботи за невеликий проміжок часу, а отже якість результату праці стає критичною. Відсутність прив'язки до корпоративної культури організації та традиційних відносин «наставник – учень» у професійному середовищі підвищує ризик суб'єктивного підходу до виконання професійних завдань фахівцем.

Такі негативні тенденції у якісному перетворенні особистості потенційного працівника мають конкретну освітню та соціальну обумовленість і можуть бути пом'якшені за умови перегляду концепції формування особистості майбутнього фахівця у закладах вищої освіти. Первинними ланками професійної самореалізації можна назвати «професійну пробу» майбутніх фахівців. Однак поєднання навчальної та професійної діяльності, характерне для сучасних студентів, актуалізує проблему формування викривленої системи професійного усвідомлення студента. В цілому вона може позначитись на адекватності рівня професійних домагань молодого фахівця у майбутньому. Раннє працевлаштування студента (вже на 2 і далі курсах), переважно не пов'язане із майбутнім фахом, спричиняє фіктивне навчання, недостатньо сформовані компетенції. Це стає причиною того, що молодий фахівець матиме необхідність або додатково навчатись, набуваючи професійних компетенцій за межами університету, або буде намагатись змінити фах. Крім того, таке становище призводить ще й до того, що випускник вишу вже звикає до більш-менш достатнього матеріального забезпечення, а значить його фінансові домагання будуть завищені відносно пропозицій працедавця – і відповідно його реальній готовності до фахової діяльності.

Сучасний молодий фахівець, який виходить на ринок праці, суттєво відрізняється від досвідчених працівників за своїми особистісними характеристиками, які виявляють його претензії до майбутньої роботи. Почасти у вимогах до місця роботи випускник вишу визначає високу (у порівнянні із досвідченими фахівцями) зарплатню, гнучкий (вільний) графік роботи, можливість відряджень (або стажувань, підвищення кваліфікації, розвитку за рахунок працедавця), свободу прийняття рішень. Отже, маємо визнати, що сучасний молодий фахівець зовсім усвідомлено завищує власну професійну цінність. Чи можемо ми вважати, що зазначена проблема є поодиноким у суспільному виявленні? На жаль, ні, вона створена самою системою освіти, що на сучасному етапі зі школи культивує принцип обов'язкової обдарованості дитини. Корені зазначеної проблеми криються у парадигмі середньої освіти, що виявляється у масовому переконанні дітей і їхніх батьків у талановитості кожної дитини, необхідності уваги до особливостей її особистісних виявлень, підтримки тощо сучасними шкільними педагогами. Такий підхід до розвитку особистості створює культ неповторності дитини, якій можна вибачити певні особливості у поведінці, результатом чого стає усвідомлення школярем, а потім і молодою людиною власної неповторності. Таким чином, знижена педагогічна вимогливість формує завищену самооцінку майбутнього фахівця, а відтак – його неадекватно завищені професійні домагання, що в цілому позначаються на невиправданих очікуваннях від життя.

Якісна зміна особистості сучасного молодого фахівця, який виходить на ринок праці, обумовлюється й зміною філософії суспільства, що обумовлена зміною економіко-політичних формацій, а в результаті – різкою зміною культурно-історичних і моральних цінностей. Суспільно підтримуваний у мас-медіа осуд старих ідеалів народив нове явище – *аномію*, що виявляється у стані суспільства, коли стара система цінностей у державі вже знищена, а нова – ще не створена. У такому випадку молоде покоління зростає на

прикладів декларативності фіксованих правил (навіть Конституції), а отже, актуальності набуває формула виживання й досягнення успіху: можна і потрібно порушувати правила, створюючи власну систему комунікації із суспільством, яка виявиться більш ефективною для кар'єри.

Узагальнюючи проблеми сучасності, пов'язані із перетворенням особистісно-якісної характеристики молодого фахівця, маємо визнати, що для комфортного існування різних поколінь працівників, відновлення чесності і справедливості у професійних відносинах закладам вищої освіти слід зосередити зусилля на перегляді способів формування особистості майбутнього фахівця.

Валентина Риб'як
старший викладач, м. Харків

Розвиток комунікативної компетенції на заняттях з англійської мови у військових закладах вищої освіти

Усе частіше й частіше військовослужбовці Збройних Сил України беруть участь у міжнародних навчаннях, місіях та залучаються до міжнародного співробітництва, тому одним із головних чинників, який може стати запорукою успішного виконання спільних завдань або, навпаки, завадити реалізації міжнародних проєктів, - є вміння здійснювати комунікацію англійською мовою. Таким чином, на першому плані на заняттях з англійської мови у військових навчальних закладах постає проблема розвитку комунікативної компетенції курсантів. Поняття «комунікативної компетенції» не є новою у лінгвістиці, дидактиці чи філософії. Це досить широке поняття, яке має багато визначень, але у нашій роботі ми за основу беремо концепцію Д. Хаймса, на думку якого комунікативна компетенція – це вміння та навички бути учасником мовленнєвої діяльності, тобто це творча здатність людини адекватного використання засобів іноземної мови в певній ситуації спілкування.

Тому перед викладачем вищого військового навчального закладу стоїть завдання так організувати навчання, щоб, по-перше, курсанти отримали знання про одиниці мови різного рівня (фонетичного, лексичного, словотвірного, морфологічного і синтаксичного), а також вміли їх використовувати для побудови комунікативних одиниць певної семантики, по-друге, моделювати ситуації таким чином, щоб вони були максимально наближені за тематикою до реальних, у яких може опинитися майбутній офіцер Збройних Сил під час виконання спільних міжнародних місій, по-третє, сформувати вміння у курсантів формулювати висловлювання у відповідності з комунікативними намірами та ситуацією, тобто враховувати прагматичний аспект.

Для реалізації поставлених завдань використовуються різні форми та методи навчання.

Так на першому етапі основна увага приділяється вивченню лексичних одиниць військової тематики, ефективними формами навчання є робота у малих групах, при цьому доречним є використання наступних вправ. Курсантам пропонується:

- доповнити речення словами у необхідній граматичній формі, таким чином вирішується два завдання – формування граматичної та лексичної компетенції;
- розташувати слова у певному порядку, що сприяє формуванню лексичної компетенції, розвитку критичного мислення та вдосконаленню навиків говоріння;
- порівняти, назвати переваги та недоліки. Отже, повторюємо лексичний і граматичний матеріал та сприяємо розвитку навиків говоріння.

Другий етап – це моделювання ситуації максимально наближеної до реальної. Рольова гра – це найкращий спосіб для розвитку комунікативної компетенції курсантів, так як вони можуть «приміряти» на себе різні соціальні ролі та формулювати свої висловлювання відповідно до умов комунікативної ситуації. Рольові ігри можуть бути різними за своїм форматом: від роботи у малих групах (складання діалогів за заданою тематикою) до

дискусій, круглих столів, конференцій, до яких залучається кожен, і де загальний результат залежить від правильної мовленнєвої поведінки кожного з учасників.

Таким чином, під розвитком комунікативної компетенції у курсантів ми розуміємо формування навичок вирішення комунікативних завдань, використовуючи певні мовні засоби, при цьому враховуючи соціальний контекст, професійну складову, а також наміри та інтенції співрозмовника.

Олександр Рудь
аспірант, м. Запоріжжя

Formation of Gender Competence of Master's Degrees of the Management Sciences

The Governmental Committee of Ukraine approved of the Strategy for Implementation of Gender Equality in Education “**Education: Gender Dimension – 2021**”. Modern strategy corresponds to the law "About Education", which states that all participants must get the idea of the process of **Gender competence** that is a capability to realize (*Gender parity*) an equal rights and possibilities (A. Rud. *The Content and essence of Gender competence in education. Topical issues in the context of the development of modern sciences. Dresden 2019, No. 2, p. 61*).

Education is a determining factor and “key goal for the Gender equality, as it has an influence on means of transforming of social norms, knowledge, and abilities” (O. Savinskaya, *Gender integration: opportunities and limits of the social innovations. 2004, p. 9*).

Identification and consideration of Gender features in Administration and Management by educational institutions in Ukraine are on the initial stage. At the same time, there are the well-established basic approaches on integration of the gender component into the management activity of heads of the educational institutions, educational content and organization of teaching-and-educational process; separate forms and methods for distribution of Gender knowledge have been worked out and approved in the management of education (E. Bondarchuk, T. Golovanova, V. Gromovoy, T. Grabovskaya, G. Goncharuk, T. Doronina, I. Klotsina, S. Oksamitnaya, A. Nezhinskaya, T. Kikinezhdi, S. Krysyuk, L. Pampukha, M. Tkalic) and others.

However, at present educational practices in the field of gender are separate and segmental. Gender education has not yet become an integrated component of the state educational policy, and the consideration of Gender approaches in various aspects of the activities of educational institutions remains insufficient. Until now, there is not a single Gender model of a modern manager of education and high-quality training.

Gender studies in the sphere of Administration and Management have not yet become the subject of in-depth study, and the existence of Gender stereotypes in educational management is a complex problem as well (A. Rud, *Gender stereotypes in administration and analysis of the main approaches to their study. Personality and society: electronic academic periodical. Novosibirsk 2019, No. 1 (1), p. 13.*).

Therefore the novelty of the research is justified by the facts that for the first time the implementation of the Gender component is offered for the professional preparation of manager of education: "Formation of Gender competence of master's degrees in the Management Sciences" (A. Rud, *Gender stereotypes in Management and analysis of the main approaches to their study. Personality and society: Novosibirsk 2019, No. 1 (1), p. 15*).

In addition the existing objective need for intensive changes in the pedagogical systems and processes taking place at educational institutions and organizations, will stipulate the high level of readiness for the profession of head, the presence of managerial consciousness – flexible psychological, critical, sociological thinking and Gender competence as a necessary element in the management and educational system of Ukraine.

*Юрій Садовниченко,
старший викладач, м. Харків
Наталія Пастухова,
доцент, м. Київ*

Оновлені ключові компетентності: виклики для вищої освіти

Швидкоплинні зміни сучасного життя спонукали Європейський Парламент та Раду ЄС оновити ключові компетентності для навчання упродовж життя: грамотність (Literacy competence), мовна компетентність (Languages competence), математична компетентність та компетентність у науках, технологіях та інженерії (Mathematical competence and competence in science, technology and engineering), цифрова компетентність (Digital competence), особиста, соціальна та навчальна компетентність (Personal, social and learning competence), громадянська компетентність (Civic competence); підприємницька компетентність (Entrepreneurship competence), компетентність культурної обізнаності та самовираження (Cultural awareness and expression competence). Наслідком оголошених змін мають стати коригування освітніх концепцій, навчальних програм, сутності навчально-виховного процесу, акцентованих не лише на освітніх результатах, а на застосуванні набутих знань у різноманітних контекстах. Це, в свою чергу, вимагає від освітянської спільноти пошуку та впровадження інноваційних методів, форм, прийомів навчання, які носитимуть пропедевтичний, пролонгований та професійно-орієнтований характер.

Освітня концепція закладу вищої освіти має бути приведена до потреб сучасної економіки та інтеграції України до європейського економічного та культурного простору: за вимогами проекту Концепції розвитку освіти на період 2015-2025 років необхідно передбачити перехід на трирічний бакалавріат у рік першого випуску 12-річної школи та «нульовий» курс для осіб, які здобули повну загальну середню освіту за іншими профілем; для випускників трирічного бакалавріату передбачити перехід до дворічної магістратури.

Узгодження змісту освіти із оновленими ключовими освітніми компетенціями передбачає модернізацію навчальних планів та програм навчальних дисциплін, що включає: проектування змісту (затвердження матриці розподілу компетенцій у розділах і темах навчальної дисципліни) і технологій освіти (інтерактивних, індивідуалізованих, командних, проектних), що забезпечать досягнення очікуваних результатів освіти; чітке визначення результатів навчання і вільний доступ до цієї інформації основних споживачів: студентів, батьків, роботодавців, викладачів; проектування засобів і процедур оцінювання (перелік форм, методів, типових завдань для контролю і самооцінки рівня сформованості компетенцій, заявлених в програмі дисципліни) з урахуванням модельних стандартів Євробакалаврів та Євромагістрів; переосмислення змісту післядипломної освіти викладачів.

У системі вищої медичної освіти особливий акцент припадає на формування мовної компетенції, де знання іноземної мови інтегрується у результати професійного навчання (запровадження складання ліцензійних інтегрованих іспитів «Крок» англійською мовою, перехід на міжнародні протоколи лікування та принципи доказової медицини тощо). Проголошені інновації доречно втілювати через впровадження нових форм та методів лінгвістичного навчання (тренінги, стажування, консультації, спілкування з медиками-носіями мови, віртуальні мовні платформи професійного спрямування тощо) як різномовної студентської спільноти, так і викладацького складу.

Окреслені шляхи сприятимуть інноваційним змінам освітніх інституцій, інтеграції вітчизняної освіти у європейську, забезпечать конкурентноспроможність випускників вітчизняних закладів вищої освіти на світових теренах.

Оксана Самойленко
кандидат педагогічних наук, викладач,
м. Коростишів,
Ірина Беседовська
методист, м. Коростишів

Моніторинг як педагогічна технологія визначення професійного рівня викладача коледжу

Моніторинг у науково-педагогічній літературі визначається як постійний контроль, ретельне дослідження, спеціально організоване спостереження за будь-яким процесом із метою виявлення його відповідності бажаному результату або початковим прогнозом, спосіб отримання певної інформації, можливості використання якої залежать від компетентності суб'єкта, у розповсюдженні якого вона опинилась.

За сутністю моніторинг – це інформаційна система (збір, обробка, збереження та використання інформації про стан керованого об'єкта), яка постійно поповнюється і вказує на безперервність спостереження. За процесом, моніторинг – це циклічний процес оцінювання, порівняння, зіставлення існуючого стану об'єкта із запланованим та прийняття на цій основі управлінського рішення щодо поточного корегування. За технологією, моніторинг – це технологія замірювання існуючого стану об'єкта.

Моніторинг визначення професійного рівня викладача дає змогу оптимально оцінити професійну компетентність педагога за допомогою анкетування та самотестування (виявлення суб'єктів орієнтування викладача під час вирішення професійних питань); картки відстеження ефективності заняття (заповнюють викладач та студент, порівнюючи їх); відстеження заняття на діалогічній основі «викладач-адміністратор».

У системі внутріколеджанського управління здійснюється моніторинг професійного рівня викладача за критеріями, які фіксуються в діагностичній карті (рейтинговій книжці): знання нормативних документів; самоосвіта – творчий підхід до вибору способів, методів, прийомів і засобів забезпечення особистісно орієнтованого навчання через зміст його предмета/дисципліни; участь викладача в розробці методик і технологій розвитку навчально-виховного процесу; уміння викладача змодельовувати активну діяльність студента до заняття та на занятті, позанавчальну роботу; ведення навчальної документації; уміння викладача підтримувати життєдіяльність закладу; виконавська дисципліна; робота з батьками та виконання громадських доручень.

Створення системи визначення рейтингу викладачів коледжу передбачає забезпечення вирішення декількох управлінських завдань:

– керівництво навчального закладу, головних циклових/предметних комісій отримують з необхідним ступенем деталізації інформацію про результати діяльності педагогічного колективу, що дозволяє своєчасно впливати на діяльність викладачів та комісій;

– голови циклових/предметних комісій мають можливість оцінити своє місце всередині підрозділу, а також місце підрозділу серед інших і спланувати свою подальшу роботу.

Система визначення рейтингу викладачів вирішує надто ряд педагогічних завдань:

– формування системи наукових знань про природу педагогічної діяльності та її результати;

– оволодіння прийомами і способами самооцінки та оцінки якості діяльності;

– розвиток рефлексивних здібностей;

– формування потреби у самооцінці результатів педагогічної діяльності;

– розвиток здатності до самопізнання, оволодіння прийомами і методами самовдосконалення.

Результати визначення рейтингу залежать також від достовірності первинних даних. Їх неточність може бути обумовлена недосконалістю термінології при описі первинних показників або умисною зміною значень показників. Завдання підвищення достовірності

вихідних даних повинне вирішуватися за рахунок як вдосконалення термінології (методичне забезпечення), так і перевірки їх правильності (організаційне забезпечення).

*Олена Саркісова
старший викладач,
м. Кропивницький*

Рівні професійного становлення майбутніх менеджерів авіаційної галузі

Сучасна система вищої освіти України покликана підготувати конкурентоспроможного фахівця та передбачає впровадження інноваційних процесів у системі професійної підготовки. Одним з таких процесів є вирішення проблеми професійного становлення майбутніх менеджерів авіаційної галузі, а саме, формування його професійних цінностей, що регулюють професійну діяльність та зумовлюють прагнення майбутнього фахівця до неперервного самовдосконалення та саморозвитку. Для того, щоб розкрити вплив навчального процесу на професійне становлення майбутнього фахівця нами проаналізовано наукові джерела та виокремлено компоненти та критерії вимірювання професійного становлення майбутніх менеджерів авіаційної галузі, а саме: особистісний компонент (індивідуальний критерій), когнітивний компонент (інтелектуальний критерій) та праксеологічний компонент (операційно-діяльнісний критерій) та їх показники.

Наступним етапом пропонуємо продиференціювати представлені нами компоненти та критерії на рівні сформованості професійного становлення майбутніх менеджерів авіаційної галузі. Взагалі поняття «рівень» розглядається як шкала вимірювання, котра визначається набором таких чинників, як критерії та показники, що дають змогу комплексно оцінити обґрунтування професійного становлення в майбутніх менеджерів авіаційної галузі.

Як слушно зазначає О. Остапенко [2], здебільшого науковці диференціюють рівні відповідно до предмета свого дослідження, надаючи їм власні назви. Так, А. Маркова [1] виділяє сім рівнів професійного становлення: від найвищого – при якому майбутній фахівець постійно прагне до саморозвитку і творчості, до найнижчого – внутрішньо закритого для професійного навчання та розвитку, який не володіє та не має бажання оволодіти необхідними вміннями.

Поділяючи думку О. Остапенко [2], А. Маркової [1], А. Усової [3] та ін., які виокремлюють три рівні: високий, середній та низький, ми також визначили три рівні професійного становлення менеджерів авіаційної галузі: високий (професійний), середній (достатній) та низький (базовий).

Отже, високий (професійний) рівень професійного становлення менеджерів авіаційної галузі характеризується високим рівнем теоретичних знань, практичних вмінь та здатністю застосовувати їх на реальному авіаційному підприємстві з урахуванням мінливої дійсності. Такі студенти мають здатність до управлінської роботи, здатні приймати самостійне рішення у різних ситуаціях, ініціативні, постійно розвиваються, прагнуть реалізувати себе в професійній сфері, здатні налагоджувати контакти та справлятися з негативними емоціями з оточуючими людьми, здатні слухати та прислухатись до думки інших людей. Їм зазвичай притаманна висока початкова підготовка – вони старанно вчилися в школі і в ЗВО, багато читали.

Середній рівень характеризується достатнім рівнем теоретичних знань та базовим рівнем володіння практичними навичками та вміннями. Такі студенти здатні виконувати свої професійні обов'язки, але вони позбавлені впевненості дій та самостійності прийняття рішень. Вони мають адекватну самооцінку, достатню методичну підготовку, вміють контролювати й критично аналізувати результати власної навчально-практичної діяльності. Майбутні менеджери цього рівню мають певні труднощі в вирішенні нетипових ситуацій та нових завдань.

Низький рівень характеризується поверхневими теоретичними та практичними знаннями, які не пов'язані в сформовану систему. Цим студентам притаманна байдужість до

прийняття нової інформації, відсутні вміння ділової комунікації, переважає буденне спілкування, відсутня самостійність та ініціативність, низький рівень швидкості мислення, тому такому менеджеру буде дуже важко досягти високих результатів у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Маркова А.К. Психология профессионализма. М., 1996.
2. Остапенко О.М. Результативність педагогічних умов та методики формування професійної культури майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності у фаховій підготовці / Наукові записки – Випуск 112 – Серія : Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2012. – С. 266–272.
3. Усова А.В., Завьялов В.В. Воспитание учащихся в процессе обучения физике – М.: Просвещение, 1984. 143 с.

*Ганна Селезень,
завідувач лабораторії, м. Київ*

Вплив освітньо-інформаційного середовища на професійну підготовку фахівців з маркетингу у коледжах

Приєднання України до Болонського процесу дало можливість здійснювати структурні перетворення вищої школи за узгодженою системою стандартів, принципів, вимог, критеріїв, що сприяло розкриттю можливостей для майбутнього фахівця бути частиною європейського освітянського і наукового простору, що зумовило проблеми професійної підготовки фахівців ХХІ століття, здатних на сучасно-інформаційному рівні розв'язувати складні проблеми розбудови демократичної держави.

За таких умов важливого значення набуває саме маркетингова складова конкурентоспроможності України. Велика кількість навчальних закладів України здійснюють підготовку майбутніх фахівців з маркетингу, однак перед закладами вищої освіти стоїть важливе завдання – підготовка конкурентоздатних фахівців на сучасному ринку праці, які спроможні після здобутої освіти працювати за фахом. Це зумовлює необхідність здійснення порівняльного аналізу особливостей і тенденцій у діяльності навчальних закладів зарубіжних країн світу та України для активного пошуку нових педагогічних підходів та технологій до організації навчального процесу, удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців, пошуку нових форм і методів навчання, які б забезпечували не тільки високий розвиток професіоналізму, а й оптимальний особистісний розвиток фахівців з маркетингу.

Спеціальність маркетолога в ринкових умовах стає однією із затребуваних у світі. Проаналізувавши показники відмінностей, вимог, підходів до процесу підготовки маркетологів у ЗВО зарубіжних країн і України, ми прийшли до висновку, що, на нашу думку, *діяльність фахівця з маркетингу полягає у вивченні потреб потенційного споживача, виявленні, наскільки пропонований продукт буде відповідати потребам, де і як він найкраще продаватиметься*. Бо саме від роботи маркетингової служби залежить, наскільки ті чи інші послуги і товари будуть затребувані на ринку, в замовників і покупців. Саме тому, ми вважаємо, що використання зарубіжного досвіду у вітчизняній системі професійної підготовки висококваліфікованих фахівців з маркетингу може забезпечити позитивний ефект лише за умови збереження неперервності професійної освіти, як динамічної системи, здійснюючи активний вплив на подальший розвиток економіки, та вдосконалення суспільства, забезпечує, таким чином, випереджувальну, загальноосвітню і професійну підготовку, наступність і взаємозв'язок всіх видів і рівнів професійної освіти.

У той час, навчання у сфері маркетингу вимагає безперервного контакту з практикою, відстеження найновіших трендів, постійного дослідження поточної ринкової ситуації і справжнього професіоналізму в ході проведення лекцій і практичних занять, тобто заняття з маркетингу вимагає привабливих форм, а саме: важко сьогодні уявити маркетингові

дисципліни без мультимедійних презентацій, ринкових, рольових, ділових ігор, групових робіт, комп'ютерних занять, або зустрічей з практиками бізнесу.

Сутність полягає в тому, що студенти зацікавлені, першочергово, у заняттях, які відразу можуть використати, тобто виразний акцент ставиться на практику, яка розглядається як перспективний засіб. Важливим виступає і критерій обсягу переданих знань: якщо дається надто широкий їх зміст, студенти не мають змоги це засвоїти, якщо ж малий – скоротиться здатність до роботи розуму. Саме тому форма подання маркетингових знань має важливе значення для ефективності освітнього процесу, тобто процес навчання у сфері маркетингу носити динамічний, інноваційний і гнучкий процес. Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що професійна підготовка молодшого спеціаліста в коледжі має здійснюватися на засадах розкриття структури кожного елемента професійного навчання з вивченням функціональних зв'язків за умови забезпечення її цілісності.

Так, формування знань з маркетингу в процесі професійної підготовки студентів можна досягти, якщо реалізується поєднання пізнавальних, теоретичних і практичних компонентів навчання, де пізнавальні компоненти створюють не лише систему фінансових, технологічних, технічних, економічних і правових знань, а й визначають внутрішню культуру молоді, формують її готовність до свідомої гармонізації стосунків: людина – суспільство – природа – економіка – маркетинг. Теоретичні та практичні компоненти навчання, формуючи світогляд і вміння творчо мислити, створюють підґрунтя економічно доцільних і водночас соціально відповідальних рішень, дослідницьких навичок, практичних вмінь.

Аналіз професійних функцій фахівців з маркетингу засвідчує потребу в таких характеристиках особистості, як: комунікативність, відповідальність, рефлексія, здатності до співпраці та кооперації, професійна самостійність, ініціативність. Звідси *професійні якості майбутнього фахівця з маркетингу ми розглядаємо як інтегративну властивість його особистості, яка проявляється у формах активності та визначає здатність ставити перед собою професійні цілі, обирати способи їх досягнення, контролювати цей процес, здійснювати самоконтроль за виконанням власних дій і прогнозувати шляхи підвищення продуктивності професійної діяльності* [1].

Для покращення соціально-економічного стану нашої держави професійна освіта має вирішувати зазначені проблеми: підвищення якості освітніх послуг, працевлаштування випускників та їх адаптації до сучасного виробництва, подолання перешкод до різних рівнів навчання тощо. Тому, вважаємо, що вивчення зарубіжного досвіду з підготовки маркетологів є вкрай важливим для оптимізації вітчизняної професійної освіти України.

Список використаних джерел

1. Поплавська О. А. Готовність майбутніх економістів до професійної діяльності як педагогічна проблема / О. А. Поплавська // Питання сучасної науки і освіти : тези доп. IX Міжнар. наук.-практ. інтрнт-конф., 18-20 лип. 2013 р. – Київ, 2013. – Ч. 2. – С. 33-37.

Ольга Семенова
кандидат педагогічних наук,
м. Кривий Ріг

Information Technologies in the Process of Studying of Foreign Languages

The main purpose of studying of foreign languages is the formation and development of a communicative culture of students. Innovative pedagogical technologies, such as collaborative learning, project design, Internet resources, etc., help implement a person-oriented approach to learning, provide individualization and differentiation of learning, taking into account the abilities of students, their level of knowledge.

The word innovation has a Latin origin and in translation means updating, changing, introducing a new one. In pedagogical interpretation, innovation means something that improves the

way and results of the educational process. Innovation can be considered as a process and the product (result) of this activity. Thus, innovative pedagogical technologies as a process are "purposeful, systematic and consistent introduction into the practice of original, innovative methods, methods of pedagogical actions and tools that encompass a holistic learning process from defining its purpose to the expected results". The term "innovative technologies" is closely linked to the term "information technologies". Information technology training - this is all technologies that use special technical means (audio, video).

Nowadays there is a contradiction in the teaching of foreign languages that needs to be studied and resolved (on the one hand, the state standards of specialties oblige to expand the number of sections being studied and deepen their content, as well as to introduce additional sections for individual specialties, on the other - sharply the amount of hours for classroom work is reduced, and the basic training of students for whom the foreign language is a professional discipline is worse). Innovative technologies can be used to improve the quality of education while studying individual disciplines. A specific feature of the students of the first and second year of education, whose main discipline is "Practical course of English" is a different level of English got at school. This leads to the fact that when studying in a practical and laboratory classroom material of a certain level of complexity, students with gaps in knowledge in the curriculum are incapable of mastering the new material, but a larger amount of students in groups and little quantity of hours given by the curriculum do not allow an individual approach to the training of such students. In this connection, the individual work of students becomes relevant from the first day of studying at university, as the student must study the course of a foreign language in the necessary volume irrespective of the number of lectures and classroom listening. It is known that some part of the work student does in the audience, and the second part – at home, and it is an integral part of the educational process. Correctly organized individual work is based on the consciousness, activity of students, develops individual inclinations and abilities of students, expands and deepens the knowledge and skills acquired in classes.

In order to solve this problem partially, it is possible to use modern computer technologies, which play a huge role in the organization of independent work. So it is proposed to introduce the so-called "educational portal" in which each teacher will have a "Personal Cabinet" where you can place all the necessary information for students (schedules of consultations, questions of theory, exercises for independent work and other necessary information).

Another synonym for the terms "innovative" and "information" is the term "interactive". Interactive programs and games help create real situations of communication, remove psychological barriers and increase interest to the subject. Interactive study develops:

- the ability to use language interactively. It allows you to understand the world and participate in dialogues, as well as to interact effectively with the environment;
- the ability to use knowledge and information literacy which means the effective use of information and knowledge, allows the person to perceive and apply them, use them as a basis for forming their own possible options of action, positions, making decisions;
- the ability to use new information technologies involves not only technical abilities, but also awareness of the application of new forms of interaction. This competence provides individuals with the ability to adapt their own behavior to changes in their everyday lives.

*Олена Семенов
доктор педагогічних наук, професор,
м. Суми*

Навчальний курс докторської програми «Академічна культура дослідника» за проектом Erasmus + jean monnet module

На інноваційний розвиток та європеїзацію вищої освіти працюють програми Еразмус, Темпус, Еразмус+. З 2018 року проект Еразмус+ Жан Моне за модулем «Європеїзація докторських програм у галузі освіти на засадах інтердисциплінарного та інклюзивного

підходів» виконується і в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка (керівник проекту – докт. пед. н., професор Сбруєва А.А.). У межах курикулуму докторських програм у галузі теорії освіти здійснюється викладання міждисциплінарних навчальних курсів «Порівняльна педагогіка вищої школи: глобальний, європейський та національний контексти» (проф. Сбруєва А.А.), «Академічна культура дослідника: європейський та національний досвід» (проф. Семенов О.М.), «Academicwriting» (доц. Чернякова Ж.) [детальніше на сторінці проекту <http://jmm.sspu.edu.ua/index.php/homepage>].

Навчальні курси спрямовані допомогти аспірантам компетентно аналізувати освітні феномени та процеси, що відбуваються в Україні, в європейському регіоні, у світі загалом, набути досвіду застосування прийнятих у європейському просторі вищої освіти методологічних підходів та методів, усвідомити потребу дотримання принципів академічної доброчесності [3].

У межах статті охарактеризуємо досвід читання курсу «Академічна культура дослідника: європейський та національний досвід» за модулем Еразмус+ Жан Моне у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка, окреслимо концептуальні основи формування академічної культури дослідників, які відображають лінгвокультурологічний, когнітивний, креативно-технологічний аспекти.

Поняття «академічний» (Academic) подаємо за Національним глосарієм: стосується освіти, навчання, викладання, досліджень [4, с.10-11]. Узагальнення наукових джерел [1; 8-9; 12] дозволяє визначити такі риси академічної культури: культура навчання в університеті, етичність, традиції, норми, правила проведення наукового дослідження; наукова мовна культура, професійна субкультура наукового співтовариства; соціальна, моральна відповідальність за процес і результати дослідження, що формується в культурно-освітньому просторі вищого навчального закладу. Цінності академічної культури (чесність, довіра, повага до гідності людини, відповідальність перед суспільством), сформульовані в Бухарестській декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі [10], виражені на Глобальному форумі з етики та відповідального керівництва в сфері вищої освіти в Женеві (2016) відповідно до нової стратегії Globethics.net на 2016 – 2020 рр. (<http://www.globethics.net/web/gef/conference-2016>).

Основні ідеї міжнародного документу враховуємо при читанні української мови за професійним спрямуванням у контексті бакалаврської підготовки на всіх педагогічних спеціальностях, культури наукової мови читається - на етапі магістерської підготовки, «Академічна культура дослідника» - у межах PhD-підготовки.

Мета навчального курсу «Академічна культура дослідника: європейський та національний досвід» - формування цінностей академічної культури, зокрема норм академічної доброчесності, мовнокомунікативної компетентності особистості академічного лідера, системи знань з питань національних та європейських практик академічної етики, академічного наставництва, культури академічної комунікації; когнітивно-дискурсивних умінь операційної обробки і моделювання академічних текстів різних жанрів, у тому числі засобами цифрових технологій; готовності здійснювати ефективне діалогове спілкування у процесі презентації матеріалів та результатів дослідження, зокрема, в межах з науковою спільнотою, зокрема у межах міждисциплінарного та/або міжнародного експертного середовища на основі суб'єкт-суб'єктних відносин.

В основу змістового наповнення покладено положення щодо пріоритету гуманістичної парадигми, ідеї випереджувального підходу, положення інтердисциплінарного, компаративного, інклюзивного підходів. Зокрема, положення інклюзивного підходу реалізуємо шляхом застосування інтерактивних методів навчальної та екстракурікулярної діяльності, залучення молодих дослідників до діяльності наукових лабораторій, студентських наукових гуртків та проблемних груп.

Важливий для нашого курсу і безпековий підхід. Експертна група Американської Ради з міжнародних відносин (Council on Foreign Relations) дослідила питання освіти як проблеми національної безпеки і прийшла до висновку, що «військова сила вже не є достатньою умовою для гарантування безпеки держави. Національна безпека тісно пов'язана

з людським капіталом, а його сила чи слабкість країни визначається станом системи освіти» [11, Р. 3].

Прокоментуємо окремі складові докторського курсу.

1. Предметом аналізу на заняттях вважаємо діяльність і документи міжнародних організацій, у яких визначено пріоритети академічної порядності й етичної поведінки в дослідженнях, вимоги академічних цінностей (академічну свободу, відкритість, толерантність, солідарність та діалог). Серед таких організацій – Міжнародний Центр академічної доброчесності (<http://www.academicintegrity.org/icaai/home.php>), Центр Академічної Чесності США, Міжнародна Асоціація Університетів при UNESCO (http://www.iau-aiu.net/sites/all/files/Ethics_Guidelines_FinalDef_08.02.13.pdf), Європейська університетська асоціація (<http://www.eua.be/>), Рада міжнародних шкіл (<http://www.cois.org/>), Національний центр університетів та бізнесу Великої Британії (http://www.ibe.org.uk/userassets/publicationdownloads/ibe_cihe_report_ethics_matters.pdf). В університетах функціонують центри, відділи академічної безпеки, видаються «Кодекс честі», «Кодекс студентської поведінки» (University Regulations), працюють спеціальні сторінки рекомендацій про плагіат на офіційних веб-сайтах (Університет західних губернаторів, Університет Масачусетса, Масачусетський технологічний інститут, Curtin University (Австралія)).

Досвід формування академічної культури молодих дослідників в університетах Європи за дослідницько зорієнтованою моделлю узагальнено у звіті Ліги Європейських дослідницьких університетів (LERU). Зокрема, увагу акцентовано на технології дослідницького веб-журналу (Університетський коледж Лондона, University College London, The Graduate School; <http://www.grad.ucl.ac.uk/>); формуванні компетентностей ефективного академічного письма; інноваційного менеджменту та лідерства (K.U. Leuven University, Нідерланди; <https://www.kuleuven.be/personnel/competentieprofiel/index.htm>). Аналізуємо український досвід: соціологічне дослідження “Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку” (2015), проведене Східноукраїнським Фондом соціальних досліджень спільно з Інститутом соціально-гуманітарних досліджень Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (<http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2015-07-17/2015.pdf>); Проект Сприяння академічній доброчесності; школи академічного письма, центри англomовної академічної комунікації Львівського національного університету імені Івана Франка; кодекс академічної доброчесності, положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин Сумського державного університету, Кодекс честі працівників та студентів Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»; Центр розвитку особистості Українського католицького університету у Львові.

Підсумовуючи, погоджуємося із фахівцями Т. Добко та В. Турчиновським [1, с. 51]: академічна культура не може бути перенесена чи запозичена. Як правило, вона вистраждана ціною спроб і помилок, ціною постійної комунікації та саморефлексії університетської спільноти над собою і своїм проектом. Вона не є раз і назавжди сформованою і сталою, а потребує постійного оновлення і підживлення. Упізнавана академічна культура є не лише візитною карткою, а й відчутною конкурентною перевагою університету.

2. Узагальнення досвіду міжнародних, європейських організацій, національного досвіду дає підстави характеризувати академічну культуру дослідника як інтегративне утворення особистості, яке складається з аксіологічного, мотиваційно-етичного, наративно-цифрового, мовнокомунікативного, праксеологічного, поведінково-інтерактивного компонентів, кожний з яких характеризується певним змістовим наповненням і проявляється в культурі розумової праці, етичній культурі, культурі академічного читання і письма, академічній комунікації, академічній інформатиці, академічному менеджменті та ін. Аксіологічний, мотиваційно-етичний компоненти академічної культури охоплюють морально-етичні цінності професії (професійний обов'язок, соціальна відповідальність, академічна честь, повага до іншої людини), етичні принципи дослідника у здійсненні академічної комунікації на суб'єкт-суб'єктній, гуманістичній основі. Наративно-цифровий компонент знаходить вираження в уміннях відповідально, з урахуванням етичних,

суспільних, культурних та правових норм оперувати інформаційними й комунікаційними технологіями; логічно вибудовувати та представляти дані з використанням віртуальних платформ для створення графічних образів, аудіо, відео. Праксеологічний та поведінково-інтерактивний компоненти характеризують ступінь реалізації засвоєних цінностей, норм, знань у ситуаціях професійного спілкування, охоплюють уміння і навички, що ґрунтуються на критичному мисленні, володінні комунікативною технікою, вербальною та невербальною (манера говорити, жести, міміка, пантоміміка) взаємодією і знаходять прояв, зокрема, в академічній грамотності (дет. [6]).

Академічна культура не може бути перенесена чи запозичена. Як правило, вона вистраждана ціною спроб і помилок, ціною постійної комунікації та саморефлексії університетської спільноти над собою і своїм проектом. Вона не є раз і назавжди сформованою і сталою, а потребує постійного оновлення і підживлення. Але наполеглива праця над нею, як показує досвід УКУ, себе виправдовує стократ. Упізнавана академічна культура є не лише візитною карткою, а й відчутною конкурентною перевагою університету.

3. Формування академічної культури дослідника в умовах культурно-освітнього простору університету окреслюємо як складний, багатовимірний, поетапний процес якісних змін психологічної сфери особистості, що відбувається з урахуванням основних положень теорії діяльності, міжкультурної комунікації; ідеї гуманістичної, акмеологічної парадигми; концепції неперервної педагогічної освіти, кар'єрної концепції освіти, загальнодидактичних і специфічних принципів, і розглядаємо у лінгвокультурологічному, когнітивному, креативно-технологічному аспектах.

Лінгвокультурологічний аспект відповідає меті діяльності науково-дослідної лабораторії з академічної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (кер. – проф. Семеног О. М.) і характеризує стан формування структурно-функціональних складників і проявів академічної культури майбутнього педагога-дослідника в контексті лінгвістичної генеології наукової комунікації і теорії мовної особистості. Розглядаємо через такі питання: наукова мовна культура – складова академічної культури; текстово-жанровий підхід до формування академічної культури; архітектоніка різних жанрів наукового дискурсу; академічна комунікація: комунікативні стратегії й тактики: засоби когезії і когерентності; аргументація та персуазивність (переконливість); візуальна риторика в усній та писемній комунікації; неориторика та науковий діалог; неориторика та медіація знання; фахова варіативність засобів аргументації (дет. [7]).

Когнітивний аспект розглядаємо з позицій когнітивістики, теорій творчості, передбачаємо обґрунтування потреби у створенні такого творчого середовища для формування креативно-творчого мислення майбутнього педагога-дослідника, невід'ємним складником якого є культура розумової праці. Креативно-технологічний аспект полягає у створенні середовища, наповненого мультимедійним контентом, де провідну роль відіграють засоби когнітивної візуалізації знань.

Для реалізації міждисциплінарних аспектів у формуванні академічної культури дослідників вважаємо за доцільне використовувати положення інноваційних підходів. Зокрема, системно-суб'єктний підхід дає змогу розглядати цей процес як системно цілісний і процесуально неперервний, в органічній єдності загального, особливого, індивідуального. Рівень загального враховує сучасні тенденції, вітчизняний і зарубіжний досвід; рівень особливого відображає специфіку докторської підготовки дослідників, зумовлену характером навчально-пізнавальної, науково-дослідницької, соціально-управлінської діяльності з метою професійної та академічної мобільності. Рівень індивідуального передбачає створення дієвих акмеологічних стимулів професійного й особистісного розвитку, активізації механізмів самоздійснення, самореалізації дослідника через запровадження сучасних педагогічних технологій. Урахування праксеологічного підходу передбачає залучення учасників до ефективного діалогового спілкування українською та іноземними мовами у процесі презентації матеріалів та результатів дослідження, зокрема, в межах міжнародного академічного співтовариства.

В основу занять покладено також положення текстово-жанрового, когнітивно-візуального підходів, сутність яких полягає в оволодінні майбутніми дослідниками когнітивно-дискурсивними вміннями, уміннями операційної обробки і моделювання академічних текстів різних жанрів; розробки освітніх проектів засобами цифрових технологій, і наративно-цифрового підходу, що дозволяє застосувати метод нетнографії для виявлення й опису наявності Інтернет-сервісів і ресурсів, які пропонують цифрові наративи та програмне забезпечення щодо їх створення. Наразі апробуємо навчально-методичні комплекси, мультимедійні освітні ресурси з лінгвоперсонології, електронної лінгводидактики, цифрової наративістики. Зокрема, з урахуванням дослідницьких напрацювань для навчальних цілей нами підготовлено електронний навчальний посібник «Академічне письмо: лінгвокультурологічний підхід (<http://academ-write.tilda.ws/>), представлений у вигляді так званої Лендінг-пейдж-сторінки, наповнений візуальним контентом і спрямований на розширення уявлення користувачів про мовні засоби наукового тексту, опанування технології роботи із сучасним українським та англійським науковим текстом.

Досвід читання навчального курсу «Академічна культура дослідника: європейський та національний досвід» за модулем Еразмус+ Жан Моне, опитування аспірантів засвічує: заняття, побудовані з урахуванням інтердисциплінарного, компаративного, інклюзивного, безпекового підходів, увиразнюють розгляд компонентів академічної культури дослідника, лінгвокультурологічного, когнітивного, креативно-технологічного аспектів формування академічної культури молодих дослідників.

Список використаних джерел

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т.В. Фінікова, А. Є. Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с.
2. Закон України «Про вищу освіту». – К., 01. 07. 2014. – № 1335-VII. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu/>.
3. Навчальна програма модуля Європеїзація докторських програм у галузі освіти на засадах інтердисциплінарного та інклюзивного підходів Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка // Розробники: А.А. Сбруєва О.М. Семеног Ж.Ю. Чернякова. – Суми : СумДПУ імені А. С.Макаренка, 2016. – 84 с.
4. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад.: В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А.В.Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В.Г.Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 100 с. – Режим доступу: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/glossariy_Visha_osvita_2014_tempus-office.pdf
5. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах). – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248945529>
6. Семеног О. Академічна культура дослідника в освітньо-культурному просторі університету : [монографія] / Олена Семеног, Мирослава Вовк. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С.Макаренка, 2016. – 284 с.
7. Семеног О.М. Формування академічної культури майбутніх педагогів-дослідників в умовах цифрового творчого середовища як наукова проблема / О.М. Семеног, О.В. Семеніхіна, Д.С.Безуглий // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2017. – Том 62. – №6. – С.240-252. (WebOfScience) Режим доступу: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/viewFile/1917/1286>
8. Хоружий Г. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. / Г.Хоружий. – Тернопіль: Навчальна книга, 2012.- 320 с.
9. AcademicCulturesandDevelopingManagementinHigherEducation | LoimaJyrki", Vink.helsinki.fi, 2017. Режим доступу: http://www.vink.helsinki.fi/files/Theoria_academic.html
10. BucharestDeclarationonEthicalValuesandPrinciplesofHigherEducationintheEuropeRegion. Режим доступу : http://www.iau-aiu.net/sites/all/files/Bucharest_Dec_0.pdf.

11. Joell. Klein, Condoleezza Rice, Julia C. Levy. U.S. Education Reform and National Security (Independent Task Force Report No. 68). – New York: Council on Foreign Relations Press. – March 2012. – 120 p. P. 3
12. Pan-European Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education (ETINED). Режим доступу: [«https://www.coe.int/t/DG4/EDUCATION/etined/Etined_EthicalPrinciples_en.pdf](https://www.coe.int/t/DG4/EDUCATION/etined/Etined_EthicalPrinciples_en.pdf)

Iryna Simkova
Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate professor, Kyiv

How to define approach for translators and interpreters training?

The improving of the translators/interpreters' professional training is closely connected with the prospects of the higher education development. The distinctive features of modern approaches to the future translators/interpreters' training is the transparency of the educational process, pluralism, integrity, transdisciplinarity, and integration of scientific knowledge. They influence the theoretical and methodological backgrounds for the effective specialists training.

The analysis of the modern approaches (Fraser, 2008; Neubert, 2000) to the future translators/interpreters' professional training in scientific and technical domains stipulates that they cover different issues. With the introduction of new approaches scholars (Hale, 2007) could solve practical issues, for instance, lack of modern training programs for scientific and technical translation course implementation, low quality of students preparation, low level of professional training effectiveness etc. Other scholars (Delisle, 1998) base their researches on the theoretical questions, such as lack of generally accepted research meta-language etc. Therefore, the study of foreign and national works shows that in most cases the definition of translation reflects the theoretical and practical approaches used by experts. Thus, Hurtado A. (Hurtado & Melis 2002) gave a classification of five approaches related to translators/interpreters' professional training: linguistic, textual, cognitive; communicative or socio-cultural; philosophical or hermeneutical. However, even the simultaneous implementation of these approaches do not solve the issues concerning the theoretical and methodological backgrounds of the translators/interpreters' professional training in scientific and technical domains.

For this purpose modern methodological approaches that to be used during future translators/interpreters' professional training in scientific and technical domains are distinguished as basic and special.

Basic approaches are used to train future translators/interpreters' to perform various types of translation/interpreting. Special approaches are used to train future translators/interpreters' to perform specific type of translation/interpreting (for instance, sight translation, consecutive interpreting etc.). Consequently it is suggested that implementation of the linguistic-communicative approach during the future translators/interpreters' professional training in the scientific and technical domains is not preferable as far as it reduces its effectiveness, since it (linguistic-communicative approach) focuses mostly on the free possession of the target language. In general basic approaches to the future translators/interpreters' training are efficient, but they do not take into account the specific features of translation/interpreting activity, such as classification of types of translation/interpreting due to the working conditions of the translator/interpreter, the genre of texts, the way of translation/interpreting etc.

For example, to train effectively future translators/interpreters in sight translation in science and technical domains five approaches are suggested: competency-based, communicative, cognitive, transdisciplinary and informational.

A competence-based approach has been selected; since it enhances the development of the professional competence during future translators/interpreters professional training in sight translation. The use of the communicative approach is predetermined by the specific type of activity which is carried by future translators/interpreters. Application of the cognitive approach influences

the future translators/interpreters strategic subcompetence development. Application of the informational approach affects the educational and information resources allocation necessary for the future translators/interpreters professional training. In the framework of sight translation training the transdisciplinary approach is considered as a way of broadening of scientific and technical worldview, where scientific disciplines have no limits.

So, to define the set of approaches that help effectively train future translators/interpreters in specific type of translation/interpreting, researchers need to give definition to the type of translation/interpreting and analyse its distinctive features.

References

1. Delisle, J. (1998). Le métalangage de l'enseignement de la traduction d'après les manuels. *Enseignement de la traduction et traduction dans l'enseignement*. Sous la direction de Jean Delisle et Hannelore Lee-Jahnke. Presses de l'Université d'Ottawa, 185–242.
2. Fraser, J. (2008). The Broader View: How Freelance Translators Define Translation Competence. (Ed. by C. Schaffner, B. Adab). *Developing Translation Competence*. Amsterdam: Philadelphia: Benjamins. 51–62.
3. Hale, S. (2007). *Community Interpreting*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
4. Hurtado A., Melis N. (2002). Assessment in Translation Studies. *Meta*. Research Needs, Vol. 46, № 2, 272–287.
5. Neubert, C. (2000). Competence in Language, in Languages, and in Translation. *Developing Translation Competence*. (Ed. by C. Schaffner and B. Adab). Amsterdam: Benjamins, 3–18.

*Антоніна Сторожук,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
м. Бар;
Олена Самборська,
м. Бар*

Відродження культурної та духовної спадщини Східного Поділля в контексті національно-патріотичного виховання майбутніх педагогів

Враховуючи нові суспільно-політичні реалії в Україні після Революції гідності, обставини, пов'язані з російською агресією, усе більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції тощо. Події, які нині переживає український народ, ще раз засвідчили, що проголошена у 1991 р. державна незалежність потребує постійного захисту, забезпечення національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання дітей та молоді.

Актуальною є потреба дослідження музичного життя Поділля, яке є мало висвітленим у вітчизняній музичній педагогіці. У кожної нації, у кожного народу є своя культурна спадщина. Саме завдяки цьому жодна нація в усьому світі не схожа на іншу. Але для того, щоб мати своє обличчя, зберегти національну гідність, необхідно пам'ятати власну історію, зберегти ті пам'ятки культури, архітектури, мистецтва, що нагадують про неї. Адже наші пращури творили історію нашої країни, народу саме такою, якою вона є. Святий обов'язок кожного українця – зберегти і шанувати пам'ять про них, яка увічнена в літературних творах, живописі, архітектурних пам'ятках, музичних композиціях, народному співі.

Побудова громадянського суспільства, інтеграція України у світове та європейське співтовариство передбачають орієнтацію на Людину, її духовну культуру, виховання ціннісного ставлення до соціального оточення та самої себе, національно свідомого, високоосвіченого, життєво компетентного, толерантного громадянина – патріота, здатного до саморозвитку та самовдосконалення, відповідального перед своєю нацією. Основи становлення особистості закладаються в дитини з моменту входження її в соціум. Пріоритетну роль у цьому процесі відіграє початкова школа. Тому важливо підготувати

фахівця початкової ланки освіти, здатного виховати підрастаюче покоління на принципах високої моральності, духовності, національної свідомості [8, с. 3].

Виховуючи людину на народних звичаях і традиціях, ми дбаємо про її духовність, розвиваємо в ній почуття добра, справедливості. Отже, ми повинні вивчати і відроджувати все краще, передане нам у спадок попередніми поколіннями, бо це життєдайне коріння, що живить духовність, моральність, естетику. Необхідно пам'ятати, що народ, який не знає своєї історії, приречений повторювати трагічні помилки минулого знову і знову.

Ефективною, на нашу думку, може стати якісно нова за своєю суттю підготовка педагогічних кадрів, побудована на формуванні розуміння в молоді потреби відтворення та всебічного вивчення фольклорної національної спадщини, що дозволить отримати відповіді на нагальні запитання, пов'язані з творчою природою історично зумовлених процесів розвитку, побутування та непересічної ролі традиційної народної культури в житті суспільства. Сучасність диктує зі своєю стрімкістю потребу в поверненні національної музичної пам'яті насамперед у педагогічне середовище – музичні школи, школи мистецтв, училища, коледжі, заклади вищої освіти педагогічного спрямування. Дієвим фактором збереження і відродження національно-сутнісного, яке в багатьох випадках втрачається в ході інтеграційних процесів, має стати і розгортання майже втраченої в нашому часі музично-просвітницької діяльності – відновлення та значне розширення художньо-аматорського музикування (особливо побутового), що в багатьох державах правомірно розглядається як головний показник суспільних інтересів.

Сьогодні, визначаючи справжню вагу фольклорної спадщини українців, поряд з іншими не менш важливими видами народної творчості, хочемо зосередити особливу увагу на такому феномені, як народне пісенне мистецтво, спрямувавши в правильне русло освітню музичну діяльність у дошкільних навчальних закладах, загальноосвітніх школах I–III ступенів, а далі – у закладах вищої освіти. Головною метою, яку ставлять перед собою заклади вищої освіти в процесі формування педагогів нової формації, є виховання самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин; виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави.

Підходи, які стосуються нового бачення, сприймання та розуміння ролі фольклору в житті кожного українця, у нашій державі тільки почали формуватися. Авторам очікуваних технологій національного спрямування необхідно пам'ятати про те, що живим струменем у процесах розробки, апробації та використання їх у роботі зі студентською молоддю може і повинен стати фольклор, який, завдяки численним, притаманним лише йому функціям, відіграв колосальну роль в історичних процесах державотворення та становлення українців як нації (що є доведеним фактом у плінні історії) [6, с. 58].

У процесі впровадження технологій національного спрямування в практику роботи знайдуть природне поєднання традиційні й сучасні знання про фольклор, який нині виступає не як мистецтво, а ретельно опрацьована система магічних ритуалів, колосального значення езотеричний код, розшифровка якого лише розпочинається (езотеричний – той, що нині народжується і має повернути суспільство до осягнення традиційної культури і посилення духовних інтересів). Участь молоді у проектах, спрямованих на відродження культурної та духовної спадщини нації, дає можливість не тільки конкретніше і глибше пізнати музичні традиції свого народу, заглибитися в них, але й осягнути принципи їх творення від найдавніших часів до сьогодення; проаналізувати й обґрунтувати особливості поетичного і музичного колориту найуживаніших жанрів, поширених на даній території; стимулювати потяг до тих автентичних зразків, які через віки зберегли стійкі архаїчні риси. У цьому ракурсі ґрунтовне вивчення теоретичного матеріалу, практична реалізація тематики, яка розкриває основні питання, що стосуються пісенного надбання українського народу,

спрямування в правильне русло самоосвіти молоді є генетично необхідним і потребує додаткових заглиблень у спадкоємні, справді художні цінності, до яких у всьому світі правомірно відносять прадавню (автентичну) пісню [7, с. 28].

Як показала практика, необхідною є навчальна діяльність закладів вищої освіти педагогічного спрямування, що дозволяє залучати й активно включати в надзвичайно важливу роботу з відродження національно-сутнісного (яке за своєю природою розвивається суцільним нерозривним потоком) значно ширші групи молодих людей. Разом із тим, включаючи в роботу сучасні орієнтири молодих, необхідно зберегти набуті освітянські досягнення і традиції, які певною мірою вже склалися, виявили свою спроможність й успішно діють в освітньому просторі впродовж останнього періоду.

Окрім навчальної діяльності, відродження національної свідомості може відбуватися і завдяки активній участі молодих людей у різноманітних фольклорних колективах, творчих лабораторіях, студіях, фестивалях, конкурсах, фольклорних експедиціях тощо. Доцільним вважаємо включення в роботу конкретних методів запису та опрацювання регіональних фольклорних матеріалів, знайомство з якими стане корисним для молодого покоління. У цьому аспекті позитивом може стати найменша спроба молодих, направлена на з'ясування і визначення ними місця, ролі і значення фольклору як найдієвішого засобу пізнання історії, культури і багатства почуттів свого народу. Народнопісенні фольклорні матеріали можуть бути зібрані кількома шляхами, а саме: за участі в короткочасних експедиційних розвідках (у межах фольклорної практики студентів відповідно до навчальної програми закладу); робота у створених (постійно діючих чи короткочасних) викладацько-студентських групах, які виявляють і опрацьовують зразки народної музичної творчості на конкретній території; завдяки фольклорній діяльності у творчих лабораторіях чи студентських вокальних студіях, де вивчають народну пісню, послуговуючись автентичною манерою співу, а також завдяки особистій зацікавленості процесом збирання і запису народнопісенних зразків безпосередньо від носіїв пісенної традиції не байдужих до цієї справи людей. Сконцентрованість на зазначених формах навчальної та позанавчальної діяльності дозволить сформулювати в молоді свідоме розуміння того, що правдиве пісенне мистецтво рідного народу насамперед нерозривно пов'язане з багатющим національним ґрунтом, на якому воно виникло, зростало і продовжує жити; через творення нової сторінки життя національного фольклору молоде покоління зможе зробити свій посильний внесок у важливу справу розвитку, вивчення й збереження духовного спадку свого великого народу.

Враховуючи, що якісна освіта є одним із найважливіших факторів успіху розвитку нації, економічного зростання та загальної якості життя, сьогодні важко переоцінити необхідність реформування та змін у системі виховання та навчання українців. Ми маємо багато питань та проблем у цій сфері, які майже не вирішувались протягом останніх 20 років. Ми потребуємо інновацій. Але жодні інновації не дадуть нам потрібного ефекту, якщо ми не враховуватимемо духовну, морально-етичну складову питання.

Отже, реалізація проекту має вагомий соціальний ефект, який полягає в наступному :

- забезпечення у молодого покоління розвинутої національно-патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про спільне благо, збереження та шанування національної пам'яті;
- створення ефективної виховної системи національно-патріотичного виховання молоді;
- консолідація зусиль суспільних інституцій у справі виховання підростаючого покоління;
- досягнення суттєвих змінних процесів як у навчальній, так і у виховній діяльності, метою яких повинна стати чітка орієнтація на активізацію творення й подальшого використання в роботі з молоддю не звичних (як завжди – декларативних), а нових дієво-практичних технологій, через які на науковій основі стало б можливим прискорення включення тих процесів, що спрямовані на набуття національних знань;
- залучення широкого кола громадськості до пошукової роботи, спрямованої на відродження духовних і культурних надбань свого краю;

- поглиблення національної самосвідомості населення району, консолідації, розвитку регіонального та державного патріотизму;
- прищеплення навичок пошуково-краєзнавчої, дослідницької, творчої роботи;
- професійне оволодіння відповідними народними знаннями передбачає використання в роботі освітян так званих «змішаних форм», активне задіяння яких у навчально-виховну діяльність дозволить тією чи іншою мірою призупинити ті руйнівні процеси денационалізації, які насамперед торкаються найголовнішого для кожної людини – втрати важливих національних особливостей традиційної культури і мови;
- досягнення у закладах освіти яскраво вираженого національного спрямування навчально-виховного процесу, розбудованого на кардинально оновлених технологіях, які мають ґрунтовну наукову основу і націлені на повну реалізацію дієвого, якісно-змістовного наповнення їх «національним духом»;
- здійснюючи дослідницьку роботу (запис, документування, аналіз виявлених піснених зразків на локальних територіях), свідомі представники молоді у своїй діяльності керуються високою мірою відповідальності перед історією, щоб у кінцевому результаті стати не лише споживачами чи байдужими споглядачами, а свого роду охоронцями цих високих надбань.

Список використаних джерел

1. Адаменко А. Г. Всеукраїнське музичне товариство ім. М. Д. Леонтовича / А. Г. Адаменко, Т. І. Воронкова // Фонди відділу рукописів Центральної наукової бібліотеки АН УРСР — К., 1982
2. Гордійчук Н. Миколай Леонтович / Н. Гордійчук. — К., 1977.
3. Кузик В. Нова притча про Терпінь-камінь / В. Кузик // Культура і життя. — 1991. — 13 травня
4. Бугаєва О. Музичне товариство імені М. Д. Леонтовича як об'єкт біографічних досліджень / О. Бугаєва // Наукові праці бібліотеки Вернадського. — Вип. 13. — К., 2004.
5. Семенко Л. І. Краєзнавча діяльність Музичного товариства імені Леонтовича на Поділлі у 1920-х рр. / Л. І. Семенко // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. Зб. ст. К. — 2006. — Вип. 33. — С. 33.
6. Іваницький А. Український музичний фольклор: [підручник для вищих учбових закладів] / А. Іваницький. — Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. — 320 с.
7. Ярова М. В. Національне відродження України і виховання молоді засобами народно-пісенної творчості / М. В. Ярова // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. — К., 2009. — Вип. 7 (12). — С. 24–28.
8. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді.-Київ, 2015.-с. 10.

Олена Теренко
кандидат педагогічних наук, доцент,
м. Суми

Дистанційні технології навчання в системі освіти дорослих США і Канади

Інформаційні технології стали невід'ємною частиною сучасного американського та канадського життя, назавжди змінивши світ бізнесу, культури, освіти, виробництва. Серед основних викликів сучасності можна відмітити різке зростання інформації, що повинна використовуватись у процесі навчання, підвищення вимог до якості освіти, якості управління освітою та якості управління навчальним процесом; зменшення тривалості навчання; необхідність забезпечення рівного доступу до якісної освіти, реалізації концепції навчання впродовж життя [1]. Водночас постала проблема підготовки таких фахівців, які мають необхідні на сучасному етапі знання та вміння, що зумовлює якісно новий підхід.

Підкреслюючи важливість впливу інформаційних технологій на освіту дорослих, американська дослідниця Дж. Куммінс називає андрагогіку «андрагогіка 2.0». Відомо, що

Веб 2.0 (Web 2.0) означає друге покоління інтернету, характерною рисою якого є бурхливий розвиток соціальних мереж з метою накопичення та обміну інформацією під час навчання. Серед переваг використання сучасних інформаційних технологій в освіті дорослих дослідники називає відкритий та необмежений доступ до інформації, аналіз результатів навчання та спілкування між учасниками навчання, а також можливість здійснювати спільну діяльність. Дж. Куммінс прогнозує, що майбутнє за подальшим розвитком андрагогіки 2.0, невід'ємною складовою якої є критична рефлексія всіх учасників навчання [2]. Саме дистанційна форма навчання, що є чутливою до вимог ринку, сприяє формуванню відкритої системи освіти дорослих.

Зазначимо, що в науково-методичній літературі існує ціла низка понять, пов'язаних з дистанційним навчанням: змішане (blended), гібридне навчання (hybrid); онлайн (fully online, online, off-site, computer mediated instruction) навчання; навчання пов'язане з безпосереднім спілкуванням викладачів та студентів або аудиторне (face-to-face, F2F), навчання, що відбувається на території університету (brick and mortar, evening/weekend, on-campus, on-site), традиційне навчання (traditional) [2].

У випадку змішаного або гібридного навчання визначається кількість годин аудиторного (face-to-face) та онлайн (online) навчання. Пропонуються різні схеми розкладу занять, що враховують напружений графік працюючих студентів. Деякі університети використовують електронні програми моніторингу, що дозволяють вибирати найбільш оптимальну схему навчання у кожному конкретному випадку відповідно до можливостей або потреб студента.

На основі узагальнення дослідженого матеріалу виявлено, що в США існує дві інституційні моделі дистанційного навчання педагогів для дорослих: змішана (дуальна, гібридна) модель, що поєднує традиційні і дистанційні методи навчання та відкрита (автономна) модель, за якою пропонуються виключно програми дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Cross J. Informal Learning: Rediscovering the Natural Pathways That Inspire Innovation and Performance / Jay Cross – San Francisco: John Wiley & Sons, Inc., 2007. – 320 p.
2. Cummins J. Literacy, Technology, and Diversity: Teaching for Success in Changing Times /Jim Cummins, Kristine Brown, and Dennis Sayers. - Boston: Pearson Pages, 2007. – 280 p.
3. Darkenwald G. G. Adult education: foundations of practice /Gordon G. Darkenwald, Sharan B. Merriam. – NY: Harper & Row, 2002. – 260 p.

*Лариса Теремінко
аспірантка, м. Київ*

Зміст іншомовної підготовки майбутніх фахівців з інженерії програмного забезпечення в контексті формування готовності до професійної мобільності

Зміст іншомовної підготовки фахівців з інженерії програмного забезпечення орієнтований на задоволення потреб майбутньої професійної діяльності, що здебільшого визначаються готовністю до професійної мобільності.

Виходячи із розуміння поняття «мобільність» як характеристики готовності людини до змін протягом життя, під поняттям «готовність до професійної мобільності» будемо розуміти складну, динамічну якість особистості, що забезпечує успішну адаптацію фахівця з інженерії програмного забезпечення до умов професійної діяльності, взаємодію та комунікацію в міжнародному конкурентному середовищі й потребує критичного мислення для вибору ефективних способів вирішення нестандартних завдань, здатності до постійного вивчення та застосування нових методів і технологій розробки програмного забезпечення, вдосконалення професійних навичок. Поетапна робота над формуванням зазначеної якості уможливорює формування особистісного, мотиваційного, когнітивного, технологічного й рефлексивного компонентів готовності до професійної мобільності.

Соціально-особистісний та професійно спрямований зміст іншомовної підготовки фахівців з інженерії програмного забезпечення має потужний дидактичний потенціал у формуванні готовності до професійної мобільності. Навчально-методичне забезпечення [1, 2, 3], розроблене творчим колективом кафедри іноземних мов за фахом Національного авіаційного університету (НАУ) для вивчення дисциплін «Іноземна мова» та «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» студентами 121 спеціальності «Інженерія програмного забезпечення» освітнього ступеня «Бакалавр», містить професійно орієнтовану тематику, що спирається на дисципліни професійного циклу підготовки зазначених фахівців. Робота з автентичними інформативними навчальними текстами, комунікативними лексико-граматичними вправами та професійно орієнтованою термінологією розвиває навички читання, перекладу й написання технічної документації, занурює студентів у середовище майбутньої професійної діяльності, сприяє формуванню когнітивної, технологічної та рефлексивної складових готовності до професійної мобільності. Актуальні теоретичні та практичні питання інженерії програмного забезпечення, висвітлені авторами, розкривають специфіку галузі, встановлюють стійкі міжпредметні зв'язки, поглиблюють професійні знання, формуючи англomовну професійну та самоосвітню компетентність, внутрішню мотивацію до майбутньої професійної діяльності.

Варіативний соціально та професійно орієнтований зміст навчального матеріалу з іноземної мови розкриває досвід професійної мобільності в Україні та за кордоном, затребуваність готовності до неї в сучасних умовах, особливості професійної діяльності з інженерії програмного забезпечення. Проблемно-дискусивна тематика, підбір типових мовленнєвих ситуацій професійного спілкування, статті з періодичних видань та епізоди з фільмів, що демонструють останні науково-технічні досягнення в галузі інформаційних технологій, інтегративні комунікативні, пошукові та проектні завдання на основі вивченого матеріалу активізують пізнавальну та інтелектуальну діяльність, розвивають інтелект та критичне мислення, формують навички професійного та ділового спілкування, роботи в команді з вирішення нестандартних завдань.

Використання змішаного навчання, що поєднує аудиторну та дистанційну форми організації навчального процесу, створює умови для диференціації та індивідуалізації, сприяє поглибленню навичок планування й самоорганізації, пошуку та відбору інформації, презентації проектів, розвиває самостійність і відповідальність. Гнучке електронне середовище встановлює зворотній зв'язок, підвищує якість комунікації між викладачем і студентом та доводить свою ефективність у формуванні готовності до професійної мобільності.

Отже, інтеграція змісту іншомовної та професійної підготовки, соціально-особистісна й професійно-технічна спрямованість вивчення іноземної мови, використання інноваційних педагогічних методів, засобів та форм навчання сприяють творчій самореалізації особистості майбутнього фахівця з інженерії програмного забезпечення, активізації його внутрішніх резервів, розвитку індивідуальності та потенційних здібностей, мотивації до самовдосконалення й самоосвіти, що зумовлюють формування готовності до професійної мобільності.

Список використаних джерел

1. Давиденко Т. А. Professional English. Software Engineering : Theory and Practice / Т. А. Давиденко, Г. В. Бабій, Л. Г. Теремінко. – К. : НАУ, 2019. – 104 с.
2. Professional English for IT students / О. М. Акмалдінова, Н. І. Балацька, О. О. Гурська [та ін.]. – К. : НАУ, 2018. – 220 с.
3. Professional English. Fundamentals of Software Engineering / О. М. Акмалдінова, О. Є. Бугайов, Л. Г. Теремінко [та ін.]. – К. : НАУ, 2015. – 300 с.

Розвиток soft skills у майбутніх фахівців морської галузі

Сучасні фахівці морської галузі, суднові механіки та судноводії, повинні бути не лише інженерами та операторами технічних систем. Вони мають бути менеджерами, мати навички управління людьми. Судновий екіпаж це мала замкнута соціальна група, з притаманними для такої групи рисами та характером взаємозв'язків. На певний час моряки суміщають місце праці та відпочинку на судні. Відбувається сумісність не лише функціональних (on-duty), також і міжособистісних (off-duty) стосунків, що вимагає від моряків володіння навичками управління та спілкування. Hard skills відповідають професійним компетентностям, необхідні для виконання функціональних обов'язків; soft skills це соціальні та комунікативні вміння та навички, застосовуються для вирішення професійних та міжособистісних питань.

Актуальним є питання формування soft skills у майбутніх моряків, як базового засобу адаптації до змін умов праці (змінні міжнародні екіпажі), а також для безпечної навігації судна. Необхідність оволодіння soft skills моряками відображена в ПДНВ 1978 року, з Манільськими поправками 2010 у розділах А-II та А-III «Управління особовим складом», «Використання навичок керівника та організатора», «Піклування про людей» [1]. Важливим є розвиток таких аспектів як лідерство, командна робота, розуміння професійної та етичної відповідальності за прийняття управлінських рішень; комунікабельність, навички управління людськими ресурсами, адаптивність, самоорганізація та самоуправління [2,3]. З одного боку, ці завдання виконуються навчальними дисциплінами професійного циклу підготовки: «Менеджмент морських ресурсів», «Організація колективної діяльності», «Етико-релігійна толерантність», тощо. З іншого, такі soft skills як міжособистісне спілкування, емоційний інтелект, професійна презентація, навчання протягом життя залишаються навчальними дисциплінами морських ВНЗ поза увагою.

Вважаємо за потрібне та можливе організовувати розвиток soft skills на практичних заняттях інших дисциплін шляхом акцентування уваги курсантів та створення завдань, які будуть підпорядковані цій меті. Доречним є використання технологій ситуативного навчання. Визначаємо ситуативне навчання як спосіб моделювання професійної підготовки фахівців на інтегративній основі. Такій підхід сприяє формуванню в курсантів умінь здійснювати синтез міждисциплінарних знань при прийнятті самостійних рішень. Необхідно створювати умови «занурення» курсантів у ситуацію, максимально наближену до реальних умов професійної діяльності. Це дозволяє їм мотивовано й усвідомлено опановувати знаннями й уміннями або здійснювати пошук та аналіз необхідної інформації, як поводитися в екстремальних ситуаціях. Перевагою ситуативного навчання є соціальна взаємодія та співробітництво учасників. Практичний досвід дозволяють виділити наступні технології ситуативного навчання як найбільш ефективні: групова робота, ділові ігри, семінари-діалоги, проекти, симулятори. Використання методів ситуативного моделювання стимулює індивідуальну активність курсантів, формує інтерес і позитивну мотивацію до навчання, забезпечує високу ефективність навчання і розвитку майбутніх фахівців. Також цей підхід формує певні особистісні якості і компетенції, необхідні для ефективної праці в майбутньому. Отже, використання методів ситуативного моделювання у формуванні професійної культури майбутніх моряків вбачається цілком доцільним й ефективним.

Життєвий досвід та праця на борту судна становлять ефективну навчальну методологію. Але розвиток soft skills на робочому місці може призвести до катастрофічних наслідків. Тож найкращий та безпечніший шлях це набуття цих навичок під час навчання у морському ВНЗ.

Список використаних джерел

1. International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers (STCW). Режим доступу: <http://www.imo.org/en/about/conventions/listofconventions/>

pages/international-convention-on-standards-of-training,-certification-and-watchkeeping-for-seafarers-(stcw).aspx

2. Peggy K. The Hard Truth About Soft Skills. Harper Collins Publishers. 2007. 190 p.
3. Mintzberg H. Managers Not MBAs: A Hard Look at the Soft Practice of Managing and Management Development. – Berrett-Coehler Publishers, 2004. 463 p.

*Катерина Тулякова
викладач, м. Київ*

Ukrainian educational modernization within the confines of globalized vector

In the last decades Ukrainian traditional educational models have undergone a numerous attempts at rethinking as they have become obsolete and continuously do not meet the new demands of consumers.

In today's conditions of globalization, the phenomenon of a multicultural educational space increases, which should be understood as a structured system consisting of a number of educationally expedient environments that include a system of cultural, ethnic and social educational events. [3] Before outlining the methods and the empirical data of existing cases of Ukrainian educational modernization, it is important to define the place of globalization's tendencies in current world's sociocultural domain. Basically, globalization presents as a process of the integration of national habitats into the world system, the political integration of countries into local blocks and the world community and the integration of informational national spaces into a single world space

Therefore, partnership only happens to be successful when its members have similar values, traditions, principles, such as mutual commercial interest, principles of work with students, requirements to the educational process, the use of technical and on-line learning tools etc. [1] Globalization of higher education creates in universities a special space that goes beyond the boundaries of the national higher education and implements into process elements of foreign educational systems. The concept of "international education" implies compulsory participation of at least two countries in the educational process. It develops the ability of a person to evaluate phenomena from the standpoint of another person, of another cultural, socio-economic formations.

The virtual education, which is the most up-to-date and the most dynamic form of delivery of educational services, also acts as a form of a multinational education. Its development is facilitated by virtual courses, universities and academies, virtual libraries, electronic resources. [4] Distance learning has several advantages. For example, from the total cost of training you can deduct the cost of travel to the center of training and accommodation for the period of study. In addition, the time for studying the material is chosen by the student independently, which allows a person to use his time more flexibly, to save his time considerably for other important matters. And finally, the cost of distance learning is significantly lower, since the main cost factor is the remuneration of teachers, which depends on the ratio of students to one teacher. [1] In Ukrainian case the distance learning system should focus on providing the population of different regions with the opportunity to receive modern education, thus helping less funded territories to receive an influx of locally trained specialists. Moreover, even if not fully integrated as a full complex of training, virtual system could take upon itself a vast majority of function in usual way of studying – such an example would be integration of model educational system. Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) is a modular object-oriented dynamic learning environment, also referred to as a learning management system. [5] Basically it is a platform for learning that provides teachers, students and administrators with a highly developed set of tools for computer-based learning, including distance learning. In some cases it is used for giving out homework tasks, making tests, providing reading material for seminars and the time plan of the course in general.

In conclusion, ukrainian universities should strengthen the international capabilities of their programs and move to world standards of quality education to withstand the pressure of foreign competitors and not lose their own target segment.

References

1. Блохин В. Н. Дистанционное образование — новая возможность в условиях глобализации / В. Н. Блохин // XVIII Международная конференция памяти проф. Л.Н. Когана "Культура, личность, общество в современном мире: Методология, опыт эмпирического исследования", 19-20 марта 2015 г., г. Екатеринбург. — Екатеринбург : [УрФУ], 2015. — С. 828-833.
2. Дубасенюк О. А. Модернізація системи освіти в Україні в умовах сучасних глобалізаційних процесів /// Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія : монографія / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Віктора Огневюка, Світлани Сисоєвої. — К.: ТОВ «Видавниче підприємство "ЕДЕЛЬВЕЙС", 2013. — С. 253-262.
3. Помінова І. І. Глобальні детермінанти інституційних перетворень національних освітніх систем / І. І. Помінова. // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2014. — С. 38–35.
4. Рудніцька К. В. Організація самостійної роботи студентів засобами Moodle в процесі навчання англійською мовою / К. В. Рудніцька, В. В. Дроздова. // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2018. — №1. — С. 218–227.

Василь Федорець
кандидат медичних наук,
м. Вінниця

Розкриття антропологічно-ціннісної спрямованості концепту «терапія здоров'я» в контексті розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури в умовах неперервної освіти

Досконалість – це не майстерність. Це ставлення.
Ральф Марстон

Актуальність проблеми співвідносного та інтегративного формування у вчителя фізичної культури як загальних, системних, цілісних, панорамних уявлень про здоров'я [2, с. 220-229] та його збереження, як і питання розвитку в нього конкретизованого (специфікованого) виміру знань [2, с. 220-229] і розумінь здоров'язбережувальної проблематики, що включає необхідність ціннісного осмислення і наявності практично орієнтованих відомостей про певні, як нормативні, так і патологічні феномени, визначається перш за все освітніми запитами на проведення в умовах освітнього процесу ефективної профілактики небезпечних для життя учнів ризиків, ситуацій та гострих патологій (хвороби, які можуть виникнути гостро і раптово) [2, с. 220-229], [3], [4]. Уточнюючи, відзначимо, що до таких небезпечних станів і патологій, які можуть виникнути внаслідок фізичної активності, відносяться перш за все, травми [3] та гостра серцева патологія [4], проблематика якої є однією з центральних у сфері фізичної культури і спорту не тільки в Україні [2, с. 220-229], але й у більшості провідних (за соціально-економічним розвитком) країн [4] світу.

Для вирішення даного питання недостатнім є розвиток здорового способу життя. Тому існує потреба в інтегративній актуалізації [2, с. 220-229] і вивченні методологічного потенціалу педагогіки, гуманітарних наук та медицини, в рамках якої вказана проблема достатньо розроблена. У науковій педагогічній літературі дана проблематика розкрита недостатньо, що разом із її значимістю, визначає актуальність даного дослідження.

Проаналізувавши методологічний і практичний рівні даної проблеми, ми сформулювали ідею використання *методологічно-дисциплінарної матриці здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури* [2, с. 220-229] у процесі професійної підготовки педагога в умовах післядипломної освіти. Вказана матриця є спрямованою на удосконалення професіоналізму фахівця, його знань про людину, та на розвиток здоров'язбережувальної компетентності. Вона представляє собою рівневу епістеміологічно-ціннісну систему, що формується послідовно, етапно, «пошарово» на основі вивчення різних навчальних

дисциплін та осмислення значимих проблем об'єднаних в певні рівні. В такому випадку, здоров'язбережувальна компетентність буде мати складну багаторівневу фреймову структуру, орієнтовану на практику і цінності збереження здоров'я. Вказане формування починається з вивчення (в умовах післядипломної освіти з повторення значимих аспектів) загальних наук про людину (анатомія, фізіологія та ін.) і завершується напрямом безпосередньо «перетікаючим» в практику, який ми концептуалізуємо, представляючи як «терапію здоров'я» [2, с. 220-229].

Концепт «терапія здоров'я», сформований на основі осмислення і трансферу медичних візій, давньогрецьких ідей, розроблених в рамках пайдеї (грец. παιδεία) як давньої культурно-освітньої традиції, яка цілісно формує та представляє людину і її людський образ. Пайдея формувала людину як істоту гармонійну; досконалу, добродійну – Людину чеснот (грець. ἀρετή); розсудливу, обережну і помірковану – Людину софрасіни (грец. σωφροσύνη); пізнаючи себе як людину і як Бога через розкриття кращої богоподібної частини своєї душі (gnōthi sautou – дельфійський принцип «Пізнай себе»); як таку, що турбується про себе (epimelēsthai sautou – принцип і традиція «Турботи про себе») та турботу про душу (грець. ψυχή ὡς ἐπιμέλεια).

Актуальним аспектом формування методологічної ідеї «Терапія здоров'я» є рецепція духовної і соціально орієнтованої традиції давньоіудейської громади терапевтів [1], які органічно поєднували медичну практику і духовну. Життя та духовна діяльність громади терапевтів та їх гуманне ставлення до людини були описані Філоном Александрийським в його творі «Про життя споглядальне» [1].

З компетентнісних і суто практичних позицій, необхідність формування особливого і практично орієнтованого рівнів підготовки («Терапії здоров'я») вчителя фізичної культури, як зазначалося вище, визначається, перш за все, питанням ефективності, яка може бути забезпечена тільки шляхом знання, розуміння та здоров'яорієнтованих інтерпретацій конкретних організаційних, педагогічних, культурних, антропологічних і патологічних феноменів [3], [4], що можуть створити ризики для життя і здоров'я дітей під час фізичного навантаження.

Наприклад, загрозу для життя дітей можуть становити некоректно організоване загартовування, фізичне перевантаження, вживання енергетичних напоїв, стреси різної природи та інші чинники, в комбінації з фізичним навантаженням. Аксіологічно визначальним є те, що «Терапія здоров'я» спрямована на попередження вказаних ризиків для життя і здоров'я шляхом формування у вчителя ціннісного ставлення до дитини і її здоров'я, що реалізується через вивчення φύσις του ἀνθρώπου (грець. природи людини) як унікального антропологічно-цінісного феномену. Вказаний гуманістичний підхід лаконічно відображено в давній сентенції – *Magnum miraculum est homo* (лат. Велике диво є людина).

Список використаних джерел

1. Елизарова М. М. Община терапевтов : (из истории ессейского обществ.-религ. движения I в. н. э.). Москва : Наука, 1972. 146 с.
2. Федорець В. М. Концептуалізація дисциплінарно-методологічної матриці розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури в умовах післядипломної освіти // Вісник Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка : науковий журнал. Педагогічні науки. [гол. ред. Г. Є. Киричук, відп.ред. Н. А. Сейко] – Житомир: Вид-во Житомирського держ. ун-у. імені Івана Франка, 2018. – Вип. 4 (95). – 225 с.
3. Gottschalk A. W., Andrish J. T. Epidemiology of sports injury in pediatric athletes // Sports Medicine And Arthroscopy Review. 2011. Vol. 19, Iss. 1. P. 2–6.
4. Hargreaves A. Introduction // Rethinking Educational Change with Heart and Mind : ASCD Yearbook / ed. by A. Hargreaves. Alexandria, VA : Association of Supervision and Curriculum Development, 1997. P. 7–15.

Використання методів самоконтролю фізичного стану студентів з організації самостійних занять фізичними вправами

Систематичні самостійні заняття фізичними вправами є значущим фактором оздоровлення студентів. Безконтрольне використання фізичних навантажень неефективно, а в окремих випадках може завдати шкоди здоров'ю. Тому з метою оптимізації процесу занять фізичними вправами важливим є навчання студентів методам та методикам самоконтролю фізичного і функціонального стану організму.

За даними літератури з самоконтролю фізичного і функціонального стану, до суб'єктивних показників самоконтролю відносяться: самопочуття, настрої, наявність або відсутність больових або інших неприємних відчуттів, сон, апетит, ставлення до занять (фізичних навантажень) і ін. До об'єктивних показників самоконтролю відносяться: частота пульсу (частота серцевих скорочень - ЧСС), артеріальний тиск (АТ), маса тіла, сила м'язів (м'язових груп), життєва ємність легенів (ЖЕЛ), частота дихання (ЧД), спортивні (контрольні) результати, тести фізичного стану та ін. Найбільш зручна форма самоконтролю – ведення щоденника самоконтролю [3].

У системі самоконтролю використовуються методи антропометричних досліджень: антропометричні стандарти, індекси фізичного розвитку (ростовий індекс Брока-Бругша, весоростовий індекс (Кетле), життєвий індекс, силовий індекс, коефіцієнт пропорційності (КП), показник фортеці статури і ін. Для оцінки функціонального стану організму використовуються методики: визначення пульсу спокою, артеріального тиску, індекс Кердо (коефіцієнт економізації кровообігу), тест на фізичну працездатність (20 присідань за 30 с), в відновленні пульсу після навантаження, ортостатична проба, проба Штанге, проба Генчі, проба Серкіна, Тест Купера, силові індекси, поза Ромберга, проба степ-тесту, стрибки з місця, піднімання тулуба та ін. [1]

Для оцінки рівня фізичного стану розроблена система Контрекс - 2 (Е.А.Пірогова, 1985), в якій оцінюються вік, маса тіла, системний артеріальний тиск, пульс у спокої, загальна витривалість (для не підготовлених - непрямий спосіб визначення загальної витривалості, для підготовлених 10-хвилинний біг), відновлюваність пульсу, гнучкість, швидкість, динамічна сила, швидкісна витривалість, швидкісно-силова витривалість [2].

Використання складних методик вивчення фізичної працездатності вимагає спеціального обладнання і кваліфікації. У практиці фізичного виховання успішно використовуються доступні методи і методики оцінки фізичного і функціонального стану організму. Навчання студентів цими методиками дозволить оптимізувати заняття фізичними вправами. Крім того, результат самодіагностики функціонального стану може бути стимулом зміни стилю життя студентів, якщо отримані результати не виправдали їх очікування.

Список використаних джерел

1. Денисенко В.А., Иванов Н.Г. Самоконтроль физического состояния студента: методич. пособие / В.А.Денисенко, Н.Г. Иванов. // - М.: АСОУ, 2010.-24 с.
2. Пірогова Е.А. Самоконтроль физического состояния / Е.А.Пірогова // -Київ: Реклама,1985.-12 с.
3. Фотинюк В.Г. Фізичне виховання. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів Практикум для студентів усіх спеціальностей / В.Г. Фотинюк // – К.: НАУ, 2014. – 68 с.

*Л. Хоменко-Семенова,
кандидат педагогічних наук,
м.Київ*

Центр підтримки студентських ініціатив як засіб реалізації їхнього творчого потенціалу

Сьогодні студентська молодь є тією інтелектуальною, творчо розвиненою прогресивною частиною нашого суспільства, яка здатна впливати на демократичні перетворення в державі. Дослідження основних проблем студентства та визначення шляхів їх вирішення, є досить актуальним питанням.

Для самореалізації та реалізації творчого потенціалу студентів у Національному авіаційному університеті на факультеті лінгвістики та соціальних комунікацій створено Центр підтримки студентських ініціатив «StartFly» (далі Центр). Центр створено відповідно до Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації»:

- молодіжними громадськими організаціями є об'єднання громадян віком від 14 до 28 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів;

Членство в Центрі стимулює активність студентської молоді у суспільному житті, сприяє формуванню лідерських якостей, дає змогу реалізувати себе як обдаровану і талановиту особистість.

Центр взаємодіє з відділом по роботі зі студентами НАУ, деканатом ФЛСК, студентською радою ФЛСК, кафедрами факультету, науковим товариством факультету.

Наразі постає питання в детальному дослідженні мети та функціонування Центру.

Головні цілі Центру:

- соціалізація та самореалізація студентів;
- реалізація творчого потенціалу студентів;
- національно-патріотичне виховання студентів;
- зайнятість студентів у вільний час, молодіжне підприємництво;
- підвищення рівня мобільності студентів;
- налагодження творчої співпраці викладачів та студентів.

Напрями діяльності Центру:

- створення соціальних та освітніх проектів для участі в грантових конкурсах відповідно державної стратегії розвитку культури;
- формування національної свідомості, гідності громадянина, виховання поваги й любові до рідної землі й українських традицій;
- підняття престижу української мови в академічному середовищі, забезпечення і розвитку українськомовного освітнього простору;
- формування у суспільній свідомості переваг здорового способу життя, культу соціально активної, фізично здорової та духовно багатого особистості;
- створення необхідних умов для ефективного розвитку студентського самоврядування, виявлення його потенційних лідерів та організаторів;
- забезпечення високого рівня професійності та вихованості молоді людини, сприяння розвитку індивідуальних здібностей, таланту та самореалізації;
- плекання поваги до своєї матері, дотримання і розвиток демократичних та академічних традицій вищого навчального закладу;
- організація конференцій, засідань, форумів, семінарів, тренінгів, коучингів, молодіжних акцій, конкурсів, флешмобів; сприяння мобільності студентства;
- інтерактивна взаємодія викладачів та студентів в рамках інтелектуально-психологічного клубу «Мафія»;
- сприяння вивченню та поширенню інноваційного національного та міжнародного досвіду з питань реалізації політики у молодіжній сфері.

Отже, можемо зробити висновок, що створення Центру підтримки молодіжних ініціатив сприятиме формуванню креативних умінь студентів. Результатом цієї праці стануть

висококваліфіковані компетентні фахівці, які здатні значно краще адаптуватися до соціальних та виробничих умов, ефективно їх використовувати, удосконалюватися та змінюватися. Саме творча особистість може бути конкурентоспроможною в сучасному світі, саме цілісна, духовно багата, креативна людина спроможна по-справжньому керувати власним майбутнім.

Вікторія Церклевич,
кандидат педагогічних наук, доцент,
м.Хмельницький

Інтеграція ланок «наука-освіта-виробництво» на платформі віртуального навчального підприємства як технологія бізнес-освіти XXI століття

З часу фундації першого університету в IX столітті цивілізаційне обличчя світу змінилось, відповідно, змінились і вимоги до тієї інституції, яку ми сьогодні називаємо інститутом вищої освіти. Лаконічно окреслимо ці зміни: 1) вища освіта перестала бути привілеєм обраних. 2) Вища освіта як факт вже не є гарантом успішного працевлаштування, визначеного економіко-соціального статусу, це лише формальне право на усе окреслене претендувати. 3) Криза надшвидкого відставання від потреб реальної економіки. 4) Необхідність відмови від формули «знання, уміння і навички» на користь створення умов для формування особистісно і фахово компетентної особистості. 5) Інформація як провідний фактор суспільно-економічних перетворень, революція в структурі розподілу часу та здатності працювати з надвеликими масивами інформації, психологічна залежність від потоку даних, феномен «розсіяного натовпу» [1; 2; 3]. 6) Атавізм освітньої ментальності країн пострадянського простору. Таким чином, в основі кризи, яку переживає сучасна вища освіта – ряд *суперечностей*, зокрема: № 1. поряд зі значною кількістю випускників – гостра недостатність «фахівців, готових виконувати складні професійні функції та завдання, із широким світоглядом, професійним мисленням і творчим потенціалом, здатних до безперервного навчання і продукування нових знань, з навичками злагодженої та конструктивної колективної роботи у непередбачуваних ситуаціях» (за даними офіційного сайту об'єднання організацій роботодавців України). № 2. Між бажанням роботодавця отримати «готового» кваліфікованого працівника та небажанням витратити час і ресурси, щоб сформувати кадровий резерв «зі студентської лави». № 3. Між декларуванням необхідності підготовки компетентного фахівця та фактичною відсутністю уваги до нової парадигми підготовки викладача-практика. (Як приклад – параметри ефективності викладача, окреслені вимогами світового рейтингу «The QS World University Rankings», де ставлення роботодавців до випускників охоплює лише 10 % у загальній оцінці ефективності підготовки фахівців) [4].

Викладені аргументи спрямовують до окреслення засад діяльності ЗВО підприємницького типу. Це консолідується з тезою Закону України «Про вищу освіту» щодо створення умов для посилення співпраці, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. Перетворенню ЗВО у підприємницьку структуру сприятиме реалізація таких заходів: розвиток інфраструктури (центри підприємництва (бізнес-лабораторії і бізнес-інкубатори), реальні підприємства, віртуальні навчальні підприємства (у Хмельницькому кооперативному торговельно-економічному інституті (далі – ХКТЕІ) – це ПАТ «Шанс»); бізнес-дослідження як пріоритет наукової діяльності; формування підприємницького способу мислення і поведінки студентів шляхом побудови навчального процесу на основі роботи у наскрізних ситуаціях професійної діяльності, бізнес-кейсах (у ХКТЕІ – технологія продуктивного навчання); виховання підприємницької культури та культивування духу підприємництва. Таким чином, у структурі ЗВО підприємницького типу повинні перебувати такі об'єднання: «ЗВО – науково-дослідницький інститут (відділ) – підприємство»; «кафедра – базове підприємство». Завдяки упровадженню інноваційного освітнього інструмента – віртуального

підприємства ПАТ «Шанс» (центрального елемента навчальної платформи інституту), структура «кафедра – базове підприємство» у ХКТЕІ доповнена і має вигляд: «кафедра – навчальна платформа (віртуальне навчальне підприємство ПАТ «Шанс») – базове підприємство».

Віртуальне навчальне підприємство як інноваційний освітній інструмент ХКТЕІ – це навчальна платформа, діяльність якої побудована на змодельованих наскрізних ситуаціях, які виникають у фаховій діяльності і реалізуються у формі навчально-дидактичної гри (діє з 2005 року). Організаційна структура віртуального підприємства ПАТ «Шанс» ХКТЕІ відображена на рис. 1.

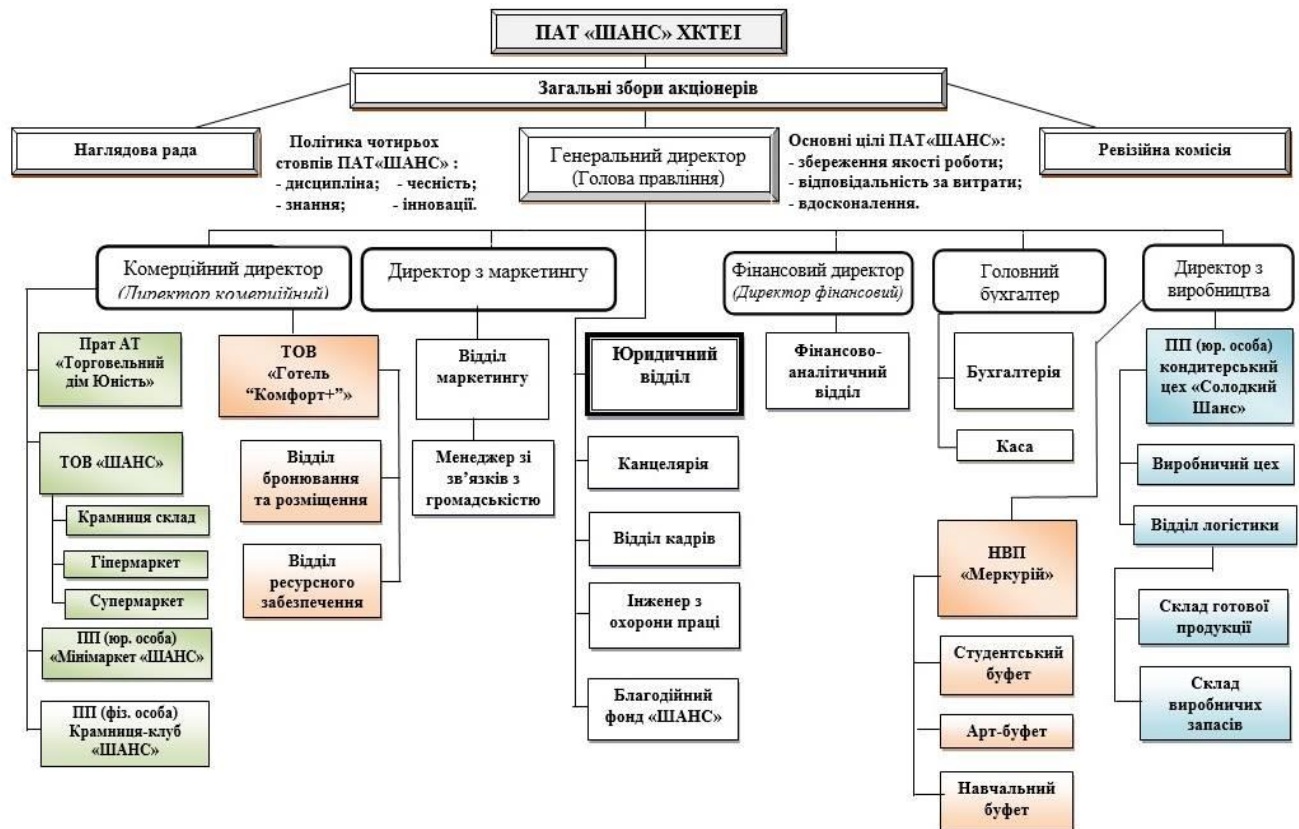

Рис. 1. Організаційна структура віртуального навчального підприємства ПАТ «Шанс»

Реальне змістове наповнення підрозділів віртуального підприємства ПАТ «Шанс» здійснюється за результатами роботи реальних підприємств – соціальних партнерів інституту, діючих підприємств – структурних підрозділів інституту. Сформовано бази даних наскрізних ситуацій фахової діяльності, масиви первинних документів, що у сукупності з сучасними програмними продуктами формують практико- та компетентісноорієнтоване освітнє середовище ХКТЕІ.

Застосування практики навчальних платформ (реальних і навчальних) у ЗВО створює вигоди для усіх суб'єктів ринку:

- студент формує реальні професійні компетенції в процесі навчання (шляхом роботи у наскрізних ситуаціях професійної діяльності на конкретних посадах у підприємствах-навчальних платформах), відбувається синхронне з навчанням стажування на виробництві або у сфері послуг; здійснюються прикладні професійні наукові дослідження;
- викладач будує освітній маршрут за траєкторією «академічний базис – бізнесове середовище – ринкові технології», професійно трансформуючись з талановитого теоретика у фахівця-тренера;

- ЗВО здійснює перехід від академічної до академічно-підприємницької структури, де реалізуються кооперативні стартапи, тренінги, ефективні формати підвищення кваліфікації як викладачів, так і працівників реального сектору економіки.
- Роботодавці з «надавачів баз практики» перетворюються на центри «допідготовки фахівця» під специфіку конкретного підприємства з можливістю працевлаштувати найкращих, повноцінно реалізуючи принцип соціального партнерства.
- Регіон і ОТГ отримують ефективну зайнятість серед випускників шляхом узгодження попиту та пропозицій в системі «ринок праці – ринок освітніх послуг» [5].

Список використаних джерел

1. Друкер П. Эпоха разрыва: ориентиры для нашего меняющегося общества / П. Друкер – М.: Вильямс, 2007. — 336 с.
2. Кравченко О. С. Динамика социологического воображения : всемирная культура инновационного мышления : монография. / О. С. Кравченко. - М. : «Анкил», 2010. – 392 с.
3. Образование в информационном обществе. Издание ЮНЕСКО для Всемирного Саммита по информационному обществу. — СПб, 2004. — 120 с.
4. Корсак К. Погляд ноофутурології на науки і вищу освіту XXI століття / Костянтин Корсак // Вища школа. – 2014. – № 7. – С.47-57.
5. Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2020 рр. Затверджено рішенням хмельницької обласної ради від 24 травня 2011 р. № 24-4 / 2011 // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.adm.km.ua/doc/doc37_RD_Strategy.pdf

Світлана Циганій
кандидат педагогічних наук,
м. Київ

Становлення і розвиток наукової педагогічної школи «Методологія і методика реалізації комунікативної та компетентнісної парадигм у системі вищої й післядипломної освіти»

Наукові школи мають різні об'єкти і предмети дослідження, методи вивчення наукових феноменів; збереження традицій наукових об'єднань, спадкоємність, що виявляється в постійному посиленні в наукових працях на роботи членів шкіл, підтримці молодих учених, пошук обдарованих вихованців; значущість наукової школи підтверджується офіційним визнанням наукового доробку її членів, нагородженнями на інституційному та державному рівнях. Сьогодні в Україні існує проблема щодо документального та юридичного супроводу діяльності наукових шкіл, відсутнє однозначне тлумачення поняття «наукова школа», що, безумовно, позначається насамперед на процесах ідентифікації цих об'єднань. Це дозволяє науковим школам існувати як неформальним об'єднанням, заснованим творчими особистостями; у них можуть реалізувати свій інтелектуальний та науковий потенціал як визнані в країні та світі вчені, так і обдарована молодь. А тому є потреба й на рівні публікацій у фахових виданнях висвітлювати особливості напрямів досліджень наукових шкіл. Ми намагатимемось проаналізувати основні результати наукових досліджень представників наукової школи «Методологія і методика реалізації комунікативної та компетентнісної парадигм у системі вищої й післядипломної освіти», керівником якої є Барановська Л.В., доктор педагогічних наук, професор. Десять представників наукової школи є кандидатами педагогічних наук, доцентами. За освітою це випускники педагогічних, лінгвістичного, юридичного, авіаційного закладів вищої освіти, інституту фізичної культури. Вони є спеціалістами та магістрами з української та іноземних мов, зарубіжної літератури, історії та методики виховної роботи; з психології, фізичної культури та спорту.

Наукова школа має свою специфіку. Всі її учасники є науково-педагогічними працівниками, що дозволяє екстраполювати результати наукових досліджень безпосередньо на педагогічний процес у ЗВО та в системі освіти дорослих (Київський обласний інститут

післядипломної педагогічної освіти, Інститут неперервної освіти НАУ, курси підвищення кваліфікації викладачів авіаційної англійської мови в ІСАО при Національному авіаційному університеті). Переважна більшість членів наукової школи вільно володіють іноземними мовами, що сприяє їхній активній участі в міжнародних освітніх і наукових проєктах за програмою Європейського Союзу ТЕМПУС ТАСІС, Фулбрайт, Еразмус + тощо. Вони стажувались в університетах Німеччини (університет імені Юстуса Лібіха, м. Гіссен), Франції (Вища національна інженерна школа, м. Діжон), Великої Британії (університети Есекс та м. Ексетер), Чеської Республіки (Університет життєвих наук, м. Прага), Словацької Республіки (університети м. Кошице та м. Прешов), Республіки Польщі (Жешувський університет). Проблематика наукових робіт представників наукової школи є актуальною. Кожен з них зробив значний внесок у розвиток теорії, методології і методики професійної освіти.

Так, зокрема **Яременко Ніна Володимирівна** досліджувала проблему підготовки майбутніх учителів до організації дозвілєво-ігрової діяльності з учнями основної школи (підлітками). Педагогом доведена актуальність саме цього виду діяльності з огляду на вікові особливості школярів даної категорії, запропоновано педагогічну характеристику різних видів ігрової діяльності, розроблено педагогічну систему підготовки майбутнього вчителя до організації цього виду діяльності, створено методичне забезпечення й видано навчальні посібники для навчання студентів.

На вдосконалення якості фахової підготовки також зорієнтовані результати дисертаційного дослідження **Тимчук Інни Миколаївни**, присвяченого вивченню педагогічних умов гуманізації професійної підготовки майбутніх екологів]. Автором обґрунтовано доцільність гуманізації навчання екологів з огляду на соціальну значущість екологічної професії, уведено до наукового обігу й запропоновано авторську дефініцію понять «гуманістично спрямована особистість еколога», «гуманізація вищої екологічної освіти». Науковим результатом цього дослідження є визначення структури гуманістично спрямованої особистості еколога, фахівця когнітивного суб'єктно-непрагматичного типу з екоцентричним типом екологічної свідомості, її компонентами визнано: екологічну відповідальність, екологічні цінності, нове екологічне мислення, здатність до еконормативної поведінки на основі принципу екологічної етики.

Важливим засобом формування компетентного фахівця є мова. Вона має особливе призначення в авіаційних ЗВО. Студентів навчають авіаційної англійської мови, яка зорієнтована на реалізацію особливих професійних потреб. Представники наукової школи Глушаниця Н.В., Бережко О.Л., Білоус Н.П. на засадах комунікативної та компетентнісної парадигм дослідили її особливі функції у фаховому середовищі цивільної авіації. Так, дисертаційне дослідження **Глушаниці Наталії Вікторівни** було зорієнтоване на формування в майбутніх бакалаврів з авіоніки іншомовної професійно-комунікативної компетентності (ІПКК) в умовах оволодіння фахом у вищому авіаційному навчальному закладі. Основними результатами цієї роботи є уточнення змісту ключових понять «іншомовна професійно-комунікативна компетентність», «професіоналізм інженера з авіоніки», введення до наукового обігу термінів «іншомовна професійно-комунікативна компетентність інженера з авіоніки»; «формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності у майбутніх інженерів з авіоніки» та обґрунтування їхніх дефініцій; виявлено професійно значущі педагогічні умови, за яких ефективно відбуватиметься формування ІПКК майбутніх бакалаврів з авіоніки: орієнтованість діяльності науково-педагогічних працівників на основі співробітництва зі студентами на цілеспрямоване формування ІПКК майбутніх бакалаврів з авіоніки у процесі фахової підготовки; зінтегрованість змісту навчального матеріалу дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» та гуманітарних і фахових дисциплін; вибір найбільш доцільних форм, методів, прийомів активізації професійного навчання студентів та формування в них умінь ефективної фахової взаємодії іноземною мовою; науково обґрунтовано модель формування ІПКК майбутніх бакалаврів з авіоніки, яка сприяє формуванню інженерної, термінологічної, комунікативної та соціокультурної компетенцій, що є структурними компонентами ІПКК. Розроблено

методичні рекомендації викладачам з формування ППК майбутніх бакалаврів з авіоніки в умовах професійної підготовки студентів, у яких наголошувалось на доцільності розробки блоків вправ, зорієнтованих на формування інженерної, термінологічної, мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетенцій на основі комунікативного підходу.

Ефективність формування в майбутніх авіаційних фахівців компетентності щодо володіння мовою професії підвищується, коли викладачі цієї навчальної дисципліни мають сформовану технологічну компетентність. Саме на цьому наголошує у своїй дисертаційній роботі «Розвиток технологічної компетентності викладачів іноземної мови у післядипломній освіті авіаційної галузі» **Бережко Ольга Леонідівна**. Автор увела до наукового обігу поняття «технологічна компетентність викладача іноземної мови авіаційної галузі», «розвиток технологічної компетентності викладачів іноземної мови у післядипломній освіті авіаційної галузі» і визначила їхні дефініції. Дослідниця виявила специфіку професійної діяльності викладачів іноземної мови авіаційної галузі: вони мають ґрунтовно знати фразеологію радіообміну, національну та міжнародну документальну базу цивільної авіації й офіційні авіаційні веб-сайти, технічні й технологічні новації цивільної авіації. Здобувач пропонує навчання викладачів у системі післядипломної освіти авіаційної галузі здійснювати з урахуванням Концепції освіти дорослих; індивідуалізувати його відповідно до потреб, особливостей, можливостей слухачів з урахуванням їхнього досвіду та психологічних особливостей і стилів навчання. Дисертанткою уточнено й обґрунтовано структуру ТК викладачів іноземної мови авіаційної галузі з урахуванням технічної та технологічної специфіки зазначеної індустрії на основі компетентнісної парадигми: мотиваційний, когнітивний, процесуально-діяльнісний та рефлексійно-коригувальний компоненти. Виявлено та обґрунтовано педагогічні умови, що впливають на розвиток ТК викладачів іноземної мови у післядипломній освіті авіаційної галузі. Розроблено й перевірено ефективність моделі науково-методичного супроводу розвитку ТК викладачів іноземної мови в післядипломній освіті авіаційної галузі. Результати представленого дисертаційного дослідження є внеском в андрагогіку, сприяють розширенню методології навчання дорослих на прикладі післядипломної авіаційної освіти, доповнюють методiku навчання дорослих авіаційної англійської мови з використанням компетентнісного підходу (розроблено спецкурс «Train the trainer», зорієнтований на формування потреби в неперервному розвитку професійної компетентності викладачів).

Цивільна авіація є полікультурною галуззю, а тому в ній особливу нішу займають професійно-комунікативно компетентні перекладачі із сформованою готовністю до роботи саме в цій сфері. Така проблема є актуальною для дисертації **Білоус Наталі Петрівни** «Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі». На основі міжнародних стандартів підготовки перекладача та документів ІКАО визначено й обґрунтовано структуру професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі, яка складається з лінгвістичної, інтеркультурної, інтерперсональної та технологічної субкомпетентностей. Створено модель формування професійно-комунікативної компетентності (ПКК) майбутніх перекладачів авіаційної галузі з цільового, методологічного, змістово-процесуального та оцінно-результативного блоків. Визначено педагогічні умови її формування. Результати цього наукового дослідження є вагомими для розширення можливостей професійної діяльності філологів, поглиблення її змісту шляхом спрямованості на авіаційну галузь.

Професійна діяльність в авіаційній галузі є сферою екстремальної активності людини, де психологічний фактор є надзвичайно важливим. **Ковалькова Тетяна Олександрівна** досліджувала саме цей аспект у своїй дисертаційній роботі «Формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі у процесі фахової підготовки». Дослідницею уточнено зміст понять «готовність до професійної діяльності», «готовність майбутніх психологів до професійної діяльності», уведено до наукового обігу поняття «готовність майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі». Виявлено особливості професійної діяльності психолога в авіаційній галузі: участь у психологічному забезпеченні польотів; попередження виникнення небажаних

функціональних станів; профілактика стресів і наслідків монотонії; запобігання та профілактика професійних деструкцій пілотів, бортпровідників, штурманів, радистів, інженерів та інших фахівців авіаційної галузі. Визначено педагогічні умови, за яких ефективно відбуватиметься формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність технології формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі у процесі фахової підготовки. Вагомість результатів здійсненого дослідження полягає у створенні професіограми психолога авіаційної галузі, поглибленні теорії й практики його підготовки для роботи у цій сфері; методичному забезпеченні технології формування готовності майбутніх психологів до діяльності у в авіаційній галузі в умовах їхньої професійної підготовки.

Фахівці авіаційної галузі, працюючи в умовах фахової екстремальності, можуть зазнавати негативних впливів різних факторів. Для продуктивного виконання функціональних обов'язків їм необхідна спеціальна професійно-прикладна фізична підготовка (ППФП). **Фотинюк Володимир Григорович** досліджував її для формування майбутніх бакалаврів з авіації та космонавтики. Автором уточнено, що ППФП - це педагогічний процес, спрямований на розвиток у студентів провідних фізичних якостей, рухових умінь і навичок, функцій організму, які сприяють більш успішному оволодінню професією та подальшому вдосконаленню в ній, і забезпечує оволодіння матеріальними і духовними цінностями, необхідними в соціальному та особистісному аспектах у зв'язку з професійною освітою. Установлено, що найбільш значимими для професійної діяльності інженера-механіка з обслуговування та ремонту повітряних суден є загальна витривалість, статична витривалість, координація рухів. Дослідником обґрунтовано й експериментально апробовано методику здійснення ППФП майбутніх бакалаврів з напрямку «Авіація та космонавтика», зокрема студентів, які оволодівають фахом «інженер-механік з виробництва, обслуговування та ремонту повітряних суден і авіадвигунів». Вона базувалась на використанні форм організації ППФП (навчальні, тренувальні, контрольні заняття), серед яких представлено загальні (лекції, семінари, практичні заняття), спеціальні (комплексні, спеціалізовані, самостійні і профільовані методико-консультативні заняття, організація занять у режимі дня і активного відпочинку) та прикладні. Засобами для реалізації цієї методики визначено фізичні вправи (загальнопідготовчі, спеціально-прикладні); гігієнічні фактори, фактори природного середовища, методико-теоретична підготовка; засоби фізкультурно-оздоровчої спрямованості. Запропоновано додаткові, нетрадиційні для освітньої програми види спорту (дартс, бадмінтон, поліатлон, гирьовий спорт, підтягування на перекладині), які сприяли підвищенню психоемоційного фону, зміні стереотипу традиційних занять, створенню мотивації в студентів до занять з ППФП, забезпеченню цілеспрямованого розвитку фізичних та психофізичних якостей.

Основним аспектом діяльності презентованої школи є, як зазначалось вище, реалізація комунікативної й компетентісної парадигми в системі галузевої вищої освіти. **Циганій Світлана Олексіївна** досліджувала проблему формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів у процесі фахової підготовки. Під «професійно-правовим спілкуванням» (ППС) автор розуміє суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників юридичного процесу у фахово-правовому просторі, зумовлену специфічністю причин організації, яка характеризується формалізованістю та конфліктністю, наявністю множинності цілей у кожному акті спілкування і спрямована на виконання професійно важливих завдань. Дослідницею визначено та обґрунтовано, що ефективному формуванню культури ППС майбутніх юристів сприяють комунікативний, особистісно зорієнтований, компетентісний та аксіологічний методологічні підходи. Установлено загальнопедагогічні та специфічні (інтеграції, дуальності, культуровідповідності, гуманізації та гуманітаризації, фундаменталізації, глобалізації) принципи формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів. Обрані найбільш дієві форми для навчання студентів юридичних спеціальностей з формування культури професійно-правового спілкування (аудиторна, он-лайн, практична, самостійна; індивідуальна, групова, колективна; лекції-

бесіди, диспути, семінари, юридична клініка), засоби (традиційні – навчальні підручники, навчальні практикуми, мультимедійні засоби, посібники; інноваційні: E-learning: електронні підручники, електронна бібліотека, Moodle, NetOpSchoole, NetSupportSchool) і методи навчання (репродуктивні: розповідь, переказ, виступ; інтерактивні: ділова гра, брейн-ринг, case-study, інтерв'ювання; спеціальні комунікативні: Сократів діалог, правило Гомера, «Займи позицію», PRES-формула, «Дерево рішень»). Виявлено та обґрунтовано *педагогічні умови* успішного формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів у процесі фахової підготовки: зорієнтованість викладацької діяльності та вмотивованість навчальної діяльності студентів на формування в майбутніх юристів культури професійно-правового спілкування; поєднання юридичної та психологічної складових у змісті культури професійно-правового спілкування; використання форм організації, методів і засобів навчання, спрямованих на ефективне формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів у процесі фахової підготовки; інтегрування новітніх інтерактивних інформаційних технологій у процес навчання майбутніх юристів для активізації їхньої комунікативно-правової діяльності. Результати дослідження Циганій С.О. є вагомим внеском в методологію й методику підготовки сучасних юристів як компетентних фахівців із сформованою культурою професійної взаємодії.

Суб'єктом педагогічного процесу з формування компетентного фахівця для будь-якої сфери людської діяльності є науково-педагогічний працівник. Ефективність його викладання визначається рівнем підготовки педагога у ЗВО як викладача і фахівця, наявністю досвіду роботи за спеціальністю. *Погоріла Світлана Григорівна* в дисертації «Професійно-педагогічна підготовка магістрів з економіки і підприємництва у ВНЗ» досліджувала саме цю проблему. Для методології й практики професійної освіти вагомими є такі результати її дослідження: обґрунтовано педагогічні умови ефективного формування професійно-педагогічної готовності магістрів з економіки і підприємництва у закладі вищої освіти: зорієнтованість діяльності науково-педагогічних працівників на підготовку магістрів з економіки і підприємництва до професійно-педагогічної діяльності; вмотивованість навчальної діяльності магістрів на оволодіння педагогічним фахом; поєднання педагогічної та психологічної складових змісту професійно-педагогічної підготовки магістрів з економіки і підприємництва; використання форм організації та методів навчання, спрямованих на ефективну професійно-педагогічну підготовку магістрів з економіки і підприємництва; розроблено спецкурс «Професійно-педагогічна підготовка магістрів з економіки і підприємництва; створено й експериментально перевірено модель цієї підготовки, яка складається з цільового, змістово-процесуального, результативного блоків; розроблено методичні рекомендації з професійно-педагогічної підготовки магістрів з економіки і підприємництва для викладачів та студентів ОКР магістр, метою яких є надання методичної підтримки педагогам вищої школи із озброєння студентів ґрунтовними знаннями про особливості вищої освіти як педагогічної системи та підготовки майбутніх магістрів до організації і здійснення навчально-виховного процесу, до науково-пошукової роботи. Для вдосконалення дослідницької діяльності здобувачів наукового ступеня з проблеми використання комунікативної та компетентнісної парадигм значною є роль закордонного досвіду. Так, зокрема *Заслужена Алла Андріївна* досліджувала підготовку магістрів з англійської мови та літератури в університетах Швейцарської Конфедерації. Це дисертація з порівняльної педагогіки. Автором запропоновано визначення ключового поняття дослідження: підготовка магістра з англійської мови та літератури – цілеспрямований процес формування умінь і навичок, що є складовими готовності до інноваційної викладацької, перекладацької, літературознавчої, науково-дослідної та адміністративної діяльності ефективного виконання завдань інноваційного характеру. Обґрунтовано необхідність використання компетентнісного, плюрилінгвального, особистісно зорієнтованого підходів у процесі формування в магістрів компетентностей, визначених Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти. Виявлено ключову функцію компетентнісного підходу в поєднанні з полікультурним підходом (англійська мова вивчається в контексті розуміння її як засобу взаємодії в умовах освітньої та культурної інтеграції народів світу і засобу

конструктивного полілогу в державі, виховання ціннісного ставлення до культурної та мовної інакшості). Таке поєднання виявляється у процесі формування в магістрів-філологів плюрилінгвальної компетентності шляхом оволодіння знаннями в галузі лінгвістики, опанування культури мови, що вивчається, набуття досвіду з аудіювання завдяки порівняльному фонетичному аналізу мов світу, оволодіння засобами інтерактивної взаємодії, постійного діалогу з носіями мови, формування обізнаності з питання набуття другої мови. розробити рекомендації для удосконалення підготовки фахівця з англійської мови та літератури у ВНЗ України. Основними рекомендаціями щодо вдосконалення професійної підготовки філологів в Україні на основі досвіду швейцарських університетів, визначеними автором, є такі: запровадження плюрилінгвального підходу; розширення й доповнення діяльності фізичного університетського кампусу; створення умов для змішаного навчання магістрантів; інтеграція мовного портфоліо в систему філологічної освіти для розвитку необхідних компетентностей і дотримання принципів неперервності, саморозвитку, вмотивованості студентів щодо подальшого вдосконалення; уведення спеціалізації з англійської літератури, що дозволить вітчизняним магістрантам більш ґрунтовно займатися дослідженнями у галузі англійської літератури та отримати додаткову кваліфікацію; зорієнтованість підготовки магістрів з англійської мови та літератури у ВНЗ України на отримання ними сертифікатів міжнародного зразка. Наукові школи України сьогодні потребують підтримки та визнання як на інституційному, так і на державному рівнях. Необхідний пакет документів, який чітко регламентував би статус такого наукового об'єднання. Водночас мають бути розроблені й механізми стимулювання діяльності наукових педагогічних шкіл. Перспективу розвитку наукової школи вбачаємо в підготовці докторських дисертацій, ширшому долученню до компаративного аналізу досліджуваних феноменів; висвітленні результатів досліджень представників школи у фахових виданнях, зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах.

Інна Цимбал
викладач, м. Київ

Використання автентичних відео-документів у контексті профільної освіти

Загальною метою викладання та вивчення іноземної мови професійного спрямування є підготовка студентів до ефективної комунікації в їхньому академічному та професійному оточенні. А завдання викладача, відповідно, – створення реальних ситуацій професійного життя, в яких будуть формуватись компетенції студентів-майбутніх фахівців. Одним із ефективних засобів формування й удосконалення мовної компетенції, за допомогою якого студенти зануряться у мовне професійне середовище, є використання автентичних відео-документів на заняттях з іноземної мови.

Серед видів відео-документів, які доцільно використовувати на заняттях з іноземної мови професійного спрямування слід назвати:

- а) документальні фільми,
- б) науково-популярні фільми та телепередачі,
- в) інтерв'ю з відомими науковцями,
- г) відео-екскурсії заводами, фабриками і підприємствами світу,
- д) відеоблоги на наукову тему тощо.

Перераховані види діяльності на занятті з іноземної мови професійного спрямування підійдуть для студентів будь-якого року навчання, адже у всесвітній інтернет-мережі можна підібрати відеоматеріали будь-якого рівня складності, з урахуванням інтересів та потреб студентів.

Використання інтерв'ю і подальше обговорення на заняттях з викладачем сприяє розвитку критичного мислення, розширенню світогляду студентів, знайомить їх з проблемами, які турбують сучасне суспільство і наукове середовище (глобальне потепління, роботизація, альтернативні джерела енергії, кібербезпека, ГМО тощо). Слухаючи носіїв

мови, студенти не тільки удосконалюють навички аудіювання, але й вчать ставити правильну вимову. А підбираючи відеоматеріали, які відповідають рівню мовної підготовки та інтересам студентів, викладач створює для них атмосферу, наближену до реальної мовної комунікації.

Переваг перегляду відео-екскурсій безліч: студенти - майбутні фахівці знайомляться з досвідом зарубіжних колег, не перетинаючи кордонів. При цьому переглядати відео-документи можна, як на практичних заняттях, так і вдома. Крім 3D турів та відео-екскурсій заводами і підприємствами країн світу, студенти можуть ознайомлюватися з шедеврами образотворчого мистецтва, відвідавши віртуальні екскурсії музеями світу.

Прослуховуючи історію створення тієї чи іншої установи, студенти збагачують свій словниковий запас не тільки загальноновживаною лексикою, але й вузькоспеціалізованою термінологією конкретної галузі науки та техніки.

Завдання до відеоматеріалів варіюються залежно від виду документу:

уявити, як би ви відповіли на запитання, поставлені відомому науковцю, скласти власний список запитань, які ви хотіли би задати цій людині;

створити власне відео, у якому продемонструвати експеримент, фізичне явище тощо, супроводити відео коментарем іноземною мовою;

уявити себе перекладачем та, фраза за фразою, перекласти слова екскурсовода, який проводить екскурсію підприємством, та багато інших.

Крім цього, перегляд автентичних відео-документів – це чудова можливість покращити своє писемне мовлення та потренуватися у написанні резюме, наукової статті із заданої наукової проблематики.

Отже, використання відео-документів на заняттях з іноземної мови є корисним засобом мотивації студентів не тільки гуманітарних, але й технічних спеціальностей ЗВО, завдяки якому можна з користю урізноманітнити традиційні педагогічні методи.

Галина Чередніченко
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Київ

Сучасні тенденції професійно орієнтованого навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей

Починаючи з 2000 року, уряди багатьох країн у відповідь на підвищений попит на здобуття поглиблених знань з англійської мови публікували положення щодо рівнів володіння англійською мовою для студентів, викладачів англійської мови та фахових дисциплін, визначених за шестирівневою шкалою Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [1]. З того часу суттєво змінилася ситуація у глобальному економічному просторі, що позначилось на вимогах ринку праці. Нове покоління студентів народилося вже в епоху Інтернету та інформаційних технологій, що впливає на їхнє бачення світу, можливостей самореалізації у ньому, шляхи сприйняття, аналізу, передачі та обміну інформацією. На жаль, вивчення іноземної мови студентів немовних спеціальностей з урахуванням специфіки спеціальності потребує оновлення. Про це свідчить гострий дефіцит фахівців, які володіють певним регістром іншомовних знань, необхідних для професійного спілкування.

На сучасному етапі випускникам потужних світових університетів бракує комунікативних навичок, так званих *soft skills*, які включають ефективну співпрацю у команді, аргументацію власної думки, налагодження каналів комунікації в компанії. Цей факт підтверджено дослідженнями, проведеними Гарвардським університетом, Фондом Карнегі та Стенфордським науково-дослідним інститутом, які встановили, що успіх у професійній сфері на 75-85% залежить саме від рівня сформованості «м'яких навичок» (*soft skills*) і лише на 15-25% від «жорстких навичок» (*hard skills*) [2, 3].

Інша тенденція сучасного етапу розвитку суспільно-економічних умов України характеризується розширенням різнорівневої взаємодії, поглибленням зв'язків між різними країнами, домінуванням інтегративних процесів в економіці, науці, культурі, політиці, активізується міжнародна кооперація. Наприклад, звіт «Future Work Skills 2020», що узагальнює сучасні тенденції на ринку праці, наголошує на тому, що для прийняття нестандартних рішень потрібно задіяти потенціал команди співробітників – представників різних культур [4].

На нашу думку, професійно орієнтоване навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей має бути спрямоване на вирішення таких завдань:

1. Розвиток комунікативних умінь, що включає всі види мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письмо). Успішне оволодіння навичками діалогічного мовлення полягає в умінні вести бесіду на різні теми, обмінюватися інформацією професійного характеру. Монологічне мовлення передбачає вміння виступити з доповіддю, повідомленням, висловити свою точку зору в дискусії.

2. Оволодіння певними мовними знаннями (знання фонетичних явищ, граматичних форм, правил словотворення, лексичних одиниць).

3. Формування міжкультурної компетентності, що дозволить студентам будувати стратегії комунікації з іноземними партнерами, допоможе адаптуватися до іншомовного середовища, уникнути непорозумінь у спілкуванні.

4. Оволодіння певним набором одиниць професійної лексики, спеціальною термінологією за фахом іноземною мовою. Вивчення мови спеціальності вимагає засвоєння великої кількості термінів і спеціальних понять, необхідних майбутньому фахівцю.

5. Забезпечення міжпредметної інтеграції професійно-орієнтованого навчання іноземної мови зі спеціальними дисциплінами з метою отримання додаткових професійних знань і формування професійно-значущих якостей особистості.

6. Використання в навчальному процесі сучасних ІТ технологій, заснованих на принципах проблемності, інтерактивності, ситуативності: моделювання професійно-контекстних ситуацій, максимально пов'язаних з майбутньою професійно-практичною діяльністю студентів.

Список використаних джерел

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [Текст] / / Наук. редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Klaus, P. Communication breakdown [Текст] / P. Klaus // California Job Journal. 2010. – № 28. – pp. 1–9.
3. Watts, M., Developing Soft Skills in Students [Текст] / M. Watts, R. K. Watts // 2008. Available at: http://108.cgpublisher.com/proposals/64/index_html (Accessed on: 29.08.2017).
4. Clementini, Massimo Future Work Skills 2020 [Текст] / Massimo Clementini. – IFTF, 2011. Available at: <http://www.iftf.org/futureworkskills/>

*Анжела Черненко
студентка, м.Херсон*

Технології, що використовуються в комп'ютерних системах навчання

Останні досягнення у сфері обчислювальної техніки та комунікаційних технологій суттєво змінили підходи до освітніх технологій і виступили основою для можливості розгляду електронних систем навчання як альтернативи навчальним посібникам. Комп'ютерне навчання стає все більш розповсюдженим, оскільки технології стають поширеними і простими у використанні. Воно стає інструментом, що підвищує ефективність навчання, збагачує традиційні форми новими елементами взаємодії з тими, хто навчається. Комп'ютерні навчальні програми використовують різноманітні технології: від базових текстових технологій до мультимедіа технологій та віртуальної реальності.

Розглянемо їх.

Текстові технології. Найпростіші комп'ютерні навчальні програми пропонують самостійний тренінг у текстовому форматі. Ці програми подібні до друкованих, індивідуалізованих навчальних модулів з додаванням, в більшості випадків, інтерактивних функцій. Хоча ці програми є простими у форматі, вони можуть бути високоефективними та представляти складну інформацію та концепції в зрозумілому та легкодоступному способі. Подібний навчальний продукт можна створити завдяки доступному пакету додатків Microsoft Office, а саме MS Excel за допомогою якого можливо не лише вирішувати типові інженерні задачі, а й створювати повноцінні цікаві середовища для навчання у закладах вищої освіти, що буде розглянуто у роботі.

Мультимедіа. Ці навчальні матеріали є передовою формою комп'ютерного навчання. Вони набагато складніші, ніж оригінальні текстові програми. Крім тексту, вони забезпечують стимулюючу графіку, аудіо, анімацію та / або відео.

Віртуальна реальність. Віртуальна реальність є тривимірною і інтерактивною, занурюючи слухача в навчальний досвід. Більшість програм навчання віртуальної реальності мають форму симуляції, що є високоефективною формою навчання. Це практичний досвід без ризику реальної роботи.

Фактично, для створення комп'ютерних навчальних систем можна використовувати різні технологічні функції та інструменти, а саме: текст, зображення, відео, аудіо, інтерактивні медіа, системи синхронного зв'язку, чат, дошки оголошень. Різні комбінації та варіанти цих функцій створюють потенціал для великої кількості унікальних додатків.

Переваги комп'ютерних навчальних систем: комп'ютерні навчальні програми прості у використанні; їх часто можна налаштувати або створити спеціально для конкретних курсів чи окремих розділів курсів; вони пристосовані для самостійного навчання; вони є гнучкими, тому що слухачі можуть навчатися у своєму власному темпі та в зручний для них час; комп'ютерні програми доступні 24 години на добу, 7 днів на тиждень; деякі програми є інтерактивними, вимагаючи від слухачів відповідати на запитання, робити вибір і відчувати наслідки цих виборів; більшість програм мають пост-тести, щоб визначити, чи розуміє співробітник навчання. Результати тесту надають викладачам статистику для оцінювання підготовки студентів.

Недоліки комп'ютерних систем навчання є такими: ці програми вимагають від студентів комп'ютерної грамотності; для їх використання студентам потрібен доступ до комп'ютера; взаємодія з викладачем практично відбувається в асинхронному режимі і, якщо у студентів є запитання, вони не завжди можуть отримати вчасну відповідь; деякі погано розроблені програми є «нудними» і призводять до того, що студенти мають низький рівень утримання уваги.

Отже, для закладів вищої освіти найкращим способом використання комп'ютерних систем навчання є їх використання як окремого виду самостійної діяльності студентів при вивченні певного курсу.

*Андрій Череп
здобувач, м. Івано-Франківськ*

Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу до морально-етичного виховання учнів старшої школи

Ефективність формування готовності майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу до морально-етичного виховання учнів старшої школи багато в чому залежить від педагогічних умов процесу їхньої професійної підготовки. Саме тому важливо правильно визначити ці умови.

У найширшому (філософському) розумінні категорія «умова» визначається у контексті відношення речі до тих факторів, від яких залежить її поява та існування [1, с. 703]. З позицій філософії, як зазначає А. Литвин, поняття «умови» передбачає, що умова – це те,

від чого залежить предмет, комплекс предметів, характер їх взаємодії, з наявності якого впливає можливість існування, функціонування і розвитку певного предмета [2, с. 10].

У широкому педагогічному значенні сутність умови тлумачиться у зв'язку з її здатністю впливати на розвиток та формування особистості.

У психології поняття «умови розвитку» визначається як фактори, від яких залежить розвиток людини (людське оточення, відносини між людьми, предмети матеріальної й духовної культури тощо) [3].

У контексті нашого дослідження ми визначаємо другий рівень педагогічних умов як спеціально створеного педагогічного середовища, що сприяє підготовці майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу до морально-етичного виховання учнів старшої школи, й сукупність засобів, об'єктивних можливостей освітнього процесу, які забезпечують досягнення мети.

Першою педагогічною умовою визначаємо забезпечення позитивної мотивації студентів до морально-етичного виховання учнів старшої школи. Адже на успішність студентів, в першу чергу, впливають мотиви й інтереси. Погоджуємося з В. Асеевим, що мотивація – стан особистості, ступінь активності і спрямованості дій людини в конкретній ситуації. Мотив виступає як привід, причина, об'єктивна необхідність щось зробити, спонукання до якого-небудь дії [5, с. 221]. Проте «мотивація навчання складається з низки спонукань, що постійно змінюються і вступають в нові відносини один з одним (потреби і сенс учіння для учнів, його мотиви, цілі, емоції, інтереси)» [6].

Другою педагогічною умовою було створення креативного освітнього середовища через моделювання професійно-педагогічних ситуацій. Важливу роль у формуванні готовності майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу до морально-етичного виховання учнів старшої школи відіграє креативне освітнє середовище закладу вищої освіти. Адже навчання, побудоване на креативному підході, дозволяє усунути дефіцит професійно-особистісних якостей, необхідних для продуктивних професійних дій і спілкування, містить у собі більші можливості у саморозвитку студентів, оскільки вони є не об'єктом впливу, а суб'єктом навчання [7, с. 10].

Третьою педагогічною умовою формування готовності до морально-етичного виховання учнів старшої школи стало використання інноваційних технологій навчання та спецкурсу «Основи формування готовності майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу до морально-етичного виховання учнів старшої школи». Творча сила завдань, вправ, тренінгів, питань полягала в тому, що вони є початком розгортання навчальної ситуації, в яку поступово занурюються не тільки студенти, але й сам викладач. Разом зі студентами він намагається відшукати різноманітні стандартні і нестандартні шляхи й способи розв'язання ситуацій [8, с. 90].

Список використаних джерел

1. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук, С. К. Бистрицький, М. О. Булатов [та ін.]. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.
2. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови» : на допомогу здобувачам наукового ступеня / А.В.Литвин. – Львів : СПОЛОМ, 2014. – 76 с.
3. Гуревич П. С. Психологический словарь / под общ. науч. ред. П. С. Гуревич. – М. : ОЛМА Медиа Групп, ОЛМА ПРЕСС Образование, 2009.
4. Сутність та зміст поняття «педагогічні умови» / Н.Тверезовська, Л.Філіппова // Нова пед. думка. – 2009. – №3. – С. 90–92.
5. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности / В.Г.Асеев. – М. : Просвещение, 1976. – 375 с.
6. Формирование интереса к учению у школьников / под ред. А.К. Марковой. – М., 1986. – С. 14.
7. Брежнева-Єрмоленко О.В., Лола І.В. Креативне середовище ВНЗ – основа інноваційної активності фахівців : Режим доступа: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/32241/1/356-625-626.pdf>.

8. Гомонюк О. М. Спецкурс «Професійно-педагогічна культура майбутнього соціального педагога» – складова формування професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів / О. М. Гомонюк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. – 2012. – Вип. 38. – С. 88-92.

Аліна Шайкова
старший викладач, м. Коростишів

Причини неспішності студентів коледжу

Відповідно до структури навчання, причини неспішності студентів коледжу слід розділити на дві великі групи: об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивної групи причин неспішності слід віднести ті, які пов'язані з навчальним середовищем, що створює викладач, учнівський колектив та батьки. Звичайно, педагогічна компетентність та майстерність викладача є визначальними у забезпеченні такого середовища. Невміння вивчити і враховувати індивідуальні особливості дитини, визначати «зону найближчого розвитку», створити ситуацію успіху тощо, – ті фактори, які зі сторони викладача часто призводять до труднощів студента у навчанні.

Навчальне середовище створює і учнівський колектив. Відсутність почуття захищеності, причетності до загальної справи групи, негативний вплив лідера та ін., – далеко не весь перелік факторів пов'язаних з учнівським колективом, що негативно відображаються на успішності студентів коледжу.

Особистісні причини неспішності можна розглядати на декількох рівнях: нейрофізіологічному, психологічному та педагогічному. Однією з суб'єктивних причин низької успішності студентів коледжу нейрофізіологічного рівня є незрілість вольової поведінки і особистості, яка називається інфантилізмом. Поведінка особистості, яка страждає інфантилізмом характеризується більшою «дитячістю», чим це повинно бути у даному віці.

До суб'єктивних причин психологічного рівня причин неспішності студентів коледжу відносяться: відсутність навчальної мотивації; неадекватна самооцінка; низький рівень розвитку пізнавальних здібностей: нестійкість уваги, недостатній рівень розвитку пам'яті, нерозвиненість мислення, ослаблена вольова регуляція та порушення у емоційно-вольовій сфері (наприклад підвищена тривожність).

Важливою умовою засвоєння навчальної програми є пізнавальна активність студента. В. Семиченко у своїх наукових дослідженнях доводить, що наявність попереднього досвіду невдач, постійних негативних оцінок ззовні, порівняння з більш успішними людьми, їх діями і результатами, установка на те, що все залежить від випадку, самозвинувачення себе у власній неспроможності, впевненість у тому, що інші люди можуть справитись з аналогічними завданнями, тоді як сам індивід стійко отримує негативний результат та ін., – визначальні фактори, що блокує активність молоді людини, породжуючи сумніви у власних здібностях, можливостях знайти яке-небудь правильне рішення, спричиняючи перенесення ситуативної негативної самооцінки на оцінку себе, як особистості. Уявлення щодо власної індивідуальності має регулятивний вплив на життєдіяльність студента коледжу. А тому чим повніше, глибше та об'єктивніше він усвідомлюватиме власне «Я», тим більше засобів може використати для пошуку себе та досягнення власної цілі.

На педагогічному рівні труднощі у навчанні можуть бути зумовлені не сформованістю «вмінь вчитися», презентувати власні здобутки, а також недостатнім рівнем засвоєння знань з дисципліни. «Уміння вчитися», як ключові новоутворення пізнавальної здатності, включають у себе уміння:

- раціонально планувати діяльність, приймати і вирішувати завдання діяльності, створювати сприятливі умови діяльності (режим дня, гігієна робочого місця та ін.);

- здійснювати бібліографічний пошук, вміння працювати з книгою, довідником та ін;
- мотивувати свою діяльність;
- раціонально запам'ятовувати, вміння логічно усвідомлювати навчальний матеріал, виділяти в ньому головне; вмінню вирішувати проблемні, пізнавальні задачі.

Отже, у пошуках відповіді на запитання «Чому студенту коледжу важко вчитися?» слід підходити цілісно та системно. Тільки тоді ми можемо знайти правильну відповідь, попередити та усунути проблему неуспішності.

Оксана Шостак
кандидат філологічних наук,
доцент, м.Київ

Тлумачення націоналізму й національної ідентичності як основи полікультурного виховання

Остання третина 20 ст. відзначена низкою національних відроджень або ренесансів, які прокотилися по багатьох країнах світу. Основою цього явища, на думку вчених, є «небувале за всю історію людства зростання соціальної мобільності суспільства, технологічних новацій та потоку інформації, до яких людина не пристосована психологічно, в силу особливостей психіки, сформованих у неї в ході еволюції. <...> У таких умовах виявляється, що лише етнічне виступає найдієвішим захисним механізмом для людини: тільки етнічна спільність залишається стабільною спільнотою, належність до якої індивіда в умовах без неперервних змін не міняється. Етнічне також слугує своєрідним інформаційним фільтром на рівні етнічної самосвідомості для всезростаючого потоку інформації. На рівні ж етнічного підсвідомого його роль теж дуже велика, оскільки тут етнічне виступає амортизатором та адаптером стосовно надзвичайно потужного потоку новацій у повсякденному житті людини, включно з родинно-побутовою сферою. Саме це, очевидно, і є найвагомішими причинами етнічного ренесансу в сучасному світі» [Балушок, с.160].

Підвищена увага до національної ідентичності, потреба у консолідації етнічних суспільств, спроба створити національний ідеал та національну ідею у нових соціальних умовах, так само як і прагнення зберегти і так би мовити «відокремити» свою національну міфологію, культуру, історію, звичаї, усі ці явища є складовими захисної реакції, що виникає у відповідь на все більш посилену уніфікацію духовної і матеріальної культури в умовах світової глобалізації. Рух у бік національної ідентичності на початку ХХІ ст. набув характеру світової тенденції, яка зачепила суспільства багатьох країн незалежно від рівня їх розвитку чи то традиційних чи постіндустріальних. Поняття ідентичність бере свій початок від латинського поняття «identifico» (ототожнюю).

Вважається, що питання про національну ідентичність вперше постало у Древній Греції. Саме там був сформований мовний і культурний принцип самоідентифікації: той, хто говорив грецькою був еліном, той хто цією мовою не володів і спілкувався іншою – варвар. Європейська культура повернулася до проблеми самоідентифікації лише наприкінці 18 сторіччя, створивши майже одночасно дві концепції. Першу було проголошено Ж.-Ж.Руссо, котрий наголошував на праві народу бути головним суб'єктом політики. Іншу сформулювала когорта німецьких й англійських теоретиків націоналізму, найвизначнішими серед них були Г.Гегель, Ф.Гізо, Г.Бокль та А. де Токвіль. Вони вважали, що природа націй є ірраціональною за своєю суттю, її слід визначати, базуючись на єдності мови, крові й культурних традицій. «Просвітництво заклало міцне підґрунтя для теоретичного інтерпретування «політичного індивідуалізму» і «цивілізаційної ідентичності» як принципів політики, але саме Романтизм винайшов «культурний індивідуалізм» та «етнічну/ культурну ідентичність» як культурні побудови» [Донкіс, с.58].

У теперішній час проводяться дослідження так званої «антиколоніальної ідентичності» пов'язані із визначенням «небезпеки конфліктів (етно)культурних світів»

[Бистрицький, с.9], серед найбільш знаних - Нобелівський лауреат АмартьяСен (AmartyaSen), Амін Малуф (AminMaalouf) та Кваме Антоні Апіа (KwameAnthonyAppiah). Серед вітчизняних науковців, котрі звертаються до дослідження проблем національної ідентичності слід виокремити І. Кресіну, Л. Нагорну, В. Євтуха, О. Майбороду, Н. Висоцьку, М. Обушного, Л. Шкляра, М.Михальченка, М.Степика, М.Козловця, А.Карася, А.Лоя. Є.Бистрицького. Останній говорить про ідентичність як про «вчинок самотнього морального суб'єкта, що означає максимальну відповідальність кожного за виконання власного обов'язку» [Бистрицький, с.12].

У такий спосіб можна говорити, що ідентичність трансформується із «питання зумовленості в питання досягнення, роблячи її в такий спосіб особистим завданням і особистою відповідальністю» [Bauman,1996b, с.62]. Учень Баумана Л.Донкіс додає до перерахованого, що «ідентичність є також сумою економічних і культурних досягнень» [Донкіс, с.30]. У свою чергу, А.Лой переконаний, що сприйняття власної самоідентичності не може уникнути силового поля звичаєвості, що на його думку, дає прихистоксамості, а через неї – для практичної можливості бути самим собою.

Список використаних джерел

- 1.Балушок В.Г. Сутність етнічного й етнічні ніші (в контексті сучасних міжетнічних стосунків) / В.Балушок// Практична філософія. – 2007. - №3. – С.153-162.
- 2.Бистрицький Є. Збентежена чи збурена ідентичність: вступ / Євген Бистрицький// Донкіс Л. Збентежена ідентичність і сучасний світ: [Пер. з англ. О.Буценко]. – К.:Факт, 2010. – С. 6-14.
- 3.Донкіс Л. Збентежена ідентичність і сучасний світ / ЛеонідасДонкіс; [пер. з англ. О.Буценко]. – К.:Факт, 2010. – 311с.
- 4.Bauman, Zygmunt. “Making and Unmaking of Strangers”, in Stranger or Guest? Racism and Nationalism in Contemporary Europe, Ed.By SandroFridlitzius and Abby Peterson. – Stockholm: Almqvist&Wiksell International, 1996. – P.59-79.

Яна Шугайло

кандидат педагогічних наук, м.Київ

Формування інформаційної компетентності соціальних працівників у процесі професійної підготовки

В умовах стрімкого розвитку глобального інформаційного простору та домінування інформаційних технологій у різних галузях професійної діяльності постає проблема підготовки особистості до функціонування в інформаційному суспільстві. Однією з головних суперечностей сучасної освіти є швидкі темпи збільшення обсягу інформації у світі та обмеження можливостей її засвоєння людиною. Саме тому інформаційна компетентність відноситься до ключових компетенцій особистості ХХІ сторіччя. Мета нашого пошуку - розглянути теоретичні аспекти формування інформаційної компетентності (в подальшому - ІК) майбутніх соціальних працівників.

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що окремі аспекти проблеми формування ІК майбутніх фахівців було висвітлено у працях Н.Баловсяк (2006), О. Нікулочкіної (2009), О. Дрогайцева (2009), Я. Карлінської (2010), Т. Костєєвої (2013), О. Жарової (2015), Р. Тарасенка (2015) та ін. Формування ІК передбачає формування у студентів умінь вчитися, знаходити інформацію, критично її оцінювати, творчо використовувати, продукувати. В той же час, ІК є не лише сумою знань, вмінь і навиків, а якістю конкурентноспроможної особи, яка готова до самоосвіти, самоводосконалення і самореалізації. Саме сформована ІК забезпечує особистості можливість успішно навчатися протягом всього життя, підготовку до обраної професійної діяльності та постійне вдосконалення своєї професійної майстерності. У міжнародному науковому співтоваристві поряд із поняттям ІК широко використовується поняття «медіа та інформаційна грамотність (МІГ)» (media and information literacy). Це інтегроване поняття описує компетентності,

необхідні для виживання і успішного розв'язання життєвих завдань індивідом, суспільствами і людством в інформаційну епоху.

Об'єктивна потреба у підготовці соціального працівника, який спрямований на активну взаємодію з медіа, готовий критично аналізувати інформацію медіа, має сформовані уміння й навички використання медіа як джерела самоосвіти та професійного розвитку, створення медіа текстів, готовий до діяльності щодо мінімізації негативного впливу медіа на особистість обґрунтовує необхідність змін у їхній професійній підготовці. Вирішення цієї проблеми можливе за умови формування ІК, МІГ майбутніх фахівців шляхом впровадження медіаосвіти або її елементів у процес підготовки майбутніх соціальних працівників. Аналіз навчальних планів студентів спеціальності 231 «соціальна робота» Національного авіаційного університету, Запорізького національного університету показав, що під час професійної підготовки не передбачено викладання спеціалізованих навчальних курсів з медіаосвіти. На нашу думку, інтеграція до навчальних дисциплін з циклу професійної підготовки («Теорія соціальної роботи», «Соціальна педагогіка», «Методи і технології соціальної роботи» та ін.) окремих модулів, присвячених проблемі соціалізації в інформаційному середовищі, медіаосвіті і медіаграмотності особистості сприятиме підготовці фахівця здатного ефективно працювати в сучасних умовах.

Таким чином, ми розглядаємо ІК як одну з базових компетентностей майбутнього соціального працівника. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розробці методичного забезпечення формування ІК у процесі їх фахової підготовки.

*Василь Ягунов,
доктор педагогічних наук
професор, м. Київ,
Аділе Бекірова,
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Сімферополь*

Проблема суб'єктної поведінки вчителів та учнів у польській педагогічній науковій думці

Проблема суб'єктності наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст. у польській науковій думці набула особливого значення, у т.ч. і педагогічній, що пов'язано з кардинальними змінами у польському суспільстві взагалі та визначенням ролі особи у ньому, зокрема. Проблема суб'єктності та суб'єктної поведінки учасників педагогічного процесу у різних освітніх установах у польській науці має міждисциплінарний характер – філософський, аксіологічний, теологічний, психологічний і педагогічний, які шукають відповідь про сутність, місце і функції людини у сучасному польському суспільстві. Ця проблема походить, на думку М. Лобоцького (M. Łobocki, 1988-2005), із методологічного положення про те, що кожна людина живе у своєму власному внутрішньому світі переживань і сприймає зовнішній світ у певний особливий індивідуальний спосіб, надаючи цьому світові певне значення тільки через самого себе – свої цінності та ставлення до життя, самого себе, речей, поведінки та діяльності в суспільстві. А центром її внутрішнього світу є вона сама, як, той світ, який є для неї реальністю [16-17].

Для українського наукового товариства та зокрема для педагогів ця проблема особливо актуальна, оскільки відбувається поступове усвідомлення ними та, найголовніше, суспільством необхідності визнання суб'єктного чинника – суб'єктного буття педагога та учня. У зв'язку з цим досвід розв'язання проблеми суб'єктності учителів та учнів наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст. у Республіці Польща є для вітчизняної науки та практики особливо актуальною.

Проблема суб'єкта та суб'єктності учасників педагогічного процесу в різних педагогічних системах і їх суб'єктної поведінки є предметом дослідження багатьох польських педагогів і психологів: концепція почуття суб'єктності (R. Zieliński); психологічні

основи суб'єктності (M. Jarymowicz); філософські контексти суб'єктності в академічній освіті (M. Czerepaniak-Walczak) суб'єкт і педагогіка (A. Męczkowska); педагогіка суб'єктності (M. Stasiak); категорія суб'єктності (J. Bałachowicz); багатовимірність поняття «бути суб'єктом» (M. Chodorowska); суб'єктність у вихованні (E. Kubiak-Szyborska); суб'єктність як педагогічна та едукативна категорія, суб'єктність у педагогічній перспективі (M. Czerepaniak-Walczak); суб'єктність в вихованні (A. Guryska, J. Sowa); суб'єктність учня та вчителя (J. Dyląg), суб'єктність особи (K. Korzeniowski); суб'єктність студентської молоді (E. Kubiak-Szyborska); суб'єктність учня (W. Puślecki); підготовка учителів до особистісної взаємодії з учнями (M. Łobocki); роль дисципліни та самодисципліни у вихованні суб'єктності дитини (M. Pawelec); свобода і суб'єктність людини (J. Lipiec); інтерпретація суб'єктності дитини (S. Mieszalski); рефлексія поняття «суб'єктність» (M. Stasiak); суб'єктність як мета і засіб виховання (B. Zaciński); джерела суб'єктності (Ch. Taylor); людина як суб'єкт і людина як об'єкт (T. Tomaszewski); суб'єктні аспекти у виховних взаєминах (B. Wojciechowska-Charlak); суб'єктна орієнтація (M. Kofta); етичні виміри взаємин між суб'єктами в вихованні (E. Kubiak-Jurecka); суб'єктність вихованця (T. Kukołowicz, E. Całka); суб'єктні аспекти в шкільній едукативі (J. Kida); суб'єктність учня в шкільному навчанні (E. Smak); суб'єктність у шкільній мовній едукативі (E. Kobyłeczka); суб'єктність людської особистості (O. Urban); та ін.

Особливий інтерес представляють монографії Л. Гурської про суб'єкта і суб'єктність у вихованні (Górska L. *Podmiot i podmiotowość w wychowaniu. Studium w perspektywie poznawczej pedagogiki integralnej*: [monografia]. Szczecin, 2008. 324 s.) та Е. Тжупека – про філософське та емпіричне сприйняття суб'єкта (Trzópek J. *Na tropach podmiotu: Między filozoficznymi a empirycznymi ujęciami podmiotu*: [monografia]. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2013. 388 s.).

На думку О. Галян, у теоретико-методологічних пошуках польські науковці особливу увагу звертають на формування суб'єктності особистості учня [6, с. 47-58].

Аналіз і узагальнення вищенаведених та інших авторів показує, що проблема суб'єкта та суб'єктності учнів і педагогів у польській педагогічній науці для українських наукового кола залишається, практично, не дослідженою.

Категорія суб'єктності в Польщі має свої коріння ще у 80-х роках ХХ ст. (Z. Babska, A. Biela, A. Guryska, W. Daniecki, M. Kofta, K. Korzeniowski, M. Łoboda, J. Reykowski, B. Zaciński, R. Zieliński, G.W. Shugar, T. Tomaszewski та ін.). Так, К. Коженевський (K. Korzeniowski) ще в 1983 р. широко і достатньо повно дефініював поняття «суб'єктність»: діяльність особи, яка ініційована нею, розвивається згідно з її особистими стандартами та цінностями. Вона представляє особливий вид регуляції взаємин людини з оточенням, яке вона когнітивно контролює, тобто розуміє, знає послідовність дій, співставляє з кінцевою метою та коригує» [7, с. 48-49]. Людина може бути суб'єктом, що означає, що вона є ініціатором певних станів та автором смислу, водночас, як щодо зовнішнього світу, так і до себе, може свідомо керувати своєю долею, ухвалювати рішення щодо себе, створювати образ своєї особи [7, с. 50-51]. У дефініції К. Коженевського слушно наголошується, що суб'єктність – це «свідомо ініційована діяльність, яка розвивається особою згідно з її власними цінностями і стандартами» [7, с. 59].

А. Гурицька (Antonia Guryska, 1989) обґрунтовано вважає, що суб'єктність в освіті є водночас як метою виховання, так і способом виховання у взаєминах педагог – учень [5, с. 14-24]. За допомогою суб'єктності реалізуються, на її думку, такі замисли: метод проєктів; метод центрів за інтересами; Дальтонський план [5, с. 14-24].

М. Черепаняк-Валчак (M. Czerepaniak-Walczak, 1994) наголошує, що поняття «суб'єктність» розуміється як категорія філософська, ідеологічна, психологічна і педагогічна [4, с. 9] і представляє його змістовне наповнення: суб'єктність подібно тому, що суб'єкт має динамічний і свідомий характер активності, має також індивідуальний і груповий характер.

Але, на думку Л. Зажецького (Leon Zarzecki, 2012), нинішня професійна школа є установою ані демократичною, ані толерантною щодо тих, хто набуває певний фах, а навпаки, переважно вона заперечує цінності конкретної професійної діяльності [12, с. 147-

152]. Він слушно наголошує, що сучасна педагогіка формулює постулат щодо людської особи як суб'єкта буття. Відповідно, у педагогічному процесі проявляється, актуалізується і реалізується суб'єктність двох осіб – вихованця і вчителя, двох суб'єктів – вихователя та вихованця, що складає сутність виховання. Ці постулати знаходять віддзеркалення в змісті суб'єктного виховання.

М. Лобоцький (M. Łobocki, 1997) слушно визначає суб'єктність так: суб'єктне трактування учнів через вчителя, інакше – гуманістичний до них підхід, що полягає в сприйманні учня, як автономної одиниці, яка незалежна від зовнішніх впливів, який має право на власну суб'єктність, тобто внутрішню незалежність і відповідальність за власну поведінку, отже, також має право на самостійне формування своєї долі [8, с. 237-244]. Таке трактування учня як суб'єкта, з одного боку, ґрунтується на визнанні його гідності, що передбачає у стосунках з ним пошану і сердечність, а з іншого – суб'єктне трактування вихованця, що враховує його природне прагнення до активності, що є необхідною умовою формування його індивідуальності та, врешті-решт, і навчальної суб'єктності.

Ю. Сова (Józef Sowa, 2005) розшифровуючи гасло «суб'єктність у вихованні» [13, с. 458], особливу увагу звертає на два аспекти, що складають її сутність: можливість оцінювання вихованцями впливу виховних взаємин, а також дає можливість їм самоспостерігати як творцям власного життя. Такий підхід безпосередньо корелюється з ідеєю суб'єкта, тобто «буття, яке має вплив на форму змісту та «протікання» явищ, в яких бере участь, діє згідно зі власною волею і настановою щодо зміни самого себе та соціального, природничого і технічного світу» (М. Черепаняк-Вальчак (M. Czerepaniak-Walczak, 2006) [2, с. 112]; «людської особи, яка має почуття власної індивідуальності щодо інших осіб і світу, який її оточує, вона пізнає цей світ, керує власними вчинками і відповідальна за свої рішення і дотримання моральних і правових норм, що встановлені в суспільстві» (W. Окоń, 2007) [10, с. 31].

По-різному визначається сутність суб'єктності у взаєминах «учитель-учень». Так, суб'єктність вчителя розуміється як свобода його дій, що виражається в визначенні своїх цілей, прийнятті рішення, виконанні дій і перевірці цінностей власних досягнень, що підлягає подвійній обумовленості: зовнішній – залежність від суспільно-економічних умов держави і матеріальної ситуації освіти, внутрішній – кваліфікації вчителів, особистісні чинники, здатності, ідентифікація себе з професією педагога (Leon Zarzecki, 2012).

Водночас, як слушно наголошує М. Ходоровська (M. Chodorowska, 1999), суб'єктність може бути досягнута тільки у взаємодії з іншою людиною [1, с. 38].

Провідною є також думка про те, що вчитель проявляє свою суб'єктність та її стверджує, коли прагне до суб'єктності своїх вихованців, створює такі ситуації, в яких вони активно беруть участь. Це може бути природна чи спеціально організована вихователем педагогічна ситуація, яка має бути привабливою та педагогічно доцільною, яка задовольняє потреби відповідно до віку і вмінь учнів. Педагог має відчувати свою відповідальність за ті ситуації, яке він створює, а також має пам'ятати і про педагогічно доцільну демонстрацію своєї суб'єктності.

М. Черепаняк-Вальчак (Maria Czerepaniak-Walczak, 1999) вважає, що одна з найбільш яскравих у польській психології виховання – Антоніна Гуріцька – також підкреслює значення суб'єктності двох осіб – учителя та учня, оскільки використовує поняття «суб'єктне виховання». Під суб'єктним вихованням розуміється таке виховання, яке «виховні ситуації, що створює людське буття, речі й події, трактує як суб'єктність двох осіб» [3, с. 110]. Сутність виховання складає, на думку А. Гуріцької, взаємини між вихователем і вихованцем, комунікація та обмін інформацією між ними. З такого розуміння виховання виникає мета виховання, згідно з А. Гуріцькою, – здійснювати виховання з орієнтацією на суб'єктність і почуття своєї участі вихованцем у вихованні, що має сприяти становленню вихованців як самовихованців [3, с. 113].

Цікавою і досить слушною є думка М. Павелець (Marta Pawelec, 2005) щодо необхідності дисципліни та дисциплінованості в розвитку суб'єктності учня [11, с. 79-88], що корелює з нашою думкою про те, що без самодисципліни і відповідальності не може бути

ніякої суб'єктності та суб'єкт-суб'єктних взаємин у навчально-виховному процесі між педагогами та тими, хто вчиться [24].

У польських педагогічних джерелах щодо суб'єкта і суб'єктності педагога наводяться й інші професійно важливі його суб'єктні якості. Це такі: відкритість у контактах з молоддю, емпатійність, методичність, людська гідність, справедливість і об'єктивність у оцінюванні учнів за їх роботу, діалогічність, демократичність, дисциплінованість і вимогливість, педагогічний такт, толерантність та ін.

Висновки. 1. Поняття «суб'єкт» і «суб'єктність» вчителя та учня у польській педагогічній науковій школі є багатоаспектними. 2. У польській педагогічній думці наявні такі основні педагогічні тенденції щодо поняття «суб'єктність»: суб'єктний характер взаємин; суб'єктність як мета виховання; суб'єктність як едукативна (освітня) цінність; суб'єктність як ефект педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Chodorowska M. (1999). Wielowymiarowość pojęcia „być podmiotem”. [w:] E. Kubiak-Szymborska (red.), Podmiotowość w wychowaniu. Między ideą a realnością. Bydgoszcz: Wers.
2. Czerepaniak-Walczak M. (2006). Pedagogika emancypacyjna. Rozwój świadomości krytycznej człowieka, Gdańsk, 256 s.
3. Czerepaniak-Walczak M. (1999). Podmiotowość jako kategoria pedagogiczna i edukacyjna [w:] Kubiak-Szymborska E. (red.), Podmiotowość w wychowaniu. Między ideą a realnością, Bydgoszcz, S. 76–90.
4. Czerepaniak-Walczak M. (1994). Podmiotowość w perspektywie pedagogiki. Szczecin – Gorzów Wielkopolski, S. 7–33.
5. Gurycka A. (1989) (red.). Podmiotowość w doświadczeniach wychowawczych dzieci i młodzieży, Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, S. 14–24.
6. Halian Olena (2015). Teoretyczne zasady kształtowania kategorii „podmiotowość osobowości ucznia” w ukraińskiej, polskiej i rosyjskiej tradycji naukowej [w:] Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, XXVIII, sectio J – Pedagogia-Psychologia, Vol. 28, № 2, P. 47–58.
7. Korzeniowski K. (1983). Podmiotowość człowieka. Metateoretyczne ramy teorii [w:] K. Korzeniowski, R. Zieliński, W. Daniecki (red.). Podmiotowość jednostki w koncepcjach psychologicznych i organizacyjnych, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. S. 9–72.
8. Łobocki Mieczysław. (1997). Przygotowanie nauczycieli do osobowej relacji z uczniami [w:] Aksjodeontologiczne aspekty relacji osobowych w procesach edukacyjnych / pod red. Wiesławy M. Wołoszyn, Bydgoszcz : Wydaw. Uczelniane WSP, S. 237–244.
9. Łobocki M. (2005). Teoria wychowania w zarysie. Wyd. 2. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 358 s.
10. Okoń W. (2007). Nowy słownik pedagogiczny, Warszawa : «Żak», cop. 2007. 490 s.
11. Pawelec Marta. (2011). Rola dyscypliny i dyscyplinowania w rozwoju podmiotowości dziecka. Analiza psychologiczna w świetle literatury przedmiotu [w:] Horyzonty psychologii. Tom 1, № 1, P. 79–88.
12. Zarzecki L. (2012). Teoretyczne podstawy wychowania teoria i praktyka w zarysie, Jelenia Góra: Karkonoska państwowa szkoła wyższa, 146 s.
13. Sowa J. (2005). Podmiotowość w wychowaniu [w:] Śmietana U. (ed.), Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku. Warszawa, vol. 4, S. 458.
14. Ягупов В. В. Суб'єкт-суб'єктні взаємини в навчальному процесі: Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного інституту ім. П. Д. Осипенко (Серія: Педагогічні науки). № 3–4. 1999. С. 5–10.

Ніна Яременко
кандидат педагогічних наук, м. Біла Церква
Дарина Коменотрус,
Студентка, м. Біла Церква

Офіційні назви професій в українській мові: гендерний аспект

Назви професій і посад жінок в офіційних документах частіше вживаються у чоловічому роді. Використання іменників у формі чоловічого роду, якщо йдеться про жінок, сприяє їх ігноруванню не тільки в мові, а й у суспільстві. Вони наче тільки передбачаються [3, 50-52].

Метою дослідження є з'ясування гендерного аспекту офіційних назв професій в українській мові.

Аналіз досліджень. Наприклад, у державному класифікаторі професій України (далі – ДКП) близько 7 тисяч назв професій, посад, занять подано у формі чоловічого роду. І тільки 38 назв професій – у формі жіночого роду. Ці професії та посади суспільство традиційно визнає «жіночими». Як правило, вони не мають високого соціального статусу (прибиральниця, нянька, вишивальниця, покоївка тощо).

З іншого боку, в ДКП перераховано досить велику кількість професій і посад у формі чоловічого роду, які в реальному житті вже давно стали переважно «жіночими»: вчитель, журналіст, лікар, бібліотекар, контролер, методист, поштар, диспетчер, бухгалтер та ін.

Чим вищий соціальний статус професії чи посади, тим частіше її назва вживається у чоловічому роді: професор, архітектор, композитор, редактор, конструктор, менеджер, президент, міністр, диригент, депутат, ректор, посол, прокурор, адвокат, еколог, економіст, психолог та ін. Тим самим «присутність» жінок у мовному просторі ретельно дозується.

Зауважимо, що законодавство та нормативно-правове регулювання гарантує рівний доступ громадян України до професійно-технічної освіти без обмежень за ознакою статі, раси, етнічності, фізичних можливостей тощо [3].

Проте міжнародні та соціальні дослідження підтверджують, що в Україні побутує стереотипне уявлення та практичний розподіл професій на «жіночі» (переважно у сфері послуг) та «чоловічі» (робота, пов'язана з ухваленням рішень, керуванням механізмами або з потребою докладати зусилля) [1, с 186].

Під час здійснення гендерного аналізу Державних стандартів ПТО з конкретних професій було визначено, що певні професії, які апіорі (тобто бездоказово) передбачають працю чоловіків, можуть бути привабливими для жінок. І, навпаки, професії, які апіорі передбачають працю жінок, можуть бути привабливими для чоловіків (соціальний працівник, медична сестра, гувернер).

У виданих 2011 року матеріалах [1], розроблених робочою групою Міністерства освіти і науки України, рекомендовано синхронне використання іменників чоловічого і жіночого роду для визначення професій (закрійник/закрійниця, медична сестра/брат, ткач/ткаля тощо). Проте до цього часу такої синхронізації на державному рівні поки що не зроблено.

Обґрунтування отриманих результатів. Результати здійсненого нами аналізу чинних Державних стандартів ПТО та Галузових стандартів вищої освіти України, відповідно до яких здійснюється підготовка кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів у Білоцерківському коледжі сервісу і дизайну, підтверджують, що до цього часу мовне визначення професій у Державному стандарті залишається гендерно не збалансованим. Назви усіх професій кваліфікованих робітників та молодших спеціалістів сформульовано у чоловічому роді, а в коледжі навчається 82,2% студентів жіночої статі, і тільки 17,8% – чоловічої (станом на квітень 2018 р.).

Отже, аналіз офіційних назв професій в українській мові вказує на наявність мовного сексизму – дискримінації в мові за статтю. Найпоширенішими прикладами мовного сексизму

є гендерні стереотипи та гендерна асиметрія мови. Назви професій, які існують тільки у формі чоловічого або жіночого роду є ознакою гендерної асиметрії.

Список використаних джерел

1. Гендерні стандарти сучасної освіти : збірка рекомендацій. Ч.І. – К. – Сквира: «Дорадо-Друк», 2010. – 328 с.
2. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр>
3. Ми – різні, ми – рівні. Основи культури гендерної рівності : навчальний посібник для учнів 9-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / за ред.. О.Семиколєнкової. 2-ге вид., виправлене. К.: Ніка-Центр, 2010. – 176 с.

Вікторія Ясинська
кандидат політичних наук,
доцент, м. Київ

Інноваційні технології як інструмент перетворення освітнього процесу

Інноваційна діяльність є однією з пріоритетних у сучасних умовах суспільних трансформацій. Кардинальна зміна парадигми розвитку вимагає також кардинальних змін у сфері освіти і науки. Вона істотно впливає на динаміку розвитку соціально-економічних і соціокультурних змін. Особливу роль інноваційна діяльність відіграє за допомогою інноваційних технологій в сучасній системі освіти і науки. Інновація якісно змінює суть, елементи, методи а також і систему в цілому, забезпечуючи досконаліший рівень її організації, функціонування, управління і її результативності. За останнє двадцятиріччя інноваційні технології в освіті та науці, змінили їх якісні складові, забезпечили прискорення пізнавальних процесів, що знайшло своє відображення в мисленні людини, швидкості ухвалення управлінських рішень, темпах соціально-економічного розвитку і життєдіяльності суспільства в цілому. Також вони ознаменували перехід від інформаційного суспільства до відкритого суспільства знань, з переважним використанням відкритих комунікацій.

Поняття «інновація» - від латинського innovation - означає зміна, оновлення, нововведення і має два аспекти - нововведення і впровадження цього нововведення в певний процес, зокрема, - в педагогічний. Усі педагогічні інноваційні процеси позначаються поняттями «нововведення», «інновація» і означають інноваційні процеси в цілому в усій системі освіти. Інноваційними технологіями в навчанні вважають не лише застосування інтерактивних технологій в навчанні, але і технології проектного навчання, а також впровадження в освітній процес комп'ютерних технологій.

Інтерактивним навчанням називається освітній процес, що ґрунтується на психології розвитку людських взаємовідносин і розглядається як спосіб засвоєння знань завдяки творчому, продуктивному мисленню, поведінці і спілкуванню, а також формування при цьому навичок і умінь через взаємовідносини і взаємодію педагога і студентів. Процес навчання має бути організований так, щоб студенти вчилися спілкуватися, критично мислити, розв'язувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважуючи альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусії, спілкуватися з іншими людьми. Застосування інтерактивних технологій в навчанні дозволяють викладачеві і студентам мінятися ролями.

Інноваційні технології - це інструмент втілення нових освітніх форм і методів в життя. Перехід сучасного суспільства до глобальної інформатизації вимагає широкого застосування в сучасних освітніх установах інформаційних технологій, оскільки саме інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) дозволяють освітнім установам претендувати на отримання інноваційного статусу в освіті. Впровадження в освітню практику електронних підручників і щоденників, on-line- навчання, доповненої реальності, інтерактивних дошок і багато чого іншого дозволяє здійснювати викладання на якісно новому рівні і досягати більш високих результатів в навчанні за коротші терміни, ніж без їх застосування.

Проте недостатній рівень забезпеченості освітніх установ і небажання деяких керівників впроваджувати нові методи і форми навчання гальмує процес застосування інноваційних технологій в нашій країні.

Таким чином, використання на практиці вище розглянутих інноваційних технологій безумовно сприятиме оптимізації і ефективності навчального процесу, створенню комфортних умов отримання освіти та формуванню в індивідів самостійності й розвитку в них громадянських, професійних та лідерських якостей.